

*„Áldott, szép
Ünnepeket és
Boldog Újévet
Kívánunk”*

A nagyszentmiklósi kincs bikafejes ivócsanakja

2019-2020. XLVII-XLVIII. évfolyam 1-4. szám

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik negyedévente a magyarságtudomány és az ősi magyar nyelv kutatásának szolgálatában

Alapítva: 1972

Ára: 2000,- Ft

L a R a i z A n c e s t r a l

Alapító - Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

**A nagyszentmiklósi kincs 2. számú korsójának
egyik díszítése égberagadási jelenet**

Alapító - Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc

Felelős szerkesztő: Dr. Gyárfás Ágnes
Szerkesztő: Kovács Gábor
Munkatárs: Kalas Dóra
Kiadó: Miskolci Bölcsész Egyesület (MBE)
Adószám: 19071332-1-05
3530 Miskolc, Batthyány u. 1.

Levél: 3530 Miskolc, Batthyány u. 1.
Szerkesztőségi telefonszám/fax:
+36-46-331-981

© Ősi gyökér 2019-2020.
XLVII-XLVIII. évfolyam 1-4. szám

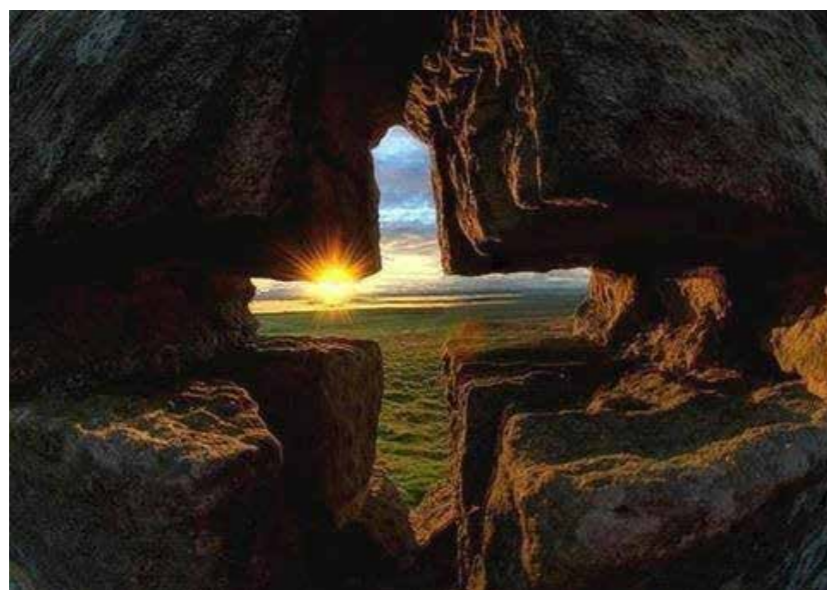
Minden cikkért a szerzője a felelős. Egyes cik-
keket csak rövidített formában közlünk.
Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk
vissza! **Lemezen küldött anyag mellé kérnénk
kéziratot is!**

*Az Ősi Gyökér számai megtekinthetők a nemzeti hírhálón, az Országos Széchényi Könyvtár szerkesztésében:
Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis (EPA) <http://epa.oszk.hu/02300/02387>*

*Ugyancsak feldolgozza, de csak a tartalomjegyzéket közli a
MATARKA - Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa
http://www.matarka.hu/szam_list.php?fsz=1556.*

Az adójuk 1%-át várjuk a MISKOLCI BÖLCSÉS SZ EGYESÜLET Alapítványára!
Adószám: 19071332-1-05

ISBN 9632144546 • ISSN 1586-9423 • HU ISSN 1586-9423

Belföldi előfizetés (évente négy szám) 7200 Ft.
Egy szám ára 1400 Ft.
Az előfizetés történhet a MBE címére
(3530 Miskolc, Batthyány u. 1.)
– Ősi gyökér előfizetés megjelöléssel –
postautalványon, a Kiadónál személyesen, vagy
banki átutalással a BB RT bankban a
10102718-10373815-00000004 számlaszámra.

Külföldi előfizetés: 90 USD/év.
Az összeg a BB bank miskolci fiókjában vezetett
10102718-10373815-00000004
számlaszámra utalható át.

Kapható: a MBE könyvtárban
(3530 Miskolc, Batthyány u. 1.),
a Központi Antikváriumban
(Miskolc, Széchenyi u. 21., a színháznál).

(Tibold László felv.)

Szkíta arany párduc, a tipikus korai szkíta aranyművészet tranzformációs megjelenítésében. Ebben a műremekben megpillanthatjuk a Szkíták egyik ősi erő-állatát a párducot, amint egybeolvad a mítikus Turulmadárral. Mint testvérek reprezentálnak egy „vérvonalat”, a két állatban látszólag összeforr a Szkíta Hun-Magyar nemzetek egysége. (PhS Tibold Szabina)

ÖSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Alapító – Örökös Főszerkesztő: **Badiny Jós Ferenc**

2019-2020. XLVII-XLVIII. évfolyam 1-4. szám

TARTALOM

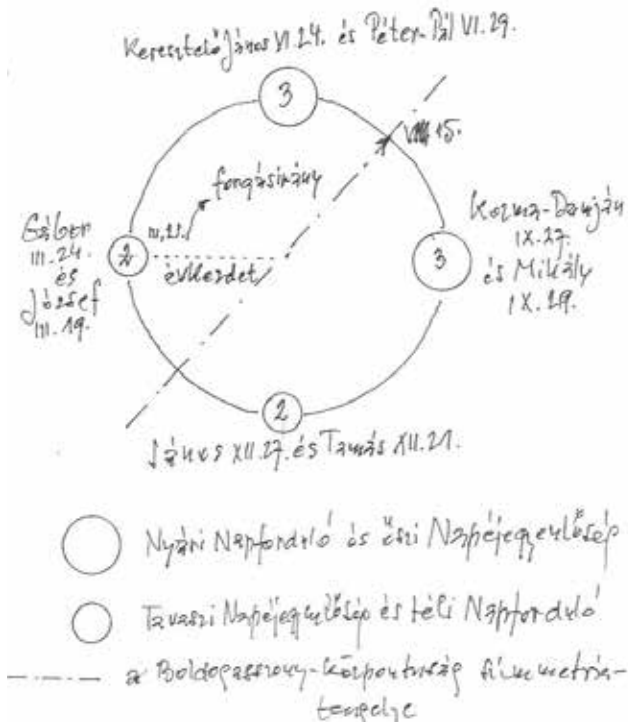
MAGYAR SZAKRÁLIS EMLÉKEK	ESEMÉNYEK
Végh Tibor A magyar Szent Korona szenteket ábrázoló zománcképei és a csillagászati évkör négy fordulója 2	Oláh Miklós – díj 88
Born Gergely Kettős-kereszt mint kulcs..... 7	Radnótira emlékezünk Kühne Kati megemlékezése..... 89
Daczó Árpád (P.Lukács atya) Mit üzen most nekünk BABBA?..... 10	Magyar írás - Magyar nyelv Levél és kérelem Prof.DR. Kásler Miklós professzor Úrhoz. EMMI..... 93
Gyárfás Ágnes Szent István király arcképe a tornaszentandrási kápolna oszlopán..... 15	Záhonyi András Néptáncfesztivál a muravidéki Lendván 97
Komlóssy Zsuzsanna Nyitva látom mennyország ajtaját	KÖNYVEK
MAGYAR ŐSTÖRTÉNETEK	Somos Zsuzsanna Attila nagykirály négy világtáj ura és hunjai..... 99
Czeplédi Katalin A Kürt törzsnévről I. 28	Záhonyi András A Püski Kiadó 80 éves..... 100
Bakk Erzsébet – Bakk István Magna Hungaria 41	Kecskés András Kérelem 104
13 HÓNAPOS NAPTÁR	VERSEK
Tibold Szabina Hattyú úszik a Mennyek vizén 53	Bacsóné Melher Mária Búcsú a körtefától..... 105
ÍRÁSTÖRTÉNET	Griffin Mariann Révület 106
Friedrich Klára Gerberga apátnő ereklyetartó ládikájának rovas és runa felirata 59	Griffin Mariann Hazaszeretet 107
TUDOMÁNYTÖRTÉNET	Valek Tünde Juharsogás 108
Kovács Sándor Tudomásod van-e a dolgokról vagy nincs 72	Péntek Róbert boRostya 109
MAGYAR IRODALOM	Máté Bálint Április 4..... 110
Kühne Katalin Ady 76	Mercz Gyula A százéves rabság 111
MAGYAR NÉPKÖLTÉSZET	SZABINA ROVATA
Pengő királyfi Magyar népmese..... 80	A bölcsesség kútja 112
Gyárfás Ágnes A teremtés folyamatos Meseelemzés Pengő királyfi II. 86	A bába 114
	Borbála fájdalma 115

Végh Tibor

A MAGYAR SZENT KORONA SZENTEKET ÁBRÁZOLÓ ZOMÁNCKÉPEI ÉS A CSILLAGÁSZATI ÉVKÖR NÉGY FORDULÓJA

A magyar Szt. Korona zománcképein ábrázolt 16 szent közül a névünnepek dátuma alapján a csillagászati évkör 4 fordulója /a 2 Napéjegylenlőség és a 2 Napforduló/ táján előálló „csoportosulásokban” /azaz több ünnep egymás közvetlen közelében/ 10 szent vesz részt. Lásd az 1. sz. ábrát./ A Szt. Korona abróncsán hátul középen ma csak kicserélten látható 2 kép eredetijére vonatkozólag csak feltételezéseink lehetnek. Szent József és Keresztelő Szent János az ilyen feltételezésem. Indoklásuk elolvasható pl. a pécsi egyetem Jogi Karának IURA c. tudományos folyóirata 2007/2-es számában, vagy a Miskolci Bölcsész Egyesület „Ősi Gyökér” c. folyóiratának 2009/3-as számában./

Ennek a 10 szentnek a névünnepe határozza meg azt a szimmetriatengelyt, ami a Szt. Korona – aug. 15.-ében megjelölhető – Boldogasszony-köz-

1. sz. ábra: A Szt. Korona szentjei névünnepeinek csoportosulása a csillagászati fordulónál az évkörben

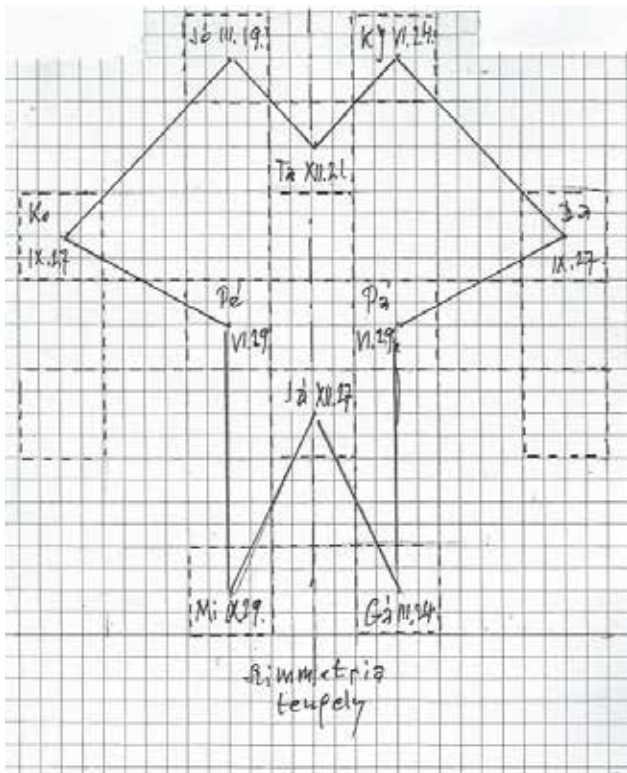
pontúságát mutatja. Hogy ez a tengely létezik a Szt. Korona eszmei szerkezetében, s hogy éppen így helyezkedik el az eszmei szerkezet kimutatására szolgáló évkörben, azt eddig is többször, több helyen és többféleképp bizonyítottam, elsősorban azzal, hogy VIII. 15.-e /Nagyboldogasszony napja/ a január 1.-ével kezdődő naptári év aranymetszési pontja. /Lásd ismét pl. az előbb hivatkozott cikkeimet./

De hogy ennek a tengelynek nem véletlenül van ott a helye, ahol a 10 szent ünnepe azt meghatározza, és, hogy a tengely nem adatok torzításával vagy elhanyagolásával, nem előzetes koncepciónak a Szt. Korona eszmei szerkezetébe történő beleerőszakolásával mutatható ki ilyen egyértelműen, hanem ez a szabályszerűség teljes összhangban van a Szt. Koronában található rengeteg többi összefüggéssel és szabályszerűséggel, arra most újabb bizonyítékokat találtam.

Nézzük meg, hogy a szóbanforgó 10 szent képe hogyan helyezkedik el a Szt. Korona 7x7-es négyzethálóban síkban kiterített felületén? Hát szimmetrikusan /a Szt. Korona – homloktól induló – hosszanti tengelyéhez képest/. Lásd a 2. sz. ábrát.

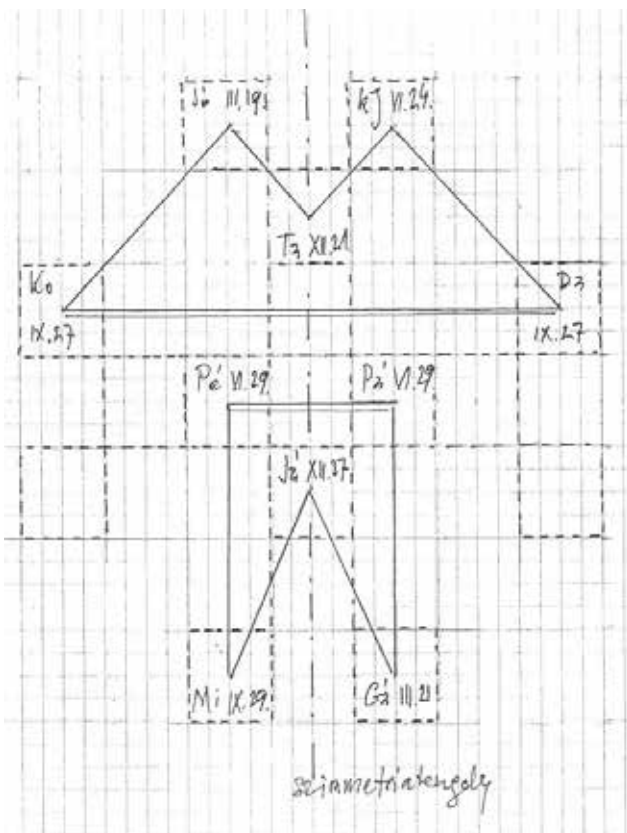
Ha figyelembe vesszük, hogy 2-2 szentnek közös ünnepe van /Péter-Pál VI. 29. és Kozma-Damján IX. 27./, és kiemeljük a 2. sz. ábrában az azonos időpontok /dátumok/ összetartozását, akkor is nemcsak megmarad a szimmetria, hanem az ábra arányosan egyaránt 5-5 képből álló részre oszlik. Lásd a 3. sz. ábrát /Sumerológusok szerint az ábra felső része a „Boldogasszony” jele, az alsó része pedig az „ország” jele./

De további alakváltozatok is lehetségesek. Lásd a 3/a sz. ábrát. Hogy az ábrákon belül is milyen

Szimmetriatengely

2. sz. ábra: A 4 Napforduló Szentjei képeinek helye 7x7-es négyzethálóban kiterítve ábrázolt Szent Koronán

Szimmetriatengely

3. sz. ábra: A közös ünnepek figyelembevétele (2 Szent 1 dátum, VI.29. és IX. 27.)

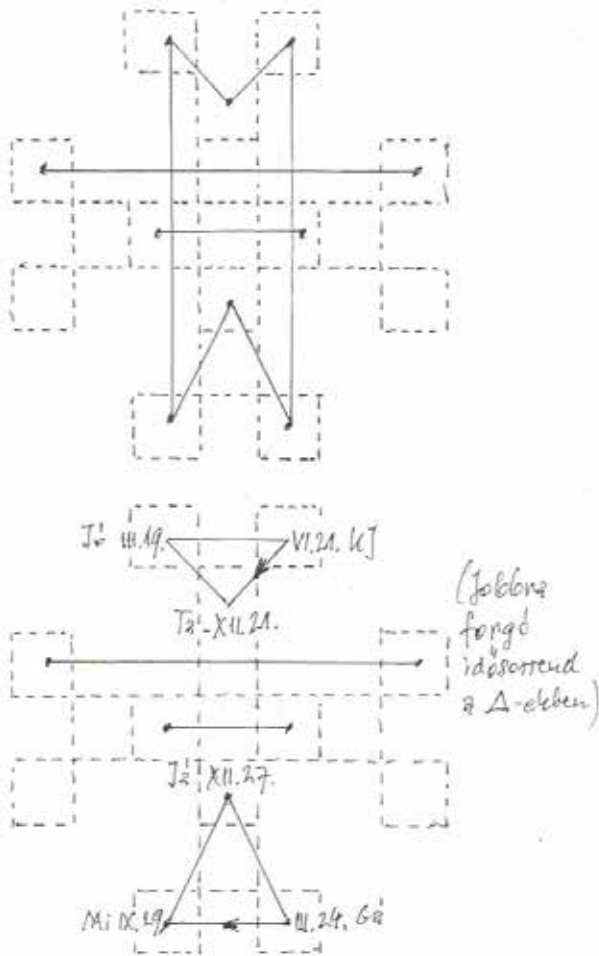
kimeríthetetlenek az összefüggések és szabályszerűségek, arra példa az is, hogy az alsó háromszög jobb- oldali tagja /Gábor, III. 24./ a képsorrend 1. tagja, és vele átellenben a felső háromszög baloldali tagja a képsorrend utolsó, 16. tagja. /József, III. 19 Vigyázat! Csillagászati naptár szerint gondolkodunk. Évkezdet III.21./ Ugyanakkor a másik 2 tagról /a jobb felsőről és a bal alsóról/ az állapítható meg, hogy mind a kettő a 3-személyes Napfordulóknak 1-személyes ünnepei. A jobb felső /Keresztelő János, VI.24./ a nyári Napfordulóknak, a bal alsó az őszi Napéjegyenlőségnek az 1 személyes ünnepe /Mihály, IX. 29./ És ezek az észrevételek mind nem önkényes feltételezések, nem feltételezéseken alapuló bizonytalan lehetőségek, hanem tények. Egyszerűen „így vannak”, és a sok más összefüggéssel és szabályszerűséggel együtt a Szent Korona emberfeletti szerveztségét bizonyítják.

Ha pedig a 3/a sz. ábra alsó változatát az év- körben is kifejezzük, akkor csodálatos szimmetriát kapunk. Lásd a 3/b sz. ábrát. Vajon hány bizonyítékra van még szükség ahhoz, hogy a Szt. Koronával foglal- kozók körében általánossá váljék az a nézet, miszerint mindezek a szabályszerűségek csakis Szt. József és keresztelő Szt. János feltételezése esetén tűnnek elő és válnak láthatóvá: ugyanis a kicserélt képek helyén eredetiként mások feltételezése ilyen eredményeket nem hoz.

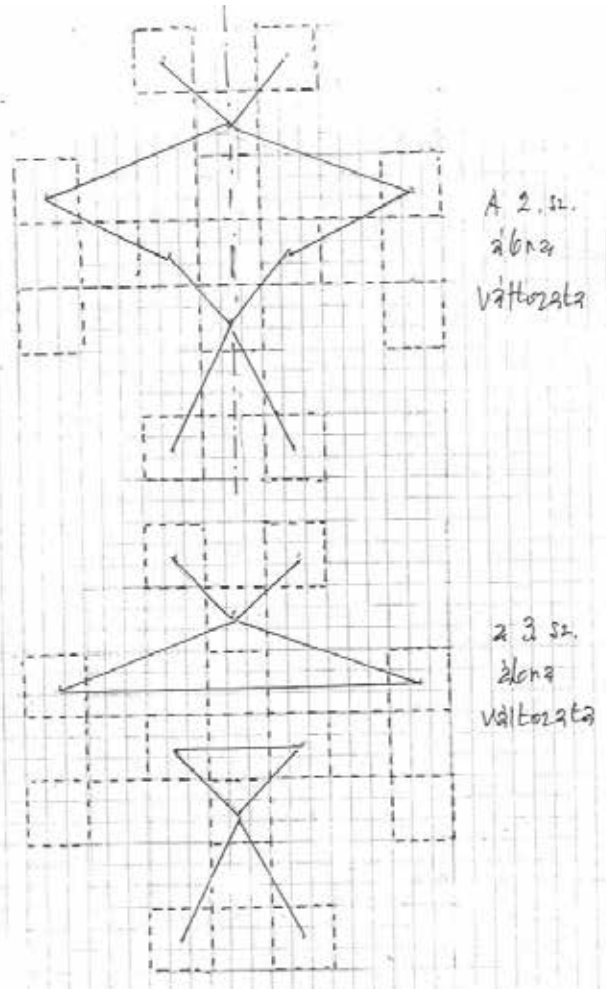
De olyan vonalvezetés is lehetséges, ahol a szimmetriatengelyben kereszteződés áll elő. Lásd a 3/c sz. ábrát. Vajon melyik vonalvezetés az „igazi”, melyik felel meg jobban a Szt. Korona eszmei szerke- zetének, melyik hordoz esetleg valamilyen jelentést?

Ha megnézzük, hogy a 10 szentből kiknek a képe van a pántokon és kiké az abroncson, ugyancsak szimmetrikus elhelyezkedést találunk. Lásd a 4. sz. ábrát.

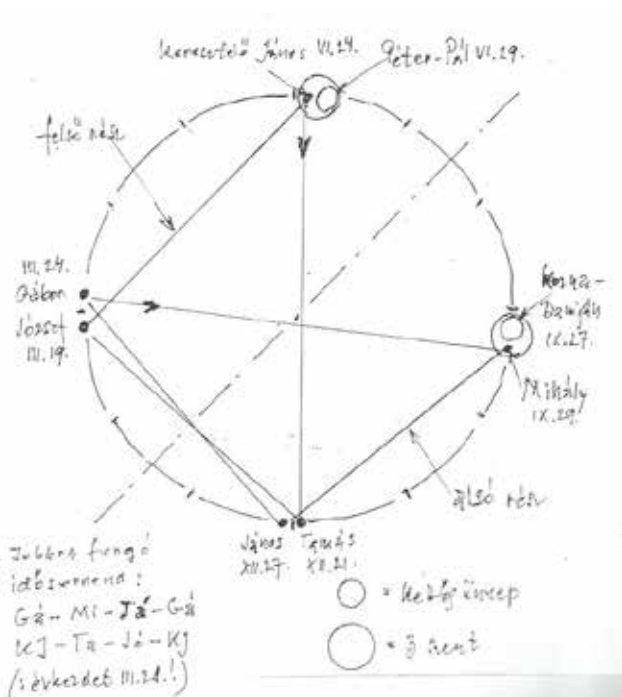
Érdekes az is, hogy ha az ünnepek időrend- jében vizsgáljuk külön a Napfordulókhöz /VI. 21. és XII. 22./ és külön a Napéjegyenlőségekhez /III. 21.

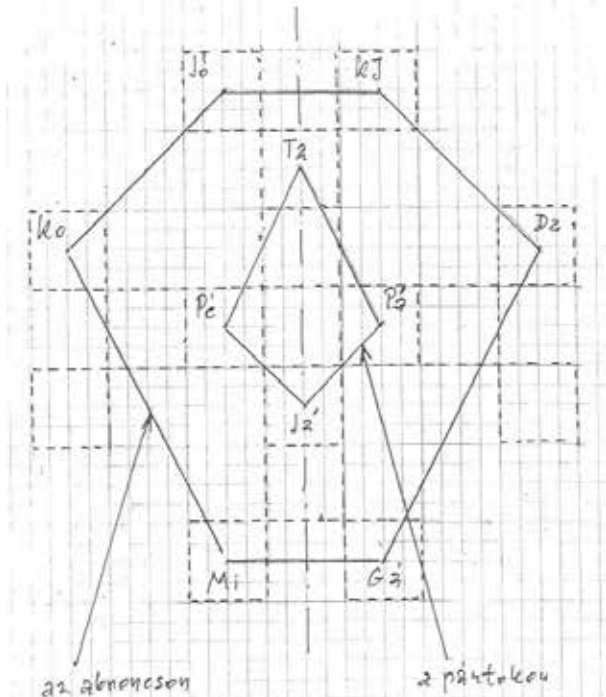
3/a sz. ábra: További lehetséges összefüggések a 3. sz. ábrában

3/c sz. ábra

3/b sz. ábra: A 3/a ábra háromszögeinek szimmetriája az évkörben

4 sz. ábra A Napfordulók 10 Szentjének megoszlása a Szent Koronán a pántok és az abroncs között

és IX. 23./ tartozó képek helyét, akkor a Napfordulóknál balra forgást, a Napéjgyenlőségeknél jobbra forgást találunk. Lásd az 5. sz. ábrát.

A 2 forgási alakzatot szemlélve az derül ki, hogy ha valamelyiküket a függőleges tengely mentén is és a vízszintes tengely menté is 180°-ban elforgatjuk, tehát felcseréljük a bal és jobboldalt és azt is, ami alul meg felül van, akkor előtűnik, hogy jellegében azonos vonalvezetésűek! Lásd a 6. sz. ábrát.

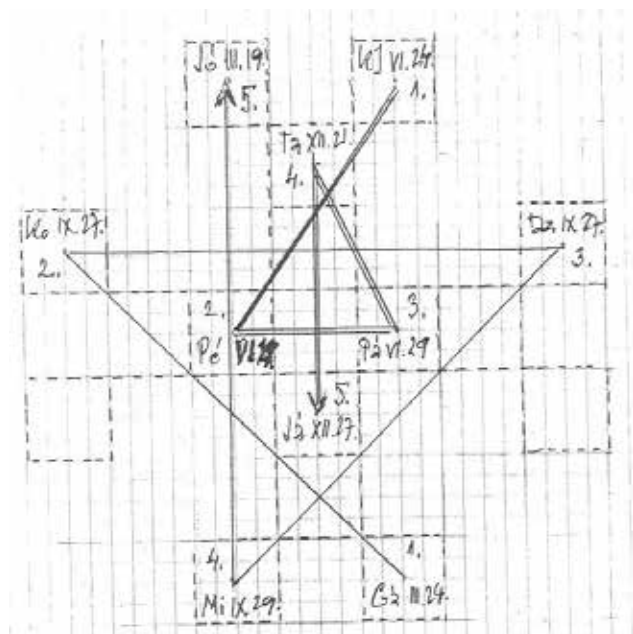
Ha pedig elvégezzük /az eredeti, azaz az 5. sz. ábrából kiszámolva/ az egyik képtől a másikig tartó vonalszakaszok irány /balra vagy jobbra és felfelé vagy lefelé / és táv / 1 elemi négyzet a hálóban =1/ szerinti vetületi adatait, /ennek módszerét az „Ősi Gyökér” 2011/2-es számában részletesen ismerttettem/, akkor az egyik forgási alakzatban /a Napéjgyenlőségeiben/pontosan 2x annyi „út” /táv/ van, mint a másikon /a Napfordulókéban/.

Lásd a 7. sz. táblázatot. Az adatsorok előtti tól-ig sor-számok megtalálhatók az 5. sz. ábrában.

A csillagászati fordulókban érintett 10 szenten túl a még meglévő 6 szent is szimmetrikusan helyezkedik el a Szt. Koronán, és ha megosztjuk őket aszerint, hogy a pántokon vagy az abroncson vannak, akkor is szimmetriát kapunk. Lásd a 8.- 9. sz. ábrát.

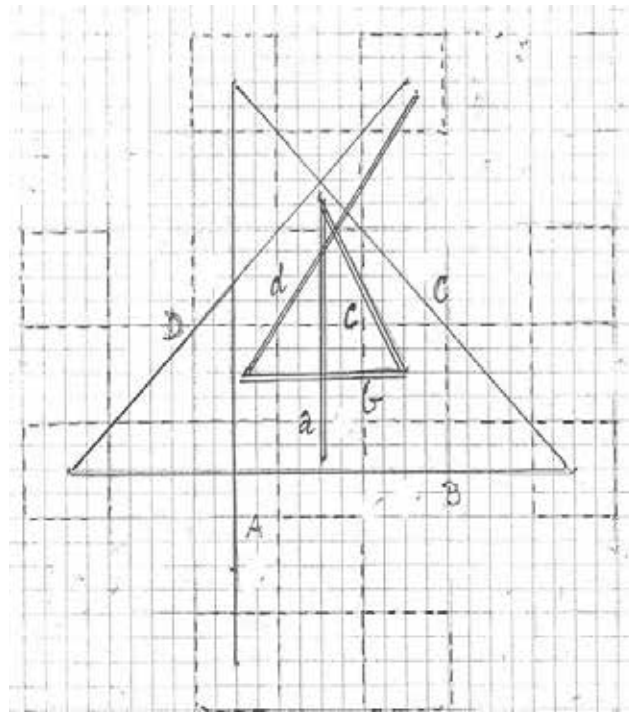
Mint a Szt. Korona rejtett, de kimutatható – és csodálatosnak méltán nevezhető – szabályszerűségeit bemutató sok más gondolatsoromat, úgy a most ismertetett észrevételeim leírását sem tudom másképp befejezni, mint azzal, hogy ezek után ki gondolhatja azt, miszerint a Szt. Koronát egymástól távoli helyen, egymás tudta nélkül külön készült 2 részből később egyesítették, és mégis ilyen rendezettség tudott előállni benne?

2013. szeptember

5 sz. ábra: 2 féle forgásirány a Napfordulók és Napéjgyenlőségek Szentjeinek idősorrendjében

_____ a Napfordulók (VI.21., XII.23.) Szentjeinek
 ===== a Napéjgyenlőségek (III.21., IX.23.)
 Szentjeinek idősorrendje

6 sz. ábra: A kétféle forgásirány időrend szerinti hurokvonalának összehasonlítása (az 5. sz. ábra transzformálása)

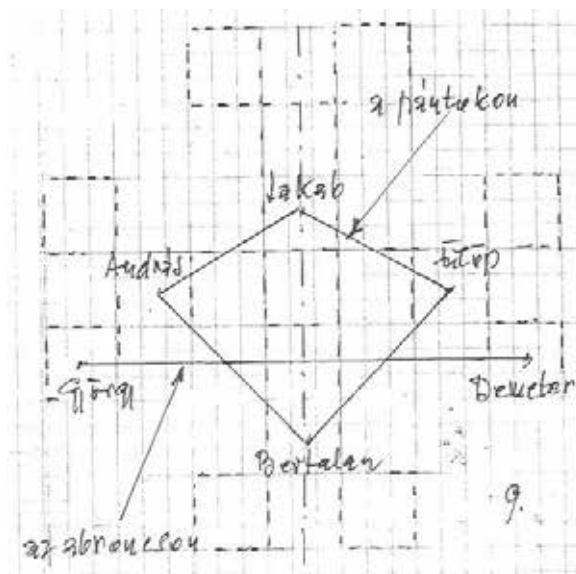
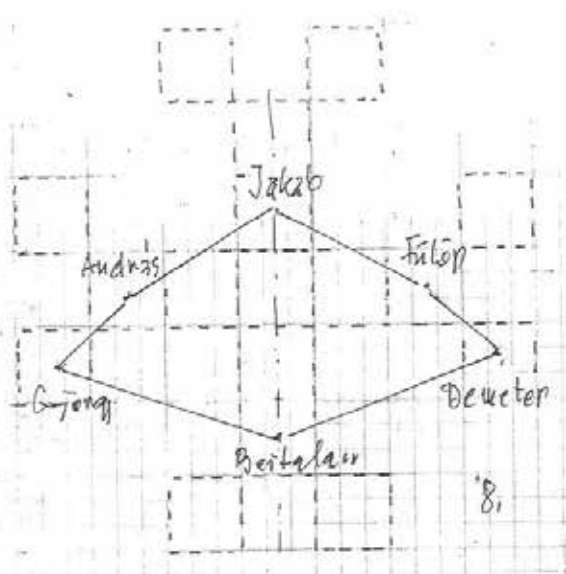
a ... .d = Napfordulók
 A ... .D = Napéjgyenlőségek

A Napfordulóknál

A Napéjegylenlőségeknél

	*	←	→	↑	↓	Σ		*	←	→	↑	↓	Σ
a	1-2.	2	-	-	3	5	A	1-2.	4	-	3	-	7
b	2-3.	-	2	-	-	2	B	2-3.	-	6	-	-	6
c	3-4.	1	-	2	-	3	C	3-4.	-	4	-	3	7
d	4-5.	-	-	-	3	3	D	4-5.	-	-	6	-	6
Σ		3	2	2	6	13	Σ		4	10	9	3	26

7 sz. ábra A vonalszakaszok(*) vetületének adatai (Az 5. sz. ábra számszerűsítése)
 Az őszi Napéjegylenlőségek szentjei időrendi sorszámainak összege (9+10+11=30)
 éppen a 2x-e a nyári Napforduló szentjeiének (4+5+6=15).

8-9 sz. ábra A csillagászati fordulónapok helymeghatározásában nem érintett (16-10=) 6 Szent képek a Szt. Korona felületén (8.) és megoszlásuk a pántok és az abroncs között (9.)

1. Gábor	III. 24.	5-6. Péter-Pál	VI. 29.	12. Demeter	X. 26.
2. György	IV. 24.	7. Jakab	VII. 25.	13. András	XI. 30.
3. Fülöp	V. 1.	8. Bertalan	VIII. 24.	14. Tamás	XII. 21.
4. Keresztelő János	V. 24.	9-10. Kozma-Damján	IX. 27.	15. János	XII. 27.
		11. Mihály	IX. 29.	16. József	III. 19.

A szentek jegyzéke a csillagászati évben.

Born Gergely

A KETTŐS-KERESZT MINT KULCS

Régóta foglalkoztat a kérdés, vajon Péter apostol Szentkoronán található zománcképen szereplő két kulcsnak tulajdonítható-e valamilyen többletjelentés, amely az üdvtörténet (jelesül: a mennybe jutás) szempontjából újabb összefüggésekre világít rá. Közismert, hogy Péternek az apostolok között kitüntetett szerep jut, hiszen Jézus reá építi fel anyaszentegyházát. Ennek működésben pedig alapvető a mennyek országa, melynek kulcsait, az apostoli elhívás részeként szintén megkapja Péter. "És neked adom a mennyek országának kulcsait; és amit megkötsz a földön, a mennyben is kötve lesz; és amit megoldasz a földön, a mennyben is oldva lesz." /Máté 16.19./.

Ennek megfelelően két kulcsot látunk a zománcképen, a nagyobb méretű az apostol jobb kezében felfelé mutat, a kisebbik pedig bal csuklóján lefelé lóg. De melyik kulcs melyik hatalmat képviseli, és miért különböző a méretük és a tolluk? Pap Gábor elemzése szerint az egyik toll az „egyező”, a másik a „keresztez” léttendenciákat jelzi, ezért a két kulcsot „együtt kell látni” működésében, azaz a mennyország ajtaját csak e két megnyilvánulás együttesében lehet nyitni (és zárni), s ha e kettő a legmagasabb megnyilvánulás szintén épp az „Istenfiúság”, „Jézusi” és „Krisztusi” arculatának egységét jelenti. A két kulcs eltérő méretének magyarázata pedig abban áll, hogy a kisebbik kulcs (csuklón) nem tudott még rendeltetés szerinti méretűvé válni. Elfogadva a magyarázatot, talán közelebb jutunk az okokhoz, ha a felfelé mutató kulcsot úgy értelmezzük, mint azt a feladatot, amely ránk vár, hogy elnyerhessük a mennybe jutást, hiszen épp a Pétert szerepelhető magyar mondai hagyomány hívja fel rá a figyelmünket, hogy ő voltaképp mi vagyunk mindannyian! Ebben az esetben a „párhuzamosság” az önmagunkkal folytatott, a lélek nemesedését szolgáló küzdelmet és harcot jelenti. A „keresztez” tollú kulcs pedig az ezt segítő „alászálló” égi segítségre utal, mely valóban „keresztezi” földi életünket, s amely a szentlélek kitöltésében nyilvánul meg, ha annak elérkezik az ideje, mert érdemesült már erre a lélek. S legyünk őszinték, így már érthető a méretbeli különbség... (A toll az üdvtörténetben a halál utáni lélekmérlegelés legfontosabb kelléke; magát a meg-

tisztult lelket jelképezi, annak madár-aspektusában.) Ha most egybeillesztjük az „egyező” és „keresztező”, illetve a „megkötő” és „oldó” működéseket akkor jól ráláthatunk az égi vonatkozásokra is. Ez már csak azért is döntő fontosságú, mert Péter a mennyország kulcsait tartja a kezében és a Szentkoronán „elfoglalt” helyzete is (keresztpánt=égi-mennyei világ). A jól körülhatárolt „égi mező” pedig a Vízöntő jegye (térdidő egysége) lesz. E jegy működésének pedig két „kulcsa” a benne „otthon lévő” Szaturnusz és az ott „rejtett erőben” lévő Jupiter. Az előbbi a jellegzetes megkötő” erők, az utóbbi (új nevének pedig az „oldó” erők képviselőjeként, s ez utóbbi megnyilvánulásnak köszönheti maga a Vízöntő is szétáradó tulajdonságát, amellyel épp „keresztezi” azt a vele szomszédos két állatövi jegyet (Bak és Halak), melyre ilyen módon „ráömlik”. Ezek közül pedig a Bak, mint a Szaturnusz jellegzetesen összefogottabb megnyilvánulási terepe, épp a legerősebb „megkötő” tulajdonságokat fogja megvalósítani. A Vízöntővel viszont még egy apostol elhívása hozható kapcsolatba, s épp ezen elhívás okán kerül névünnepe (új nevének, azaz élete fordulatának ünnepe) is épp ide: Pálról van szó. Ő a „Damaszkuszi úton” találkozik a már feltámadott krisztussal. A névfeliratban szereplő bolygójelzés („Paulus” második u betűje) és a Damaszkusz-Damaszek illetve Pal-Bal megfelelések is arra figyelmeztetnek, Pál apostoli működésében („népek apostola”) a Jupiter bolygóminőség a döntő, mint ahogy Péterében a Szaturnusz (Petrus=kő). S ahogy e két bolygó tükörképe egymásnak (működésükben, ezért jelükben is; épp Pál apostol figyelmeztet a „tükrözés” és a „látás” kapcsolatára Korintusiakhoz írt első levelében, úgy tartozik egybe „ikreként” Péter és Pál, azonos napon, június 29-én, minthogy e napon szenvedtek vértanúságot s így születtek újjá az „égi világban”. E nap pedig már a Rák havába lendít át bennünket, amely a Jupiteren nem rejtett, hanem már „megnyilvánult erőnléti jele”. S ennek megfelelően tűnik át mindkét apostol működésén a másik bolygó arca is, azaz Péterén a Jupiter (elegendő itt a Péter és a Páter (Jupiter-Jópáter), vagy a Petrus=Pedrös/Padlás/fodros/Védres megfelelésekre gondolni). Pálén a Szaturnusz (zsidó rabbiként

működik fordulata előtt!). Ha pedig e két „bolygóistenség” további asztrálmítoszi szerepére kérdezzük rá, egyértelműen a „tér” (Jupiter) és az „idő” (Szaturnusz) végső nagy kérdéseivel találjuk szemben magunkat, így visszacsatolódva egyúttal a Vízöntő jegyéhez! (Hozzátehetjük még: ahogy a tér és idő egymást teremtő működése elválaszthatatlan egymástól, úgy tartozik össze a két „bolygóistenségünk” és minden megnyilvánulásuk.)

Ha a Péter-Pál-i földi-égi „ikerség” nyomvonalán egy szinttel lejjebb lépünk a szentkorona rendjében” a földi világot képviselő abroncsozatra, itt „működő” szentek sorában egy hasonló ikerséget: Szent Kozma és Szent Damján gyógyító szentek személyében. Az őzet ábrázoló zománcképek az abroncsozat hátsó részén átellenben találhatóak, de azonos időponthoz kötődve, minthogy névünnepek azonos napra, szeptember 26-ra esik, a Mérleg állatövi jegybe rendelve őket, s ezáltal az időt „lenullázva” vagy „rövidre kapcsolva” hoz létre a Szentkorona működésrendjében ez közvetlen hatást, amely immáron nem rejteki, hanem kiteljesedett! Ez azonban itt a Szaturnusz¹ erőnlétéhez kapcsolódik ezáltal visszautalva a Vízöntő időszakára, amaz is két legbelső helyzetű (különösen a precessziós (nagyévi) menetben egyértelmű hatású (az ellentétes irányú „szétlökődés” miatt középen – az „idők végezetének” nullpontjánál¹ megnyilatkozó) tükörhelyzetben lévő Mérleg dekanátusára. Ezzel figyelmeztetve az „utolsó időkben”, mintegy a „mérlegelés” kedvező kimenetelének feltételeként nekünk a gyógyítás és ezzel egy időben (!) a gyógyulás (mégpedig leginkább a „fülünk mögött a kispolcon” ösztönös, tudattalan – tartományában) a legfőbb feladatunk!

S ezen kapcsolat okán felmerül a kérdés, a két orvos-ikerpár közül most ki fogja a Szaturnuszt képviselni inkább, és ki a Jupiter? Nos, Kozma (nevében az egész világ (=kozmosz) ott rejtőzködik!) a sebészet előfutára, kezében ezért tart sebészkezt. E kés neve „szike”, ami egy emeltebb szinten a mag (vagy tojás (?)) – az alkémiában ebből „kelthető ki” a bölcssek

köve egy többlépcsős „átváltozási-átváltoztatási” folyamatban) gyógyításra utal. Azon az eljövendő „új élet” („új Föld és új Ég”) megteremtésére egy olyan úton, ahol a nemesítés-nemesedés egyszerre „nemző” és „szüzi fogantatású” (vegetatív!), ahogy ez a gyümölcs oltatásánál történik minden megújulásakor („feltámadáskor”), amikor az oltóágat egy sebző késsel kialakított női szeméremtest-alakú vájatba helyezik. A növény élet pedig hangsúlyos szerepet játszik a „Szenvedő Krisztusság” („Jesus Patebilis”) felszabadulásának fényességes folyamatában. Ennek fényében talán az sem „véletlen”, hogy Gyümölcsoltó Boldogasszonyunk zománcképe szerepel a Szentkoronán, a Gábiel-kép alatt közvetlenül befoglalva...

A seb ugyanakkor szépen utal a megsebzett Jézus Krisztusra, de a téridő „átváltozására” is a fény („világ világossága”) „seb-erejének” átalakuló (megváltozó mivoltában. Azonban a seb a „Földmindesség” istenének név is – ezúttal az egyiptomi ősiségben. Mégpedig az első (kezdeti) földé, ami az ősvízből kiemelkedett (Vízöntő és Halak jegyek áthatása) halom (=hullám) vagy piramis (!) alakjában. S hogy ne érezzük idegennek e hagyomány jelen másik neve Erpat (=Árpád), s az ő háza a Föld. Ha pedig merjük tanulmányban történő idézését, Seb másik neve Erpat (=Árpád), s az ő háza a föld. Ha pedig merjük összekötni, ami amúgy is valószínűleg összetartozik, ez azt jelenti, hogy a Föld gyógyítása „Árpádhoz” kötött (vagy az Árpádházhoz), és módja pedig az élő víz („élet vize”) vagy valamilyen energia/erő kiáradása számára pad kialakítása. Vagyis ismét a Vízöntőhöz jutottunk vissza, ez pedig szaturnuszi közeget jelent (de jupiteri rejtett jelenléttel). Damján viszont a belgyógyászat előfutára vagy is a „belső” egész embert (és világot) érintő gyógyításra hivatott, azaz itt a Jupiter (=Bál=bel/Bél) a meghatározó, de ismét szaturnuszi áttűnéssel. Minthogy a „seb” általában a külsőre vonatkozik, érdemes számba venni annak lehetőségét, hogy a Föld tekintetében a gyógyítás folyamatához egyszerre kell a Föld felszínén és a Föld belsejében hatni. Ez utóbbi irány nem csak pusztán fizikai jelentéssel bír, hanem felhívja a figyelmünket az ún. „Belső-föld” létezésére és jelentőségére. Különösen érdekes lehet számunkra annak „Agartha” elnevezése, amely szkíta őseink „agathürr”-ájának elnevezésével csen össze. E belső világ lakói a hagyomány szerint

¹ Itt a Kettős kereszttről tájékozódhatnak Attila és Szeley István könyvéből (Szerk. Gy. Á.) Varga Gáza több tanulmányban feldolgozta.

többek között Nimród és az Óriások; azaz itt Bál-Jupiter világa jelenik meg. (E belső világ tüzeit (amely eredetileg egy volt a felső világ teremtőtüzével) a tárkány-fejedelmek használták.)

A Dam gyök pedig Damaszkusz-Domaszek felé terelget vissza bennünket... Ezek után érdemes számot vetnünk: valahol még tetten érhető hasonló „ikrekség” a Szentkorona zománcképi rendszerében? A válasz igenlő, mégpedig János apostolnál. Egyrészt nevének feliratában ott rejtőzik a Szaturnusz jele (utolsó előtti betű), másrészt ő a „kettős spirálban” valósuló és a fény felszabadulását célzó működés folyamatát illetően „ikrek” szerepű, amennyiben-ahogy e spirál első ágában Pál az indító és Péter a lezáró („megkötő”) szerepű- a második menetben János zárja a folyamatot. Névünnepe szerint tájékozódva most a Bakban vagyunk, de ha Keresztelő Szent Jánost is „beszámítjuk” a kép „vonzásában”, akkor Péter és Pál jegye, a Rák is megjelenik.

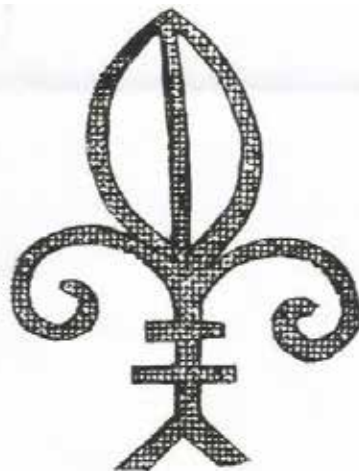
De mit is látunk a zománcképén? Jobb térdének és alsó lábszárnak (ez az emberi „kisvilágban” a Bak és a Vízöntő áthatásának feleltethető meg!) helyén egy piros-fehér hullámos szegélyű „kulcslyukat+”. De itt még kulcs nélkül!². Ami a perem két fázisát illeti, a színek egyaránt utalhatnak a Szentlélek fokozott és döntő működésére, az úrvacsora két színére, vagy... bizony a magyar címer Árpádsávós pólyájára!

Innen elodázhatatlan Péter kulcsainak használata, s ennek előfeltételeként-mint láttuk-, egyben-látása. A kulcsot azonban egyetlen módon lehetséges úgy ábrázolni, hogy benne együtt jelenjék meg a toll „egyező és keresztező” volta: KETTŐS KERESZTKÉNT! Így értelmezi a jelkép saját jelentését: apostoli, azaz közvetlenül Jézus Krisztustól leszármazott égi uralom (királyság). A mennyország kulcsa! S az ajtóban – immár a belépés mozzanatában-ott van János apostol.

² Lehetséges, hogy Péter két kulcsa külön is működtethető, ekkor azonban az egyik lehetőség szerint két kulcslyuknak kell lennie. Hogy ezzel a lehetőséggel is komolyan számolni kell, erre az egyiptomi Halottak Könyve 234. fohászában a szakkarai Unas piramis falfeliratának Borbola János által adott magyar olvasata figyelmeztet, ahol szó esik a „két kör kulcsáról”.

A kulcslyuk még egyszer feltűnik a Szentkoronán, de már nem látható. Nem látható, mert benne van a kulcs, vagyis működésben van, s az ajtó nyitva: a legfelső zománcképen! A Pantokrátor köldökeként látjuk, benne a kulcs a „mindentermő fa”, Jézus Krisztus keresztje. (S ha valaki beles az ajtón, hát láthatja belülről az Atyát a Fiú képében „nagy égi fényességben”...)

De miért nem kettős kereszt került ide, kérdezhetnénk? Épp emiatt a felülről tapasztalás miatt. Így lett a kezdetből személyes) végső személy. S közben végig az apostoli utat jártuk a kettős-kereszt nyomdokán. Mert Péter voltaképp MI vagyunk MINDANNYIAN! A felső kereszt viszont épp így, a keresztpánttal együtt alkotja a kettős-keresztet, amely a földi világ „kerekéből”-keretéből nő ki, ahogy nekünk kell, mindannyiunknak. S ha ez az üdvtörténeti – felszabadítási „kettős-keresztező” folyamat beteljesedik, visszatérhetünk – a tanítás szerint két lépcsőben- az eredeti üdvhonba, fényhonba, a megújított Kezdetbe. Ezt írja elénk „képesen” az Én-lakai templom (eredetileg római Jupiter-szentély állt itt) festett kazettás mennyezetén szereplő „életfa”-motívum. A Föld (és a világ) sarkából kinövő kettős-kereszt „útján” haladva Mária (az Istenanya) óvó-védő üdvözítő köpönyege oltalmát élvezhetjük egészen addig, míg az „idők végezetén” a megújuló-feltámadó létezés magból virágba borul, hogy a „Fény paradicsom” minden termését élvezhesse a dicsőséges Fényanya minden teremtménye. Mit is kívánhatnánk: így legyen!

„Egy az Isten”

1. ábra: Énlakai unitárius templom festett kazettás mennyezetének képírási sarokjele

Daczó Árpád
(*P. Lukács O.F.M.*)

MIT ÜZEN MOST NEKÜNK A BABBA?

Ebben a megkerült ultramodern európai világunkban, amikor a nyugati fogyasztói társadalom a női világot is fogyasztható portékává züllesztette, szomorúan szemléli az evangélium erkölce szerint élő ember, hogy az anyaság csodálatos ösztöne is mennyire kikopik sok nőből.

Mit a kövérség! Mit a széles csípő! A manöken-alkatú bomba-nő az ideál, amit a szépségversenyek ideálisnak mondott nőiről dob be a köztudatba a propaganda. A reklámokon keresztül is teljes gőzzel dolgozik a Sátán öfelsége, hogy a Szép Isten legszebb gondolatának kivirágzását, a Babba Mária földi megvalósulását, az anyai mivoltot, először is kigúnyolja, s utána ki is irtsa a nők lelkületéből.

— Ó, te szegény magyar népem! De igazán lelki szegényy lettél! Mennyire ismét elődbe kell állania

Babba Máriának, hogy az ő istenanyai hatalmával, visszafordítson őseid helyes útjára, az eszményi csillagközi Hadak útjára! Apáitok ezen az úton jöttek ide hont alapítani. Elődeitek ezen az úton vezették a biztos célba mindig ezeréves itteni jelenléteteket. Ti is csak ezen az úton indulhattok el az újabb ezer esztendő egyelőre kilátástalannak tűnő ködfátyolos jövőjébe. De csak úgy indulhattok el, ha jól megfogjátok Boldogasszonyotok kezét, hogy aggódó anyai szeretetének biztonságával, és földi képviselőinek, a magyar anyák ringó ölének termékeny kivirágzásával biztosítsátok a jövőt. Azt, hogy bőven legyenek ismét gerinces, becsületes dolgos és i-gaz, és nem -gaz magyarok!

Hadd idézem Váci Mihály versét:

MÉG NEM ELÉG

*Nem elég megborzongni,
de lelkesedni kell!
Nem elég felloboggni,
de mindig égni kell!
És nem elég csak égni;
fagyot is bírjon el,
ki acél akar lenni
suhogni élivel!
Nem elég álmodozni!
Egy nagy-nagy álmom kell!
Nem elég megérezni,
de felismerni kell!
Nem elég sejtetni,
hogy milyen kor jön el;
jövönket tudni kell!
Nem elég célt látni;*

*járható útja kell!
Nem elég útra kelni,
az úton menni kell!
Egyedül is! Elsőnek,
elől indulni el!
Nem elég elindulni,
de mást is hívni kell!
S csak az hívjon magával,
aki vezetni mer!
Nem elég jóra vágygni;
a jót akarni kell!
És nem elég akarni:
de tenni, tenni kell!
A jószándék kevés!
Több kell: — az értelem!
Mit ér a hűvös ész!*

*Több kell: — az érzelem!
Ám nem csak holmi érzés,
de seb és szenvedély,
keresni, hogy miért élj,
szeress, szenvedj, remélj!
Nem elég a Világért!
Több kell: — a nemzetért!
Nem elég a Hazáért!
Több kell most: — népedért!
Nem elég — Igazságért!
— Küzdj azok igazáért,
kiké a szabadság rég,
csak nem látják még,
hogy nem elég!
Még nem elég!*

Igen! Nekünk nem bomba-nőkre van szükségünk, hanem édesanyákra! És nem nőket fogyasztó férfiakra, hanem édesapákra! És nem ideig tartó együttélésre, hanem biztonságos családi otthonra, meleg szeretettel kibélelt családi fészekre, ahol tudja az apa, hogy ő ott az Úr képviselője, és ahol az anya is tudja, hogy ő ott, az általa megtestesült Boldogasszonyt jelenti! Szeretetük kibimbózása pedig az a gyermekcsokor, amely a nemzet jövőjének újabb kivirágzását biztosítja.

Mindezt most éppen a nők általános földi boldogságáért is írom. Erre engem egy megrendítő átok is kötelez.

1946 júniusában, a véglegesítő teológiai vizsgáim után, feltűnően gyorsan, meg is kaptam első kinevezésemet, Marosvásárhelyre, a barátok templomába. Megérkezésem után néhány napra, máris beteghez hívtak. A járványkórházba, egy tifuszos beteghez.

— Na — gondoltam — ez biztos valamit jelent. Egy 50 év körüli nő várt ott rám.

Amikor meglátott, csalódottan mondta:

— Azt hittem, egy idős pap jön el hozzám. Maga még igen fiatal ahhoz, hogy meghallgassa gyónásomat.

— Kedves asszonyom — feleltem —, már az ősegyházban a papokat presbitereknek nevezték. Ez görög szó. Öreg embert jelent. Tehát, a pap, akit Isten küld hozzám, az már öreg ember. Kérem, fogadjon engem most így, mint öreg embert!

Kiengesztelődve, mosolygásra nyílt az arca:

— Asszonyomnak nevezett. Bár az lennék igazán. Anya! De nem vagyok az. Nincs gyermekem. Egyedül vagyok. Férjem sem volt hivatalosan soha. Csak férfiai voltak. Most, se férjem, se gyermekem. A rokonaim nem akarnak tudni rólam. Kedves öregfiatal páter! Csak nehogy megundorodjék tőlem. Hogyan is kell mondani a gyónási imát?

— Gyónom a mindenható Istennek és... Utolsó gyónásom akkor volt, amikor először gyóntam. Amikor mint elsőáldozó, hamvasan odatérdeltem az oltár elé...

Mint egy film úgy pergett le előttem, egy minden erkölcsi gátlást magától eldobó szerencsétlen nőnek az élete.

— Gondtalanul boldog akartam lenni, és most életem romjain öngyilkos akarok lenni, hogy már egyszer vége szakadjon ennek a gyötrelmes életnek. Szegény édesanyám, az értem való bánatába halt bele. Érzem, hogy itt leng körülöttem a lelke, és most rajta keresztül tapogatok vissza gyermekkori hitemhez. Ő fogja kezemet, nehogy felvágjam ereimet!

— Páter! Oldozzon fel, hogy Istennel kibékülve haljak meg, mert tudom, nincs már sok hátra.

És akkor ez a nő hirtelen megfogta a kezem, ráborult és zokogva, esdekelve kért:

— Páter! Maga még fiatal. Sok leányt is fog tanítani. Mondja el nekik szomorú történetemet. Innen, a halál mezsgyéjéről, életem romjain üzenem nekik, vigyázzanak tiszta leányságukra mindaddig, amíg eljutnak a boldog anyaságig. De mondja el nekik, nehogy úgy járjanak, mint én!

És akkor felkapta a fejét. Bágyadt szeme kiélénkült, és szinte égett amint rám nézve gyenge hangjával felém sújtotta:

— Páter! Megátkozom, ha nem mondja el történetemet a leányoknak! Szerencsétlen életemnek legalább ennyi haszna legyen, hogy minden életre induló leánynak intő jelül szolgáljon!

— Megátkozom páter, ha nem teszi meg! Ezt már olyan hangosan mondta, hogy be is nyitott egy ápolónő:

— Rosszul van talán a beteg? Ez volt papi életem első betegellátása. Elfelejtettem?

Érzem, kísér az átok!

Mert nekem leányokat kell nevelnem! Babba üzeneteként írtam ezt is most ide. Mert minden leánynak Babbának kell lennie! Szépnek! Anyának! Babba Mária földi képviselőjének! Csak így lehet majd az a lány boldog is! Minden leánynak ezt a boldogságot Babba meg is akarja adni!

Éppen ezért, a nőiség fiatal korban nem arra való, hogy fogyasztható portéka legyen! *Mert egyszer elfogy! S akkor mi lesz?*

A nő fiatalsága arra való, hogy amikor eljön az ideje, ráépüljön a boldog anyaság! Mert a *boldog női sors, a boldogasszonyi sors!* Amint már előbb is elmondtuk

akár lelki, akár testi értelemben! Ha nem ez, gyötrelmes boldogtalanság lesz belőle. Már itt a földön is. A halál után pedig? Szörnyű még rágondolni is. Mert a sírgödörrel nincs mindennek vége!

Egy öreg néni mesélte. Egy utcasarkon szemérmetlenül csókolózott egy fiatal pár. Igazi jóakarattal mondta nekik:

— Ilyen nyíltan, ez maguknak sem igazi öröm.

Jellemző! A leány válaszolt:

— Talán irigyli?

Amikor a lapokban, a TV-ben, vagy a reklámokon látom a magakelletően mosolygó leányokat, hango-

san is odaszólok nekik:

— Te is egyszer megöregszel. Most még fogyasztható vagy. Talán akarod is, hogy fogyasszanak! De egyszer elfogysz!...

És itt már a fiúknak, a férfiaknak is mondom. Nem én! Ady mondja, amikor fiatalon megvénülve, gyermektelenül siratja és egyenesen megátkozza bűnös életét. Mert még egyszer nem kezdheti előlről, hogy aztán a helyes úton indulhasson el.

Olvassuk el csak Ady Endre

A Patyolat üzenete című versét!

A PATYOLAT ÜZENETE

*Meghurcolt a Vér, ez a Pokolba
Bomolva, romolva
Vágtató, tüzes fogat
S most lenget utánam jelt
A Patyolat,
Most, most szeretnék lenni bátran
Élet-tagadó, szűz, makulátlan,
Vágytalan és tiszta.
Most, mikor már nem térhetek vissza.
Átkozom gerjedelmem,
Az elsőt, amely vágyat adott,
Az első, szennyes gondolatot.
Szerelmemet.
Ki olyan hamar ébredt,
Óh, emlékek, emlékek,
Csak egy kicsit ne bántanátok.*

*Minden volt dolgom egy-egy átok,
Szégyen:
Boldog, ki Isten kegyelmében
Fehérre aszatja magát.
Tíz-húsz, szent böjtű, kámzsás barát
Szép árnyéka táncol körül:
Be boldog aki nem örül:
Jaj, be piszkos ruha az Élet
S a Vér be nyomorult, be ronda.
Harmíncnégy esztendő, vén koromba
Mindenek túlján,
Undorodván, s szépen butulván,
De, jaj, mégis tudván sokat,
Sírva nézem, hogy kendőt lenget
Késetten az én bűnös lelkem
S egyetlen, igazi szerelmem:
A Patyolat.*

Ady a XX. sz. elején, az új magyar irodalom koronázatlan királya volt. Az irodalom szent templomában a főpap. Miért hallgatták el már akkor is, és azóta is elhallgatják az ilyen verseit? Legfennebb irodalmi kuriózumként emlegetik, hogy hát Ady zsenijében még az ilyesmi is helyet kapott. De azt, hogy az ifjúságot éppen vele, a vérbajos, a magtalan, a gyógyíthatatlanul nemi beteg Adyval figyelmeztessék és neveljék az apáink által már jól kitaposott helyes erkölcsi útra, arra már nem gondolt soha a hitbuzgalmi iskolákon kívüli magyar pedagógia!

Azért kellett nekem Babbával kapcsolatban most mindezeket leírnom, hogy ébredjünk, hogy józanodjunk, ha azt akarjuk, hogy legyen nekünk is harmadik évezredünk. Mert a Babba ezt akarja! Ezért ajándékozott meg minket most az ezer esztendő végével is. Mert nemcsak a török és nemcsak az osztrák; és nemcsak bizonyos más népek irigysége és rosszakarata sodorta *népünket a XX. sz.-ban* a kipusztulás mezejére, hanem a mi saját bűneink is ezt tették. Különösen családjaink önpusztító bűne, az egyetlenre, az egyetlenre, sőt, sokszor még a kettőcske bűne is!

Márton Áronnak nagy igaza volt, amikor azt mondta, hogy Erdélyt a magyar anyák vesztették el!

Miért marad meg a katolikus Székelyföld Csíksomlyó központtal a mai napig a magyarság fenntartó ereje? Mert vigyázott rája Babba Mária! Nézzük csak meg, ahol nem kellett Babba Mária és ahol most sem kell, ott pusztul a magyar tömegesen!!!

Ezért kell most magunk elé állítanunk Babba Mária szépséges anyaságát, és ezért kell most megfogjuk az ő húséges istenanyai kezét, hogy a magyar nőnek ismét ő legyen az anyai eszményképe, de a termékeny anyaságra is segítő istenanyai bábája is!

Miután 1957-ben Csíksomlyóra kerültem, az egyik nyári napon egy budapesti fiatalasszony keregett.

— Páter, én hálálkodni jöttem ide Csíksomlyóra. Édesanyám helyett. Ő férjhezmenése után nagyon szomorú volt, mert sehogy sem lett gyermeke. Az egyik asszonyismerőse aztán ezt mondta neki:

— Menj el Csíksomlyóra, és ott kérj a Segítő Szép Szűz Máriától gyermeket. Nézd meg, adni fog neked.

— Édesanyám el is jött ide és imádkozott a Mária lábánál. És egy évre rá megszülettem én. Édesanyám aztán el akart jönni hálálkodni is, de mindig lemaradt, mert utánam jött még három gyermek. Örökké búst, hogy nem jöhetett vissza a Segítő Máriához. Most aztán azzal vigasztaltam magam, hogy helyette eljöttem én. Nézzen rám, páter! A Csíksomlyói Szűzanyának köszönhetem, hogy megszülettem. És most itt vagyok. Jöjjön, hálálkodjék velem!

Hogy pedig mi a titka a termékeny anyaságnak és annak is, hogy a székely csángó ember miért vallásos még ma is, arra is van egy soha el nem felejthető élményem.

Az egyik pünkösdi búcsú alkalmával eljött Csíksomlyóra egy gyimesi fiatalasszony is, csecsszopó kicsikéjével. A szentélyben, a papi székek lépcsőjénél kapott helyet magának. Szentmise közben egyszer csak sírni kezdett a gyermek. Hogy sírása ne zavarja az áhítatot, az anya, a világon a legtermészetesebb mozdulattal kibontotta mellét és szoptatni kezdte gyermekét. Az el is hallgatott szépen, és el is aludt. A szentáldozáskor pedig, hogy a gyermek fel ne ébredjen, ez a fiatalasszony, úgy, ahogy volt, a

kibontott mellén csüngő gyermekével térdelt elém, hogy adjam neki is Krisztus testét.

Ezt a jelenetet, valamelyik művész rajzolja le, fesse meg, vagy öntse szoborba! Az anya táplálkozik Krisztus testével. A gyermek pedig Krisztus testével táplált édesanyja megszentelt tejét szívja magába!

Csodálatos Michelangelo Pietája. Az, az anyai fájdalom apoteózisa. *Az így áldozó székely asszony szobora legyen a magyar anya apoteózisa!*

Csodálkozhatunk-e ezután azon, hogy szó szerint, a székely csángó, már az édesanyja tejével szívja magába a hitet, és úgy is igyekszik élni, hogy ezt a hitet az ő gyermeke is így szívja magába tovább?

Ezt a magatartást akarja feleleveníteni népében Babba Mária! *Az Isten által megszentelt anyaságot!* Hiszem, hogy ezért mutatta meg magát ismét, ezer év után, és éppen most, népe nagy szükségében, és éppen Csíksomlyó által! Mert csak az ilyen anyaság segíthet immár a kipusztulás mezsgyéjére kiszorított népén, ha az tovább is élni akar, itt, az őseinknek adott kárpát-medencei ígéret földjén.

Éppen ezért, amint elődeinknél, a magyar leány tudatosan készült az anyaságra, és nem szégyellte leánykodása után a kövérségét, úgy kell ennek ezután is lennie! És nem úgy, hogy amint domborodni kezd a melle, máris szégyellje magát osztálytársnői előtt, hogy ő még érintetlen!

Vagy pedig, a nyugati szex-hullámnak megfelelően, az egyetemistáink jóérzésének szex-partnere van és tudok olyan leányról, aki ingadozik azon, hogy ő is válasszon már egyet.

Ezt is biztosan tudom! A szíkatolikus Felcsíkból, a Szeredába ingázó leány táskájában, ő maga hordja fiúja részére a védőgumit.

Úristen! Hova züllik immár a székely nő is, aki pedig Babba Máriának kell legyen a földi mása!

Ennek egyik fő oka, a profitra beállított médiumok tömege; az újság, a rádió, a TV, aztán a józan magyar fiatal eszeket meghülyítő diszkók és bulik, az érzéki-séget felkorbácsoló nyugatról importált zörejes, modern zenének kicsúfolt agyat rázkódtató és a hallást, de inkább a lelket a porba, a sárba rondító énekeivel. Hol maradtak a szép magyar dalaink, amik eleinket az igazi örömdús szórakozásokba andalították?

Ma a hivatalos világjelenség szerint, az *örömnélküli élvezet* a fontos. A fogyasztás! Az örömhöz lélek is kell. Az pedig nincs! Mivel pedig csak test van, hát élvezzük ki azt a legfogyaszthatóbban! Fogyasztani az ételt, az italt, a szexet. Amikor pedig ezektől már kiégett a fiatal élet, hát jöjjön akkor a drog, a kábítószer, hogy tegye folytonossá bennem az élvezetet. És amikor az is értelmetlenné válik életemben, akkor jöjjön annak végeszakasztása, az öngyilkosság!

Az ilyen, kirúgta életéből az Égi Édesanyát. Most már hova is menekülhetne? Nincs anyai öl, ahova kijózanodva odahajthatná fejét, hogy megmondja neki:

Anyám! Babba Máriám! Van még kiút ebből a pokolból? Elgyengültem. Fogd meg a kezem és te vezess magadhoz, anyai szívedhez, és onnan veled együtt menjünk az áldott Jézusunkhoz!

Más kiút nincs ebből az ördögi körből, ahova belekényszerített minket a XX. sz. sátáni gonoszsága. Először is ezeréves itlétünket robbantotta szét, megfosztva népünket a továbbélés anyagi alapjainak egy részétől, aztán az erkölcsi egyenes tartásunk gerincét kezdte összeroppantani éppen annak gyökerénél, a hagyományos magyar családi élet szentségi tisztaságánál, legfőképpen ifjúságunk lezüllesztésével.

Istenem! Pedig micsoda példaképeink vannak! De ma már nem kellenek az ideálok. Nem kell a múlt, a kipróbált hagyományok útja. Hogy is kellene az ilyesmi? Az önmehtagadással járna! (Vö. Mt 16,24 és Luk 9,23) Márpedig ma nem önmehtagadni, hanem fogyasztani kell!!!

Mivel pedig most az anyaságról van szó, anyák példáját is idézem.

Immár 60 esztendeje tanulmányozom módszeresen a szentek életét. A szent anyák közül, legalábbis részemre, erősen fénylő csillagokként, hárman tündökölnek a szentek galériájában: Árpád-házi Szent Erzsébet, Skóciai Szent Margit és Portugália Szent Erzsébet. Ő a portugálok Szent Izabellája. És, fogózzunk meg jól! — erre magam is későn döbbszem rá: mind a hármukban Árpád-vér csordogált. Mind a hármukban ősi Boldogasszonyunk családi anyaságba testesült valódi anyasága élt tovább. Pedig egyikük sem élte le életét magyar földön. Ha ők ott, ahol voltak tudtak valódi magyar anyák lenni, hogyne éltek volna itthon, a magyar földön, igazán magyar életüket, az itthoni magyar anyák?!

Ezeknek mindenkori jó magyar anyáknak példáját idézem most és állítom oda a mai magyar anyák, és magyar anyáknak készülő leányaink szeme elé, hogy lássanak és okuljanak. *Azoknak az anyáknak köszönhetjük hogy megértük a millenniumot!*

A következő millenniumkor lesz-e még egyáltalán magyar, hogy ilyen köszönetet mondjon az eltelt újabb millennium magyar anyáinak? *Vajon addig nem fogy el egészen, ebben a fogyasztói örületben még a magyar anyaság gondolata is?!*

Ősapáink Boldogasszonya, ki kereszténységünkben Boldogságos Szép Szűz Máriánk lettél, és a Csíksomlyói Segítő Szűzanyában napjainkig Babba Máriánk maradtál,

KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK!

*Daczó Árpád (P.Lukács O.F.M.):
Csíksomlyó titka, Csíkszereda. 2000.*

312-320 old.

Gyárfás Ágnes

**SZENT ISTVÁN KIRÁLY ARCKÉPE
A TORNASZENTANDRÁSI KÁPOLNA OSZLOPÁN**

Tornaszentandrás a hajdani Torna Vármegye ősi települése már a korai időkben szakrális hely volt. Valószínűleg ennek köszönheti azt, hogy a honfoglalás után királyi birtok lett. Torna vármegyét Szent István és a későbbi királyok vadaskert gyanánt tartottak fent, ahol a karsztos fennsíkon vitézi játékokat, bajvívást, lándzsavetést stb. mutattak be. Erre utal a vármegye neve: Torna

A torna szó alapgyökének megfejtésére PhS Tibold Szabina világított rá, következtetve TOR isten nevéből, aki az északi Vikingek égistene volt, uralma alá tartozott a menydörgés, villámlás, a harc és termékenység. Mágikus kalapácsa, mely megremegtette az eget és földet, harc és teremtés eszköze volt. Apja Odin főisten, akitől a Vikingek megkapták a rúnákat, az írás mágiáját. Tor isten gyermekei Trúd, Módi és Magni voltak. A termékenység érvényes voltát szolgálták a rendszeres bajvívások, *t o r n a* játékok. A tornajátékok fogalom nem csak a magyarban, hanem az angolban is fennmaradt: **tournament** (kiejtve **tornament**). A termékenység-varázslat ősi voltát jelzi a területen a kőkorszaki emlékeket idéző temető kápolna. A faluba bevezető út mentén balra található egy csonka kúp alakú domb. A laposra megmunkált dombtető szélét kilenc monolit őrzi, középen áll a templom. Az országútról széles lépcsősor vezet a templom tornácahoz. A kápolnatemplom különlegessége a kettős boltívű szentély, amely É-NY-i tájolású. A monolitok jórésze besüppedt a föld alá, de átlag 70 cm mindegyikből látszik. A monolit formavilága sajátos: határára emlékeztet. A csonka kúp alakú domb és a széles lépcsősor számomra a TV információja alapján ausztráliai szakrális építkezést ígéz. A középamerikai piramisok hosszú, a szakrális helyhez vezető lépcsősora is emlékeztet a tornaszentandrás kúp-hegy építészeti megoldására. A dombocska bemutatásával kizárólag a külsőjét kívántuk ecsetelni.

Tudomásunk szerint a domb földalatti belső részének feltárását sem ásatással, sem elektromos eszközökkel mind máig nem kísérelték meg. Minden esetre, hogy ennyire szabályos és különálló, elgondolkoztató.

A kettős karélyú ikerszentély beazonosítása a világ építészeti hagyományába mindig érdekelt és igyekeztem európai útjaimon hasonló műemlékeket találni. Nekem nem sikerült, sem Bajorországban, sem Olaszországban. Szakmailag nagyobb műveltségű kutatás eredménye lesz, ha valaki felleli a formai megfelelést. Amíg képpel és időbeni behatárolással nem bizonyítják a hasonlóságot, addig csak feltételezéseink lehetnek.

Figyelembe kell venni, hogy maga az egész vármegye a test és a lélek egységének szentségét szolgálta a különböző kultuszhelyekkel. Tornakápolna ugyancsak régi istentiszteleti központ volt. Tornabarakony a táltosok tanulóhelye. Itt kell foglalkoznunk Szent Istvánnal, aki mind születésének szentségét, mind Szent Koronáját az ősmúltból örökölte meg. A király utódlás kérdésében azért élesedtek ki a félreértések már az államalapítás első éveiben, mert a magyarság minden rétege elvárta a királytól a táltosi hagyományok folytatását. Mind a Székely krónika, mind a családi hagyományok utalnak erre a szokásjogra. Szent István méltósága és trónja megőrzését táltosi erejének és a magyar táltos társadalom befogadó tiszteletének is köszönheti (az oklevél irodalomban az Illa berek nádak erek, könyvemben feltüntettem. 2015). A Koppány és Szent István kapcsolatához bőseges írásos emlék található a vatikáni könyvtárban. A honfoglalás utáni évtizedek pontos történelme, így bele értve Koppány históriáját is, csak ennek az írásos kódex anyagnak pontos ismerete után képzelhető el. A Vatikánban halmozták fel a táltosbotokat, sőt, a gyermekek tanuló pálcikáit is.

Szent István, mint táltos király, a regösénekekből lép elénk. Sebestyén Gyula, 1903-ban adta ki du-nántúli gyűjtésének anyagát, akadémiai támogatással. Ezt kiegészítette Székely regösénekekkel és a Júlia Szép Leány című népballadával, melyben a fényhozó csodaszarvas alapja megegyezik a regösénekek bevezetőiben szereplő csodaszarvassal. Sebestyén Gyula felfedezte ennek a hagyománynak óriási nemzeti értékét, de nem emelte ki azt a mondatot, amely pontosan a nemzeti erőt köti össze a költészettel. Ez a mondat a következő „*Ne siess, ne siess Szent István királ! Én nem vagyok ördög, hanem Úr Isten követe – Sej regölök, regölök – Szarvam vagyok, ezer vagyok - Szarvam hegyén ezer égő gyertya – Sej regölök, regölök -*” Panavin Olga gyűjtése, délvidéki lapok, a 20-as, 30-as években. Gyűjtött Dél-Magyarországon.

Mi a fontos irodalmi közléseket mondattanilag szoktuk elemezni. Így sikerült világosságot deríteni a Halotti Beszéd legfontosabb szakrális üzeneteire. Ezért feltettük a kérdést a regösének esetében is, a mondat logikai elemeire: Ki az, aki ne siessen: Szent István Király. Ki az, akik őt nem üldözi? Az a Szent István király szolgálja, nem ördög, hanem az Úr Isten követe, maga a Csodaszarvas, aki a Fényt hozza. Gondoljuk végig, az égből jön a követ, maga a megtestesült Fény, amelyet egyenesen a királyhoz visz, mert ő a király szolgálja. Hogy milyen óriási rangot jelent ez Szent István számára, annak mind a mai napig meg-

őriztük bizonyítékát, amint a regösének varázsában szívünkbe fogadtuk mind a királyt, mind az égi követet és azt, aki ide küldte őket.

Az égi követ a Fény átadásával ráruházta a Királyra a mennyei szerepet. Szent István Fény befogadó erejének köszönheti, hogy nem csak a földi igazságtéves lett a feladata, hanem a Boldogasszony ügyét is szolgálhatta és a Boldogasszonyt visszahelyezte ősi méltóságába. A Szent Koronát az esztergomi szent oltár előtt felajánlotta Jézus Édesanyjának a Boldogasszonynak, s oltalmába helyezte Hazánkat, mint hazánk mindenkori Királynőjének. Tehát a Boldogasszony bármilyen államforma esetén is uralkodója a Nemzetnek.

Szent István fiataalkori képe az ikerszentélyt alátámasztó oszlop arculatán látható, valamivel nagyobb formában, mint életnagyság. A festő, a művét kis gyakorlattal alkotta meg. Ugyan is a templomban található ennek a portrének kicsinyített előképe is. Hogy Szent István tekint ránk az oszlop faláról szép, bajszos fiatalember formájában, ennek emlékét pusztán a szájhagyomány őrizte meg számunkra. Ez a szájhagyomány 1000 éve él és mivel a nép minden rétege elfogadta ezt a forrást, mint a regösénekek üzenetét is, az irodalomtudomány hitelesnek tekinti.

Irodalmat a szerző az Illa berek nádak erek c. könyv végén tüntette fel.

REGÓS ÉNEK*Szent Istvánhoz*

*Napot láttam én felkelni
 Sej regölök, regölök –
 Holdat láttam én lemenni
 Sej regölök, regölök –
 A kettő közt vadat láttam
 Sej regölök, regölök –
 Egyik szarva a Napban volt
 Sej regölök, regölök –
 A másik meg a Holdban volt

 Sej regölök, regölök –

 Ne siess, ne siess Szent István
 Királ!
 Én nem vagyok ördög, hanem Úr
 Isten követe
 Sej regölök, regölök
 Szarvam vagyon, ezer vagyon
 Szarvam hegyén ezer égő gyertya
 Sej regölök, regölök –*

*Homlokomon vagyon árdeli szép Hold
 Szarvam között hozom a szép
 felkelő napot
 Sej regölök, regölök

 Két vesémen lángol két szép
 kettős kereszt
 A szőröm hegyibe számtalan szövetének
 Gyullatlan gyuladék, Oltatlan aluvék
 Sej regölök, regölök
 Jobb oldalán nagy szem égett
 Bal oldalán köd sötétlett
 Sej regölök, regölök
 Hannál engem én jó Uram
 Mennél inkább a vad után
 Sej regölök, regölök

 Egyik lába a hegyekbe
 Másik lába a tengerbe
 Sej regölök, regölök*

Komlóssy Zsuzsanna

NYITVA LÁTOM MENNYORSZÁG AJTAJÁT

Adalékok a Szent Korona kutatásához archaikus és evangéliumi hagyományok alapján¹

Révay Péter koronaőr, Túroc vármegye főispánja 1613-ban kiadott emlékiratában a 600 éve tündöklő magyar Szent Korona sorsáról megemlékezve nemcsak szentnek, angyalinak és apostolinak nevezi a koronát, hanem egyenesen isteninek. Az angyali jelzőt Révay annak tulajdonítja, hogy angyali közbenjárásra került hozzánk a korona. Pethő Gergely is 100 évvel később 1753-ban, Kassán kiadott magyar nyelvű krónikájában így magyarázza: „Hogy nevezetik Sacra Szent, mert istentől rendeltetett. Angyali Angelica; mert annak dolgát az angyalok kormányozták. Apostolica Apostoli, mert a’ Romai Apostoli Sz. Széktől Apostoli Királynak adatott, és küldetett Apostoli Ország számára.”²

Ebben az tanulmányban a magyar Szent Koronáról a mezopotámiai írások, az azokkal egybehangzó evangéliumok, valamint az archaikus magyar népi hagyományok alapján szeretnénk felvetni néhány új szempontot. Elfogadjuk a koronakutatás eddig elért eredményeit, és igazoltnak tekintjük a magyar mérnök és orvos kutatócsoport, Csomor Lajos, Dr. Fehér András és Dr. Pap Gábor kutatásainak eredményeit a Korona felépítésére, szerkezetére, a Geobitz és Konstantin zománcképek cserélt voltára vonatkozóan, valamint elfogadjuk Révay Péter koronaőr személyes tapasztalat alapján megfogalmazott koronaőri jelentését, amelyben ezt állapítja meg³: „a homlokzati részen almát (pomum=gyümölcs, beszúrás tőlem) tartó Üdvözítőnk képmása, az ellenkező oldalon az Isteni Szűz

Anyá” - Divae Matris Virginis⁴ – képei láthatóak.

A Szent Korona misztikus történetéhez hozzátartozik az „angyal hozta korona” gondolatkör, ennek eredetét, írásbeli, szóbeli és tárgyi néprajzi nyomait vesszük sorra először. Ezt követően azzal szeretnénk foglalkozni, hogy a Szent Korona szerkezete és a zománcképek milyen módon közvetítik az evangéliumi üdvtörténetet, egyben az ősi mezopotámiai vallásos hagyományokat.

I. A Szent Korona misztériuma

A magyar Szent Korona történetében angyal útján érkezik a korona⁵. Az angyal általi koronaküldés legkorábbi mozzanatát a mezopotámiai archaikus hagyományban tudjuk tetten érni, ahol Isten angyali közvetítéssel küldi a koronát Kr. e. 3. évezredben Etana - mezopotámiai királylistán szereplő király - királyságának megalapításához. A történet akkád

⁴ A Szűzanya megnevezését sok alkalommal helytelenül Szent Szűz Máriának fordítják. Révay Péter megfogalmazása – Divae Matris Virginis – Isteni Szűz Anya, vagy Istennek Szűz Anyja fordítás elfogadhatóbb és pontosabban kifejezi a lényegét.

⁵ A magyar Szent Korona szentszéki eredeztetését – nevezetesen, hogy a magyarok koronát kértek volna István koronázásához, vagy a pápa általi koronaküldést - nem igazolják írott forrásaink, sem a László-kori nagyobb Szent István legenda, sem a Kálmán idején készült kisebb legenda. Történelmi dokumentumokból tudjuk, hogy Szent István előtt uralkodóinkat már királyi méltóságnévvel illetik Attila királytól kezdve. A történelmi kutatás egy ideig valósnak tartotta a Hartvik-legendában leírt Szilveszter pápa féle koronaadományozásra, koronaküldésre vonatkozó eseményeket. Mára azonban hitelt érdemlően bebizonyosodott Karácsony János és Váczy Péter kutatásaiból, hogy ezek utólagos betoldások a legenda szövegébe. A nagyobb legenda is csak annyit említ, hogy „atyja halála után az ötödik évben – így akarta az isteni kegyelem - elhozták az apostoli áldás levelét,.... István királlyá választatott”.

¹ AMiskolci Bölcsész Egyesület 2020. június 25-én megtartott Magyarságtudományi Nap keretében elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Pethő 1753, 140. oldal

³ Révay 2010, 44. oldal

közvetítéssel maradt ránk.⁶ A vízözön után kezdetben a királyság még csak az isteni szférában létezett, majd később teremtődött meg a lehetősége annak, hogy a királyság leszálljon az égből a földre, amelyhez nagy, sorsteremtő angyalok segédkeztek. *Zakar András* (1973. 55. o.) fordításában így olvasható az eposz-részlet:

„Gyűlésbe gyűltek a tündérek.
A nagy angyalok, a sorsteremtők,
meghányni-vetni ország dolgait,
gyűlésbe gyűltek.
Ők teremtették a négy világszférát,
Ők szerzetek törvényt, jogot, szokást.
Mert az Igitig gyűlötték az embert
s ha rajtuk áll, bizony, csak kis időig
élhetett volna ez a földi nép.
Akkoriban a jámbor emberek
nem emeltek maguk fölé királyt,
Se korona, se gyöngydzses süveg,
se drágakővel kirakott jogar
nem pompázott, se szentély nem magaslott.
Az égtájak is még egybemosódtak.
Hét isteni bölcs a menny kapuit
a felsőbb világok bejáratát
őrzötte a földiek ellenében.
Idők telvén tűntek az Igitig.
Az Igitig a városból kimentek.
A korona, a gyöngydzses süveg,
a drágakővel kirakott jogar,
a pásztorbot akkor mennyben hevert még, menny-
ben hevert, Anu zsámolya mellett, Istár vala a város
pásztorja,
királyait is ő szemelte ki,
pillantásaival téreit kutatta.
Enlil meg az ég rendjére ügyelt,
Majd a királyság leszállott az égből.”

A misztérium kérdését tovább kutatva a hangsúly az angyali közbenjáráson van; évszázadokon keresztül nem veszett ki az emléke a magyar hagyományból annak, hogy a koronát angyal hozta isteni közbenjárás-

⁶ Bár az *Etanáról – Kis város királyáról* - szülő történet mezopotámiai eredetű, az istennő neve akkád közvetítés révén Istár formában szerepel. *Záhonyi* (2005. 58. o.) kutatásai alapján Istár eredeti, mezopotámiai nevei: INNANA, NIANNA ill. INNIN formában találhatók meg.

sal Pannóniának. Tudjuk, a masszívan, hosszú időn keresztül fennmaradó legendáknak valós gyökerük van. A magyar néphagyomány archaikus imádságai-
ban is, amelyeket *Erdélyi Zsuzsanna* (1976. 248. o.) gyűjtött össze, szerepel az angyal hozta korona:

„Én kimenek én ajtóm eleibe/
Feltekintek magos mennybe/
Nyitva látom mennyország ajtaját/
Abba látok apró madarakat/
De nem apró madarak
hanem szárnyas angyalok/
Szárnyuk alatt Korona/
Koronában igaz kert/
Paradicsomkert”

Ennek az archaikus imának egy másik változatát *Harangozó Imre* (1998. 198. o.) néprajtudós gyűjtötte fel:

„Nem madárka, szárnyas angyalka/
Szárnya alatt kalazma,
Kalazma az igaz hit”

De mit is jelent ez a kifejezés, hogy kalazma? Erre *Dr. Gyárfás Ágnes* (2004. 119. o.) adott hitelt érdemlő magyarázatot a mezopotámiai nyelvből⁷, a szó jelentése: ország, haza. Az archaikus imában a madár a közvetítő a két világ – az égi és a földi - között, abba a hazába, ami a lélek örök hazája, ahová a lélekmadár visz el minket, ahová imáinkkal, lelkünk felemelésével juthatunk el.

Ezt tudták a régiek, ezért mondták úgy „Koronában igaz kert, paradicsomkert”⁸ és hogy „Kalazma az igaz hit”, vagyis az égi hazában, országban,

⁷ *Kalazma, Kalam: Labat 312 = ország, haza.*

⁸ *Erdélyi, 1976, 248. oldal. Az archaikus imádságok ősképei és a keresztény hagyomány hatottak egymásra. Az elsőnek idézett ima gyűjtése során Erdélyi megemlékezik Margit néniéről, akitől lejegyezte az ősi szöveget, és aki ezt fűzte hozzá: „ezt még nagyapám édesapjától (tanultam)... én 9 éves voltam akkor... kislányom, el ne felejtse!”- szöveg a bűzdítés, és a dédapa többször is megkérdezte Margit nénitől: „Tudod-e még mondani?”, majd Margit néni hozzáfűzi: „e’mondatta velem... Templomban ezt nem hallottam.”*

1. ábra: Padtámla-betét, Karancseszki, Selmeczi Kovács Attila közlése

mennyországban, paradicsomban való hit az igaz hit. Ezek az imádságok a magyar lélek hangjai az idők mélyéről, s bennük rögzült az Isten országáról szóló tudás, mely országot a Szent Korona képvisel itt a földön, és földreérkezésében angyal vagy madár segídekzik.

Az „angyalhozta korona” ábrázolások népművészetünknek is gyakori témái. Ezek közül az egyik bemutatott példa egy

Nógrád megyei juhász, *Lőrincz Pál* által faragott padtámla 1902-ből. A faragáson oroszánok tartják, vagy támaszkodnak mint életfára a címeres, kettős kereszt országalmára és lélekzetükkel, lehelletükkel, lelkükből táplálják a koronát, amit az égi szférában angyalok tartanak vagy éppen most hoznak. Az ábrázolás lehetővé teszi mindkét értelmezést.

A másik ábrázolás egy karcolt és választóvízzel⁹ sárgított technikával készített tükrös tetején látható. A mestermunka készítőjét név szerint is ismerjük, *Hodó Mihály* a Baranya megyei Drávaiványról. Ezen a pásztorfaragáson is oroszánok őrzik és hatalmas angyalok hozzák, védelmezik a Szent Koronát.

Mivel három a magyar igazság, álljon itt harmadik-

⁹ Választóvíz, vagy királyvíz: salétromsav és sósav 1:3 mólarányú elegye. A salétromsav 65-68%-os vizes oldatának és a sósav 33-37%-os vizes oldatának felhasználásával készül. Az ezüstöt oldja, az aranyat és platínát nem.

ként egy női kéz által készített szőttes példaként. Ezen a szőttes technikával készített, recehímzéses szegélydísszel kivarott kézimunkán az angyalok szerepét madarak töltik be. Ők őrzik és hozzák a Koronát, ahogy az archaikus magyar imaváltozatban is olvashattuk. A kézimunka az ősi, archaikus magyar hímzések színvilágának megfelelően piros és kék színű fonallal készült. A szőttes három felső sorában ugyanazt a mintát láthatjuk megfogalmazni, melynek jelképi magyarázata megerősíti a Magyar Szent Korona isteni minőségét. A rovásírásból értelmezhető „TY”=Atya betűk, valamint a „virág=világ” ábrázolások egy teremtéstörténet folyamatábráját jelenítik meg, végül egy hullámvonal-szerű „ék=ékes” sor zárja le a szőttes technikával megfogalmazott kompozíciót. A recehímzés pedig magát a Szent Koronát ábrázolja a két madárral.

Összefoglalva elmondható, hogy a magyar archaikus imádság mindkét szövegváltozatára (angyal vagy madár hozta korona) található magyar néprajzi tárgyi analógia. Tehát népi műveltségünk különböző tárgyakot területein az ősi archaikus imádság és a mezopotámiai eposz szövegváltozatainak megfelelően megőrizte az égi királyság földre szállásának és az azt képviselő angyal által hozott koronáról szóló ismereteket.

Kezdetben Isten elgondolása volt az égi királyság megvalósítása a földi tereken. A keleti és nyugati kereszténységben egyaránt megtaláljuk nyomait annak a hitnek, hogy minden hatalom - a királyi hatalom is - Istentől ered. Nyugat-európai korai keresztény templomok boltív csúcscsúcszein található ábrázolásokon Isten keze felhőtakaró alól

2. ábra: Tükrös Drávaiványról, Magyar Néprajzi Múzeum, Selmeczi Kovács Attila néprajz-kutató közlése

3. ábra: Szőttés recchímzés szegéllyel, Nagykanizsa, Thúry György Múzeum, Kiss Nóra néprajz-kutató közlése

4. ábra: A pártus IV. Phraatrész (XIV. Arszak) pénzén angyalok koronázzák az uralkodót, Kr. e. 35-32.

5. ábra: Anafonitria kolostor, Zakynthos szigete, a szerző felvétele

nyújt koronát a királynak, későbbiekben Krisztus, vagy a Szűzanya személyesen végzi a koronázást; mint például a szicíliai II. Roger koronázását megörökítő 1130-ból származó mozaikon, vagy az 1317-ben készült szepeshelyi freskón, amely az Anjou-házból származó Károly koronázását ábrázolja. (Kocsis, 1997. 53-63. o.)

Bíborbanszületett VII. Konstantinos „A birodalom kormányzása” című királytükkrében isteni megkülönböztető jelként, insigniumokként¹⁰ ír fiának a koronákról, amelyeknek készítésében angyalok működtek közre: „Ezeket és a koronákat nem emberek készítették, nem is emberi mesterkedés eszelte ki vagy csinálta azokat, hanem, mint a régi történelem titkos könyveiben írva találjuk, amikor Isten ama nagy Konstantint, az első keresztény uralkodót császárrá tette, ő küldte neki ezeket a díszruhákat és koronákat angyla útján.”¹¹

A mi műveltségi körünkhöz már inkább közelebb álló, Kr. e. 35-32-ig uralkodó pártus IV. Phraatrész (XIV. Arszak) pénzén található ábrázoláson is angyalok illesztik az uralkodó fejére, illetve tartják az uralkodó koronáját.

Az orthodox keleti kereszténységű Zakynthos szigetén található, XIV. századból származó Szent Anafonitria kolostor falán található emléktáblán is angyalok hozzák a koronát.

II. Üdvtörténet az evangéliumok tükrében

A 6. számú ábrán a Szent Korona zománcképeinek elhelyezkedése látható, az arkangyalok, szentek, apostol vértanúk és isteni személyek üdvtörténeti jelentőséggel bírnak a mindenkori király és a nemzet tagjai számára.

Az abroncon olyan arkangyalok, harcos és gyógyító vértanú szentek sora vonul fel, akik a földi szféra szakrális védelmét biztosítják. Szemből nézve a Krisztus kép alatti sorban egymással szemben látható két arkangyal,

Szent Mihály, a harcos és a lelkek mérglegelője, és **Szent Gábriel**, a hírvivő, az angyali üdvözlés közvetítője. Mindkét arkangyal szorosán és többszörösen kapcsolódik a magyar történelmi hagyományhoz is¹². Gábrielről karácsonyi archaikus népénekeink már a legkorábbi időktől kezdve megemlékeznek.

„Gábriel Arkangyal mennyekből,
követ Istentől, Szűz leányhoz, Máriához,
csendesesen repül.”¹³

Gábriel egyben a magyarok védangyala is, ezért ábrázolták a Hősök terének milleneumi oszlopán. A pápának ő jelent meg álmában, hogy hírt adjon két követség érkezéséről, amelyek közül a magyar

¹⁰ Insignio, latin, megkülönböztető jellel lát el.

¹¹ Huszti Vilmos: A „királytükörök” politikai irodalmi műfaja, mint művelődéstörténeti és államelméleti forrás. h. és én.) 31. oldal

¹² A Képes Krónika ábráin Kr. után 452-ben Attilának Szent Mihály jelenik meg, hogy figyelmeztesse a Róma alóli visszavonulásra. Szintén a Képes Krónika ábrázolja, amint László király Géza feje felett látja Gábriel arkangyalt, aki koronát illeszt Géza fejére.

¹³ Gábriel arkangyal mennyekből - Mikor Máriához... című magyar népének. Kecskés Együttes, Magyar Karácsony I. című CD-ről, 2000.

követségnek kell majd adnia a Koronát. Pió Atya – XX. századi stigmatizált szent - szerint, ha a magyarok tudnák, hogy milyen erős védangyaluk van, határozottabban kérnék Gábrriel segítségét.

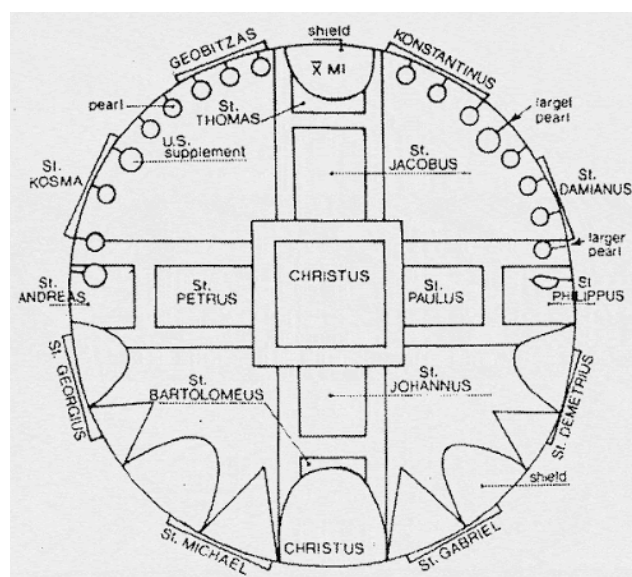
Az abroncon látható következő két harcos vértanú szent is kötődik a magyar történelmi és népi hagyományokhoz, hierarchiájuknak megfelelő szinten ők is a földi élet szakrális védelmét biztosítják. Sárkányölő **Szent György** a királyné megszabadítását követően

kérte a város lakóit, hogy Jézus Krisztusba vetett hittel térjenek meg. Györgyről azt is érdemes tudni, hogy görög neve Georgiosz, ami földművest jelent, a történelmi források „a magyarokat, mivel mageresztők, szántóvetők voltak, ... a Görögök Scythae Georgii... (néven) nevezték görög nyelven.”¹⁴ Ezért György a pásztoroknak, földműveseknek is védőszentje. A másik harcos szent, **Dömötör**, aki az Érdy-kódex tanúsága szerint¹⁵ Magyarország területén, Száva-szentdömötörön (ma Sremska Mitrovica) született. Tóth Péter (2001) liturgikus szövegek vizsgálatával¹⁶ bizonyította, hogy Magyarországon külön, a nyugati egyháztól eltérő, kiemelt ünnepnap illette meg Szent Dömötör napját, valamint hosszabb (duplex) és ünnepélyesebb szertartással kimondottan, mint az ország patrónusát, védelmezőjét tisztelték meg. Mindkét szent vértanú emléknapjához a magyar pásztoréletben bőségesen kapcsolódik néphagyomány (pl. állatok kihajtása, juhászujév).

¹⁴ Horváth István (1825): *Rajzolatok a magyar nemzet legrégebbi történeteiből*. Főnix Könyvműhely – „Múltat s jövődőt” Közművelődési Egyesület, Debrecen, 2001.

¹⁵ „Dicsőséges Szent Dömötör mártír, mint írásban találjuk, támada ezen Magyarországból, Szerémségnek tartományából és azon várasban születék, kit annak utána az ő szent nevére nevezének, kinek Száva Szent Demeter neve. Kinek ő szülei nagy jeles nemes nemből valának.”
Forrás: <https://www.magyarokurir.hu/hirek/szent-doemoetoer-vertanu> letöltés: 2019. május 16.

¹⁶ Tóth Péter (2001): *Egy bizánci szent Magyarországon, egy magyar szent Bizáncban*. Magyar Könyvszemle 117. évf. 2001. 1. szám, forrás: <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00028/0004-213.html> letöltés: 2019. május 16.

Az abroncon a továbbiakban két orvos ikertestvér 6. ábra: A magyar Szent Korona jelölései rajza - Forrás: internet vértanú - **Szent Kozma és Szent Damián** – következnek. Ők gyógyítói minőségükben gondoskodnak a földi terek védelméről a Szent Korona közvetítésével. Ingyen gyógyítottak, sokan megtértek tiszteletükre, prédikációjuk, vagy gyógyításuk következtében. Konstantinápolyban épített bazilikájukban a VI. századig visszamenőleg csodálatos gyógyulásokat jegyeztek fel; akik ott aludtak egy éjszaka meggyógyultak, vagy álmukban kaptak a két szenttől személyre szabott gyógymódot.

A Korona keresztboltozatán a felső sorban, a Pantokrátor Krisztus képéhez legközelebb látható két-két apostol páros: Szent János és Szent Jakab, valamint Szent Péter és Szent Pál. **Szent János** jobb mutatóujjával mutat az evangéliumot jelképező könyvre. Az evangelisták közül egyedül ő szerepel a Koronán és egyedül ő magyarázza a Fiúisten testetöltésének igei eredetét¹⁷. János maga a szeretet, ő áll legközelebb az Üdvözítő szívéhez, ő a szeretett tanítvány, az ő evangéliuma fogalmazza meg a jézusi szeretet parancsot.¹⁸

Szent Jakab apostol zománcképe következik, mind az idősebb, mind a fiatalabb Jakabot megidézi a korona készítője az iratkeercsrel és az ún. „jakab ággal”. Az idősebb Jakab a három kiváltságos tanítvány egyike, János testvére; a színeváltozáskor, Jairus

¹⁷ Jn 1,1-14: „Kezdetben volt az Ige, s az Ige istennél volt, ... és az Ige testté lett és köztünk lakott.”

¹⁸ Jn 13,34-35: „Új parancsot adok nektek, hogy szeressétek egymást; ahogy én szeretlek titeket, úgy szeressétek ti is egymást.”

lányának feltámasztásakor és a Getszemáni kertben Jánossal és Péterrel együtt jelen vannak, a Koronán is őket ábrázolta a készítő a legközelebb Krisztushoz. Jakab és János édesanyja kéri Jézustól: „Rendeld el, - felelte - hogy az én két fiam közül az egyik a jobboldon, a másik a baloldon üljön országodban.” de ehelyett Jézus a szolgáló szeretetről tanítja őket¹⁹.

Ha azonban az **ifjabb Szent Jakabra** gondolunk, ő úgy szerepel a legendáriumban, mint az „Igaz”, aki jellemében és kinézetében is leginkább hasonlított Krisztusra, ezért mondták róla, hogy testvére. Magára vette a jeruzsálemi egyház vezetését, Abbának, atyának szólították. A zsidók mégis levetették a jeruzsálemi templom tetejéről, majd megkövezték, de ő megbocsátott gyilkosainak. Ő a szolgáló szereteten felül a megbocsátó szeretet példáját mutatja fel nekünk.

Szent Péter apostolnak Jézus adta a Péter nevet, amely görögül Petrosz, jelentése kőszikla. Azonban arámi nyelven a „petros” ’kefas’-t, ingatag követ jelent. Jézus maga a ’petra’, a mozdíthatatlan kőszikla. Péternek háromszori tagadása²⁰ ellenére ingatag kőből kősziklává, mozdíthatatlan kősziklává, az egyház oszlopává kellett válnia, amire Jézus egyházát építeni akarta.²¹ Pétert két kulccsal ábrázolják a koronán, mivel Krisztus neki adta a mennyország kapuinak kulcsait, az oldás és kötés hatalmát²². **Szent Pál** apostol zománcképén kezében az ige hirdetést jelképező könyvet tart. Pál a zsidóság szigorú, farizeus irányzatát követve üldözte a korai keresztényeket. A

damaszkuszi úton Krisztus közvetlenül hívja el őt²³, ezért ábrázolhatták őt is a Szent Koronán Krisztus közvetlen közelében. A későbbiekben Pál a gyűlölet érzelmének meghaladásával hitének középpontjává Isten szeretetét teszi. Az evangéliumban ő általa olvashatjuk a legszebb szeretet himnuszt²⁴.

A Korona keresztboltozatán az alsó szinten két szkíta térítő, **Szent András** és **Szent Szent Fülöp** zománcképei láthatók. András kezében a hittérítőkre utaló könyv. Ő mindig az adott nép hagyományaihoz alkalmazkodva, szeretettel hirdette az igét. A szkíták őt és Fülöpöt közel engedték magukhoz. Amikor Jézus Galileában tanított, mintegy ötezer főt számláló, hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy tanítását hallgassák, betegeket gyógyítson, de megéheztek. András felméri, hogy nem lesz elég az enivaló mindannyiuknak.²⁵ Fülöp sem bízik abban, hogy ekkorra sokaság éhét csillapítani tudják²⁶: Jézus azonban hálát mondott és szétosztotta a kenyereket, mindenki jóllakott és még 12 kosár maradt az ételből. Fülöp zománcképén egy M betű formájú könyv hívja fel a figyelmet Máriára, akinek olyan erős volt az Istenben vetett hite, hogy az angyali üdvözlésre mondott „igen”-je lehetővé tette Jézus megtestesülését itt a Földön (Végh, 2013. 17-20. o.). Fülöp még az utolsó vacsorán is hitetlenkedik Krisztus tanításáról

¹⁹ Mt 20,25-28: „Tudjátok, hogy a nemzetek fejedelmei uralkodnak a népeken, és a nagyok hatalmaskodnak felettük. Köztetek azonban ne így legyen, hanem aki nagy akar lenni köztetek, az legyen a szolgátok, és aki első akar lenni köztetek, az legyen a ti szolgálotok. Hiszen az Emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért.”

²⁰ Jn 13,36-38

²¹ Jn 1,42: „Te Simon vagy, János fia. Kéfas lesz a neved.” Ez azt jelenti, hogy Péter (vagyis Szikla).”

²² Mt 16,19: „Neked adom a mennyek országa kulcsait. Amit megkötasz a földön, a mennyben is meg lesz kötve, s amit feloldasz a földön, a mennyben is fel lesz oldva.”

²³ ApCsel 9,3-5: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?”, „Én vagyok Jézus, akit üldözöl.”

²⁴ 1Kor 13,4-5: „A szeretet türelmes, a szeretet jóságos, nem féltékeny, nem kérkedik, nem fuvalkodik fel, nem nagyravágyó, nem keresi a magáét, nem gerjed haragra, nem gondol a rosszra, nem örül a gonoszságnak, de együtt örül az igazsággal; mindent eltűr, mindent elhisz, mindent remél, mindent elvisel.”

²⁵ Jn 6,9: „Van itt egy fiú, akinek van öt árpakenyere és két hala. De mi ez ennyinek?”

²⁶ Jn 6,7: „Kétszáz dénár árú kenyér sem elég nekik, hogy mindegyiknek csak valami kevés jusson.”

az Atyához vezető utat illetően.²⁷ A két szkíta térítő Krisztustól az Istenbe vetett hitről és ennek legmagasabb fokáról, a teremtő hit erejéről kapott példát a kenyérszaporításkor.

Szent Tamás apostol ábrázolása a Szent Koronán csak részben látható, eredetileg a Szűzanyát ábrázoló zománckép takarta a szent képét. Amikor Krisztus feltárja előttük a húsvéti eseményeket, hogy hamarosan az Atyához megy, Tamás annyi gyógyítás, tanítás és csoda ellenére még mindig hitetlenkedik: „Uram, nem tudjuk hová mégy, hogyan ismerhetnénk az utat?”²⁸ Ennek ellenére egy Tamáshoz köthető apokrif Gyöngy himnusz²⁹ megőrökíti ahogy rátalálunk az Égatyához vezető utunkra és felölthetjük fényruhánkat. Krisztus feltámadását követő nyolc nap múltán újra megjelenik Tamásnak, hogy ő a sebek érintésével bizonyosságot szerezhessen és higgyen. Tamás legendájában a Szűzanya – mint a legmagasabb szintű istenhit tanúságtevője - mennybevitelkor bizonyosságul Tamásnak visszajuttatta az övét. Ezt a szoros lelki kapcsolatot a Szűzanyával az apostol képének a Szent Koronán történő elhelyezése is igazolni látszik, mivel Tamás zománcképe – elfogadva Révay Péter szemtanú koronőr tudósítását - a Szűzanya képe mögött található. Tamás apostolnak az Istenbe vetett hitről és a hozzá vezető utról kellett tanulnia, bizonyosságot szereznie.

Szent Bertalanról keveset tudunk. A Koronán, a súlyosan sérült zománcképen az apostol képe egyáltalán nem látható. Mintha Bertalan apostol vértanúságát példázná ezzel, akit legendája szerint meggyújtottak, a keresztény hagyományban börtelenül ábrázolják. A Legenda Aurea egy másik értelmezésre is rávilágít; megőrökíti, hogy Bertalan Indiában meggyógyította Polemius király lányát, aki ezért megakarta őt jutalmazni arannyal, drágakövekkel.

²⁷ Jn 14,8-14: „„Uram, mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk!” és Jézus így válaszolt neki: „Annyi idő óta veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp? Aki engem látott, az Atyát látta... Nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem?...Higgyetek nekem, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem. Ha másért nem, hát legalább a tettekért...”

²⁸ Jn 14,5

²⁹ Tamás Apostol – Gyöngy himnusz. L.N. L. Kiadó, 2011.

Bertalan azonban válaszában arról tanított, hogy a földi külsőségektől megszabadulva juthatunk a mennyei Atyához: „Ezeket az ajándékokat csak azok igénylik, akik földi javakat kívánnak; én viszont semmi földi, semmi testi dologra nem vágyom.” Talán ezért ábrázolják Bertalant úgy, hogy kezében tartja lenyúzott bőrét, földi létünk burkát.

III. Alsó, Felső Pantokrátor és a Szűzanya zománckép

A keresztboltozat tetején látható zománcképen – az ún. felső Pantokrátor képen - Krisztus az Atyaisten szerepében, mint ítélő Krisztus mutatkozik. Ez az ábrázolás típus az ikonok azon típusát képviseli, amelyek Krisztus isteni mivoltát, a világ fölötti megváltó hatalmát és világbíró szerepét hangsúlyozzák. Ez a zománckép a szemlélő számára nem látható, mint ahogy magát Istent sem látta senki, csak az Ő Fia nyilatkoztatta ki, ahogy az evangéliumi sorokból ismerjük.³⁰ A zománcképen a Krisztus trónja melletti fák öfelé hajolnak, egyik kezében könyv, másikban igazgyöngy, melyek az evangéliumi üzenetet, valamint a tisztaságot és feltámadást jelképezik.³¹

Az alsó és felső Krisztus képi ábrázolásában nagyfokú egyezőség mutatkozik, amely az evangélium szövegében is tetten érhető: „Én és az Atya egy vagyunk”³². A Jelenések könyvéből magyarázatot kapunk a trónon ülő Atya és Krisztus ábrázolásokról, valamint jobb és baloldalukon látható életfák jelképességéről: „Azután megmutatta nekem az élet vizének folyóját, amely ragyogó volt mint a kristály, és Isten és a Bárány királyi székéből fakadt. Utcája közepén és a folyó mindkét partján az élet fája volt, amely tizenkétszer terem gyümölcsöt, minden egyes hónapban meghozza a maga gyümölcsét; és a fa levelei a nemzetek gyógyulására szolgálnak. Nem lesz többé átok a városban, hanem Isten és a Bárány királyi széke áll benne, és szolgáló szolgálnak neki. Látni fogják az ő arcát, és homlokukon lesz az ő neve. Nem lesz többé

³⁰ Jn 1,18: „Istent soha senki nem látta: az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, ő nyilatkoztatta ki.”

³¹ Hoppál Mihály és tsai. (2004). Jelképtár. Helikon Kiadó, 107-108. oldal

³² Jn 10,30

éjszaka, és nem lesz szükségük lámpafényre, mert az Úr, az Isten világosítja meg őket, és uralkodni fognak örökkön örökké.³³ Az evangéliumi szakasz Isten országának leírását adja, a két Pantokrátor zománc képi nyelven ugyanezt adja tudtunkra.

IV. Kapu, út, hit, szeretet

A Szent Koronán ábrázolt apostolok üdvtörténetet közvitétenek. Jézus Urunk minden apostolt úgy hívott el, hogy a szeretet parancsát a szívükbe írva ruházta fel őket arra az apostoli feladatra, amire küldte őket. Ha a Szent Korona zománcképein látható arkangyalok, szentek és apostolok küldetését vizsgáljuk az archaikus szövegekkel és az evangéliumi történetekkel összefüggésben a következőket állapíthatjuk meg.

Az abroncon látható arkangyalok és szentek a földi szféra, az uralkodó és a nemzet felé biztosítják a szakrális védelmet. Itt láthatók Szent Mihály, a gonosszal végső harcot megvívó arkangyal, az isteni ígét és útmutatást közvetítő Gabriel arkangyal, Szent György és Szent Dömötör harcos szentek, az egészséges földi életet oltalmazó Szent Kozma és Szent Damján gyógyító szentek zománcképei. A cserélt zománcképekről –kivétel a Divae Matris Virginis zománkép - nincs ismeretünk, hogy azok kiket ábrázoltak eredetileg.

A következő szinten a keresztpánt alsó és felső sorában ábrázolt apostolok életükkel tesznek tanúbizonyságot a szeretet egyes lépcsőfokairól; a szolgáló szeretetről, a teremtő hit erejéről és az Atyával való egységről. A keresztpánt alsó sorában András és Fülöp szkíta térítőknak a mennyei Atyával való egység olyan példáját adja Jézus, amelyben a kishitúséget legyőző, kenyérszaporításban is megnyilvánuló teremtő hit ereje tud megvalósulni. Ugyancsak ők kapják a mennyei Atya és Jézus egységéről szóló tanítást. Ugyanezen a szinten Tamás és Bertalan a feltámadásba és a mennyei Atya birodalmába, az Isten országába vetett hitről kapnak példát. A keresztpánt alsó sorában látható szentek története és tanúságtétele a hit kérdését érinti.

7. ábra: A magyar Szent Korona felépítése
Kapcsolatfelvétel az „égiekkel”: Kereszt
Mennyei kapuk: Jézus és Mária kapuszerű ikonjai
Út: Hit és szeretet apostoli példái a keresztpánton
Szakrális védelem: arkangyalok és szentek az abroncon
„Földelés”: csüngők

A keresztpánt felső sorában azok az apostolok láthatók, akik közvetve, vagy közvetlenül kerültek szoros kapcsolatba Krisztussal. Péter, id. és ifj. Jakab és János voltak a legközelebb Jézushoz, akik vele lehettek a Tábor hegyen a színeváltozáskor, Jairus házában és az Olajfák hegyén, a vérrel verítékezéskor, valamint a feltámadáskor, vagy a feltámadást követően ifj. Jakab esetében. A Koronán is ők vannak a legközelebb Krisztushoz. János maga a szeretet, Jakab a szolgáló szeretet, aki az ellenségeinek is meg tud bocsátani. Péter az állhatatossá, kösziklává vált szeretet, míg Pál a gyűlöletet felülmúló istenszeretet példáját mutatja fel nekünk.

A keresztpánt csúcsán, valamint az abronccsal való találkozási pontnál elöl és hátul az isteni személyek – Felső Pantokrátor, Alsó Pantokrátor, Szűzanya – már az isteni szférához vezető utat, a mennyek országát képviselik. A magyar Szent Korona szerkezeti felépítését, az egyes zománcképek elhelyezését az evangéliumi üzenetekkel összhangolt módon alakították ki. Az apostolok tanúságtétele azt példázza, hogy az Isten országába vezető út a hitre és a szeretetre épül, mely út sok esetben egyben keresztút is. Ez utóbbi megállapítást a keresztpánt kereszt formája fejezi ki jelképesen. Ide, a mennyei Atya országába az egyik út, az egyik kapu Jézuson keresztül vezet, aki így tanított minket: „Én vagyok az út, az igazság

³³ Jel 22,1-5

és az élet. Senki sem jut az Atyához, csak általam.”³⁴ Nemcsak az evangélium, hanem Jézus Szent Szívének litániája szerint - melyet június minden napján a katolikus egyház a hívekkel együtt elimátkoz – „Jézus Szíve, Isten háza és a mennyország kapuja”³⁵. A másik út, a másik mennyei kapu a Szűzanyán keresztül vezet, aki a „Mennyországnak ajtaja”³⁶. A Szűzanyát az egyház és a hívek minden május alkonyán köszöntik így a Lorettói litánia szövege szerint.³⁷ A Szent Koronán Krisztusról és Máriáról – mint mennyei kapukról, akiken keresztül Isten kegyelmeit közvetíti – szóló tudást a XVII. században élt nagy francia szent, Montforti Grignon Szent Lajos is megfogalmazta:³⁸ „tehát három lépcsőre kell felhágnunk, az első: Aki hozzánk legközelebb áll és képességünknek leginkább megfelel, Szűz Mária; a második Jézus Krisztus; a harmadik az Atyaisten. Hogy Jézushoz jussunk Szűz Máriához kell mennünk; Ő a mi **szószóló közbenjárónk**. Hogy az örök Atyához eljussunk, Jézushoz kell mennünk, ő a mi **megváltó közbenjárónk**.”

A Szűzanya, akit a csíksomlyóiak Babba Máriának, Boldog Asszonynak neveznek, ezen az ősi nevének szerepel a legrégebbi mezopotámiai istenhitben is. Köszönettel tartozunk *Dr. Farkasinszky Tibornak*, akinek Babba Máriáról írt összehasonlító elemzését tudtuk munkánk alapjául tekinteni. Ő mezopotámiai szövegek elemzésével kimutatta, hogy Babba Mária az ősi imákban ugyanabban az értelemben, mint a katolikus liturgiában „a kapu és a hozzá vezető út jelképeségű nőiség, illetve valamely életcél elérésének segítő istenanyja, a siker szülőanyja.”³⁹ Itt jegyezzük meg, hogy Mindszenty bíboros élére állt annak

az engesztelő mozgalomnak⁴⁰, amelynek célja volt, hogy a Szűzanya - mint a Világ Győzelmes Királynője - sikerre vigye a magyar engesztelők áldozataival együtt a gonosz kiűzését innen a földi terekről. A Szűzanyának ez utóbbi címe ugyancsak egybecseng azzal ősi Babba Mária/Boldogasszony hittel, mely őt, mint minden gondban, bajban segítő és sikerre vivő istenanyát ismeri el.

Jelen tanulmány szerzőjeként *Farkasinszky* kutatási eredményeihez szeretnénk hozzátenni, hogy a korabeli ötvösművészek a Babba Máriáról szóló ősi mezopotámiai szövegekkel, az archaikus magyar népi imádságokkal, valamint az evangéliumi szövegrészekkel és litániákkal egybehangzóan alakították ki a magyar Szent Korona szerkezetét, felépítését, zománcképeit. Mindkét isteni személy - Krisztus és Mária - ábrázolása egy kapuszerű, íves alakú zománcképen jelenik meg. A Szűzanyát a Lorettói litánia szövege alapján nemcsak a mennyországnak ajtajaként, hanem ugyanezen litánia mint „Igazság tükre”⁴¹ is dicsőíti. Valóban, a Szent Koronán – ha elfogadjuk *Révay Péter* leírását – a Szűzanya zománcképe szemben volt található Krisztus ikonjával, aki „Sol Iusticiae”, mint az „Igazság Napja” szerepel a keresztény hagyományban, aki maga az isteni Irgalom közvetítője is egyben. Az isteni személyek dicsőítő megszólításai kifejezik, hogy a képi ábrázolásban és a szöveges hagyományban is egymás tükörképeként jelennek meg. Egyik oldalon Krisztust, mint a „mennyország ajtaját” és az „Igazság Napját”, a másik oldalon az Istenanyát, mint az Ő tükörképét láthatjuk, aki szintén a „mennyország ajtaja” és az „igazság tükre”. A litániákban dicsőített tulajdonságaik, a Szent Koronán elfoglalt helyük, valamint az ikonok kapuszerű formája ugyanazt fejezik ki. Krisztus napszerepű, míg a Szűza-

³⁴ Jn 14,6.

³⁵ *Hozsanna!* 59. oldal

³⁶ *Uo.*

³⁷ *Rózsa K. és Neje (1898): 230. oldal*

³⁸ *Monforti Grignon Szent Lajos Mária (2020): A tökéletes Mária-tisztelet, Ős-Kép Kiadó, Budapest, 89. oldal*

³⁹ *Farkasinszky (2002): 9. oldal*

⁴⁰ Itt jegyezzük meg, hogy a Normafán szándékoztak felépíteni egy engesztelő kápolnát a Világ Győzelmes Királynője tiszteletére, az alapköveket maga Mindszenty bíboros úr helyeztette el 1944. december 8-án, Szeplőtelen Fogantatás ünnepén, azonban a háború megakadályozta a kivitelezést. Mindszenty bíboros PL 2930/1947. levéltári számú levelében írásban rögzítette: „Főpásztori óhajom, hogy a magyar engesztelésnek szentély épüljön. A püspöki kar 1946. dec. 26-i körlevele szellemében akarom az engesztelésnek ezt a szentélyét, mint az engesztelés évének maradandó emlékét.”

⁴¹ *Hozsanna (2015): 229. oldal*

nya – mint a Napnak tükörképe - holdszerepű Istenanyaként mutatkozik meg.

A magyar Szent Koronához kapcsolódó eszmetörténetben tehát nyomon követhetőek a mezopotámiai legősibb istenhít nyomai, a katolikus litániák legősibb szövegei. A litániák és az evangélium szöveghelyeit együtt vizsgálva archaikus imádságaink szöveghelyeivel, valamint néprajzi tárgyaink által is kifejezett üzenetekkel az angyali segítséggel földre

leszálló égi királyság mozzanatáról kapunk tudósítást a régmúltból. Az apostolok zománcképei, valamint az ikonokhoz kapcsolódó evangéliumi szövegrészek és legendák történetei az égi királyságba, az Isten országába hazavezető útról adnak útmutatást. Ez az út az apostolok életpéldáját követve a hit lépcsőfokát meghaladva, a szeretet gyakorlásán keresztül vezet. Az elmondottak a Szent Korona szerkezetét és zománcképeit szemlélve felidézhetőek.

FORRÁSJEGYZÉK

1. Beöthy Mihály – Fehér András – Ferenczné Árkos Ilona – Ferencz Csaba – Hennel Sándor: Méretek és arányok a Szent Koronán és a koronázási jelvényeken
2. Csomor Lajos (1996): Ófelsége, a Magyar Szent Korona. Régia Rex Kft. Nyomdája, Székesfehérvár
3. Erdélyi Zsuzsanna (1976): Hegyet hágék, lőtőt lépék – Archaikus népi imádságok. Magvető Könyvkiadó, Budapest
4. Farkasinszky Tibor (2002): Babba Máriáról. Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc
5. Dr. Fehér András: A Szent Korona kutatás új eredményei. 2019. június 1-én Dunaújvárosban az evangélikus templomban tarott Szent Korona napon elhangzott előadás.
6. Dr. Gyárfás Ágnes (2004): TUR-ÁN népének nyelvén –Kép-jel írás magyar olvasata. Miskolc, Miskolci Bölcsész Egyesület Nagy Lajos Király Magán-egyeteme
7. Harangozó Imre (1998): „Krisztusz háze arangyos...” – Archaikus imák, ráolvasások, kántálók a gyimesi és moldvai magyarok hagyományából. Ipolyi Arnold Népfőiskola, Újkígyós, 109. oldal
8. Hozsanna! Teljes kottás népénekeskönyv. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2015.
9. Kocsis István (1997): A Szent Korona misztériuma. Püski, Budapest
10. Madas Edit (Szerk. 2004): Legenda Aurea, Neumann Kht., Budapest
11. Pap Gábor (1999): Hazatalálás – Művelődéstörténeti írások. Püski, Budapest
12. Pethő Gergely (1753): Rövid magyar kronika sok rend-béli fő historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedettetett és irattatott Kassán
13. Révay Péter (2010): A Szent Korona eredete – Révay Péter Túróc vármegyei főispán rövid emlékirata Magyarország több mint 600 éve tündöklő Szent Koronájának eredetéről, jeles és győzelmes voltáról, sorsáról. Magyar Ház, Budapest
14. Rózsa K. és neje (1898): Jó illatú virágoskert – Imádságok és énekek. Budapest
15. Újszövetség és zsoltárok a Neovulgáta alapján, Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest, 2012.
16. Végh Tibor (2013): Fülöp és András képe a Szent Koronán. Ősi Gyökér, 3. szám.
17. Zakar András (1973): A sumér hitvilág és a Biblia, P.O.BOX „H” Garfield, N.J. USA 07026
18. Záhonyi András (2005): Ősi titkok nyomában – Archaikus jelek, írás emlékek és csillagmitológiai megközelítésük. Miskolci Bölcsész Egyesület

Czeplédi Katalin

A KÜRT TÖRZSNÉVRŐL I.

„Míthogy a különféle népeknek különféle névadási törvényei vannak, és ezek a névadási törvények korok szerint változ(hat)nak, rendkívül fontos a geográfiai és kronológiai szempontok figyelembe vétele.” (NÉMETH 1991:47)

I. rész

Bevezetés.

A földrajzi névi kutatásaim készítettek arra, hogy a harmadik törzset, amelynek neve *Kürt-Gyarmat* - bár egymással összefüggésben, mégis - két külön dolgozatban írjam meg.¹ Ennek a magyarázata az, hogy két személynévről van szó, minden bizonnyal két személyhez tartozó egyetlen törzsről.² Több alapvető felismerés a magyarázata annak, hogy egyrészt megírjam, másrészt másként vélekedjek erről a törzsnévről is. Az egyik, hogy nemcsak a Kárpát-medencében, hanem a Volga-Urál vidéken is számos földrajzi név található, amely a *Kürt* tulajdonnév és a *kürt* közszó családjába sorolható. Továbbá a jelen tudományos álláspont szerint a tulajdonnév, ezen belül is a földrajzi név és a személynév egymással való kapcsolata és ezeknek a közszókhöz való viszonya, valamint a szó hangalakja, szerkezeti felépítése és a közszói jelentések kialakulása az eddigi kutatások alapján nem világos. Jelentős motiváló tényező volt az is, hogy a kutatóink nem egységesen, sőt nem pontosan értelmezik Konstantinosz szövegét. Végül nem elhanyagolható, hogy – a szakirodalomból is kiténik – a keleti törzsi rendszerben személynévi

eredetű nevek és nem törzsnevek mint tulajdonnevek szerepelnek. Míthogy a nevek megvannak a görög forrásban, jelen tanulmányt is ennek az értelmezésével kezdem.

A görög forrás és kritikája

Moravcsik fordításában és értelmezésében „Első a kabaroknak a kazároktól elszakadt előbb említett törzse, második a Nyekié, harmadik a Megyerié, negyedik a Kürtügyermatué, ötödik a Tarjáné, hatodik Jenehé, hetedik Keri, nyolcadik Keszi.” (MORAVCSIK 1988:46-47)

Kürt Konstantinosz Porphyrogenetos: De administrando imperio 40. fejezetében a jelzett nyolc törzs közül a negyedik, a hagyományos hét magyart tekintve a harmadik névben szerepel összetett név előtagjaként. Ha a magyar fordítást összevetjük a görög eredetivel, akkor az idevonatkozó rész - „negyedik a Kürtügyermatué” - görög megfelelője „*τετάρτη (του) Κουρτουγερμάτου*”. Szó szerinti fordításban *'negyedik a Kürtnek a Gyermatnak a törzse'. Ez - a sorrendet tekintve - olyan szerkezet, ahol a birtok, azaz a törzs mint köznév elől van, a birtokos, azaz a tulajdonnév hátul, vagyis a birtokos a birtokot követi. Ha az összetett névnek (*Κουρτουγερμάτου*) előtagját (*Κουρτου*) vesszük figyelembe, akkor *'törzs Kurtunak a' azaz magyarul 'Kurtunak a törzse' jelentésben kell értelmeznünk a *του Κουρτου* szó szerkezetet. Ez úgy fogható fel, 'a törzs, amely Kurtuhoz tartozik'. Egyértelműen Kurtu a tulajdonos, azaz a birtokos, a törzs pedig a tulajdon, azaz a birtok. A Kurtu világosan személynév. Figyelemre méltó, hogy a görög birtokos szerkezet ellentétes a magyarral. Hangtani oldalról a görög szövegben a magánhangzó veláris labiális (*u* vagy *o*) és nem

¹ Jelen tanulmány már 2012-ben elkészült, ám a *Džaġfar tarihi - Bulgár évkönyvek lefordítása után hasznos visszatérni az anyagra és a dolgozatot kiegészíteni.* (Ld. BAHŠI 1680.)

² Mindkettő személynévi eredetű dinasztianévből lett törzsnév, eggyé azaonban Árpád bejövetelekor egyesítették. (Czeplédi 2019.)

palatális labiális (ü).³ Szerkezeti felépítését tekintve pedig a végső *-u* nem tövéghangzó, hanem a genitívus eset ragja, ezért nem tartozik a szó tövéhez. A görög szövegben a genitívus ragja az *-ov* a *Κουρτου* névben, amelyet a 10. században **Kurtu*-nak ejthettek. A görög szabályok értelmében ebbe a ragozási sorba tartoznak az *o* tövű hímnemű főnevek is. Tehát elvileg **Korto*, **Kurto* alak lenne nominatívusban. Miután azonban az *ov* betűkapcsolat hangértéke a 10. században már *u* volt, a vizsgált nevünket nominatívusban is **Kurtu*-nak kell ejteni.

Moravcsik megjegyzése részben hasonló megfigyelésről tanuskodik, ugyanakkor tartalmaz ellentmondást is. Kutatóink egyikre sem fektettek a súlyához méltó hangsúlyt, köztük Moravcsik sem ment túl az észrevételen, vö.: „A görög szöveg azt a benyomást kelti, hogy a közölt nevek, amelyeket genitívusi esetben ... jegyzett fel a szerző, személynevek..., noha kétségtelen, hogy azok a honfoglalás korabeli magyar törzsek nevei. A genitívusos szerkezetek használata olyan magyar kifejezésekből magyarázható, mint „Buda vára”, Nyék törzse” stb. Ami az egyes törzsnevek etimológiáját illeti, a második és a harmadik törzs neve finnugor, a többi hat törzse török eredetű.” (MORAVCSIK 1988.47)

Igazolható, hogy a közölt nevek birtokos esetben szerepelnek és azok személynevek. Ezzel szemben nem bizonyított az állítás: „noha kétségtelen, hogy azok a honfoglalás korabeli magyar törzsek nevei.” Vajon milyen alapon teszi kétségtelenné ezt az állítást a szerző? Ugyancsak bizonyítékok nélkül maradt az a kijelentése, mely szerint a második és a harmadik törzs neve finnugor, azaz *Nyéké* és *Megyeré*, a többi hat törzs pedig török eredetű. Ez utóbbihoz tartozna tehát, azaz a török eredetűekhez a *Kürt* is.

Kétségtelen, hogy a küzdelem alapja – mely szerint

egy szó, esetünkben egy tulajdonnév származását tekintve mely nyelvcsaládhoz köthető - nem más, mint az a bebetonozott *ely*, melynek értelmében ha finnugor, akkor az ősi szókészletünkhöz tartozik, ha török, akkor értelemszerűen ennek jövevénynek, azaz a törökből való átvételnek kell lennie. Ehhez képest feladatomban jelen dolgozatban azt tekintem, hogy megismerjük a tulajdonnévi (*Kurt*, *Kürt*) és közszoji (*kurt*, *kürt*) forma kialakulásának, kifejlődésének és használatának a sorát hangtani, alaktani és jelentéstani oldalról egyaránt. Ehhez pedig szükséges annak a számbavétele, hogy a tulajdonnév és a közszoj mely forrásokban fordul elő – s az írott források közé kell sorolnunk a földrajzi neveket is -, mit írtak róla a kutatók, mely nyelvekben ismert és használatos, melyek azok a hangtani, alaktani és jelentéstani szálak, amelyek a magyar és a nem magyar nyelvben ismert formákat összekötik. A sort a szakirodalom kritikai elemzésével kell kezdenem.

Az etimológiai szótárak és a kutatóink gyakran különböző módon viszonyulnak az ún. törzsneveket érintő három fő kérdéshez: Konsztantinosznál személy vagy törzs neveként kell-e értelmeznünk? Mi a tulajdonnévi és a közszoji jelentése a *Kürt*-nek? Milyen nyelvi eredetű a tulajdonnév és a neki alapul szolgált köznév?

Kutatói vélemények és azok kritikája

Kiss Lajosnak a földrajzi nevek szótárában a *Kürt* tagú földrajzi nevekről olvashatunk az *Erdőkürt* címszónál: A *Kürt* hn. a *Kürt* törzsbeli településére utal. A m. *Kürt* törzsnév török eredetű lehet (vö.: kaz. *kürt* 'magasan feltornyosult hó', sor *kürt* 'lavina', ... bár némelyek a magyar *kürt* fn.-vel próbálják kapcsolatba hozni. ... (KISS 1980)

A névmagyarázatot a bizonytalanság hatja át: „utal”, „lehet”, „próbálják” szavakat használ a szótár írója. Kiss Lajos magyarázata Németh Gyula véleményén alapul.

³Az átadó eredetibb alak ü palatális labiális hangot tartalmazott. (Czeglédi 2019.)

Kázmér Miklós szótárában is megvan a tulajdonnév mint családnév, amelyet a *kürt* 'marhaszarvból készült fúvós hangszer' szóból származtat. Szerinte a családnév vagy a 'kürtcsináló' jelentésű foglalkozásnévből rövidült, vagy pedig egy kürtös 'trombitás' elnevezése. (KÁZMÉR 1993)

Több alapvető, nem tisztázott körülményre kell felhívnom a figyelmet. Az egyik, a foglalkozásra utaló elem, a foglalkozásnévképző, amely a foglalkozásnevek legfőbb sajátja, hogyan tűnhetett volna el a rövidülés érdekében? Nem világos, hogy a *kürtös* 'trombitás' melléknévként vagy főnévként – azaz foglalkozásnévként – értelmezendő-e. A kérdést szorosán érinti a foglalkozásneveink kialakulása, használata, a foglalkozásnévképző eredete, nyelvi kapcsolatai.

A *kürt* főnévről megtudhatjuk a **TESz**-ből, hogy a magyarban vannak alakváltozatai és jelentésárnyalatai: *kürt* 950 –ből való az első adat, előfordul helynévként, személynévként és köznévként. Alakváltozatai *gürd*, *türk*, *türt* 'marhaszarvból készült fúvós hangszer', kémény, füstfogó, kályhacső, méhkürt, petevezeték, a fül dobüregét a garattal összekötő járat, serleg, ivókürt, ld. még kürtszó, hallókészülék, kürtöskalács, autóduda, gyári sziréna. Ismeretlen eredetű. Talán azonos a *tülök* főnévvel....A *kürt* mindenesetre nyelvünknek igen régi eleme. Bár a *Kürt* törzsnév magyarázatára más lehetőségek is vannak, arra nincs semmi kényszerítő ok, hogy a törzsnév és a *kürt* közszó közti esetleges kapcsolatot föltétlenül elhárítsuk. A *kürt* mint törzsi jelvény szerepelhetett a honfoglaló magyarságnál is, hiszen hasonló törzselnevezések számos nyelvből kimutathatók. A *kürt* alakváltozatai közül a *türt* hasonulós, a *türk* hangátvetéses forma, az utóbbi a *tülök* felé való átmenetet jelzi. Eredeti jelentése a marhaszarvból készült fúvós hangszer volt....(TESz)

Miután a **TESz** megállapításai az Akadémia tudományos álláspontját tükrözik, amelyhez egyrészt illenék igazodni az oktatásnak, másrészt mindenkori

tájékoztatót nyújt a nagy közönség számára is, ezért a szokottnál részletesebben értelmezem a szócikket. Sokatmondó, hogy a *kürt* a mai alakjában több, mint ezer éves, tulajdonnévként és köznévként egyaránt ismert, továbbá a gazdag alakváltozatok – a **TESz** szerint összefüggnek - jelentéshalmaza még gazdagabb. Az első gond, hogy a szót ismeretlen eredetűnek tartja. Következésképp, a tulajdonnévi változattal való összevetése akkor is tisztázásra szorul, ha annak alapul szolgálna a köznév, akkor is, ha nem. A "Talán azonos a *tülök* főnévvel" feltevés nem egyértelmű abból a szempontból sem, hogy nem világos, csak jelentésbeli azonosságra vagy annál többre gondol. A *Kürt* - mint törzsnév - magyarázatára más lehetőségeket is elképzelhetőnek tart, ugyanakkor nem hárítja el a tulajdonnév és a köznév kapcsolatát sem. Tehát lehet ez is, az is, egyik sem kizárt. Feltevés maradt a *kürt* mint törzsi jelvény szerepeltetése, legalább más nyelvekben történő előfordulására hivatkozna a szócikk írója. A törzsi jelvény szerepeltetése és a törzselnevezések kimutatása valamint a kettő kapcsolatának ismertetése is várat magára. Nemkülönben nyelvészeti magyarázatra szorul az, hogy a *kürt* és a *türt* viszonyában milyen alapon lenne hasonulós forma a *türt* s a *kürthöz* képest a *türk* miatt lenne hangátvetéses forma. További kérdés, hogyan lehetne a *türk* mint hangátvetéses forma a *tülök* főnév felé átmenet. Végül milyen szempontok alapján kellene a *kürt* eredeti jelentését 'marhaszarvból készült fúvós hangszer'-ként értelmezni, a sok jelentés közül miért éppen ezt kellene megnevezni eredetinek.

Hangtani szempontból lényeges információ, hogy az említett alakváltozatok két csoportba tartoznak. Az egyikbe a *k-/g-* kezdetűek (*kürt*, *gürt*), a másikba a *t-* kezdetűek (*türt*, *türk*). Ezek genetikailag nem összetartozó szavak, tehát a gyökük nem ugyanaz, hanem különböző, de jelentésstanilag összefüggnek és úgy viszonyulnak egymáshoz, mint a magyar *kör* / *kever* és a *túr* / *teker* szavak. Tehát az etimológiájuk nem közös, (CZEGLÉDI 2004-5, 2006)

A kutatói vélemények alapvetően úgy oszlanak meg, hogy az egyik csoportba azok sorolhatók, amelyek a *Kürt* nevet török eredetűnek tartják, a másikba pedig azok, amelyek a magyarból is lehetségesnek vélik a név magyarozatát, végül az óvatosan fogalmazók nem foglalnak állást. Közös bennük, hogy valamennyien törzsnévként kezelik s a névnek alapul szolgáló közszó tekintetében pedig sokféle véleménnyel találkozhatunk.

A földrajzi névi kutatásaink fényében **Németh Gyulával** csak részben érthetünk egyet. Mint írja, „A magyar *Kürt* törzsnévet 1930-ban egy török *Kürt* 'hótorlasz' névvel egyeztettem és egyeztettem ma is.” (NÉMETH 1991.199)

Látni fogjuk, az eddig említettekhez képest a *Kürt*-öt több szóval lehet egyeztetni, a névnek alapul szolgáló szó megválasztásánál azonban számos további körülményt kell figyelembe venni, amelyet Németh Gyula nem tett meg. Úgy vélem, a 'hótorlasz' jelentésű *kürt* a szó családjába tartozik, de a névnek nem ez a jelentésváltozat szolgál alapul. A másik megjegyzésem szerint a *Kürt* személynév s a nevet viselő személyhez tartozik egy törzs. Ez a megállapításom Konstantinosz szövegéből egyértelműen igazolható. A *Kürt* ugyanolyan logika szerint személynév, mint ahogyan *Árpád*hoz tartozott egy nép, de a népnek a neve nem *Árpád* volt, azokat *Árpád* magyarjainak szokás hívni. Ugyanígy *Atillá*hoz is tartozott egy nép, őket *Atilla* hunjainak nevezték, és sohasem *atilláknak*, stb.

Az vitathatatlan, hogy a „törzsrendszer elsősorban hadi szervezet” (NÉMETH 1991.186). A kérdésem az, milyen névre hallgatott egy-egy egység.

Bár Németh Gyula meg volt győződve a név hangtani és jelentéstani magyarozatának a helyességéről, a 'hótorlasz' jelentés mégis gondolkodóba ejtette: „Sajátságos, hogy éppen ilyen jelentésű szó szerepel magyar törzsnévként...” (NÉMETH 1991.200) A kérdés tisztázásához

nem nélkülözhetők a névadási szokások s a név mágiájáról szóló ismeretek a magyaron kívül legalább az uráli és az altáji nyelvcsaládba sorolt nyelvekben, továbbá vizsgálatra szorul a közszó és a tulajdonnév viszonya, különös tekintettel a földrajzi nevekre és a személynévekre.

Györffy György szerint „Németh Gyulának abban igaza van, hogy a *Kürt* eredhet régi türk törzsnévből... a *kürt* származhat az ismeretlen eredetű magyar 'kürt' szóból is. (Erdélyben a bivaly, illetve a tehén szarvának járomba hajtásánál használják a „kürbé”⁴ hajtó szót). ... A hun-magyar eredetmonda szerint pl. Nimród fiai⁵, Hunor és Magyar, a Maeotis mellett Belár fiainak nejei s gyermekei közt Dula alán fejedelem leányait a „kürt” (tuba) ünnepén rabolták el...) GYÖRFFY 1997.230)

Hiányolom, hogy Györffy sem hozott példákat bizonyítékként *Kürt* nevű türk törzsre. A továbbiakban Györffy György kritikus megjegyzést tett: „...Törzsneveink eredetét illetően látszólag új elmélettel állt elő Berta Árpád, ki törzsneveinket egy olyan rendszerre vezeti vissza, mely szerint az egyes törzsek nevei seregtettek helyzetét jelenthették. ... az elgondolás elvileg rokon Dánkovszky és Jerney magyar törzsnévmagyarozataival. A fő különbség annyiban áll, hogy Berta a nevek többségét törökből eredezteti. Ő ugyan Németh felfogását követve a két első nevet (*Nyék* és *Megyer*) a magyarból származtatja, ...Nézetem szerint törzsneveink eredetére valószínűbb magyarozat a türk szervezetre vonatkozó ismereteinkből következtethető...a törzseket a törzsfők nevére (illetve méltóságnevére) nevezték el....A törkök az uralmuk alá került magyar törzseket az élükre állított vezérek neveivel nevezték meg, tehát

⁴ Minthogy a járom egy keretes szerkezet, ezért felfoghatjuk körnek, amelynek alakváltozata a küir. Ha a járomba hajtáskor azt mondták, kürbé, azt jelentette, 'járomba'.

⁵ Értelmezésem szerint Nimród utódai jelentésben kell felfogni.

minden törzsnév mögött személy-, illetve tiszteleti-, illetve méltóságnév rejlik.. ...Magyarországon a törzsi területek nem alakultak ki. Ha lett volna hét-tíz törzs, ezek központi helyét aligha állandó vásárhelyük őrizte volna. A honfoglalással a törzsi egységek bizonyára nagyrészt szétestek az új vezérek változó uralmi területeire, melyek már alig vagy csak helyenként fogták össze a régi törzsek területeit, s inkább csak a jobbágy-vitézek törzsi származástudata őrizte nevüket szétszórt katonai (rendőri) feladatot ellátó kis csoportjaik településneveiben. ...Arra nézve, hogy volt-e egyes magyar csoportoknak törzsi tudata, és mit jelentett társadalmilag a törzsi helynév, ...Nézetem szerint törzsi tudata a korai Árpád-korban csak az egykori vezérek katonai kíséretének volt.” (GYÖRFFY 1997.221-235)

Györffy Györgyön kívül **Bakay Kornél** is megírta, hogy Berta Árpád új elmélete nem új, ő előtte már ketten is gondolták azt, hogy a törzsnevek seregtettek helyzetét jelentik. (BAKAY 1996)

Györffynek azon figyelemre méltó nézete - mely szerint valószínűbb magyarázat a türk szervezetekre vonatkozó ismeretekből következtethető - kiegészítésre szorul azzal, hogy a mongol állam ill. a katonai szervezetek tanulmányozása is nagy segítségünkre van abban, hogy eligazodjunk e kérdésben. (vö.: OBRUSÁNSZKY: 2005) Györffy helyesen látja azt, hogy minden törzs mögött egy személy ill. annak a neve áll. Azonban nem igazolt azon álláspontja - amely kitetszik a szövegből -, hogy a személynév törzsnévvé vált, másképpen a személynév törzsnévnek szolgált alapul. Lényeges kérdés, beszélhetünk-e egyáltalán törzsnévről, mint tulajdonnévről, vagy csak személynévről, amelynek viselőjéhez törzs tartozott. A kettő nem ugyanaz. Ha igazolható továbbá, hogy Magyarországon a törzsi területek nem alakultak ki, akkor a törzsnevekkel azonos földrajzi nevek eredetét személynevekben és olyan községekben kell keresni, amelyek térszínformanevek és jól adják vissza az

adott földrajzi terület meghatározó tulajdonságait. Ez pedig arra is bizonyíték lenne, hogy nem törzsnévről kell beszélünk, hanem személynévről, amelyhez törzs tartozik. Törzsi tudatról pedig már azért sem beszélhetünk, mert olyan nem létezett éppen a törzs funkciója, lényege miatt. A törzs, mint elsősorban hadi szervezeti egység, a hozzá tartozók nem állandóak, folyton változó embercsoportok voltak. (vö.: OBRUSÁNSZKY 2005) A törzsi tudat kialakulásához a névvel való teljes azonosulásra is szükség lett volna, ezt pedig semmi sem indokolja és nem igazolja. Továbbá a hét név között (*Nyék, Megyer, Kürtgyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi*) sem arra nem találtunk egyetlen bizonyítékot sem, hogy a törzs felvette volna a méltóságnévét annak a személynek, amelyhez tartozik, sem arra, hogy a fenti nevekhez társadalmi címnév is tartozott volna.

A névvel kapcsolatos határozatlanságot növelték az újabb vélemények. Bár **Berta Árpád** is a törökből eredezteti a nevet, szerinte a *Kürt* 'mellecske' jelentésű lehetett. (BERTA 1997.213) Berta Árpád új véleménye – mint jeleztük - valójában nem új.

Keszi Tamásnak az ellentmondások halmaza tűnt fel Berta Árpád dolgozatában, ezért nemcsak a kérdések sorát fogalmazta meg, hanem kijelentette: „Berta újszerű megfejtéseinek hangtani, jelentéstani akadályai vannak, és nem támogatja semmiféle analógia, illetve belső rendszer.” (KESZI 1996-2002.10-11) Megoldási javaslatot azonban Keszi Tamástól nem kaptunk.

Benkő Loránd a fentiekkel ellentétben úgy véli, a *Kürt, Kér, Keszi* lehet magyar eredetű is. (BENKŐ 1977.54). A *Kürt* magyar eredetre vonatkozó etimológiáját azonban nem ismerteti. Mindenesetre elgondolkodtató és komoly oka lehet annak, hogy tudásaink egyaránt gondoltak a török és a magyar eredeztetésre.

Ligeti Lajos egyik tábor véleményét sem osztotta, lemondott a *Kürt* név megfejtéséről: „Kezdetől

fogva elfogadhatatlannak tünt számomra a *Kürt* és *Kér* magyarázata, bár bámulattal adóztam a bennük megnyilvánuló gazdag fantáziának. Úgy vélem, nem értek meg a feltételei a magyar törzsnevek elfogadható magyarázatának,....” (LIGETI 1986.252)

Róna-Tas András sem kötelezte el magát egyik álláspont mellett sem: „Sok szó esett a törzsnevek lehetséges etimológiájáról. Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy a nevek esetleges nyelvi eredete semmit vagy majdnem semmit nem mond a törzshöz tartozók etnikumáról.... A törzsek és a magyar törzsek szövetségének igen gyors felbomlását mutatják a legkorábbi magyar oklevelekben előforduló ún. „törzsi helynevek”, vagyis azok a helynevek, amelyek a hét törzs egyikéből állnak minden képző nélkül... Ezek arra utalnak, hogy környezetük éppen a valahai törzshöz való tartozásukat tartotta megkülönböztető, tehát azonosító jegynek.” (RÓNA-TAS 1996.297)

A fenti megállapításnak gyenge pontja, hogy a törzshöz való tartozás akkor lett volna megkülönböztető jegy, ha a törzsnévi eredetűnek vélt földrajzi nevek alapjául törzsnevek szolgáltak volna, még tovább menve, a törzsnév mint tulajdonnév létezett volna. Egyik sem igazolt. Róna-Tas Andrással ellentétben úgy látom, nem annak volt döntő jelentősége, hogy az emberek törzshöz tartoztak, hanem annak, hogy valamely személyhez kötődtek, valamely személy fennhatósága, uralma, vezetése, oltalma alatt voltak. Következésképp nem törzsi, hanem személynévi eredetű helynevekről van szó, amelyekhez tartozhat adott törzs s eképpen a személynévvalóbban lehet meghatározó a törzshöz tartozók etnikumát illetően. A *Kürt* személynév családjába tartozó tulajdonneveket és közneveket összegyűjtve pedig lehetőség nyílik a személynévnek alapul szolgált közszó közelebbi meghatározására. Ha elfogadjuk azt, hogy a név semmit nem mond a törzshöz tartozók etnikumáról, akkor ez azt is jelenti, hogy a törzs vezetője és az általa vezetett törzs nyelvi és etnikumbeli hovatartozásának nincs jelentősége, akár

különböző is lehet. Azt az állítását azonban végképp nem igazolja semmi, mely szerint azoknak a földrajzi neveknek, melyek a törzsnevekkel azonosíthatók, úgynevezett törzsi helynevek és ezeknek a földrajzi neveknek törzsnevek szolgáltak alapul. Két alapvető hiba van ebben a véleményben, mint jeleztem. Az egyik, hogy törzsnevek mint tulajdonnevek léte nem igazolt, továbbá az sem bizonyított tény, hogy ezeknek a földrajzi neveknek törzsnév szolgált volna alapul.

Bár az említett könyvében Róna-Tas András is szól Moravcsik megjegyzéséről, de érdemi magyarázatot tőle sem kapunk: „A magyar törzsek felsorolása körül is válaszolnunk kell néhány kérdésre. Maga a szöveg nyelvtanilag azt mondja, hogy a második törzs Nyékié, a harmadik Megyerié stb., mintha itt személyek törzsei lennének. Ez a szerkezet azonban az első mondat szerkezetének folytatása, ahol a kabarok (többes birtokos eset) törzse áll, majd egyes szám birtokos esetben folytatódik a törzsek felsorolása. Nem gondolnám, hogy ez itt olyan magyar szerkezet átvétele volna, mint a „Buda vára”. A törzsnevek felsorolása (*Nyék, Megyer, Kürtgyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi*) mindenekelőtt a *Kürt* és *Gyarmat* törzsek összevonása tűnik fel. Mint ismeretes, a törzsnevek a legkorábbi magyar helyneveinkben rögzített formában maradtak fent, de egyetlen *Kürtgyarmat* helynevünk sincs, van viszont *Kürt* is, *Gyarmat* is. Ha itt valamiféle ideiglenes törzsszevonásról van szó, akkor annak katonai oka lehetett.” (RÓNA-TAS 1996.274)

A *Kürtgyarmat*ról írottakat támogatja az a nem vitatott álláspont is, hogy a törzsi szervezet elsősorban hadi szervezet. Valószínű, a fenti törzsek már korábban is megvoltak, itt csupán újjászerveződésről, összerendeződésről lehet szó s a hetes számrendszerhez történő igazodás miatt lehetett szükség a *Kürt* és a *Gyarmat* összevonására. Úgy vélem, két személyről - *Kürt* és *Gyarmat* - van szó s ezt az is igazolja, hogy nincs *Kürtgyarmat* településünk,

de van *Kürt* is, *Gyarmat* is. Valóban, a görög birtokos szerkezet használata nem a magyar szerkezet átvétele, hiszen a görög nyelv természetéből adódóan másképp fejezi ki a birtoklást. Az azonos mondanivaló kifejezésére minden nyelv a saját szerkezetét, saját nyelvének törvényszerűségeit alkalmazza. Éppen ezért a magyarban szó szerint 'Kürtnek a Gyarmatnak a törzse', amelyet úgy is értelmezhetünk, hogy Kürté, Gyarmaté. Tehát a birtokos eset ragjával szemben –é birtokjelet is használhatunk, miközben a birtokot nem nevezzük meg. Ez azért is fontos, mert a magyar birtokjel elhagyásával a szó tövéhez - *Kürt* és *Gyarmat* - jutunk el. De vajon a görög genitívus esetrag elhagyásával is a szó tövéhez jutunk? Lényeges kérdés tehát, hogyan olvassuk, vagyis milyen hangértéket tulajdonítunk a görög szövegben az *-ov*-hangkapcsolatnak, *-u-* vagy *-ü-*, továbbá *-ov* genitívus esetrag esetén milyen a nominatívusi alapalak. Róna-Tas András a szóvégi magánhangzó problémáját tárgyalva tett idevonatkozó megjegyzést: „A szóvégi *-i* a magyarban eltűnhetett volna, tehát hiánya nem okozna különösebb problémát, bár feltűnő, hogy már Bíborbanszületett művében is hiányzik (*kurtugermatosz*), holott a Kürtben még megvan a szóvégi *-u*. A szóvégi *-i* hiányát tulajdoníthatjuk a szó kétszótagúságának vagy a görögösítés áldozatának is.” (RÓNA-TAS 1996:331) A szóvégi *-i* problémáját a *Kér* és a *Keszi* neveknél kell tárgyalnunk, az *-u* kérdésére azonban jelen tanulmányban kell kitérnünk.

A kérdés tisztázásához abból kell kiindulni, hogy Konstantinosznál mindkettőnek, a Kürtnek és a Gyarmatnak („*Κουρτουγερμάτου*”), sőt még a Tarjánnak („*Ταριάνου*”) is ugyanaz az *-ov* a vége. Semmiképpen sem lehet azonosítani a szótövhöz tartozó véghangzóval, hiszen a görög *-ov* az egyes szám birtokos eset ragja. Lényeges, hogy az összetett névként értelmezett név mindkét tagja ugyanilyen végű, következésképp az előtag (*Κουρτου*) és az utótag (*γερμάτου*) egyaránt viseli a birtokos esetragot. Tehát helyesen értelmezve Kürtnek a Gyarmatnak a törzse. Egy törzshöz két személynév, másképpen két

személynévhez egy törzs tartozik. A jelenség érdemi magyarázatához további vizsgálatokra van szükség.⁶ Lehetséges, hogy ideiglenes törzösszevonásról van szó, de az tény, hogy a *Kürt* is tartalmaz egyes számú birtokos esetragot. Ez azt is jelenti, hogy e három név (*Kürt*, *Gyarmat*, *Tarján*) ugyanazon csoportba tartozó tövű főnévként ragozódik. Ahhoz, hogy a görög forrásba bekerült *Kürt* és a *Gyarmat*, valamint a *Tarján* név tövét megkapjuk, tudni kell, hogy a görögben Konstantinosz idején ez az estrag milyen tövű főnevekhez járult. Mindenesetre ha következtetések vagyunk, akkor **Kurtu*, **Gyermatu*, **Tarjanu* formákat olvasunk. A mélyhangrendű változat mellett szól az, hogy a *Kurt* tövében, a *Gyermat* második szótagjában biztosan, a *Tarjan* névnek pedig mindkét szótagjában mély magánhangzó van. A görög betűkapcsolatok közül pedig az *ov* fejleménye *u*, s az *vu* fejleménye lenne *ü*. A görög szövegben azonban világosan *ov* van. Abban az esetben, ha nem két mély magánhangzót (*o* + *u*) jelölő betűkapcsolatról (*ov*) lenne szó, hanem egyetlen betűről, mégpedig *v*-ről, akkor annak a hangértéke lehetne nemcsak *u*, (mélyhangú), hanem *ü* (magashangú) változat is. (vö.: HAJDU – KRISTÓ – RÓNA-TAS 1980.15-16) Eszerint tehát a görög forma *Κουρτου* olvasata *Kurtu* (*Kurt* + *-u*: birtokos eset ragja), jelentése 'Kurtnak a'. Az pedig további vizsgálatok tárgya, lehet-e arról szó, hogy a görögbe eleve mély hangrendű *Kurt* került, vagy egy idegen palatális labiális hangot tartalmazó szó (*Kürt*), amelyet a görög hanghelyettesítéssel jegyzett le. Ez utóbbi esetben a görög szövegbeli *Kurt* valójában egy nem görög *Kürt* átvétele és annak görög lejegyzése lenne. Annak azonban mindez nem mond ellent, hogy a *Kurt*-ot (*Kürtöt*) ugyanúgy, mint a többit (*Nyék*, *Megyer*, *Tarján*, *Jenő*, *Kér*, *Keszi*) személynévnek és ne törzsnévnek tartsuk. Ugyanakkor Moravcsik a tövéget illetően nem egységesen fordítja e három nevet: „negyedik Kürtügyermatúé, ötödik a

⁶ A választ megtaláljuk a *Bulgár Évkönyvekben*. (Czeglédi 2019.)

Tarjáné”. A pontosság kedvéért hangsúlyoznunk kell, hogy a görög szöveg a maga nyelvének jellemző törvényszerűségei szerint nem használ *-é* birtokjelet, hanem birtokos esetragot.

Figyelemre méltó, hogy a görög szövegben nemcsak a három név vége *-ov*, hanem a *Kürtügyermatu*-nak olvasott *Κουρτουγεργμάτου* első szótagjában is *-ov*- van. Elvileg ez is olvasható *-u*-nak (vö.: HAJDU – KRISTÓ – RÓNA-TAS 1980.16) Tehát *Kurtügyermatu* és *Tarjanu* lehet a helyes olvasat. Eszerint a görög forrásban a *Kurtu* mély hangrendű. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a névnek és a közsónak ne lenne magas hangrendű változata. A magyarban a *kur* és *kür* úgy viszonyul egymáshoz, mint a *kavar* és a *kever*.

Érthető az a következetesség, hogy a görög forrásokban a népnév mindig többes számban szerepel, mert gyűjtő jelentést tartalmaz. A törzsnévként számon tartott nevek (*Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi*) pedig egyes számban szerepelnek. Azért nem többes számban, mert nem tartalmaznak gyűjtő jelentést,⁷ s ez is a személynév mellett szól. Úgy vélem, **a törzsnév mint tulajdonnév értelmezés olyan tévedésen alapul, melynek az oka a görög szöveg nem pontos elemző olvasata s amelyet kellő kritika nélkül vettek át a kutatóink és került át a köztudatba is.**

A fenti megjegyzéseim bizonyítására és annak igazolása képpen, hogy mely szócsaládhoz (tulajdonnév és közsó) tartozik a *Kürt* tulajdonnév és *kürt* köznév s a - kutatóink megállapításához képest – a jóval kiterjedtebb szócsalád tagjai közül melyik szolgálhatott alapul annak a személynévnek, amelynek viselőjéhez esetünkben törzs tartozott s amely a földrajzi nevekben és személynévben is ismert, fel kell sorakoztatni a szó (tulajdonnév és köznév) nagy családját.

***Kürt* párhuzamai a három nyelvcsaládba sorolt nyelvek tulajdonneveiben és közszaiban**

A *Kürt* a magyar és nem magyar (uráli, altáji, indoeurópai nyelvcsaládba sorolt nyelvek) tulajdonnévi és köznévi anyagban egyaránt megtalálható. Mind a mély, mind a magas hangrendű változat előfordul földrajzi névként, földrajzi név részeként, személynévként - keresztnév és családnév -) és ismert számos közsóként, amelyeknek a jelentése összefügg, a kapcsolatuk rendszerszerű, kimutathatóan egy nagy családba tartoznak. Hangtani szempontból az alakváltozatok arról tanúskodnak, hogy a hangfejlődés során a földrajzi nevekben a mély magánhangzó előtti *k*- egyrészt megmaradt, másrészt réshangúsodott: *k*- > *x*- > *h*-, harmadrészt zöngésedett: *k*- > *g*-. Mindezt – a *k*-, *h*- és *g*- hangokat - megőrizték a nyelvek is, a folyamat valamennyi állomása fennmaradt a tulajdonnevekben és a közsónevekben, olykor az igékben. A korábban magánhangzó közi, később a szóvégi helyzetűvé vált *-t* a megőrzés mellett szintén változott is, egyrészt zöngésedett (*-t* > *-d*), másrészt réshangúsodási folyamatban vehetett részt (*-t* > *-th*), tovább alakulva pedig affrikálódhatott is (*-t* > *-th* > 1. *-s* > *-c*, 2. *-c*, 3. *-š*), harmadrészt pedig palatalizálódhatott, majd affrikálódott (*-t* > *-t'* > *-č*), ezt követően pedig réshangúsodott (*-č* > *-š*) (vö.: CZEGLÉDI 2004-5, 2006). Az alakváltozatok tehát őrzik az eredeti hangokat és a fejleményeket egyaránt.

A *Kürt* a magyar tulajdonnevekben (földrajzi nevek, személynév) igen gyakori. Elsőként a **földrajzi nevekben** való előfordulására hozunk példákat.

Kürt (hn. Komárom vm.), *Assakürt*, *Csallóközkürt*, *Erdőkürt*, *Fajkürt*, *Hejőkürt*, *Hidaskürt*, *Nemeskürt*, *Pusztakürt*, *Tiszkürt*, *Kürtabony* ld. *Mikszátfalva*, *Alsókürt* ld. *Assakürt*, *Dedinkakürt* ld. *Fajkürt*, *Major Fajkürt* ld. *Fajkürt*, *Kürtös* (hn. Arad vm.), *Garamkürtös*, *Kiskürtös*, *Nagykürtös*, *Kürtösújfalva* (hn. Nógrád vm.), *Kurtics* ld. *Kürtös* (LELKES 1998)

⁷ Vö.: CZEGLÉDI 1994.

A *Kürt*-ön kívül számos, a szó családjába tartozó forma ismeretes még a magyarban, amely megőrizte a szókezdő *k*-t mély és magas hangrendű szavakban is, gyökük ugyanaz a *kVr* elem, pl.:

Kardó hn. Bihar m. ld. *Kardi* címszónál (KÁZMÉR 1993) < *Kar* + *-dó*.

Kurd 'helység Tolna megyében.' ... Puszta szn.-ből keletkezett magyar névadással. (KISS 1980) < *Kur* + *-d*.

Kerta 'helység Veszprém megyében.' Bizonytalan eredetű. Talán 'körülkerített hely' értelmű *kert*-ből alakult ... (KISS 1980) < *Ker* + *-ta*.

A *Kürt* családjába sorolt nevek település (város, falu, tanya), csatorna, mellékfolyó, ér, holtág földrajzi helyek neveiben fordulnak elő. A nevekben feltételezett közsói jelentések: kóró, száraz növényi szár; teknő, mélyedés, meder, medence; korom; népnév; olyan hely, ahol sok a kóró; korpa; rövid, zömök; dara, homokos, fővényes medrű víz; féreg, farkas; jérce, tyúk; teknőben – azaz mélyedésben, medencében stb. – lakó emberek; körülkerített hely; köröm; teknő, meder, medence; gödör, árok, sír.⁸ Alaki oldalról a nevekben közös, hogy tartalmazzák a vizsgált szavunk (*Kürt*) *kVr* tövét. A neveknek alapul szolgált közsó megállapításához azonban körültekintőbb, szélesebb alapokon álló vizsgálatokra van szükség. Látni kell, pl., hogy a féreg jelentés annak az analógiájára született, hogy a féreg ugyanúgy járatot fúr, mint ahogyan a víz vágta, vájta ki magának a helyet, a járatot, a medret, a kürtöt. A településnek ill. a személynévnek azonban nem a 'féreg' jelentésű változat szolgált alapul. A következőkben lássunk néhány példát a *k*- fejleményeire:

Szókezdő *k* -> *g*- zöngésedés:

Garda, Gárda⁹ hn. Fejér m. ld. *Gardai* címszónál (KÁZMÉR 1993) < *Gar* + *-da*.

Gárd hn. Abaúj m. ld. *Gárdi* címszónál (KÁZMÉR 1993) < *Gár* + *-d*.

Gerde 'helység Baranya megyében' ... A *Gerde* helynév előzménye ... személynév volt. ... Kevésbé meggyőző az a feltevés, amely szerint a m. *Gerde* hn. a 'szirt, sziklazátony, ágyás (kertben) dűlő (szántóföldön), hegygerinc' jelentésű szb.-hv. *gréda* fn.-re megy vissza. (KISS 1980) < *Ger* + *-de*.

A fenti csoportba sorolt nevek előfordulnak település, hegység elnevezéseiként. A nevekben feltételezett közsói jelentések: órállomás; szirt, sziklazátony, gödör, árok, sír; ágyás (kertben), dűlő (szántóföldön), hegygerinc; homokos, fővényes medrű víz; görgeteg, kőhordalék; meredek, sziklás hegy, szirt, domb. Hangtani oldalról a *g*- szókezdő használatos mély és magas hangrendű nevekben egyaránt.

A szókezdő *k* -> *x-> *h*-:

Harta 'helység Bács-Kiskun megyében.' Talán puszta szn.-ből, mégpedig szn.-ként is kimutatható magy. ... *hort* 'vadászkutya, agár' fn. *-a* képzős származékából keletkezett. (KISS 1980) < *Har* + *-ta*.

Hort 'helység Heves megyében.' A magy. *hort* 'vadászkutya, agár' fn.-ből keletkezett, bizonyára személynévi használaton keresztül. (KISS 1980) < *Hor* + *-t*.

Hortobágy 'folyó a Hortobágy északi részén.' Valószínűleg elhomályosult összetétel, amelynek

⁸ Ezeknek a jelentéseknek az összekötő szálairól A földrajzi nevek jelentéstana (Kézirat) c. munkámban szólok.

⁹ Vö.: *Garda-tó 'a legnagyobb észak-olaszországi tó'... a tavat a keleti partján lévő Garda helységről nevezték el. A helységnévnek 'órállomás' a tkp. jelentése (KISS 1980)*

előtagja a *Hortifenék*, *Nagyhort* helynevekben ma is élő és a Gyöngyöstől délnyugatra fekvő *Hort*-tal azonos....(KISS 1980) < *Horto* < *Hor* + *-to* + *bágy*.

A *h*- kezdetű nevek a következő földrajzi helyek neveiben fordulnak elő: település, folyó, folyók köze, ér, puszta. A megadott közszói jelentések: vadászkutya, agár, harang. Valamennyi adatban a *h*-mély magánhangzó előtt szerepel.

A *Kürt* gyöke (kVr, kVrV, hVr) a földrajzi nevekben

A *Kürt*, *Kürt* szerkezeti felépítését tekintve vagy összetett szó s akkor a második elem a *t* vagy az utótag szókezdő mássalhangzója, vagy pedig egyszerűen toldalékolt a szó, amelyben a második elem a *-t* már valamilyen grammatikai morféma, azaz képző, jel vagy rag minőségben használatos. A név előtagja vagy első eleme – ebben az esetben gyöke, töve - a kVr és alakváltozatai **gVr, hVr önállóan** is megtalálhatók a földrajzi neveinkben, pl.:

Kara ld. *Jászkarajenő* 'helység Szolnok megyében' ... *Jász* + *Kara* + *Jenő*. **Kara**: Puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Ennek előzménye a szn.- használatú török *qara* 'fekete'. (KISS 1980) < *Ka*-: abszolút szótő + *-ra*: képző.

Kára 'helység Somogy megyében' ...Puszta személynévből keletkezett magyar névadással. Ennek előzménye a szn.- használatú török *qara* 'fekete'. (KISS 1980) < *Ká*- + *-ra*

Kereki 'helység Somogy megyében'. A m. *kerek* 'körhöz hasonló alakú erdő' fn. *-i* képzős származéka. (KISS 1980) < *Kerek* < *Ke*- + *-rek*. + *-i*

Kerka 'A Mura mellékveze'. Vö.: szln. *Krka* 'Kerka'. Ez preszláv ősiségű, ...(KISS 1980) < *Ke*- + *-rka*.

Gurk-völgyi-Alpok 'hegység Ausztriában'... A 831-ből *Gurca* alakban adatolt ném. *Gurk* folyónév

etimológiailag összetartozik a m. *Kerka*-val. (KISS 1980) < *Gu*- + *-rk*

Hór-patak 'Répáshutától nyugatra eredő patak'. Előtagja a m...*horh* 'vízmosta árok, mélyút, horhos' fn.-vel azonos. (KISS 1980) < *Hó*- + *-r*

A fenti nevek előfordulnak település, mellékfolyó, folyó, patak, hegység neveiben. A hegység nevében a völgy, folyó neve szerepel. Közszói jelentések: fekete; körhöz hasonló alakú erdő; görbe; erdő, hegy; vízmosta árok, mélyút, horhos. Hangtani oldalról megközelítve mély és magas magánhangzó előtt előfordul a *k*-, *g*-, míg a *h*- csak mély magánhangzó előtt.

A *Kürt* személynevekben, mint családnevekben

Kürt csn. ← magy. *kürt* 'marhaszarvból készült fúvós hangszer' (KÁZMÉR 1993) < *Kür* + *-t*.

Kürti csn. ← magy. *Kürt* hn. Bars, Borsod, Heves, Komárom, Nógrád, Nyitra, Pozsony m. . + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Kürt* < *Kür* + *-t*. + *-i*

Kurdi, Kurgyi csn. ← magy. *Kurd* hn. Fejér m. (KÁZMÉR 1993) < *Kurd* < *Kur* + *-d* + *-i*, *Kurgy* < *Kur* + *-gy* + *-i* .

Garda csn. ← magy. *garda*, *korda*, *karda* 'egy fajta hal', *garda*, *korda* 'kötél, zsinór'. (KÁZMÉR 1993) < *Gar* + *-da*.

Gerdi, Gerdei csn. ← magy. *Gerde* hn. Baranya m. + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Gerdi*, *Gerdei* < *Gerde* < *Ger* + *-de* + *-i*.

Horti csn. ← magy. *Hort* hn. Heves, Szabolcs m. + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Hort* < *Hor* + *-t* + *-i*.

A fentiek szerint családneveknek alapul helynév vagy közszó szolgált. A közszoói jelentések,¹⁰ amelyeket a tulajdonnevek tartalmazhatnak: kerítő, kerülő; haszontalan, semmirekellő ember; kis termetű; marhaszarvból készült fúvós hangszer; egy fajta hal; kötél, zsinór. Hangtani oldalról vizsgálva a *k-*, *g-* mély és magas magánhangzó előtt, a *h-* pedig mély magánhangzó előtt szerepel.

A Kürt gyöke személynevekben

Az első elem (kVr, gVr, hVr) alkot személynevet:

Kara csn. (KÁZMÉR 1993) < *Ka-* + *-ra*.

Karai csn. ← magy. *Kará* hn. Kolozs m., *Kára* hn. Somogy m. + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Kara* < *Ka-* + *-ra* + *-i*.

Kerkai csn. ← magy. *Kerka* 'Mura mellékvizé' + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Kerka* < *Ke-* + *-rka* + *i*.

Gara csn. ← hn. Bács m. (KÁZMÉR 1993) < *Ga-* + *-ra*.

Görbe csn. ← m. *görbe*, *gurba* 'púpos, hajlott hátú' (KÁZMÉR 1993) < *Gö-* + *-rbe*.

Görgei csn. ← magy. *Görgő* hn. Szepes, Tolna m. + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Görge* < *Gö-* + *-rge* + *-i*.

Harkai csn. ← magy. *Harka* hn. + *-i*: mn. képző. Birtok, lakó v. származási helyre utal. (KÁZMÉR 1993) < *Harka* < *Ha-* + *-rka* + *-i*.

Hari csn. ← hn. *Hari*, *Hári* Alsó-Fehér m., *Haró* Hunyad m. + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Har* < *Ha-* + *-r* + *-i*.

Horhi csn. ← hn. *Horhi* Fejér, Hont, Tolna m. +

-i: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Horh* < *Ho-* + *-rh* + *-i*.

Hóri csn. ← hn. *Hór* hn. Zemplén m. + *-i*: mn. képző. (KÁZMÉR 1993) < *Hór* < *Hó-* + *-r* + *-i*.

Herke csn. ← *Herke* becézőnév (KÁZMÉR 1993) < *He-* + *-rke*.

Hira csn. ← *hira* 'pizsok, mocsok' ... A csn. marosvásárhelyi, a tájszó Kolozs megyei... 'testi ápolatlanság'. (KÁZMÉR 1993) < *Hi-* + *-ra*.

Hörgő csn. ← magy. *hörögő*, a *hörög* 'horkoláshoz hasonló hangot hallat' ige-*ő* képzős mn.-i származéka. (KÁZMÉR 1993) < *Hörg* < *Hö-* + *-rg* + *-ő*.

A családneveknek alapul helynév vagy közszó szolgált. Az alábbi közszoói jelentések, amelyekre hivatkoznak: fekete; abroncs; beteg; kóró; púpos, hajlott hátú; görög ember v. kereskedő; harang; fakopács; pizsok, mocsok, testi ápolatlanság; horgászó eszköz, kampó; horkoláshoz hasonló hangot hallat. Hangtani szempontból figyelemre méltó, hogy mind a *k-*, mind a *g-*, mind a *h-* szókezdő előfordul mély és magas magánhangzó előtt egyaránt. A *h-* szókezdők közül azonban csak azok tartoznak a *kürt* családjába, amelyek mély magánhangzó előtt állnak, vagy pedig a *k- > x- > h-* réshangúsodás akkor ment végbe, amikor még nem történt meg az *-y > -i-* palatalizáció. A magas magánhangzó előtti *h-* (*Herka*, *Herkó*, *Hira*, *Hörgő*) ezért külön tanulmányozást igényel, mert ha nem mély magánhangzó előtti *k- > x- > h-* spirantizáció eredménye, akkor *t-* fejleménye: *t- > ʒ-* (*th*) > *h-* (vö.: CZEGLÉDI 2006). A magyar *hira* *h-*-ja pl. mély hangú *-y* előtt keletkezett *k-*-ből, amelyet a mongol *xir* vö.: idegen *kkir* (KARA 1998) is igazol. A magyar *hörögő* pedig azért nem a *dörgő*, *zörgő* szavakkal tartozik össze, mert a *h-*-nak a *k-* eredetét ismét a mongol¹¹

¹⁰ Azoknak a családneveknek a közszoói jelentését, amelyeknek helynév szolgált alapul, ld. a földrajzi neveknél.

¹¹ A mongolon kívül legtöbbször a törökben, sőt az uráli nyelvcsaládba sorolt nyelvekben, olykor a szláv nyelvekben is megtalálhatók az idevonatkozó adatok, ld. a közszoók fejezetben.

adatok igazolják, vö.: mong. *xöörög* '(kovács) fújtató...' (*kögergeü*), *xöörög* 'tubákos szelence' (*kögörge*) *xöörögdöx* '(fújtatóval) fújtat' (*gögerged-*) *xööröo* 'beszéd, beszélgetés' (*köörüge*), *xööröx* 'elbeszél, elmond valamit' (*köör-, köger-*) (KARA 1998). Mindebből az emberi beszéd születésére vonatkozó információkat is kapunk. Tehát a kiáramló levegő útközben akadozott, ezért valamilyen hangot adott. Az akadályok különbözősége pedig különböző beszédet eredményez.

A Kürt párhuzamai a Volga-Urál vidéke földrajzi neveiben¹²

A Volga-Urál vidéke földrajzi neveiben önállóan, összetett szó tagjaként, több szóból álló név valamely tagjaként fordulnak elő a párhuzamos alakok.

Kärdek f. TB.81.: bask. *Kärdek* or. *Kardek* Buzd., az or. Mal(yj) Nuguš baloldali mellékfolyója.
< bask. *Kärdek* < *Kär* + *-dek* or. *Kardek* ← bask. *Kärdek*.

Kärde f. TB.82.: bask. *Kärde* Meč., az or. Oka jobboldali mellékfolyója.
< bask. *Kärde* < *Kär* + *-de*.

Gürde TB.45.: bask. *Gürde* az or. Mata baloldali mellékfolyója.
< bask. *Gürde* < *Gür* + *-de*.

Gürdebaš TB.45.: bask. *Gürdebaš* or. *Gurdybaševo* település az or. Bakal. rajonban.
< bask. *Gürdebaš* < *Gürde* < *Gür* + *-de* + *baš* ← bask. *baš* 'fő, fej'.

Kartajol' f. TSK.43.: or. *Kartajol'* Iž., folyó. < or. *Kartajol* ← nem or. *Kartajol* < *Karta* < *Kar* + *-ta* + *jol'* ← ko. *jol'* 'erdei patak'.

Kärtjä f. TB.82.: bask. *Kärtjä* or. *Kartja* az or. Melekes baloldali mellékfolyója a Duvan rajonban.

< bask. *Kärtjä* < *Kärt* < *Kär* + *-t* + *jä* ← hanti *jä* 'folyó' or. *Kartja* ← bask. *Kärtjä*.

Kortjylga TB.93 bask. *Kortjylga* or. *Kurtjelga* / *Kortlo jylga* tanya az or. Kugarč. rajonban.
< bask. *Kortjylga* < *Kort* < *Kor* + *-t* + *jylga* ← bask. *jylga* 'folyó' or. *Kurtjelga* ← nem or. *Kurtjelga* < *Kurt* + *jelga* ← tat. *jelga* 'folyó' *Kortlo jylga* ← nem or. *Kortlo jylga* < *Kortlo* < *Kort* + *-lo* + *jylga*.

Kort d. Ašm.VII.13.: csuv. *Kort*, mélyföld neve a Volga jobb partján az or. Il'inki (Ilenski) falutól lejjebb, NAP: -, Ar.: -. < csuv. *Kort* ← hanti *kort*, *kurt* 'hanti lakóház vagy település'.

Vite karta d. Ašm.V.255.: csuv. *Vite-karta*, hely a marha számára, NAP: -, Ar.: -. < csuv. *Vite* ← csuv. *vite* 'istálló, akol' + *karta* ← csuv. *karta* 'kert'.

Gart h. Ašm.: -, NAP: or. *Gart* ← *Karmalejskij Gart P.*, orosz falu, Ar.: -. < or. *Gart* ← vö.: ko. *gort* 'ház' udm. *gurt* 'falu, település, lakóhely', hanti *kort*, *kurt* 'hanti lakóház vagy település'.

Xort varě d. Ašm.: -, NAP: -, Ar.: csuv. *Xort varě* M. < csuv. *Xort* < *Xor* + *-t* + *varě* ← csuv. *var* 'árok, patak' + csuv. *-ě*: birtokos személyjel.

Xartlu šyrmi f. Ašm.: -, NAP: -, Ar.: csuv. *Xartlu šyrmi* Ja. < csuv. *Xartlu* < *Xart* ← vö.: csuv. *xart* 'hangutánzó szó, rőfögés hangja' + *-lu* + *šyrmi* ← csuv. *šyrma* 'árok, patak, szakadék' + *-i*: birtokos személyjel.

Xirti Kuškä h. Ašm.XVI.: csuv. *Xirti Kuškä* or. *Koški-Ten'akovo* Bud., TASSR, falu neve, NAP: -, Ar.: -. < csuv. *Xirti* ← csuv. *xirti* 'mezei' < *xir* 'mező' + *-ti* + *Kuškä*.

Šältärki xurčesem d. Ašm.XVII.290.: csuv. *Šältärki xurčesem*, tisztás neve, NAP: -, Ar.: -. < csuv. *Šältärki* + *xurčesem* ← csuv. *xurt* 'féreg, méh' + *-ě*: birtokos személyjel + *-sem*: többes szám jele

¹² Bővebben ld. CCZEGLÉDI 2016-17.

A CVrt formának a nevekben található alakváltozatai (*Kort, Kert, Kert, Kurt, Karta, Kartun, Gort, Xart, Xort, Xurt, Xirt, Xirti*) előfordulnak önállóan vagy a földrajzi név részeként. Kéttagú névben első és második tagként, háromtagú névben második és harmadik tagként, összetett szóból álló névben elő- és utótagként, továbbá számos ragozott, jelezett és képzett alakban: vö.: csuv. **karti** (-i: birtokos személyjel), csuv. **Kartal** (-l: ld. csuv. -lǎ), **Kartalǎ, Kartlǎ** (csuv. -lǎ), **Kartalu, Kartlu** (-lu: vö.: csuv. -lǎ), **Kartaluj, Kartluj** (-luj), or. **Kirtelei** (-lei), **Kartlam** (-lam).

Szerepelnek árok, patak, folyó, tó, mélyföld, erdő, mező, rét, kiremet, kert, istálló, hely a marha számára, bekerített hely (ültetvény, kiremet, istálló, temető), település, település része, utca, őrház az erdőben, domb hegy és kerítés nevében.

A földrajzi nevekben a *k*- mély és magas magánhangzó előtt, a *g*- mély magánhangzó előtt nem csuvas szóban szerepel. A *x*- kezdet magas magánhangzó előtt a *Xir* -ben fordul elő, azonban az előzménye a mély hangú *Xyr* lehetett.

A földrajzi neveknek feltehetően alapul szolgált közszók

A fenti tulajdonneveknek alapul szolgált közszók a jelentésük alapján a következő csoportokba sorolhatók:

Hangutánzó szó, valaminek a hangja: csuv. **xart** 'hangutánzó szó, rőfögés hangja'.

A szó úgy keletkezhetett, hogy az ember őse valószínűleg a lyukon, a kürtön a földből feljövő víz hangjára figyelt fel először és azt utánozta. Feltehetően levegővel, gázzal, gőzzel kevert vízről van szó, amelynek a hangjához hasonló a hörgés, más csőszerű járaton kiáradó levegő, bizonyos állathangok, stb. Idővel az ember lemásolta a természet eme darabját, így készülhetett a *kürt*, mint hangszer is.

Váгат, mélyedés: csuv. **kart** 'vágat, vajat, rovás'.

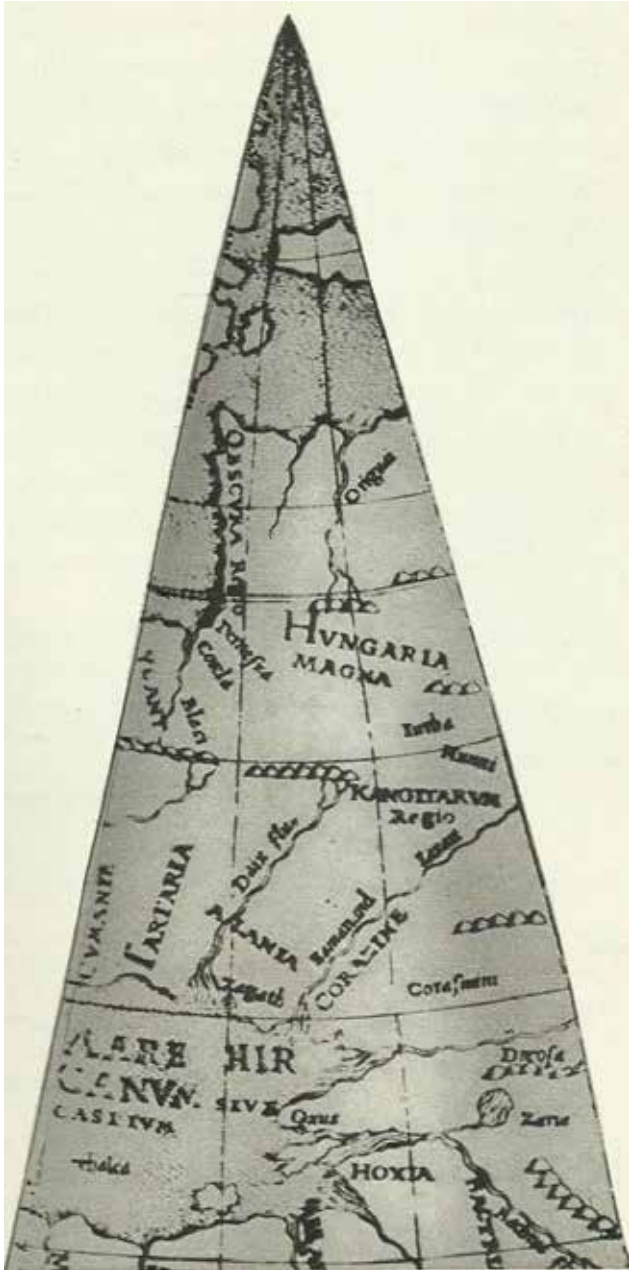
A szó értelmezését segíti, ha figyelembe vesszük, hogy a víznek nemcsak hangja van, hanem áramlás, mozgás, forgás, hengerülés közben az útjába eső földet és más anyagot vágja, vájja, rója, miközben a föld alatt kivájja a saját járatát, alagutat csinál, a föld felszínén pedig árkot, medret alakít ki. A vízhez hasonlóan cselekedett az ember is számos esetben, miközben lakóhelyet, különböző használati tárgyat stb. készített.

Árokkal, folyóval körülvett hely (ez a belső kert, terület), a folyó mentén lévő terület (lehet belső és külső hely): csuv. **karta** 'kert'; csuv. **kartiš** 'udvar, kert, környék, kerület, körzet, kis település'; hanti **kort, kurt** 'hanti lakóház vagy település'; ko. **gort** 'ház'; udm. **gurt** 'falu, település, lakóhely'; csuv. **ankarti** 'szerűskert'; csuv. **xirti** 'mezei'.

Folytatás következik 2020-as számban.

Bakk Erzsébet PhS – Bakk István PhS:
 MAGNA HUNGARIA –
 NAGY-MAGYARORSZÁG ÉS A BLAKUSOK
 (Részlet)

1. kép

Johannes Schöner 1523. évi földgömbjének egyik szelete, rajta Hungaria Magna és tőle balra a Blaci nép.

(Tardy Lajos nyomán)

(Forrás: László Gyula: „Emlékezünk régiekről...”

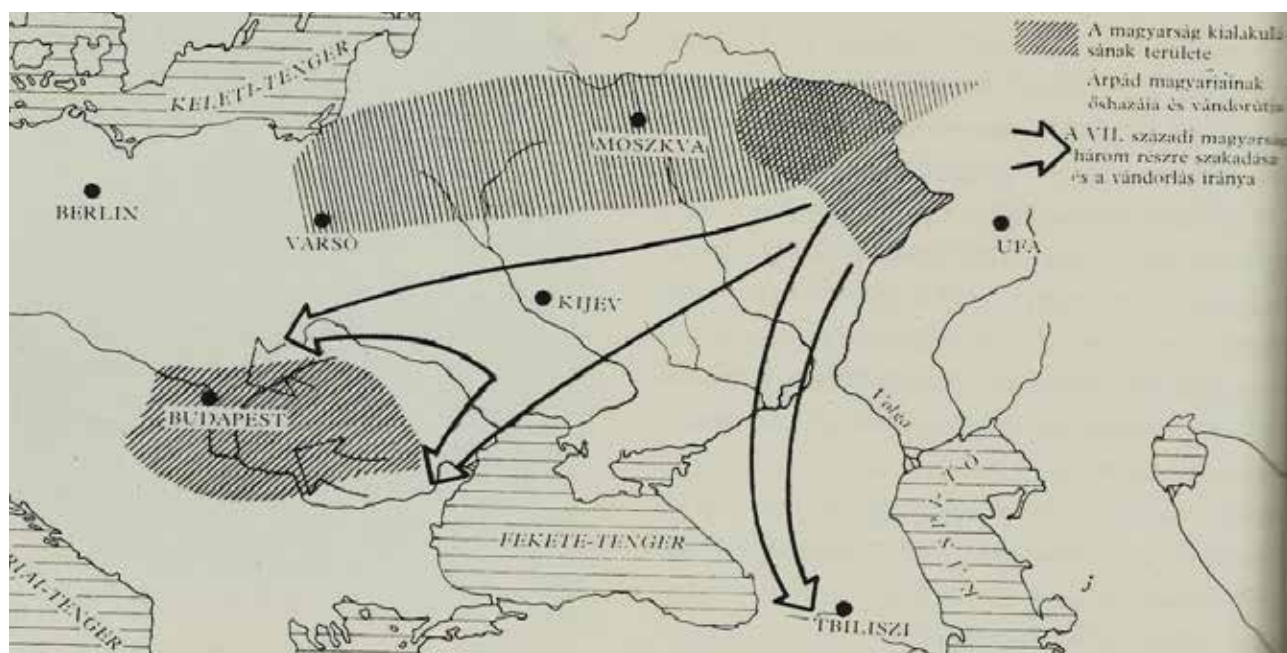
A Kárpát-medence egykori népeinek története és a magyar honfoglalás, szerk. F. Kemény Márta, Móra Ferenc Kvk., 1979. p. 117.)

Magna Hungaria – Nagy-Magyarország: Az előmagyarság feltehetően már a bronzkorban a Volga környékén is élt, ott, ahol később a történeti forrásokban is feltűnik. Ezt a területet nevezzük Magna Hungariának „E név értelmezéséhez először tudnunk kell, hogy mit jelent a középkorban ez a Magna, „nagy” jelző. Értelme csupán annyi, hogy „ősi”, „rég”, „eredeti szállásterület”. Eszerint tehát a középkori köztudat szerint a magyarok őshazáját valahol a Volga környékén helyezték el. Ahhoz, hogy pontosabban meg tudjuk határozni a helyét, tekintsük át a rá vonatkozó forrásokat. Hérodotosz mintegy két és félezer évvel ezelőtt a szkítákról írt negyedik könyvében sorra veszi a szkíták peremnépeit. Czeglédy Károly¹ finom szövegelemzéssel értékes adatot kutatott ki a Bíborbanszületett Konstantinnak² A birodalom kormányzásáról írt művéből. Ám a magyar őstörténet³ legfontosabb forrásként 37-38. fejezetet vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a császár a 889-i besenyő támadáskor két eseményt összekevert. Az egyik a régen valamely okból „szavrtü

¹ (1914-1995).

² Bíborbanszületett Konstantinos, bizánci császár (913–959). Apja Bölcs Leó. Két bizánci császár - tehát legfőbb hadvezér államférfi - is írt rólunk: Bölcs Leó és fia Bíborbanszületett Konstantin.; Bíborbanszületett VII. Konstantin [Kónstantinosz VII. Porphyrogennétosz]: A birodalom kormányzása. (De administrando imperio), ford. Moravcsik Gyula. Budapest: Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1950.

³ Bár az őstörténet alatt ugyanis a tudomány a népeknek az írott történelmi művekben való feltűntetésüket megelőző korát érti. (?)

aszfalünek” „szabartoi aszphaloi” nevezett⁴ magyarok és a kangarnak nevezett besenyők háborúja volt, a másik pedig a 889-i támadás. Az első még a VI-VII. században volt, és kettészakította a magyarságot, amelynek egyik része a Kaukázus⁵ déli területeire vonult, ahol még Konstantin korában. Konstantin 950 körül ezt írta: „Abban az időben nem türköknek mondták őket (a magyarokat), hanem valamilyen okból szávartü aszfalünak (sabartoi asphaloi) nevezték...” „Ezért is valószínű, hogy népünk „szabartoi aszphaloi” nevű alkotó ágát nagyobb részben szabír, kisebb részben ugor rokonnépek alkották.”⁶ Az ugor szót nem finnugor, ill. ugor = magyar, manysi (vogul) és hanti (osztják) nép és nyelv szokásos értelmezésében, hanem a turin

2. kép. A VII. századi magyarság három részre szakadása és a vándorlása. Térkép részlet.

(Forrás: László Gyula (1979) p. 114.)

eredetű mitológiai értelmében használjuk. A perzsa források: Ibn Ruszta⁷: 930 körül, és Gardízi: 1050 körül készültek el. A pártus-perzsa, szkíta-perzsa háborúk következtében perzsa területté vált, ami a későbbi időkben részben Irán területe lett.⁸ Amikor a kangar támadás a Volga nyugati részén érte a szavard magyarokat, így nem két, hanem három részre szakította a magyarságot. Az egyik támadás által nyugatra nyomott rész, a másik a Kaukázus déli lejtőire telepedett rész, a harmadik, pedig, amelyet nem ért közvetlenül a kangar (besenyő) támadás. Ez a tömb

⁴ Farkasinszky Tibor: A magyarok "szabartoi aszphaloi" régi népvénének jelentéseiről, In: Ősi Gyökér, 2002. 1. szám; Fiók Károly: Megint a „Sabartoi aszfaloi” névről, Értekezések Századok, Budapest, 1897. évf., szerk., Szilágyi Sándor, 612-617. p.; A sabartoi asphaloi lásd még: Szádeczky-Kardoss Samu: Sabartoi asphaloi. In: Korai Magyar Történeti Lexikon 590.

⁵ Havas hegy. Szkíta-magyar szó. In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf., 1. köt. Pest: Emich Gusztáv, 1854. 349-350. p.

⁶ Farkasinszky Tibor: A magyarok "szabartoi aszphaloi" régi népvénének jelentéseiről, In: Ősi Gyökér, 2002. 1. szám, p. 11.

⁷ Ibn Rustah, Encyclopaedia Iranica, C.E. Boswort, New York 2003.; Ibn Rustah, Kitáb al-Alák an-Nafisa, ed. M. J. De Goeje, Bibliotheca Geographorum Arabicorum [BGA], Leiden, E. J. Brill, 1892.

⁸ A perzsa birodalom gazdaságilag különböző területek és népek konglomerátuma volt, amely magába foglalta az ókori Kelet összes elő-ázsiai térségét. Korábban betörések Mezopotámiába. Sumer és akkád királyok betörései a III. évezredben... Az önálló mezopotámiai írást az ékírást váltja föl. ... Az asszírok rabló hadjáratai. In: Csató Tamás - Gunst Péter - Márkus László: Egyetemes történelmi kronológia I. 4. kiadás, szerk., Makkai László, Budapest, 24-26. p.; Gyárfás Ágnes: A Tellói jóslat, Miskolc: MBE, 2013.

3. kép. A bulgárok és blachii. (Forrás: Anonymus IX.)

4. kép. Anonymus, Gesta Hungarorum IX.

5. kép. Ime a fenti Anonymus IX. részletének fordítása. Lethenyei-féle értelmelésben. (Forrás: Lethenyei János (1790)

pedig helyben maradt: ők voltak, akiket Julianus barát ezen a területen még 1235-ben töredékben megtalált, s honuk így a Magna Hungaria, vagy Maior Hungaria. Szemmel látható, hogy a krónikák, amelyek alapján Julianus útnak indult, nem tudtak erről az őshazáról, kivéve Anonymust. Tehát a Krónikák – akárcsak a mondáink – kétfajta származástörténetet őriztek meg.⁹

⁹ A László Gyula féle „kettős honfoglalás” tényét alátámasztják azok a régészeti leletek is, melyek a kilencedik század első kétharmada idejéből valók. Orosháza környéki falvak, így Gádosoros is a 895-896. évek előtti évekből származnak. (Gádosoros, Bocskay u. 44. sz. telek négy előkelő magyar lovas sírja.) Nagyobb jelentőséget nyer az ismert lelőhelyek száma azzal is, hogy a területen mindössze csak két helyen volt Árpád-kori temető feltárás, a többi lelőhely különféle talajmunka során vált ismertté. A fent említett térképen Gádosoros térségben 5 helyen van e korszakból lelőhely.

Annyi bizonyos, hogy a magyarság hagyatékának legközelebbi párhuzamait, például a hazánkon kívül előkerült tarsolylemez, az általuk meghatározott terület szomszédságában is megtalálták. Így tehát a magyarországi sajátságos jellegű két szkíta népsziget kultúrájának legerősebb keleti szálai az orosz szteppéken¹⁰ keresztül a Boszporuszi birodalom nagyobb városaiba vezethetők vissza. Ránk nézve e tanulság igen jelentős, mert a magyarországi szkíta sírokban nagy mennyiségű megfelelőit találjuk Dél-Oroszországban is.

Tehát azok a népek, amelyekkel Anonymusnál a honfoglalás leírása előtt és a honfoglaláskor jelen

¹⁰ orosz síkság: Farkasinszky Tibor: A magyarok "szabartoi aszfaloi" régi népvénének jelentéseiről, In: Ősi Gyökér, 2002. 1. szám p. 3.

vannak. A szlovének, bolgárok¹¹, blakok és a rómaiak pásztorai (a frankok). A rómaiak pásztorai a frankok, őket a székelyek és a magyarok a 10. század elején Pozsonynál a frankok ellen aratott győzelmükkel kiszorították a Kárpát-medencéből.¹² Így áttérhetünk Anonymus vlachjainak a vizsgálatára, akik a latin nyelvű Gestában kivétel nélkül B-szókezdettel (egyes számú alanyesetben *Blacus*, többes szám alanyesetben pedig *Blachii*, *Blasii*, többes birtokos esetben pedig *Blacorum* alakban) fordulnak elő. Anonymus vlachjai három esemény kapcsán szerepelnek a Gestában. Először: a Kárpát-medence foglalására nyugat felé vonuló Álmosnak az orosz fejedelmek mondják a Hungária értelemben vett Pannóniáról: „Az t földet szlávok, bolgárok és blachok és a rómaiak pásztorai lakják” (An. 45.).¹³

Másodszor: a magyar honfoglalást kísérő harcok kapcsán szólt a névtelen jegyző arról, hogy az Erdőntúli földön (Erdélyben) Gyalú nevű blak¹⁴

uralkodott. Tény nekiindult az erdőkön túlra kelet felé, a blakok vezére, Gyalú. Anonymus pontosan így említi meg: *Tuhutum* hírét vette az *Ultrasilvania* földje jóságának, ahol valami *blacus*, *Gelou*, uralkodik (*dominium tenebat*).¹⁵ Anonymus nem írta le *vlach*¹⁶ szót, kivétel nélkül blakot írt: A honfoglalásról az adott leírásában is szerepelnek a *blakok*, a szlovének bolgárok, kazárok, kunok, Mén-Marót és Galád népei.¹⁷ Akik se nem görögök, se nem románok. Nézzük tehát kicsodák is ők:

„... földje jóságának, a hol valami *blacus*, *Gelou*, uralkodik (*dominium tenebat*); hogy...”¹⁸

Az Anonymus¹⁹ így említi meg: *Tuhutum* hírét vette az *Ultrasilvania* földje jóságának, a hol valami *blacus*, *Gelou*, uralkodik (*dominium tenebat*)...²⁰ Továbbá „... *Terra Ultrasilvana*) *ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat*. 25. *quia essent Blasii*

¹¹ A *Messianus* = *Bulgarus* tétel megerősítését olvassuk ki Árpád követének *Salanushoz* intézett soraiból, aki a régi gesta népnévsorára hivatkozik: *precepimus domino vestro duci Salano, ut dimissa nostra terra celerrimo cursu terram Bulgarorum eat, unde preavus suus descenderat mortuo Athila rege atthavo (sic) nostro*” Tudjuk, hogy VII. században Kuvrát negyedik fiával az avarok birodalmába bolgárok vándoroltak. Lásd: G. Fehér: *Bulgarisch-ungarische Beziehungen in den V-XI. Jahrhunderten*. Bp. 1921. p. 34. Lásd még: Inokai Tóth Zoltán: *Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében*, In: *Századok* (1945-1946). 79-80. évf. *Tanulmányok*, szerk., Berlász Jenő, Budapest, 55-56. p.

¹² Tóth Sándor: *Győztes csatáink: Pozsonyi diadal, Cserhalmi ütközet*. (Magyarságtudományi Füzetek, Kisenciklopédia 2.) Budapest: MVSZ, 2010.; Tóth Sándor: *Győztes csatáink: Pozsonyi diadal, Cserhalmi ütközet*. Miskolc: MBE, 2010. 145. p.

¹³ László Gyula (1979) p. 128.

¹⁴ Lásd még: *blakam, blakum, blakus, blaku, blakis, blakém etc., ... ruins, does not appear to be a Babylonian, but a Parthian work; and it may therefore be omitted altogether from the present ... Birs, but at Warka and blag/lair, and (I believe) wherever their position has been carefully examined...* In: *History of Herodotus a New English Version, Edited with Copious ...*, 2. kötet, 1862.

¹⁵ Kristó Gulya: *Rómaiak és vlachok Nyesztornál és Anonymusnál*, In: *Századok, Tanulmányok*, 1978. 112 évf. 4. szám., szerk., Ember Győző, et. al, p. 643.

¹⁶ A *vlach* nem *blak* [= *Baal-ak_{1,2}*] A *Teremtő(ak)* v. *szerető(ak₂)* *Baal* isten {*tisztelője*}. Farkasinszky Tibor. *Geluo* = Gyula, *Blasii* = Blakok, pártusok és a mai bolgárok elődjai. *Sclau* = *siculiták*, székelyek. Megjegyzés: A pártusok eredete szkítiában keresendő, tehát a turáni kultúrkörbe tartoztak. A pártus-szkíta rokonságról tanúskodnak Strabo, Thukydides. A szkíták a pártusok szinte mindenhol a közvetlen szomszédságában laktak. Lásd: Bihari Jánosnál.; A *blak* és a *vlach* névről. Lásd még. László Gyula 1979. p. 128.

¹⁷ Nem Galád?. *hanem Gál-ad* = Nagy Atya. Farkasinszky Tibor megjegyzése.

¹⁸ *Századok* (1889) *Könyvismertetések és bírálatok...* Hunfalvy Pál: *A trajánusi Dákia rumunjainak története* (*Istoria Romanilor din Dacia Traiana de Xenopol*) II. p. 651.

¹⁹ Anonymus, *Gesta Hungarorum*. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről, Bp., 1977. Az eredeti latin szöveg idézetekkel.

²⁰ *Tuhutum/Töhötöm* hírét vette az Erdőntúli föld jóságának, *amire valami blak Galád uralkodik (tulajdont birtokol)*.

6. kép. A Maros folyó mente ((Részlet) Arad megye posta- és kereskedelmi út-térképe. (1790) Div. XI. - No. 37. Szerzők: Emsvanger, Paul - Arader Comitats Ingenieur, (Forrás: MNLOL)

et Sclau, ...²¹ Nézzük ezeket a népeket sorjában: Attila halála után K/XIV 23 a szlávokat, görögöket, vlachokat, *messianusokat* és a németeket sorolja fel. Bár Anonymus népnévsora csak a szlávokat, bolgárokat, blakokat és a rómaiak pásztorait tünteti fel (c. 9.), a honfoglalás részletes történetében mégis ugyanazokat a népeket szerepelteti, mint a régi Gesta. Szent László magát „*Ungarorum et Messie rex*”-nek is nevezte.²² A *Messiani* (= Moesia lakói) a régi Gesta felfogása szerint a bolgárok lehettek.²³ A szászok kiváltságlevelében, az *Andreanumban* (1224) említett Terra Blacorum et Bissenorum, amely valószínűleg a Persányi-hegységre és Fogaras vidékére vonatkozik, és olyan helyet jelöl, ahol a blakok és a besenyők

közt feltételezhetők súrlódások.²⁴ A besenyők laktak így a Fogaras-vidéki „*blak földön*”. Tudjuk, hogy II. András telepítette be Magyarországra a szászokat és a besenyőket is. Ez volt a bosszúja Andrásnak, mert Mok nádor átköltözött a Bácsban lakó székelyekkel együtt a Maros-völgyébe. A besenyők tudjuk, hogy ősi ellenségei voltak a székelyeknek.²⁵ Helynév anyagát az első foglalo adja meg, a későbbben érkező átveszi a meglévő neveket és a maga fonetizmusához igazítja őket hozzá.²⁶

²¹ Az Erdőntúli terület, ahol egy bizonyos blak Gálad tulajdont birtokol, mert (ott) blakok és székelyek vannak. (ford. Farkasinszky Tibor) In: Századok (1945-1946) 79-80. évf., szerk., Berlász Jenő, Tanulmányok, Inokai Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében 21 (51. oldal)

²² Fraknoi Vilmos: Szent László levele a montecassinói apáthoz. Bp. 1901. 3.

²³ Anonymi Descriptio Europae Orientalis. (1308) Ed. O. Górka. Cracoviae 1916. 43.; A magyar forrásokkal való összefüggését megállapította Deér J.: Ungarn in der Descriptio Europae Orientalis. MÖIG XLV. 1931. 1. kk.

²⁴ Anonymus a honfoglalás előtti úton nem említi a besenyőket, a kúnokat pedig a kabar csatlakozókkal azonosítja; a másik nehézség itt is az, hogy a besenyőket mindig Bisseni, egy esetben Bysseni névvel illeti, a tárgyalt részben pedig Picenati névvel. Ez a nehézség fennáll egyébként a Blasii névvel kapcsolatban is, ezt ugyanis Anonymus másutt Blachii, Blaci formában használja. A krónikákban Bessi, Bisseni, illetve Kuni, Cuni, Chuni, Camani, Comani névalakokkal jelzik. A hazai forrásokban a Blasii névalak Anonymuson kívül sehol sem fordul elő, a külföldiekben is csak néhány helyen. Pl., Philippe Musket História regum Francorum-ában. Lásd még: Erdély története I., szerk. Makkai László, 3. kiad. Budapest: Akadémia Kiadó, 1988. In: Erdély a középkori magyar királyságban, A „románok földje”. p. 303.

²⁵ A székelyek átköltözéséről a Maros-völgyébe és ennek okairól Bakk Erzsébet - Bakk István: A székely vezetőréteg az Árpád-korban 1-2. rész. Dobogó (2009. VIII. évf. 4-5. szám) www.kethollos.hu/_upload/newspapers/pdf/43/2009_05.pdf www.kethollos.hu/_upload/newspapers/pdf/53/2009_04.pdf

²⁶ A helynévképzés településtörténeti vonatkozásaihoz Makkai László kitűnő összefoglalását: Contributions à l'histoire des établissements danubiens. Rev. d'Hist. Comp. 1945. 7-67. p.

	K	S	B, D	V	P
14.	<i>Blackis</i>	<i>Ualachis</i>	<i>Ulachis</i>	<i>Vlachis</i>	(12.) <i>Ulachiis (sic)</i>
21.	„	—	—	„	(19.) —
23.	<i>Ulahis</i>	<i>Vllachis</i>	<i>Ulachis</i>	„	(21.) <i>Olachis</i>

7. kép. Inokai Tóth Zoltán: *Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében* 59. oldalon.

K = Kézai Gestája.²⁷

S = Sambucus-kódex.

B = Budai Krónika

D = Domanovszky: *Kézai – Kézai Simon mester krónikája*. Bp. 1906.

V = Bécsi Képes Krónika.

P = Pozsonyi Krónika²⁸

Macrinus

K/XIV 8.

1. Cumque eo tempore Pannoniam...
Macrinus natione Longobardus...
gubernaret
2. armis bellicis informatus
3. cum alumnis regni sui ipsos ag-
gredi (re)formidans
4. audito, quod Huni super Tysciam
resedissent et de die in diem lace-
rarent (XIV: devastarent) regnum
eius... K 14. civitates, quae creb-
ris spoliis et obsidionibus per Hu-
nos erant fatigatae.

Gelou

An. 24.

1. (Terra Ultrasilvana) ubi Gelou qui-
dam Blacus dominium tenebat. 25.
quia essent Blasii et Sclavi,
2. quia alia arma non haberent, nisi
arcum et sagittas
3. et dux eorum Gelou minus esset
tenax et non haberet circa se bo-
nos milites et auderent stare contra
audaciam Hungarorum
4. quia a Cumanis et Picenatis mul-
tas iniurias paterentur.

Inokai Tóth Zoltán: *Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében* 51. oldalon.²⁹

Visszatérve, tehát a vlach néppel már nem ilyen egyszerű a dolgunk, mert sem történeti, sem régészeti, sem

²⁷ „Kézai-t különösen soványabb szerkezetüknél fogva... (mintegy bővített leírásaik átdolgozásait tekintettek)” Ipolyi Arnold megállapítása. Lásd még: Kézai Simon: *Magyar krónikája*, ford. Császár Mihály, (Magyar Ház Könyvek 6.) sor. szerk., Bencsik András, Budapest, 1999. 80. p.

²⁸ A = Anonymus Gestája. B := Budai Krónika. K = Kézai Gestája. P = Pozsonyi Krónika, S = Sambucus-kódex. V = Bécsi Képes Krónika. XIII = XIII. sz.-i krónikaszöveg, XIV = XIV. sz.-i krónikaszövegek, SRH ~ E. Szentpétery: *Scriptores Rerum Hungaricarum*. I-II. Bp. 1937-38., Domanovszky: *Kézai – Kézai Simon mester krónikája*. Bp. 1906., Hóman: *Gesta = A Szent László-kori Gesta Ungarorum és XII—XIII. századi leszármazói*. Bp. 1925. Macartney: *Studies – Studies on the Early Hungarian Historical Sources*. Bp. 1940. Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. I-III. Bp. 1900-1.

²⁹ PhS Bakk Erzsébet - PhS Bakk István: *Magna Hungaria... (Részlet)*
<https://www.youtube.com/watch?v=blDo0EDIQ7k>

nyelvészeti adat nem szól jelenlétéről, Anonymusnál nem szereplő formáról van szó. A XIV. századig nem használt kifejezés. Különösen magyar helynévanyag bőségesen van, s a folyónevek nagy többsége magyar, de régi (1400 előtti) román helynév, vagy folyónév egyetlenegy sem akad, a ma itt használt román helynevek pedig óriási többségben, a folyónevek pedig kizárólag a magyarból vannak átvéve. Egy vidék helynévanyagát az első foglалó adja meg, a későbbben érkező átveszi a meglévő neveket és a maga fonetizmusához igazítja őket hozzá³⁰.

A „lovag Blak” a későbbi értelmezésekben „Chevalier Blanc” – a „Fehér Lovag” – eredet születése, illetve Hunyadi személye³¹ keresztény sikerek okozta eufóriában az 1456-os diadal idején juthatott el Európa neolatin országaiba. Ekkorra Hunyadi alakja, a vele kapcsolatban már meglévő információk, valamint a befogadó közeg várakozása következtében kiválóan alkalmas volt arra, hogy igaz történet teremtődjék körülötte.

Sőt, amint ma azt már jól tudjuk, hogy a

³⁰ A helynévképzés településtörténeti vonatkozásaihoz Mak-kai László kitűnő összefoglalását: *Contributions a l'histoire des établissements danubiens. Rev. d'Hist. Comp.* 1945. 7-67. p.

³¹ „... ő szerelte volna magyar fegyver általi Byzanczot megvédeni, hogy aztán bolgár, szerb és bosnyák hadakkal pusztíthassa a' magyar alvidéket, és proselitákat szerezzen a' keleti egyháznak, mit tettek is mindig a' byzanciak...” Kiss Károly: *A várnai útközetről* In: *Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye.* szerk., Toldy Ferenc, *Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 468.*

nacionalista román történészek és mások is³² megkísérelték egy más etnikai elemekre felépülő alsó dunai alakulat vlach jellegének és ez által egy XI. századi vlach államcsíra létezésének bizonyítását (N. Iorga, N. Bănescu és az ő nyomukon mások), de ezek a kísérletek meddők maradtak.³³

A XIII. sz. második fele előtt a Dunától északra semmilyen román államcsírat nem lehetett kimutatni.³⁴ – Itt említjük meg, hogy a román nacionalista történetírás a román helynevek hiányát

³² Sulzer, Franz Josef: *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist der Walachey, Moldau und Bessarabiens. Im Zusammenhange mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte mit kritischer Freyheit entworfen* [Istoria Daciei transalpine, adică a Valahiei, Moldovei și Basarabiei. În legătură cu istoria restului Daciei, ca încercare de a scrie o istorie generală, cu libertate critică], I, II, III, *Wiena, 1781-82.*; Engel, Johann Christian: *Comentarii despre expedițiile lui Traian la Dunăre și despre originea românilor*, 1794; Engel, Johann Christian: *Istoria Moldovei și a Țării Românești*, 2 vol., 1804.; Engel, Johann Christian: *Geschichte des ungrischen [sic!] Reiches und seiner Nebenländer* [Istoria imperiului ungar și a țărilor sale secundare], 1797-1804.; Engel, Johann Christian: *Monumenta ugrica* [Culegere de izvoare ale istoriei Ungariei], *Wien, 1809.*; Engel, Johann Christian: *Geschichte des Königreichs Ungarn*, 5 Bände [Istoria regatului Ungaria, 5 volume], *Wien 1812-1813.*, Hunfalvy Pál [Hundsorfer]: *Ethnographie von Ungarn*, *Budapest, 1877.*; Hunfalvy Pál: *Über die Abstammung der Romänen* [Despre originea românilor], *Leipzig, 1880.*; Hunfalvy Pál: *Az oláhok története* [Istoria valahilor], *Budapest, 1895.*; Onciul, Dimitre: *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței Românilor în Dacia Traiană de A. D. Xenopol, 1885-86. etc.*

³³ Nicolae Iorga: *A nemzetek közötti gyűlölködés ellen. Románok és magyarok. : Conra dușmăniei dinre nații. Români și Unguri*, (*Encyclopaedia Transylvanica*). *Izvoare și studii: Források és tanulmányok, sorszerk., Miskolczy Ambrus, ford., Horváth Tibor, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar. Román Filológia Tanszék, 1992. 59. p.*; Trócsányi Zsolt - Miskolczy Ambrus: *A fanariótáktól a Hohenzollernekig, Társadalmi hanyatlás és nemzeti emelkedés a román történelemben (1711-1866) Két tanulmány*, (*Encyclopaedia Transylvanica*), *Budapest, 1992. 149. p.*

³⁴ *Századok* (1908) VII. füzet, *Értekezések*. In: *Karácsonyi János: Borodnok ország p. 614.*

a szláv-román szimbiózis hipotézisével próbálta kipótolni.³⁵

Bonfini³⁶ szerint görög népcsoportoz tartozó kifejezés a Blachos.³⁷

A pártusok hazája Iránnak (de nem iráni nép) azon vidéke is volt, melyet keleten Margiána és Ária, északon Hyrkánia, nyugaton Média, délen pedig Karmánia határolt, tehát a mai Khorosszán.³⁸ A pártusok eredetére vonatkozólag Arriannos azt mondja, hogy Sesostris egyiptomi király idejében vándoroltak ki Szkítiából.³⁹

³⁵ Bakk Erzsébet: *Rejtély vagy áldozat? In: Életfának bő termése. A Miskolci Bölcsész Egyesület gyűjteményes könyve. összáll., Gyárfás Ágnes, MBE: Miskolc, 2012-2016. 46-51. p.*

³⁶ Született tehát Bonfinius 1434 - meghalt Budán 1503-nak tavaszán, eltemettetett szent Margit kápolnájában." In: Kemény József: *Bonfini élete és munkái, In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 250.; „Bonfinius tudománya, irományai és főleg görögből való fordításai által, hazájában hírt s nevet szerzvéen magának, Recannátiban tanár, és az odavaló iskolák kormányzója lett. Azonban I. Mátyás magyar király dicsérete és tudósok iránti vágya s tisztelete Olaszhonig áthatván, Bonfinius sietett ezen nagy hírü királylyal személyesen megismerkedni..." In: Kemény József: *Bonfini élete és munkái, In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 247; „...Bonfiniusnak ezen szavaiból kitetszik tehát, hogy Magyar ország történeteinek leírását ő, a kire munka még I. Mátyás király által bizatott, csak ennek halála után II. Ulászló király alatt, és annak parancsára végezte be." In: Kemény József: *Bonfini élete és munkái, In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 248.***

³⁷ *Imago antiquæ et novæ Hungariæ, representanus terras, adventus, res gestas gentis Hunnicæ Historico genere strictim perscripta à Samuele Timon Cassoviæ, 1733. Caput XV. 149-153. p.*

³⁸ *Stabo XI. 514. Dio Cassius 40.*

³⁹ Bihari János: *A pártusokra vonatkozó ethnográfiai adatok antik források után, (Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin philologiai semináriumából, III. füzet, (A magyarság kapcsolatai a görög-római művelődéssel), Debrecen, 1936. p. 147.*

A pártusoknak a többi turáni néppel⁴⁰ való kulturális kapcsolatait és rokonvonásait kimutathatják a jövő kutatói, akik már biztosabb alapon indulhatnak el.⁴¹

Gardízi⁴² A Zên al-axbâr („A tudósítások ékítése”) művéhez felhasználta Gaiháni⁴³ *Kitáb al-masálik wa-l-mamálik* („Az útvonalak és birodalmak könyve”) című munkáját és a Gardízi forrását as-Sallámi, bokharai történet-író 950 táján készült írását. A régi perzsa királyok ... kajáni, hellenista, parth és sásáni) dinasztiák uralmának vázolásával kezdi el művét.

Ibn Rustah-nak az északi népekre vonatkozó leírásaival párhuzamos szövegeket tartalmaz *Gardízi*⁴⁴ munkájával.

⁴⁰ Gyárfás Ágnes: *A Tellói jóslat, Miskolc: MBE, 2013, 398-422. p.*

⁴¹ Bihari János: *A pártusokra vonatkozó ethnográfiai adatok antik források után, (Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin philologiai semináriumából, III. füzet, (A magyarság kapcsolatai a görög-római művelődéssel), Debrecen, 1936.*

⁴² *Abu Sa'íd Abdul-Hay ibn Dhahhāk ibn Maḥmūd Gardēzī, másképpen Gardīzī a XI. században élt. Meghalt: 1061-ben a perzsa történetíró és földrajztudós. A mai Afganisztán területén lévő Gardez településen született E város Taznin-tól, avagy ahogy az arabok mondani szokták, L'aznahtól kelet felé esik, az India felé vezető úton.*

⁴³ „A világ magyarázata” taudih ad-dunjâ című másik írás ami még anonim könyv.

⁴⁴ A kolophon Gardízi szövegeinek helyes elbírálása szempontjából rendkívül fontos, mert nyilvánvaló, hogy ha különböző időkben írt munkákból van merítve, számolnunk kell azzal a lehetőséggel, hogy egy-egy leírás keretében régiebb és újabb adatokkal fogunk találkozni. Gardízi munkájában három adatréteg lehetőségével kell számolnunk: olyanokkal, amelyek Ibn Xordâdbeh munkájára vezethetők vissza és a honfoglalás idejénél régiebbek, másodszor Gaiháni munkájából származó adatokkal, amelyek a honfoglalás után két évtizeddel íródtak, végül olyanokkal, amelyek forrását nem ismerjük és amelyek esetleg a szerző XI. századbeli személyes értesüléseit tükröztetik vissza.

A Gardizî cambridge-i kéziratát⁴⁵ már Morley (ejtsd: mórii) is ismertette: *Journal of the Royal Asiatic Society*, N. S. III, (1868) oldalain. Minden törzs ismertetése rendszerint két részből áll: a leírás eleje a törzs eredetével és életmódjával foglalkozik, a vége az odavezető utak ismertetése.⁴⁶

A magyar fejlődés menetét három név jelzi: *Scythia*, *Magna Hungaria*, *Jugria*. Az első név az Árpád-kori krónikások felfogását is tükrözi. Julián utazásaival kapcsolatban új név merül fel: *Magna Hungaria*, *Hungaria major* és a magyarság mai hazájával, a *Hungaria minor sive Pannonia*-val.

A XV. század vége felé a moszkvai nagyfejedelem meghódítja a magyarok földjét, *Jugria*-t, s Európa ezt úgy értette, hogy a nagy-fejedelem meghódította a hunok és magyarok ősi hazáját.⁴⁷ A krónikáinkban *Scythiának* két jellemző képe van: Anonymusé s a Képes Krónika családjáé. Anonymus forrása a *Gesta Vetera*, Regino (közvetve és közvetlenül is) és a Justinus-féle kivonatoknak a vatikáni-urbinói szöveghez legközelebb álló fogalmazások.

Gombocz Zoltán kimutatja, hogy a *Regnum Jarianorum* nem más, mint *Georgia*, *Corosmenia*: *Chvárizm*, a későbbi *chivai kánság*; *Gens Kytanorum* a *khitan-oh*, a kiknek hatalmas birodalma a VIII. századtól a XIII. elejéig virult Közép-Ázsiában (hozzájuk kapcsolódik a *Presbyter Johannes*, azaz *János pap híres legendája*); *Tarsia* a *nestoriánus ujjurok országa*; megfejthetők továbbá az *India minor*,

⁴⁵ *Cambrige King's College In: King's College, Cambridge - University of Cambridge, Autographs 213 és az Oxford Bodleyon Library Ouscle, Autographs 240.*

⁴⁶ *Kmoskó Mihály: Gardizî a törökökről, Felolvasatott a Magyar Tudományos Akadémia 1927 február 28-án tartott ülésén, In: Századok (1927) LXI. évf. 1-3. szám, szerk., Domanovszky Sándor, Bp., Királyi Egyetemi Nyomda, 1927.*

⁴⁷ *Gombocz Zoltán: A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány In: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. (Nyelvtud. Közlemények. XLV. 1918. 129-194.; XLVI. 1923. 1-33. p.*

Mangalia, *Thogata*, *Etul*, *kerecset* nevek.⁴⁸ A történeti kérdések egyikének, az őshaza kérdésének tisztázására maga Gombocz tett kísérletet, tanulmányában külön-külön vizsgálat alá véve a középkori irodalomban népünk őshazájának mondott *Scythia*, *Magna Hungaria* és *Jugria*⁴⁹ kérdését. A magyar forrásokban – Anonymusnál és Kézai rokonságánál – fenntartott „*Scythia*” tudós eredetét bizonyítja.

A forrásainkban a honfoglalóktól elszakadt magyar töredék hazájaként emlegetett *Dentumogerl*, amit külföldi írók a XI. századi *Gesta Ungarorum* nyomán *Ungaria vetus* és *Magna Hungaria* néven emlegetnek. A *Dentumogert* Németh Gyula újabban „*doni Magyarországnak*” értelmezi, tudományosan igazolva az irodalomból régen ismert „*dontövi magyarok*”-at.⁵⁰

Dr. Czeglédi Katalin jegyzetei:

1. A kutatásaim és a Dzsagfar tarihi szerint a krónikáinknak igaza van, mert azok a Meotisz felől eredeztették a magyarokat. Ezek a magyar nevű őseink. Akiket Julianus talált, azok a *hungar*, *ungár*, *ugor* nevű őseink, akik *hunok*, alakváltozata *hunn*. A Kárpát-medencében a mi őseinket hívták *szkítának*, *székelynek*, *avarnak*, *hunnak*, Árpád bejövetelével pedig *magyarnak*. Mára ez a népnévünk maradt fenn, ezt használjuk, ám az ország nevünkben nemcsak a Magyarország, hanem a Hungária név is használatos, azaz *Hunnia*. (Czeglédi Katalin)

⁴⁸ *Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás eredetéről. Vitatkozó irányú cikk az újabban felmerült bírálatokkal szemben. In: Századok 1919-1920. LIII-LIV. évfolyam, 1-2. szám, szerk., Domanovszky Sándor, Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1920. Nyelvtudományi Közlemények, 100-101. p.*

⁴⁹ *zúrjén: jugra In: Századok – 1923-1924 - Történeti irodalom - Gr. Zichy István: A magyarság őstörténete és műveltsége a honfoglalásig. Ism. Hóman Bálint, p. 335.*

⁵⁰ *Gombocz Zoltán : A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. In: Nyelvtud. Közlemények. XLV. 1918. 129-194.; XLVI. 1923. 1-33. p.*

2. A ch hangzósítható h-nak, vagy k-nak. A h-kétféle eredetű lehet, t- és k-. Külön kell kezelni a t-eredetű és a k-eredetű h-t. Az előbbi vonatkozik a hun, az utóbbi pedig a kun népnévre.

Az ősiségben a blak-nak volt ,fehér' jelentése, ezt átvette az orosz. vö.: or. bel'ak ,fehér', belyj ,fehér' bel-töve.

Ulag nép neve. A murdas-ok első csoportjától - akik nyugatra mentek – származtak; Ld. roman nép; rumin-ok ,román'-ok; Transilvaniában; Ulag Čišma biztosította a kara-burdžan-oknak a győzelmét, és közülük azok, akik az ő vezetése alatt harcoltak, elnevezték magukat az ő tiszteletére „ulag-oknak”; Azaz dak-ok. Ulag azaz Rumin-ia. (BÉ.) Alakváltozatai: vlah, oláh. Ismert családnévként is. (CzK.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anonymus (III. Béla idejéből): Gesta Hungarorum Budapest: Helikon, (Hasonmás kiadás), 1977. és a magyar fordítása Lethenyi János (1790)
- Aradi Éva – Bakk István – Gyárfás Ágnes: Múlt és jelen. A pateszi pecséthengerektől a Kárpát-medencei szkítákon át az indoszkítákig, Bakk Endre Kanonok Alapítvány, 2018. 334. p.
- PhS Bakk Erzsébet - PhS Bakk István: Magna Hungaria... Tanulmány. 36. p. <https://www.youtube.com/watch?v=blDo0EDIQ7k>
- Bihari János: A pártusokra vonatkozó ethnográfiai adatok antik források után, Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin philologiai semináriumából, III. füzet, Debrecen, 1936.
- A birodalom kormányzása. (De administrando imperto), ford. Moravcsik Gyula. Budapest: Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1950.
- Bonfini, Antonio: A magyar történelem tizedei, ford., Kulcsár Péter, Budapest, 1995.
- Bonfini: Rerum Ung. decades, 1690. Köln, Zsámboki kiad.
- Corpus Iuris Hungarici – Magyar Törvénytár 1000-1845. I. Bp., 1899. 588-589. p.
- Czeglédi Katalin: Szkíta-hun nyelv őstörténete, Budapest, 2007. 498. p.
- Czegléd Károly: Magyar őstörténeti tanulmányok. szerk. Schütz Ödön, Budapest: Oriental Reprints, Ser. A 3.
- Czegléd Károly: Magyar őstörténeti tanulmányok, Bp.: MTA Kvt. : Körösi Csoma Társ., 1985 Bp. : MTAK Soks. 365 p.
- Josef Deér: Aachen und die Herrschersitze der Arpaden In: Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 79 (1971), 1-56. p.
- Deér József: Pogány magyarság, keresztény magyarság. Budapest, 1938. (Repr. 1993.).
- Dümmert Dezső: Az Árpádok nyomában, Panoráma, 1987. 538. p.
- Életfának bő termése. A Miskolci Bölcsész Egyesület gyűjteményes könyve, összáll., Gyárfás Ágnes, MBE: Miskolc, 2012-2016. In: Bakk Erzsébet: Rejtély vagy áldozat? 46-51. p.
- Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulójára, szerk., Serédi Jusztin, I. köt., Budapest: MTA, 1938., In: Moravcsik Gyula: Görög nyelvű kolostorok Szent István korában, 393, 395-397, 401. p.
- Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján: A Magyar Tudományos Akadémia felkérésére szerkesztette Serédi Jusztinián, III. kötet, A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 1938. 273, 452, 656. p.
- Erdély története I., szerk. Makkai László, 3. kiad. Budapest: Akadémia Kiadó, 1988. In: Erdély a magyar honfoglalás és államalapítás korban. Írott források és a régészet, p. 195.
- The Geography of Stabo, Bohn, 1857.
- Gombocz Zoltán: A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány In: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. (Nyelvtud. Közlemények. XLV. 1918. 129-194.; XLVI. 1923. 1-33. p.
- Gyárfás Ágnes: A Tellói jóslat, Miskolc: MBE, 2013. 460. p.
- Farkasinszky Tibor: Magyar őstörténet új alapokon Kr. e. kb. 2000-től, Az eredeti – azonos című – könyv rövidített és kiegészített változata, Miskolc: MBE, 2008. 74. p.
- Faragó Imre: Helynévrégészet I., Budapest: Fríg Kiadó, 2017. 411. p.
- Fettich Nándor: A levediai magyarság a régészet

- megvilágításában. I. közlemény. In: Századok (1933.) LXVII. évf. 7-8. szám, 1933. szeptember, szerk., Domanovszky Sándor, Hajnal István, Mályusz Elemér, 250-276. p.
- Hóman Bálint munkái: Magyar középkor, Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1938.
- Hunfalvy Pál: A székelyek. Felelet a székelyek scythia-hun eredetűségére. Bp. 1880.
- A XIV-XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai : Fontes byzantini et postbyzantini ad res regni Hungariae in saeculis XIV-XVI Gestas pertinentes, összegy., ford., bev., jegyz, Baán István, Balassi Kiadó - Bizantinológiai Intézet Alapítvány, 2013. 48-49, 465-466. p.
- Ibn Rustah, Encyclopaedia Iranica, C.E. Boswort, New York 2003. és a Goeje, M. J., De: Ibn Rustah, Kitáb al-A'lák an-Nafisa, ed., Bibliotheca Geographorum Arabicorum [BGA], Leiden, E. J. Brill, 1892.
- Imago antiquae et novae Hungariae, repraesentanus terras, adventus, & res gestas gentis Hunnicæ Historico genere strictim perscripta à Samuele Timon Cassoviae, 1733. Caput XV. 149-153. p
- Nicolae Iorga: A nemzetek közötti gyűlölködés ellen. Románok és magyarok. : Conra duşmăniei dinre naşii. Români şi Unguri, (Encyclopaedia Transylvanica). Izvoare şi studii: Források és tanulmányok, sorszerk., Miskolczy Ambrus, ford., Horváth Tibor, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsész tudományi Kar. Román Filológia Tanszék, 1992. 59. p.
- Ipolyi Arnold: Magyar mythológia, Pest, 1854. 600. p.
- Ipolyi Arnold: Magyar Mythologie, 2. kiad., Budapest, 1929.
- Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I-III. Budapest, 1900-1901.
- Kézai Simon: Magyar krónikája, ford. Császár Mihály, (Magyar Ház Könyvek 6.) sor. szerk., Bencsik András, Budapest, 1999. 80. p.
- Kordé Zoltán: A székelykérdés története, (Múzeumi Füzetek 4.) sorozat szerkesztői: Zepezsaner Jenő (felelős szerkesztő), Hermann Gusztáv Mihály, Veres Péter, Bíró Gábor (grafikai szerkesztő), Székelyudvarhely, 1991.
- Kniezsa István: Keletmagyarország helynevei és Pseudorumänen in Pannoniën und in den Nordkarpathen, Bp., 1936. 142-144. p.
- Kmoskó Mihály: Gardîzî a törökökről, Felolvasott a Magyar Tudományos Akadémia 1927 február 28-án tartott ülésén, In: Századok (1927) LXI. évf. 1-3. szám, szerk., Domanovszky Sándor Bp., Királyi Egyetemi Nyomda, 1927.
- László Gyula: „Emlékezzünk régiokról...” A Kárpát-medence egykori népinek története és a magyar honfoglalás, szerk. F. Kemény Márta, Móra Ferenc Kvk., 1979.
- László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete, 1944.
- László Gyula: Őstörténetünk. Egy régész gondolatai néppé válásunkról, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
- László Gyula: A „kettős honfoglalásról”: igen és nem. In: Őseinkről. Tanulmányok, Budapest, 1990.
- Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban, Akadémia Kiadó, 1986. 602. p
- Macartney, Carlile Aylmer: Studies on the Early Hungarian Historical Sources. Budapest: [Sárkány] 1940. = Magyar Állami Földtani Intézet Évkönyve = Magyar őstörténeti tanulmányok. és a C. A., The Medieval Hungarian Historians : a Critical and Analytical Guide Cambridge, 1953.
- Magyar Történelmi Szemle. Hungarian historical review. Ungarische historische rundschau. Revista histórica húngara, 4-5. kötet, 1973. 279. p.
- Magyar őstörténeti tanulmányok, [írta Barabás Jenő ... et al.]; szerkesztette Bartha Antal, Czeglédy Károly, Róna-Tas András, Budapest: Akad. K., 1977. Budapest: Akad. Ny. 341. p.
- Makkai, Ladislas: Contributions a l'histoire des établissements danubiens, (Études d'histoire comparée), Paris : Presses Univ. de France, 1945. Budapest: Impr. Athenaeum, 67 p., 4 t.
- Melich János: Szláv jövevényszavaink, Budapest, 1903. I. 5.
- Monumenta Hungariae historica II. Scriptorum. - Magyar történelmi emlékek, Pest, 1857. Budapest 1906. p. 143.
- Moravcsik Gyula: Görög nyelvű kolostorok Szent István korában, In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulójára, szerk., Serédi Jusztin, I. köt., Budapest: MTA, 1938., 393, 395-397, 401. p.
- Morley: Journal of the Royal Asiatic Society, S. III, (1868) 120.
- Az ókorbéli Földirat és Történelem Alaprajza, feltanodai s magán használatra. Németből Pütz Vilmos után némi adalékokkal bővítve magyarítá Thüringer Ambró, bölcsészettudor. Pest, 1854. kiadja Heckenast Gusztáv, n 8. VIII és 490 1.
- Podhradczky Iosephus: Chronicon Budense post elapsos ab editone prima et rarissima tercentos sexaginta quinque annos, secundam adornavit,

textum recognovit, notis illustravit, lemmata ac indices adiecit, et praefatus, Budae, 1838.

- Pósta, 195. rajz 1-3, 5, 6, 9, 9b, 10, 11, 15-17. L. még a hiteles ásatásból származó bjelimeri kurgánok leleteit, i. m. 11. sk. 1. 4. és 13. kép: honfoglaló típusú tárgyak és egy normáim kard együttesen fordultak elő. (A hivatkozás Bihari Józsefnél.)

- Ransanus, Petrus: Epithoma rerum Vngaricarum velut per In= dices desscripta avtore Petro Ranzano, apvd Mathiam rege olim triennim Legato ... Wienæ, 1558.

- Ransanus, Petrus: Epithoma rerum Hungarorum id est annualium omnium temporum liber primus et sexagesimus, curam gerebat Kulcsár, Bp., 1977., p. 48., magyar változat Ransanus, P: A magyarok történetének rövid foglalata, közread. Blazovich. L. - Sz. Galántai E., Bp. 1985. 49-50. p.

- Ransanus-korvina Országos Széchenyi Könyvtár (Clmae 249.). Repr.: Berkovits Ilona: Amagyarországi corvinák. Bp. 1962.

- Rawlinson, George: The sixth great Oriental monarchy; or The geography, history, & antiquities of Parthia, collected and illustrated from ancient and modern sources by... London: New York: Longmans, Green, and co.,: Scribner, Welford, and Armstrong, 1873. (XIII, [2]), 458 p. col. front., 2 fold. maps. 22.

- Rawlinson, George - Wilkinson, F. R. S.: History of Herodotus. A new English version, edited with copious notes ... Vol. II. London, 1862. 508. p.

- Réthy László: Az oláh nyelv és nemzet megalakulása, Budapest: Pallas, 1887. és a Századok 1887. évi folyam, XXI. évfolyam, szerk., Szilágyi Sándor, Budapesten, 1887.

- Roesler, [Rösler] Eduard, Robert: Románische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Rumäniens [Studii românești. Cercetări asupra istoriei mai vechi a României], Leipzig 1871.

- Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás eredetéről. Vitatkozó irányú cikk az újabban felmerült bírálatokkal szemben. In: Századok 1919-1920. LIII-LIV. évfolyam, 1-2. szám, szerk., Domanovszky Sándor, Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1920. Nyelvtudományi Közlemények, 100-101. p.

- Szabó Károly: Béla király névtelen jegyzőjének könyve. Pest, 1860.

- Tóth Sándor: Győztes csatáink: Pozsonyi diadal, Cserhalmi ütközet. Miskolc: MBE, 2010. 145. p.

- Thuróczy János: Chronica Hungarorum, Brünn, 1488.; Augusburg, 1488.; és a Cod. Pal. germ. 156 Johannes <de Thurocz> Chronica Hungarorum, deutsch - Bayern, nach 1490.

- Trócsányi Zsolt - Miskolczy Ambrus: A fanariótáktól a Hohenzollernekig, Társadalmi hanyatlás és nemzeti emelkedés a román történelemben (1711-1866) Két tanulmány, (Encyclopaedia Transylvanica), Budapest, 1992. 149. p.

FOLYÓIRATOK

- Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. In: Kemény József: Bonfini élete és munkái, 349-350. p.

- Kőrösi Csoma Archivum. A Kőrösi Csoma-Társaság folyóirata, 9., Szerk. Németh Gyula, Budapest: Hannover [később] Leipzig, 1921. 148-155. p.

- Nyelvtudományi Közlemények XLV. 1918. 129-194. és a XLVI. 1923. 1-33. p. In: Gombocz Zoltán : A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. In: Nyelvtud. Közlemények.

- Ősi Gyökér, 2002. 1. szám, In: Farkasinszky Tibor: A magyarok „szabartoi aszphaloi” régi népvénekek jelentéseiről 2-11. p.

- Századok (1889) Könyvismertetések és bírálatok, II. 644.

- Századok (1919-1920) Történeti irodalom, Nyelvtudományi közlemények p. 100.

- Századok (1933.) Fettich Nándor: A levediai magyarság a régészet megvilágításában. I. közlemény, 250-276. p.

- Századok (1945-1946) Tanulmányok, Inoktai Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és hitelesség Anonymus művében, p. 51.

- Századok (1978) 112. évf. 4. szám, Tanulmányok. Kristó Gyula: Rómaiak és vlachok Nyesztornál és Anonymusnál, 624-661. p.

- Századok (1988) Tanulmányok Kristó Gyula: A 10. századi Erdély politika történetéhez, p. 9.

- Századok (1998) Tanulmányok - Csernus Sándor: Zsigmond és a Hunyadiak a francia történetírásban I/47.

Tizenhárom, a női erő és rend jelképe

Miért, mert maga a Földanya is a Teremtő tökéletes ritmusa szerint él. Tisztelet övezte a női nemet, az életadót, a titkok hordozóját, a mindenségek feltáróját. Mivel a Földanya tökéletes női rendszerben működik, az idő maga is ebben a rendben állított fel a kezdet kezdetén, s volt hűségesen követve, amíg durván ennek a rendnek az új pátriárkák dominálta társadalom véget nem vetett.

Őseink, valami csodálatos egyszerűséggel a természet körforgására, annak jelenségeire és saját megérzéseikre is alapozták életük ritmusát, figyelve a csillagos eget, s értve a Természet ciklikus változásait. Kezdjük a 13 holdhónappal, melyek 28 naposak és egy tökéletes föld-évet adnak. A 28 nap a női menstruációs ciklus ideje, tehát a női rendszerre van építve évünk és hónapunk. Ezzel nem lehet vitatkozni, ez tény. Az Anyajogúak világát, mint említettem, egy új patriarchális rend lerohanta, a hitvilágukat eltiporta és az Istenanya helyett harcos, öldöklő, kéjelgő, morális értékekre fittyet hányó istenek vették át a földi pódiumot, a nők rendje elhomályosodott és ők maguk alárendelt, kihasznált helyzetbe kerültek az elkövetkező évezredekre. Erről a változásról a Tellói Jóslatban Gyárfás Ágnes nagyon szépen beszámol a mezopotámiai pecséthengereken felismert ősi üzenetek megfejtésével.

Természetesen, ezzel a drasztikus agresszióval és férfi centrikus szemlélettel a Föld női harmóniára teremtett időszámításnak is befellegzett, a világunkat át kellett állítani egy férfi központú rendszerre. Az utolsó kalendárium rendszert, melyet ma használunk, XIII. Gergely pápa rendelte el Aloysius Lilius instálására, az utolsó finomításokat Christopher Clavius adta hozzá, s ez új időszámításunk 1582 február 24-én lépett érvénybe. Ebben a 13 holdhónap továbbra is össze van zsúfolva 12 napcentrikus hónapra. Persze sántítanak a hónapok, hiszen február csak nem akar beilleszkedni ebbe az új elrendezésbe semmiképpen, annak, bár szökőévekkel, csak megmaradt a 28 nap emlékeztetőként, s két hónapunk, július és augusztus 31 naposak egymás után, szintén nem rendszerbe illők.

Bizony, ez a kierőszakolt naptár értelmetlen titok volt előttem is mindaddig, amíg el nem kezdtem kutatni az anyajogú társadalmak rendjében. Lassan

megvilágosodott előttem, hogy ha a természetesen váltakozó hónapjainkat elbitorolták, akkor a jelenleg követett csillagmitológiával is baj kell legyen. Nem láttam sehol Boldogasszonyunkat, sem Csillagkapuját, amely a végtelenbe nyílik. A 12 ház horoszkóp köre zárt, és véges. Nincsen rajta kiskapu, mely a végtelen spirálisába nyílik, az örökkévalóság szabadságába. Beszorít minket az 'ördögkerékbe', mely mindig önmagába fordul vissza. Amerikában találkoztam egy kifejezéssel, ami nagyon felderített – 'Baker's dosen', vagyis Pék tucátja. A pék tucátja nem 12, hanem 13, mert a pék időnként nagylelkűen adott még egy péksüteményt ráadásba. Egyszer megkérdeztem egy idős olasz péktől, honnan ered ez a szokás? Azt válaszolta, hogy neki a nagyapja is pék volt még a régi Itáliában, s ott a tucat 13 volt, mindig úgy gondolta, hogy Jézus tiszteletére nyújtották meg a tucatot. (Nekem a magdalai Mária jutott eszembe, akinek az apostolok között még a nemét is elhallgatta a fáma.) Így tehetett a Teremtő is, amikor a földi rendet felállította, a 13 hónap konstellációs rendjébe adott tizenhárom házat, mely 13. ház ablaka állandóan nyitva áll az Ő csodálatos, titokzatos végtelenjébe.

Ha a természetes holdhónapok szerint 13 'Holdnapunk' van, ugye érezzük a hónap és holdnap összecsengését, akkor bizony a csillagjegyeink is tizenhárom kell, hogy legyenek ahhoz, hogy tiszta tükröt kapjunk a mi, emberi végtelenünkről, hogy kiléphessünk a materiális világból trauma nélkül.

Vajon, melyik az az elhallgatott, elbújtatott konstelláció, mely az Istenanya végtelenbe nyíló ablaka számunkra?

Fohászkoztam a Holdhoz, hogy világítsa meg előttem a titkot -

„Ó, Holdacska, Holdacska, Éjszaka Úrnője,

Csillagok az udvarhölgyeid,

Napod, kedvesed, oly messze --

Jön majd hajnalban,

amint Te távozol álmok fátylába burkolódzva,

Ó, Holdacska, Te elfogysz, majd kiteljesülsz,

Örökkön egyedül – puha,

ezüsthény illúziókban... ”

Holdtükör, Álomidő feldereng

Földünk rendjét a Holdunk szabályozza. A Hold a Földanya rendszerét tartja hibátlanul. 13 holdhónapunk van, pontosan 28 nap, a női menstruációs ciklus annak megfelelően 28 naponként váltakozik. A Föld tökéletesen működik a női rend 28 napos hónapjaival. Nem kellene semmit sem csinálnunk, mint visszaállnunk a Föld meghatározott rendjére és azonnal helyére billenne minden. Megéreznénk mindannyian a világunk mágikusan működő valóságát, mely még az aranykor embereié volt. Az Álomidőnk, melyet mi elfelejtettünk az új dogmák labirintusában, újra megnyílna előttünk. Milyen csodálatos, hogy azok a népeink, akik átvándoroltak a jégkorszak idején Északamerikába, magukkal vitték az 'álomidő' ismeretét, s a mai napig része az életritmusuknak. A törzsi rendekben élő nők 'holdja' (menzesze), meglepő módon egymással összehangolódván, közel egyidőben jött. Megfigyelték, hogy gyakran a családban élő nők is egyidőben tisztulnak, hasonlóképpen fedeztek fel kollégiumokban élő lányok között is, akik egyszobában laktak, tehát ez a biológiai szinkronitás nem csak a törzsi asszonyokra jellemző egyedül. Nekik viszont volt egy sátruk, úgy nevezték, hogy 'Hold Tepe', melynek a földje száraz alommal, mohával volt letakarva, s amikor megjött a 'holdjuk' ők oda bementek és belevéreztek. Két, három napig tartott a menzeszük, azután elégették az aljat és friss alommal töltötték fel a következő holdra. Ilyenkor nem érintkeztek férfakkal, ez az ő szakrális tisztulásuk volt. Gyermekek vitték nekik a vizet és apró kukorica lepényeket. Ez a 'hold tepe' külön állt a falutól, s nagy csend volt, amikor az asszonyok oda bementek, mert az az ő 'álomidejük' volt. A többiek tudták, hogy amikor az asszonyok kijönnek, elmesélik majd a látomásaikat, álmaikat, természetesen mindnek volt jelentősége, amit a sámánjuk interpretált. A Holdjukkal járó tisztánlátásukat, megérzéseiket tisztelet övezte, a női tisztulás közbeni révülés komoly tudat és lélek-kapcsolatot eredményezett a láthatatlan világgal, majd egymással is. Pólusként megemlítem, hogy a zsidó szokásokban is van törvény a női tisztulás idejére, de náluk nem tisztelet övezi az asszonyt, hanem még megérinteni ilyenkor őket is bűn, tisztátalannak, és baljósoknak tartják őket az idő alatt, és amíg szerencsétlenek át nem esnek a jéghideg rituális fürdőn, szinte nem is számítanak embernek.

Ha megnézzük a zsidó vallási dogmatizmust, és szokásaikat, megpillanthatjuk a patriarchák elnyomó rendszerét. Sokat változtak ökis, de nem eleget, hiszen Jézus szeretet tana még mindig nem ért el a szívükhöz. Jelen civilizációnk teljesen elfelejtette a női misztériumok és teremtő erők tiszteletét. Ne csak a férfiakat szidjuk ezért, hiszen ők is áldozatai lettek ennek dominánsnak. Számukra is hatalmas veszteség az, hogy a nők feláldozták önmagukat dominálásuk oltárán. Kérdelem, hová tűntek Tündér Ilonáink, akikért táltossá kell válniuk a kis hősöknek? Hiszen nekik meg kell mászniuk az Üveghegyet, áteveznük az Óperenciás tengeren is túlra, szívüknek megadni a rászorultakon, legyen ember, legyen állat, hogy kiérdemelhessék szerelmét, elnyerhessék kezét, s élhessenek boldogan, míg világ a világ? Tekintsünk a szerencsétlen új nemzedékre, melyet ferdít a Gonosz, azt sem tudják már, hogy fiúk e vagy lányok. Nagyon kell vigyáznunk az ősi rendre, felfrissíteni emlékezetünket és tudni, hogy igen is rajtunk múlik, hogyan fordul a jövőnk. Aki az ősi értékek tiszteletével és értésével él még ebben a jelen korban is, az itt is megtalálja tündérségét, boldogságát.

A Hold lényege tudományosan

Tudnunk kell, hogy a Hold, melyet annyiszor megéneklünk, megcsodálunk az éjszakai égbolton, milyen hatást gyakorol a Földre, melynek testéből született. Idézek most Bara Mihálytól:

„...a Hold irányítja milyen gyorsan forog a föld, mely kulcs ahhoz, hogy mi élhessünk rajta. A Hold nyugtató hatása nélkül, a Föld olyan gyorsan forogna, hogy a szél, melyet a centrifugális erők keltenének, ellapítaná minket, mint egy palacsintát. A nap pár órába telne, így fotoszintézis erősen megkérdőjelezetté válna. A Hold rendszerezi és mozgatja a Föld védő magnetikus mezőjét, mely válságosan fontos védelem számunkra a magasfokú napkitörések és egyéb halálos űrközi sugárzások ellen. A Hold véletlenül pontosan olyan messze van a Földtől, hogy tökéletes Nap és Holdfogyatkozásokat tud eredményezni. A Hold átmérője 2160 mérföld az egyenlítőnél. Nem 2161, vagy 2159, mérföld, hanem pontosan 2160 mérföld. Ez a 2160 mérföld 'véletlenül' megegyezik a 2160 éves Asztrológiai Korok precesszióinak (hónapjainak) időhosszával.”

Holdunk rendszerező feladata

A Hold hatással van a földi vizekre, a női menstruációs ciklusra, a szülés-születésre, a hangulatunkra, a vetésre, az álmainkra, a kreativitásunkra és minden földi rendre. Akkor természetes, hogy a földi időre is, vagyis, hogy *ő maga az időbeosztónk*. Igen itt vagyunk megint a 13 holdhónagnál. Földünknek ez a természetes és elrendelt időbeosztása. Tizenhárom 28 napos holdhónap, s már vissza is kaptuk a természetes ritmusunkat. *A 13-as szám döntő számunkra. Asztrológiai szempontból tekintve mágikus körünkre, egy zárt egységet találunk a tökéletesnek tűnő 12 házban. Véges és végzetes egység. Viszont a tizenhárom házra osztott kör egy nyitott, folytatólagosan haladó spirális út az örökkévalóság időtlenségébe, ezért a végtelenbe nyíló ablakért kell tudatosítanunk, hogy a tér-idő egységben bizony nem mindegy, hogyan osztjuk be létünk peri-métereit.*

A Teremtő rendjében nincsenek értelmetlenségek. El kell fogadnunk, hogy kaptunk egy világot és annak feltételei adottak számunkra. Valamikor tudtuk, hogyan alkalmazkodjunk hozzájuk és hogyan kamatoztassuk termékenységét. Következésképpen a *tizenharmadik asztrológiai jegy* az emberi tudományelméletek rostájának lyukain kellett, hogy kihulljon, sok más számunkra lényeges teremtői renddel együtt. A tudomány jó, a tudás beszerzése feladataink lényeges része. Felismerni valamit és megérteni hogyan működik, lényeges. Szétszedni egy működő rendszert kíváncsiságból, a visszaállítás ismerete nélkül, nagyon nagy ostobaság viszont. Mint a rezgő minaretet, mely már soha nem fog rezegni, vagy élő állatkákat szétboncolni, hogy lássuk mi van bennük, pl. Az amerikai iskolák biológia laboratóriumaiban még mindig kötelező gyakorlat egy élő béka boncolása. Én ezt nem tudom elfogadni, s nem értem, hogy aki embernek nevezi magát, hogyan képes erre. Időbeosztásunk tökéletes folyamat is szétválasztották és gátakba szorították. Az, hogy az új vallás irányzat miért találta szükségesnek, hogy az őstudást és hitet elvegye tőlünk, nem itt elemzem. Tény, hogy elvették a Teremtő által megalapozott rendet az Istenyával együtt, és átrendezték egy álrendszerbe, ami férfi dominált, erőltetett és nem működik tisztán, hanem elveszi tőlünk a természettel való egységünket és hasonulásunkat annak zárt, sántító formulájával.

A tizenharmadikban végtelenbe nyíló ablak

Ha már a Holdunk szabályozta tökéletes időrendet nézzük, akkor azt is figyelembe kell vennünk, hogy a 13-as mágikus szám meg kell, hogy jelenjen a csillagmitológiánkban is. Nézttem a csillagos ég térképét és próbáltam elképzelni, mi is hiányzik földi csillagtűkrünkől? Tovább kellett mennem az Öregkirály-Nyilason, s utamba állt Sárkányanyó. A kínai asztrológiában ott van a Sárkány, a nyugati asztrálmítológiában ez a lényeges és ősi erő nincs jelen. A nyugati asztrológia viszont számon tartja az Ikreket (duális ember), a keleti asztrológia pedig a majmot, ami nem egészen ember. Ezek az eltérések nagyon érdekesek. Abban viszont megegyezik mind a két csillagkör, hogy a tizenharmadik csillagjegy mindkettőből hiányzik. Úgy a nyugati asztrológia, mint a keleti, patriarchális Napcentrikus alapokon nyugszik.

Mivel mi nagyon ősi népek vagyunk, még a Tündérvilágunk emléke is él a mélytudatunkban, nyugodtan kimondhatjuk, hogy úgy a keleti, mint a nyugati asztrológia ezen oknál fogva, foghíjas. Kérdem, mi az, ami hiányzik, hol lehet az Istenanya végtelenbe néző ablaka? Megnézttem a mesék, mondák, mítoszokban előforduló 13-as jelenéseket. Déva várának tizenkét Kóművesét és falba vakolt asszonyát, aki áldozatával megtartja a fal integritását. Ki kerül feláldozásra? A NŐ, - mert élet és halál benne oldódik fel, s ő maga az örök Erő a létben.

Csipkerózsika jól ismert meséje, ahol a család már babonából, félelemből megtagadja a tizenharmadik tündér-keresztanyát, aki bizony a Női Erőt adta volna vissza Csipkerózsikának. E-helyett 100 éves álomba szenderítette, ami jelképezi a mi női értékrendünk szimbolikusan 100 éves álomba hanyatlását, ami a valóságban több ezer évre vezethető vissza.

Itt azonnal megjelenik népmesénk, a Tizenhárom Hattyú. Ezt a mesét Dr. Gyárfás Ágnes elemezte, elemzése a mesével együtt megjelent az Ősi Gyökér 2017 január-június-i számában. Amikor elolvastam, megrendültem, s éreztem, valahol itt van elrejtve a csillagkapunk titka, az a 13. mely a végtelenbe tekint. A tizenhárom tündérlány, akik hattyúvá változnak és hatalmas titokzatosság övezi őket, felnyitotta a szemem, s éreztem, hogy jó úton járok. Azon a napon kaptam egy szöttes táskát ajándékba, amin két

hattyú díszleg. Jelnek vettem, második jellemnek, s előkerestem a csillagtérképem. Mit pillantok meg azonnal, a Hattyú (Cygna) csillagképet, az ún. északi keresztet. Ott van bizony, a Sárkány (Draco)) Ősanya feje fölött, ott vigyáz, s tökéletesíti ki a mi 13 csillagképünk körét.

Megjelenik előttem Léda és a Hattyú szerelme. Léda Spárta királynője volt, szkíta asszony, Tyndoreus király felesége. Apja Testius, Anatólia királya. A görögök Zeuszának megtetszett a szép királynő, de mivel Lédának volt már hitvese, cselhez folyamodott és hattyú képében közelítette meg a fürdőző királynőt a tavon. Rengeteg változata van innen a történetnek, a lényeg az, hogy a hattyú szerelmét követően Léda 4 tojást költött ki, kettő tojásból Zeusz fiai, a másik kettőből a férje két leánya kelt ki. Az egyik leány Helena, vagyis Tündérszép Ilona volt. Ő az összekötő alanyunk, amikor látszólag a görög mítosznak semmi köze a 13. csillagképhez, Tündérszép Ilonával átlibbenünk a Tizenhárom Hattyú című népmeséhez, a szépséges hattyúvá változó tündérkirálynőhöz és tizenkét tündér társához, fel kell ismernünk, hogy ebben a mesében el van rejtve a 13. csillagképünk. Mert a Hattyú (Cygnus) csillagkép, az északi kereszt nem véletlenül van felettünk, pontosan a Sárkányanyó feje felett. Visszavezet minket a csillagos égnek abba a korába, amit mi Tündérvilágnak nevezünk még ma is. Tündérkirálynőnk hattyúvá változva ott ragyog az égen. Kecses vízimadár, Mada, úszik az égi vizeken a sárkánybárka oltalmában, egyik valóságból a másikba, Tündérvilágból a mi földi megpróbáltatásaink átváltó helyére.

A Hattyú csillagkép égi tükre

Elgondolkodtam azon, hogy mi is hiányzik az ismert 12 asztrológiai jegy magyarázataiból, melyekben önmagunkat felismerni véljük. Ahogy végig gondolom a jegyeket, sehol nem látom köztük a szellemi, lelki aszcendenst. A Hattyú csillagkép viszont betölti ezt a hiányt, melyre most értünk meg, hiszen megnyitja a fizikai létünk és fensőbb lélek-dimenzióink közti utat számunkra. Már érezzük a hatását az utóbbi 35 évben, de csak most jött el az ideje, hogy meg tudjuk nevezni a hatás forrását. Óriási fejlődési fok ez ránk nézve. Már maga az, hogy képesek voltunk kilépni realitásunk börtönéből

egy olyan fénylő szintre, ahol felismerjük nem csak lelkünk valóságát, hanem annak az energia-csodának a princípiumát is, amit lélektudatnak nevezünk. Az emberiség elérkezett a lélekismeret azon fokára, mely valóban megnyitja számunkra az örökkévalóságba nyíló ablakot. Egyre többen átkukucskálunk élet-halál kapuján, s látjuk, hogy nincsen végzet, csak folytatóság, újabbnál újabb kezdettel és variánssal. Nem szününk meg létezni, mert a Lelkünk adott, s a Lélek az, mely elpusztíthatatlan és végtelen. A lélektudatunk mindenben létezhet, mely megadja számunkra az ismeretszerzés élményét.

A Hattyú

Szenteljünk a Hattyú madárnak pár gondolatot, mert a hasonlatokat ő maga táplálja bennünk lényével. A him és a nőstény között nincsen látszólagos különbség, amikor a pár egymással szembe néz, egy szív alakot formálnak nyakukkal, fejükkel, s azokkal fejezik ki gyengédségüket, szeretetüket egymás iránt, mindig tökéletes, gyönyörű szimmetriában. Kevés szebb tánc van a természetben, mint egy hattyú pár szerelmi tánca a vízen. A hattyúk szerénységet is sugároznak, míg csodálatos, nemes eleganciával haladnak a vízen színén, bizonyítva, hogy a szerénység az egyik legnemesebb tulajdonság. A Csúf Kiskacsa meséje is egy nemes transzformáció tükre. Csajkovszkij Hattyúk tavának jó és gonosz közötti harca, melyben a jó úgy győzedelmeskedik a gonosz fölött, hogy a szerelmesek feláldozzák földi életüket a lélek fénybe emelkedéséért, s az örök szerelemért. A Hattyú csillagkép égi tükre tehát a tiszta szerelem és igazság fényének tudatosítása, mely az örökkévalóságban ragyog fel a Teremtő éltető, megbocsájtó szeretetében.

Utógondolat

Amikor befejeztem ezeket a gondolatokat, elolvastam és egy kicsit megrengett bennem biztonság, hogy el merjem e mondani. Ki fogom hívni ezekkel a gondolatokkal a „megrögzött alapokon állókat...”. Ekkor csengetett a postás, s egy kis csomagot adott a kezembe. Nagyon könnyű volt, el nem tudtam képzelni mi lehet benne. Kérdeztem a férjem, rendelt-e valamit, azt mondta nem.

Kibontottuk, s döbbsen láttuk, hogy fehér habzivacs formában egy kézzel fújt üveghattyú fészkel. Se Laci, sem én nem rendeltük, nem tudtuk honnan jött, kitől, nekem volt címezve a csomagocska, feladó nélkül. Úgy éreztem, hogy ez a harmadik égi jel, a légiés, áttetsző Hattyú csillagkép üzenete, s hogy amit itt leírtam, jó úton jár.

A három jel: Tálca, táska, üvegdisz

Tálca – felajánlás

Táska – tartalom

Üvegdisz – átláthatóság

Bibliographia

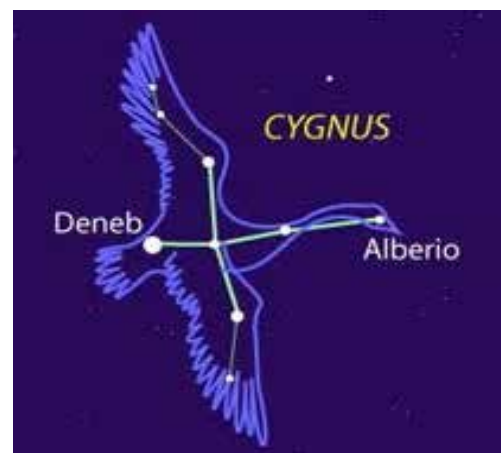
Dr. Gyárfás Ágnes: A Tellói Jóslat - MBE Miskolc, 2013

Dr. Gyárfás Ágnes: A Tizenhárom Hattyú - Ősi Gyökér, 2017 január-június

Michael Bara: Ancient Aliens on the Moon (Ősi külvilágiak a Holdon) - Adventures Unlimited Press, 2012

Gina Barkhordar Nahai: Cry of the Peacock (A Páva Sikolya) - Crown Publisher Inc. N.Y. 1991

Wikipedia adatok kiegészítésként

Friedrich Klára

GERBERGA APÁTNŐ EREKLYETARTÓ LÁDIKÁJÁNAK ROVÁS ÉS RUNA FELIRATA

Székita-hun elődeink több népnek adták át az írás tudományát. Kutatásaim alapján a germán népeknek is. Néhány írásomban foglalkoztam már runafeliratos tárgyakkal. Elsősorban azokat szeretném majd egy könyvben bemutatni, amelyek a magyarsággal kapcsolatba hozhatók.

Közéjük tartozik a X. században élt Gerberga apátnő ládikája is, amelynek kevés magyarországi szakirodalma van, ellenben külföldön bizony nagyon híres. De haladjunk időrendben!

Magyar kutatók tudósításai, megfigyelései

Fehér Mátyás Jenő, 1977.

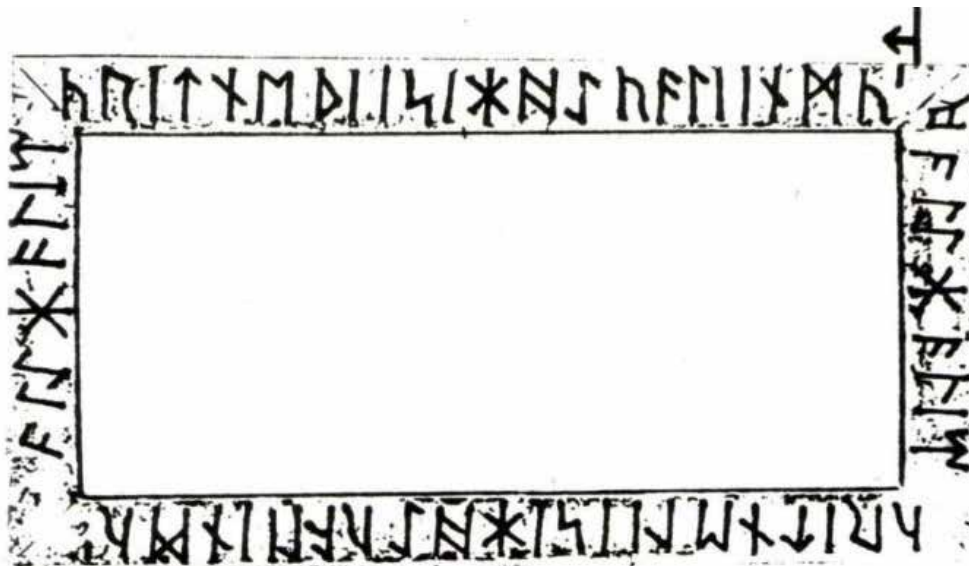
A teológus, pap, történész Fehér Mátyás Jenő írása a Magyar Őskutatás folyóiratban (1977/4. szám) jelent meg *Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának rovasírásos ládikája Gandersheimben* címmel. Ebből

megtudjuk, hogy Gerberga Árpád fejedelem, Sur besenyő király és Arnulf bajor herceg ükunokája vagy dédunokája apátnő volt a gandersheimi (Németország) kolostorban és egy szépen faragott, elefántcsontból való, vagy elefántcsont faragással díszített

ereklyetartó ládikát kapott Magyarországról. Ezt Géza nagyfejedelem követői adták át neki, amikor a Lech mezei csata után Quedlinburgban jártak.

A felirat az ereklyetartó ládikán belül, az alján van, egy restaurálás alkalmával fényképezték le. A ládikában ismeretlen szent csontjai voltak becsavarva egy Eme-se álma jelenetet ábrázoló hímzésbe, ez Fehér Mátyás Jenő szerint megegyezik a Nagyszentmiklósi Kincs égberagadási jelenetét ábrázoló korszó vésetével. Besenyő rovasírásnak tartja a feliratot, szerinte ez egy üzenet, köszöntés a ládika belsejében őrzött ereklyéhez. Ígéri, hogy felesége Walter Anna, *Az ékírástól a rovasírásig* c. nagy művének 3. kötetében olvashatjuk majd a bővebb leírást. Sajnos sem Fehér Mátyás Jenő, sem felesége nem tudták folytatni a magyarság igaz története szempontjából rendkívül fontos munkájukat, a 3. kötet nem jelent meg.

Megtudjuk Fehér Mátyás Jenőtől azt is, hogy Gerberga apátnő magyar és besenyő ősei iránti tiszteletből a Lech mezei vereség részletet eltávolította a szintén Gandersheimben élő apácatársa, **Hrotsvitha*** krónikájából, ez a kitépelt szöveg ma a wolfenbütteli levél-

A felirat Gosztony
Kálmán tanulmányából

tárban van. (Egyébként Wolfenbüttelben, a Herzog August Bibliothek-ben két magyar rováslelék is van.)

*Hrotsvitha von Gandersheim a 9. században élt, apáca, költő, verses legendák, szindarabok írója.

Mire is céloz Fehér Máttyás Jenő ebben a rövid írásában? Szerintem nem kevesebbre, mint arra, hogy Gerberga apátnőük vagy dédapjának, Álmos vagy Árpád fejedelemnek csont ereklyéjét tartalmazta a ládika.

Fehér Máttyás Jenő másik írásában is foglalkozik Gerberga ládikájával, ez a *Besenyő őstörténet* c. kötetben jelent meg, a Kárpáti Ház Kiadónál, 2004-ben. A hiánypótló könyv közzétételét Bencsik Andrásnak, a Magyar Demokrata főszerkesztőjének és Bognár József szerkesztőnek köszönhetjük.

Magyarországon addig meg nem jelent írásokat tartalmaz az akkor már 26 éve elhunyt történésztől. Ebben láthatjuk is a hímzést. Az előzőeken túl megtudjuk, hogy létezett egy oklevél is, melyet XIII. János pápa küldött Gerbergának. A Lech mezei csata leírása Hrotsvitha legendáiról apáca Modus Ottonis c. verses történetében olvasható.

Gosztony Kálmán, 1986.

A következő tudósítás a ládikáról a *Magyar Múlt* (Hungarian Past) című, Ausztráliában, Sydney-ben kiadott folyóiratban jelent meg, a felirat is bemu-

A hímzés rajza, Fehér M. J.: 2004/104.

tatásra került. (1986/1-2.szám). Az *Egy X. századbeli ó-magyar nyelvű rovás-felirat* című írás szerzője Dr. Gosztony Kálmán. Róla ugyanebből a folyóiratból megtudjuk, hogy a párizsi Sorbonne Egyetem tanára. Igen rokonszenves, hogy írását rováskutatók méltatásával kezdi.

A bemutatott ábra alatt a következő szöveg olvasható: „Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának X. századbeli - ómagyar eredetű - ereklye ládikójának rovás felirata.” A felirat szövege kétszer ismétlődik, két-két egymással szemben lévő oldalon, egyetlen betű eltéréssel.

Gosztony Kálmán a magyar rovásírás hangértékeivel készítette megfejtését:

R-ÉV-U-ED-/E/SZ
SZ-EJ-P ER-K-ECS
NAP-SZ-ÜSZ-SZ
SZ-ENY-V-ED-EC
SZ-Ü-R-END SZ-EJ-P
NAP-ÉK-J-E/P/-/AZ/

Mai magyar nyelven:

RÉVEDEZEL SZÉP ERKÖLCS NAP SZŰZ
SZENYVEDESZ BESZŰRŐDIK MAJD SZÉP
NAP SUGARA AZ

Sajnos nem írta a jelek alá az általa vélt hangértékeket, így nehéz az egyértelmű egyeztetés. A felső soron a jobb sarokban kezdi és halad jobbról-balra, ezt nyíllal is jelezte. A „csillag” szerű jelet nem rovás százasnak értékeli, hanem a Nap szónak.

Gosztony Kálmánétól eltérő a véleményem, ugyanis a rajzon nem jobbról-balra haladó magyar rovásírás, hanem balról-jobbra haladó runa felirat látható.

Gosztony ezt ugyan észreveszi, de a runákkal való hasonlóságot a következőképpen próbálja jelentékteleníteni: „Az **R** jele háromszor fordul elő e rövid szövegben. Némelyik északi runa jellel való véletlen és teljes egyezése ennek a jelnek jelenleg nem sokat jelent, mert az értelmi összefüggés szerint a felirat szövege egyértelmű, vagyis magyar. Feltehető azonban mégis, hogy a rovónak a keze itt rájárhatott egy runa-jel alakjára, mert talán

ez ismeretes volt a runák nyelvén (?) a Gerberga apátnő rokona.”

Bár Fehér Máttyás Jenő és Gosztony Kálmán írása arra sarkallt, hogy fogjak neki a szöveg megfejtésének - a rajzhoz be is írtam a runa hangértékeket - de az iskolai munkám, a székely-magyar rovásírás terjesztése, kutatások a helyszíneken, könyvírás és persze a háztartás nem hagyott rá időt.

Sebestyén László, 1997.

1997-ben ismét megkísérett az ügy, a nagy tudású Sebestyén László: *Kézai Simon védelmében* c. könyvén keresztül. Nem említi ugyan a ládikát, de végre levezeti Gerberga származását, így ez tisztázódik. Nála *Gerbega* változatban (a második *r* nélkül) van a név. Sebestyén azokat a forrásokat sorolja elő, ahol a hunokat-avarokat-magyarokat egy népként említik: „... Hrosuita X. századi gandersheimi apáca nevezi avaroknak a magyarokat 959-968 körüli költeményében... Hadd hívjam fel a figyelmet egy szenzációsnak is számítható kis adalékra: Egy Falkenstein János nevű szerző múlt századi összeállításából tudjuk, hogy Árpád dédunokája, keresztnevén Gerbega, a X. században a gandersheimi apácakolostor fejedelemasszonya volt. Szolgálatá évei megegyezhetnek Hrosuita apácaidejével, mert a nagyanya, Árpád leánya 938-ban halt meg. A lezármazás fonala ez: Ágnes-Arnulf házasságából Judit, Judit-Henrik (Madarász Henrik császár fia) frigyéből Gerbega. A minden ágon uralkodói környezetből származó Gerbega – könnyen hathatott verselő apácájára – értesültsége bizonyosan nem számítható mendemondának.”

A név írásáról: A Gerberga változat lehet a helyes, mert Jordanesnél előfordul pl. az Amalaberga név, Nagy Theodorik unokahúgát hívták így.

Mandics György, 2011.

Mandics György *A rovott múltunk* c. munkája 3. kötetében azt írja, hogy az írásemléknek csak a rajza maradt fenn (2011/223). Közli Gosztony olvasatát és Libisch Győző megfejtési próbálkozását. Ez pedig a

mellékelt rajz szerint helyesen, a runák hangértékeinek segítségével történt, bár sem ennek megállapítása, sem olvasat nincs hozzá.

Gyárfás Ágnes és szerzőtársai, 2013.

Dr. Gyárfás Ágnes - Záhonyi András - Bubcsó Gábor: *Gerberga apátnő*

rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból című írása a rangos Ősi Gyökér folyóirat 2013. október-decemberi számában jelent meg.

Először is köszönöm a hivatkozást Szakács Gáborral közös munkásságunkra.

Gyárfás Ágnes, a Miskolci Bölcsész Egyesület igazgatója és szerzőtársai a betűket vegyes eredetűnek tartják: türk, szibériai, orkhoni, magyar (ezen belül a Nikolsburgi ábécé), Egyiptomból származó ótörök, Révai Miklós betűsorai, Egyiptomból származó het-tita, hurrita, mezopotámiai... Ezek között nem említik a runákat, noha a ládika felirata egységesen éppen ezekből áll. A szerzők bemutatják olvasatukat, melyhez magyarázatot nem fűznek, hanem felajánlják az olvasónak továbbgondolkodásra: **TUDSZITÜNG NAPASSZINT SZERETI ÉRSZIK NAPODIG.**

Köszönöm ezt a felajánlást, mert ez indított arra, hogy összerakjam a gyűjtött anyagaimat és megpróbálkozzam a megfejtéssel.

Ládikánk külföldön bizony nagyon híres....

A szereplők tehát megvannak, bizonyítottan éltek, de hol van a ládika, hogy néz ki, mekkora - erre az eddigiekből nem kaptunk választ. Németországi levelezőtársamtól - aki tudott készülő írásomról - néhány éve két olyan angol nyelvű tanulmányt is kaptam, amelyek sok kérdésre feleletet adtak.

Georg Stephens tanulmánya

A részleteket angolból fordította: Friedrich Klára

Dr. Georg Stephens, 1863-ban megjelent tanulmányának címe: **On an ancient runic casket now pre-**

served in the Ducal Museum, Brunswick. Magyarul: *Egy ősi runás ládikáról, melyet napjainkban a Braunschweigi Hercegi Múzeumban őriznek.*

Stephens az óangol és angol nyelv professzora, a koppenhágai egyetem tanára volt. Angliában született és tanult, régész és filológus is, később Svédországban, Dániában élt és dolgozott. Egy nagy összefoglaló művet írt a runa feliratokról *Handbook the old Northern runic monuments of Scandinavia and England* címmel, elsőként egybegyűjtve az akkor ismert emlékeket.

Stephens professzor stílusa élvezetes, dicséri a készítő mestert, a ládika szépségét, érezni az íráson egy nagy tudású személyiség lelkesedését kutatásának tárgya iránt. Végre láthattam milyen is a ládika, Stephens közli a gyönyörű alkotás fekete-fehér fényképét minden oldalról.

Nézzük, mit tudunk meg Stephens professzortól: „*Noha nem a legrégebb, de a leggondosabban és választékosabban kidolgozott, legbecsesebb darabja a nyugati művészetnek... soha nem találkoztam még hasonlóval*”. Pedig a régészettel is foglalkozó tudós sok gyönyörű műalkotást láthatott!

A ládika vékony elefántcsont vagy rozsmár agyar lemezből készült, sárgás bronz foglalatban. A felirat a ládika belsejében, az alján lévő, kiemelhető bronz kereten van, kétszer ismétlődik, egymással szemben. Jelenleg néhány kevésbé fontos relikvia van benne, talán a 13. századból.

Nincs adat arról, mióta van a múzeumban, mikor juttottak hozzá. „*We are, therefore, entirely in the dark*”-írja Stephens. (Ennek következtében teljes sötétségben vagyunk.) Lehet, hogy Gertrud hercegnő, Oroszlán

Henrik anyjának szerzeménye, amikor Franciaországban relikviákat vásárolt. (Oroszlán Henrik, 1129-1195, szász bajor királyi herceg, főként Braunschweigben, a ládika jelenlegi őrzési helyén élt.)

A ládika (ahogyan Stephens írja: *coffer*) koráról előljáróban azt állapítja meg, hogy semmiképpen nem lehet 9. századinál későbbi, mert akkor már latin betűkkel írták volna a szöveget. Nem skandináv, hanem angolszász runákkal készült, angol nyelven. Említi kutatótársát, aki szerint ír nyelvű a felirat.

Stephens megfejtése: Az első 3 sor az átírás runáról latin betűre, a második három sor az olvasata mai angol nyelven.

Hosszabb oldalak:

URIT NETHII SIGHyOR AeLI IN MU

Rövidebb oldalak:

NGPAeLyO GAELIeA

Mai angol nyelven:

WROTE (carved this) NETHII for the SIG-HERRA (victory lord, most noble) AELI IN MUNGPAELYO (Montpellier) of GAUL

Magyarul: *Írta (karcolta) Nethi a győzedelmes úrnak, a legnemesebb Aeli-nek Montpellier-ben, Galliában.*

Stephens ez után ismerteti kutatásai eredményét, kik is a szereplői a feliratnak.

A frank Eligius (kb. 590-660) először pénzverést tanult, különleges tehetsége volt a fémekkel való munkához, Ő maga is készített szakrális tárgyakat. Majd mindezt abbahagyta és szerzetes, később püspök lett. 20 évig ténitett a germánok között. Jótékonykodott, betegeket segített, templomokat építtetett, kolostort alapított. A katolikus egyház szentté avatta, az arany-

URIT NETHII

SIGHyOR AELI,

IN MUNGPAELYO GAELIeA.

WROTE (carved-this) NETHII

**for-the-SIG-HERRA (victory-lord, most noble) AELI,
IN MUNGPAELYO (Montpellier) of-GAUL.**

művesek védőszentje lett. Névváltozatai Aely, Eloy. Latinosan Eligius. Francia neve: Saint Éloy, Saint-El-oi. Olasz neve: Saint Eligio.

A rovó, a vésnök, a runamester személyének kiderítése már nehezebb feladat volt Stephens számára. A dublini Trinity College könyvtárában talált rá a NETHI ó-ír névre, mégpedig Szent Kolumba, Írország és Skócia védőszentjének latin nyelvű evangéliumos könyvében. Stephens megállapította, hogy a ládikán lévő szöveg Northumberland-i nyelvjárásban készült. Szerinte Nethi egy ír ötvösművész volt, aki Northumberlandbe (Északkelet-Anglia) költözött Eligius és Nethi ugyanabban a korban éltek, a 7. században, tehát találkozhattak, ismerhették egymást. Nethi ajándékba készítette Eligiusnak a ládikát, ez 650 táján történt. A ládika Stephens szerint nem ereklyetartó, mert akkoriban még nem virágzott az ereklye kereskedelem, hanem a Szent Evangéliumok tartója volt. Bár Stephens nem adja meg a ládika méreteit, de egy világhálós adatból kiderül: 12.6 x 12.6 x 6.8 cm. Véleményem szerint ez túl kicsi evangéliumok tartójának.

Stephens közli, hogy tanulmányának ábrái a múzeumban készült fényképfelvételeken alapulnak. Az általa mutatott felirat képén látni, hogy két sarokban még további apró jelek vannak. Ezeket berajzoltam Fehér-Mátyás Jenő ábrájára, lejjebb mutatom.

A ládika mintázatával kapcsolatban Stephens megállapítja, hogy hasonló a szintén runafeliratos Bewcastle és Ruthwell kereszthez.

Stephens semmiféle magyar vonatkozást nem említ.

A tanulmány adatai: On an Ancient Runic Casket Now Preserved in the Ducal Museum, Brunswick. Author(s): George Stephens. Source: The Journal of the Kilkenny and South-East of Ireland Archaeological Society, New Series, Vol. 4, No. 2 (1863), pp. 267-276. Published by: Royal Society of Antiquaries of Ireland Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/25502635>. Accessed: 25/12/2014 13:15.

Nem említenek magyar vonatkozásokat a következő szerzők sem:

Raymond Ian Page angol történész, a viking kor és a runák kutatója írja:

„Három runafeliratos dobozt fedeztek fel Anglián kívül, bár hogyan és mikor, azt csak találgatni lehet. Az egyik Brunswick-ban (Braunschweig) az Anton Ulrich hercegről elnevezett múzeumban van, ez egy választékosan kidolgozott elefántcsont doboz a VIII. századból. Lehetőséges, hogy a közeli Gandersheim templomi kincseiből származik.

Az aljára erősített fémlapon, elegánsan kidolgozott runák vannak. Két ismétlődő szöveg van. Sajnos senki nem készített még meggyőző értelmezést.” (Raymond Ian Page: Runes 1987/40. old. Fordította: Friedrich Klára)

Eddig tart Page tudósítása a ládikáról, említi még a normandiai Mortain templomának bükkfából készült runafeliratos dobozát és a híres, bőségesen ismertett Franks dobozát.

Tineke Looijenga – Theo Vennemann tanulmánya

Ez a másik tanulmány Georg Stephens-éhez hasonlóan szintén példa értékű kutatói munka eredménye, bár a megfejtés eltér az előzőtől. Szerzője két nemzetközileg elismert nyelvész: Dr. Tineke Looijenga holland egyetemi tanár, nyelvész, és Dr. Theo Vennemann német egyetemi tanár, szintén nyelvész.

Megérthetjük belőle, milyen fontos ez a felirat és hogyan kéne a magyarországi nyelvészet és történettudomány akadémiai képviselőinek a kényelmes dilettánszás helyett megbecsülni, kutatni, közzétenni írástörténeti értékeinket.

Tineke Looijenga – Theo Vennemann: The Runic Inscription of the Gandersheim Casket

A gandersheimi ládika runa felirata

Angolból-németből fordította: Friedrich Klára (Kolloquiumsbande des Herzog Anton Ulrich Museums,

herausgegeben von Jochen Luckhardt) Bd. I. Das Gandersheimer Runenkästchen, Internationales Kolloquium, Braunschweig, 24-26. März, 1999, herausgegeben von Regine Marth.

Az Anton Ulrich Herceg Múzeum kollokvium kötetei. Kiadta: Jochen Luckhardt, kötet: A gandersheimi runás ládika, Nemzetközi kollokvium (vizsgálat), Braunschweig, 1999. március 24-26, kiadta: Regine Marth.

1999-ben nemzetközi tudományos tanácskozást tartottak Braunschweigben, az Anton Ulrich hercegről elnevezett múzeum rendezésében, jelenleg ehelyt őrzik a ládikát. Itt megállapították, hogy díszítése keresztény jellegű, így a runaszöveg háttere is ez lehet. Meggyőződésük, hogy a szöveg utal az alján lévő kereten a ládika rendeltetésére és jelenleg elveszett tartalmára is. A kereten kétszer találjuk ugyanazt a runasort, a hosszabb és rövidebb oldalon.

A szöveg nincs tagolva, elválasztva, szavakra bontva. A csillag runa, mely mindenütt a szöveg közepén van, négyféleképpen értelmezhető: **1.** G hangértékű runa. **2.** Krisztus monogram. **3.** A kereszt jele. **4.** A krizma jelképe. (Krizma: görög eredetű szó, szent kenet, szent olaj és balzsam keveréke, melyet a keresztény egyházi szertartásoknál, pl. keresztelésnél, bérálásnál használnak.)

A ládika előlnézetből
(Looijenga-Vennemann, 2000/11)

A ládika származhat a Gandersheimi Apátságból, de ez bizonytalan. Ennél nagyobb gond, hogy az alsó keret a runákkal későbbi, 19. századi lehet. Tehát másolat, így minden olvasat és értelmezés feltételezés a szerzők szerint. Ennek ellenére nem gondolják azt, hogy hamisítvány, a runák kivitelezése ehhez túl jó és az ó-angol szöveg is bonyolult. A korai 19. század ismeretei a runákról gyérek voltak az ilyen minőségű felirathoz. Abban az időben nem találhattunk volna senkit, aki az angolszász runákat és a 8. századi ó-angol nyelvjárást ismeri.

A szerzők egyet értenek a fentebb idézett Raymond Ian Page-el: bárki készítette is a feliratot, képzett szakember volt. Jól ismerte a runákat, vagy egy jó minta volt előtte.

A runákat hordozó keret lazán mozgatható nincs hozzáerősítve a dobozhoz. Nincsenek lyukak, ahova be lehetne csavarozni.

Az első és a 22. runa hangértéke kétséges, **C** vagy **U**. 1991-ben Page az 1. runát **U**-nak, a 22. -et **C**-nek értelmezte. 1998-as véleménye: mindkettő lehet szerinte **U** és **C** is. (A két csillag a sarkokban lévő kisebb méretű véseteket jelöli, ezeket később mutatom.)

A rövid oldal olvasata (az ábrán 25-33.-ig): H Ae L I G Ae L I E A

A ládika felirata
(Looijenga-Vennemann, 2000/14)

A csillag jel itt **G** hangértékű runaként jelenik meg. Bal oldalon az utolsó runa hangértéke egy kettős-hangzó: **EA**. Szavakká tagolva: HAeLIG AeLI EA = **szent olaj víz**. Az **EA** kettőshangzó használatát a *water, waeter* (víz) szó helyett a helyszűke indokolja a szerzők szerint.

A hosszú oldal olvasata latin betűkkel:

C (vagy U) RITNE THII SI * HIR Ae LI IN
M C (vagy U)

A **CRITNETHI** önmagában értelmezhetetlen, ezért a szerzők feltételezik, hogy a runakészítő kihagyott egy runát. Az **S** runát javasolják a kihagyott helyre, az értelme így: CRI(S)TNE THI, azaz **megkeresztellek**

Ez után következő runák: **ISI** és a csillag runa **G** hangértékkel. A szerzők feltételezik, hogy rövidítésről van szó: **I (n) SI** (gno crucis): **a kereszt jelében**.

Tehát az eddigiek: **I CHRISTEN THEE IN THE SIGN OF THE CROSS**.

Megkeresztellek a kereszt jelében vagy jegyében.

A következő szöveg egység volt a legnehezebb a szerzők számára: SIGHIRAE LI (a második **I**-n két pont). Úgy oldották meg, hogy kétszer vették az **S, i** runákat.

Tehát egyszer felhasználták a Signo-hoz, most pedig SIGHIRAE LI-hez. Értelmezésük szerint ez a „*sick men's oil*”-t jelenti.

Ehhez egy kis magyarázat: A szertartásokhoz Aelfric X. századi angol püspök leírása szerint háromféle „kenést”, olajat használtak: **I**. szent olaj: Oleum sanctum= a Holy oil – különféle szertartásokhoz

2. Oleum crismatis= crism (krizma) - kereszteléshez
3. Oleum infirmorum= **sick men's oil** - a beteget kenték meg vele. A sick men's oil ugyanaz, mint a manna, azaz **seocra**. Tehát a SIGHIRAE LI értelmezhető **sick men's oil**-nak és **seocra**-nak is.

INMC/U szöveg egység jelentése: **In nomine**. Felhasználva a keret sarkában lévő kis méretű jeleket: **In NoMine Sancti**

Amennyiben az első betű **U**, akkor a következőképpen alakul a szöveg: **URITNE THI**, ami megfelel a latin **ego te linio**, azaz **megkenlek, felkenlek** kifejezésnek.

Még egy értelmezési lehetőséget közöltek a nagyon alapos megfejtésben aszerzők: a CRI(S)TNE THI és az URITNE THI mellett lehetséges a **WRITNE THI**, azaz „megírlak”, vagyis „réd írom a kereszt jelét”.

A szerzők megállapították, hogy a házikó alakú gandersheimi ládika szent olaj és krizma tartójaként szolgált. Ezeket keresztelésre és beteg emberek kenésére használták. A ládika Northumbriából vagy Merciából (angolszász királyság a 6.

és 9. század között) származhat. Egy missziós tevékenységet folytató püspök hivatalos felszereléséhez tartozhatott, aki a frank birodalom szász részén térített a késői 8. és korai 9. században.

Hiányzó jelek a Fehér Mátyás Jenő és Gosztony Kálmán által közölt ábráról

Mindkét külföldi tanulmány mutat fényképet, ábrát a feliratról, így az eltérések jól észrevehetőek. **I**. Hiányoznak a kis méretű jelek a jobb felső és a bal alsó

A felirat átírása runákról latin betűkre:

U ritnepiisi * hiraeliinm **U** ** | haeli * aeliea
1 5 10 15 20 25 30 33

Összegezve Looijenga és Vennemann értelmezését:

A: **c/uri[s]tneþiisi[gnó]* (= crucis) (sig)hīræliinmc/u****
| hælīgæliea
 or
 B: **c/uri[s]tneþii[n][nomine]s[ancti]* (= Iesu Christi)**
(sig)hīræliinmc/u** | hælīg (* = chrism) æliea

Looijenga – Vennemann tanulmányából: 2000/118. old.

Magyarul: **Megkeresztellek a kereszt jegyében, Krisztus szent nevében.**

Vagy: **Rád írom a kereszt jelét a krizmával. Betegek olaja, Krisztus nevében.**

Szent olaj, krizma, víz.

sarokból. 2. A kezdő runa **H** hiányzik a bal alsó sarokból. 3. A fejjel lefelé álló, alsó hosszabb oldalon a 7. jel egy runa **Th**, ez Fehér és Gosztony ábráján runa **L**-nek látszik. Mindezek csak fénymásolási hibák, nem Fehér Mátyás Jenő hibája, akinek magyar művelődéstörténeti értékeket mentő nagy életművéért köszönettel tartozunk. Viszont a további megfejtők érdekében szükséges felhívni a figyelmet az eltérésekre.

A sarkok kis méretű jelei: a magyar rovásírás betűi

Ezeket pirossal Gosztony Kálmán feljebb mutatott ábrájára rajzoltam.

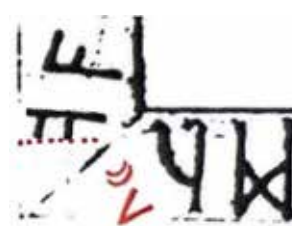
Stephens - jobb felső sarok 1863.

Looijenga – jobb felső sarok 1999.

Stephens – bal alsó sarok 1863.

Looijenga – bal alsó sarok 1999.

A sarkokon lévő kis méretű jelek különbsége is azt bizonyítja, hogy a feliratot többször cserélték az idők folyamán. A legfontosabb azonban, hogy a magyar rovásírás jelei is lehetnek: **S** és **N**. Szaggatott vonallal jelöltem a bal alsó sarokban lévő **H** runának a halványan látszó vonalát Looijenga tanulmányában lévő fényképről. Kis mértékben különbözik még a hosszú oldalon balról a 15. runa, nem csak a fejjel lefelé álló párjától, hanem Stephens és Looijenga ábráin is van eltérés. Ez természetes, hiszen kézzel készültek a betűk, de utal a felirat cseréjére is.

Saját megfejtési kísérletek, olvasatok

Első megfejtési kísérleteim Fehér Mátyás Jenő írásának hatása alatt készültek. Mert mire is céloz ebben, melyet sajnos halála miatt nem tudott kifejteni? Úgy értelmezem a célzást az Emese álma hímzésre, hogy a ládikában Álmos vagy Árpád csont ereklyéjét juttatták el Gerbergának Gandersheimbe. A második Gerbergának. Ugyanis volt egy első Gerberga apátnő is ugyanitt, aki figyelemre méltó módon Árpád fejedelem kortársa volt és 874-896-ig, haláláig viselte a tisztséget.

I. Gerberga, a mi történetünk Gerbergája 949-1001-ig, 52 évig volt apátnő a világhálós forrás szerint: https://hu.wikipedia.org/wiki/Gandersheimi_ap%C3%A1tn%C5%91k_list%C3%A1ja

Hogy ez az 52 év elírás vagy az élettartamára, vagy a tisztsége idejére vonatkozik, bizonytalan. Alátámasztja a hosszú tisztségviselést, hogy az előző apát-nő, Wendelgarde 949-ben hunyt el, ekkor követte II. Gerberga. Mit is bizonyít ez az 52 év szolgálat, azon túl, hogy közkedvelt lehetett? Elsősorban azt, hogy királyi-fejedelmi vérből származott, ezért egészen fiatalon kapta a tisztségét a kolostor nagyobb dicsőségére. Bizony, Badiny Jós Ferenc jól állapította meg, hogy kolostorban hervadt el az Árpád-házi királylányok színe- virága.

Könyves Kálmán orvosságos ládikája?

Legelső változatom Álmos fejedelemmel kapcsolatos volt, ezt most itt nem közlöm, nem tartom eléggé alátámasztottnak.

Könyves Kálmán királlyal már 15-16 évvel ezelőtt kapcsolatba hoztam Gerberga ládikáját, ekkor írtam a gyűrűjéről, melyen köszvény elleni varázsmondás van a hivatalos értelmezés szerint is. A gyűrűkarikán belül rovásnak is értelmezhető írás van. (Magyar Jelen, 2004/8/12.) Ez a feltételezésem az évek folyamán megerősödött.

Kálmán a koronázása előtt már felszentelt pap volt, nagyváradai és egri püspök.

Műveltségéről híres, de beteges ember. A Képes Krónika, bár valószínűleg eltúlozva így jellemzi: „Jelentéktelen külsejű ember volt, de ravasz, tanulékony, borzas, szőrös, félszemű, púpos sánta és hebegő.” (Európa Kiadó, 1986/179.) E rossz vélemény oka valószínűleg az volt, hogy II. Orbán pápa utasítására 1096-ban át

kellett volna engednie az országon a keresztes lovagokat, akik a törökök ellen indultak és egyáltalán nem keresztényi módon viselkedve rabolták, gyilkolták, fosztogatták a magyarokat. Kálmán alattvalóit és hazája rendjét védve, sikeresen verte szét e horda egy részét, ezzel viszont nem nyerte el a pápa tetszését. Halála állítólagos középfülgyulladás miatt következett be. Molnár Antal *A középkor története* c. művében írja: „A heves fejszaggatásokhoz, melyek előbb is nem egyszer eszméletétől is megfosztották, s melyeket olasz udvari orvos a Dráco, a király füleire tapasztott írral nem volt képes eloszlatni, lelki gyötrelmek járultak...” (Ribáry-Molnár, 1881/653.old.)

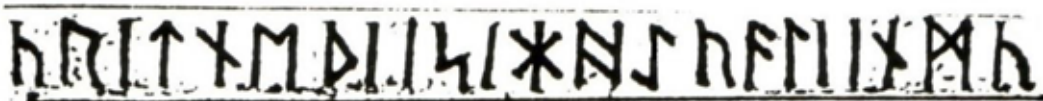
A korabeli Európában azonban nagy tekintélyt vívott ki Magyarországnak. A cseh történetíró, Cosmas véleménye Kálmán uralkodásának idejéről: „A magyar nemzet erős, gazdag, fegyverben kitűnő és a föld bármely királyával képes szembe szállni.” (Dümmerth: 1977/309.)

A szöveg, mint a tanulmány elején írtam, runákkal íródott. A runaírás három fő típusa a germán, az angolszász és az északi (skandináv) runák. Ahogyan Stephens is megállapította, itt angolszász runákkal készítették a feliratot.

Jómagam inkább a germán runaírást vártam volna el, mint legkorábbi változatot. Viszont mint Looijengától megtudtuk, a jelenlegi szöveg későbbi másolat.

Az angolszász runák csak kis mértékben térnek el a germán runáktól és kb. kétszáz évvel később kezdték őket használni.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.11. 12. 13. 14. 15. 16.17.18.19.20. 21. 22.

K R I T N E T h i i S i G H C H K A L i i N M K

U J Ae U Ae U
C H IH C C

Friedrich K. 2018.

EU
I=Y
ICHWAS

Az óangol nyelv is a germán nyelvekből ered, az angolszászok tulajdonképpen három germán törzs le származottai. Ezért a ládikánál is a megfejtések nyelve angol-német és köz-latin. Ábrámon pirossal jelöltem a runák további hangértékeit.

A hosszabb oldal olvasata:

Szavakra tagolva: **KRITNETHII SIGH CH KALIINM K**

Magyarázat: **KRITNETHI:** név, **esetleg** Krétai Net-hi. *Latin:* Cretaeus, cretensis=krétai (mn.), cretani: krétai(fn.), cretes: Kréta lakói. *Angol:* Crete= Kréta

SIGH: *Latin:* Sigillum=pecsét, signum: jel, jegy, bélyeg, signatura=hitelesítés, aláírás. *Angol:* sign=jel, aláír. *Német:* Siegel=pecsét

CH: *Latin:* chirurgus=sebész. *Német:* Chirurg=sebész. A CH itt rövidítés, mint napjainkban a Dr.

KALIINM= Kálmán, Kálmánnak (Egyéb névváltozatai pl. a gyűrűfeliratán: Coloman, Tarih-i Üngürüszenben: Kolomanusz)

K= King vagy König

A hosszabb oldal olvasata tehát:

KRITHNETI (vagy KRÉTAI NETHI) PECSÉTES (bejegyzett, hivatásos) SEBÉSZ KÁLMÁN KIRÁLYNAK

A rövidebb oldal olvasata:

Szavakra tagolva: **HAeLCH GAeLIEA**

HAeLCH: *Angol:* health=egészség, heal=gyógyít. *Német:* heilen=gyógyítani.

Latin: Halitus=pára, párlat.

GAeLIEA: **Gallia:** történelmi terület, a kelták, latinul gallok élettere (a mai Olaszország, Franciaország, Belgium, Svájc, Németország egyes részein)

Galilea: Palesztina egy része, Jézus életének fő területe (Bibliai Kislexikon, Kossuth Kiadó, 1978.)

A rövidebb oldal olvasata:

EGÉSZSÉG (vagy GYÓGYÍTÁS) GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL)

A *halitus* (párlat) szót felhasználva: PÁRLAT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL)

Az egész szöveg olvasata, értelmezése:

1. változat: A KRÉTAI (származású) NETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK, EGÉSZSÉGET (kívánva) GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

2. változat: A KRÉTAI (származású) NETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK a PÁRLATOT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

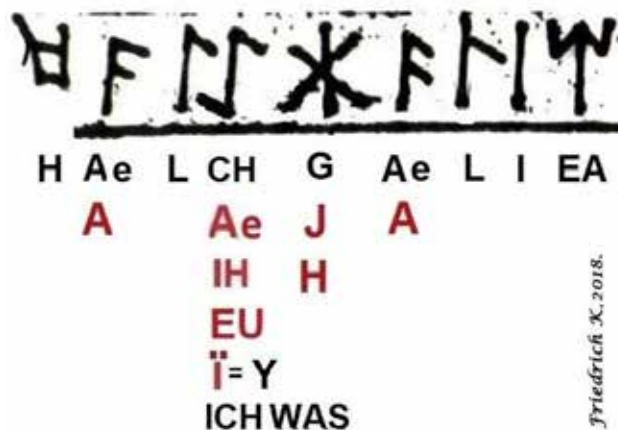
3. változat: KRITNETHI (nevű) ORVOS (küldi) KÁLMÁN KIRÁLYNAK a PÁRLATOT GALLIÁBÓL (vagy GALILEÁBÓL).

Tehát véleményem szerint a fennmaradt runa felirat Könyves Kálmán királlyal kapcsolatos, aki gyógyszerrei tartójaként használta a ládikát, ezek hatását

erősíteni vélte a hímzésbe tekert csont ereklyével, főként, ha tudatában volt, hogy ez Álmoshoz vagy Árpádhoz tartozott.

Két magyar rovásbetű a feliraton

Amíg csak Fehér Mátyás Jenő fénymásolatát ismerem a feliratról, csalódottan vettem tudomásul, hogy nincsenek rajta magyar rovásbetűk.

Mint már fentebb mutattam a két külföldi tanulmány fényképein a jobb felső és a bal alsó sarokban kisebb méretű jelek vannak. A jobb felső sarokban rovás **S** és **N**, a bal alsóban szintén **S** és három **N szerű jel**. A rovás **S**-hez hasonló runa ritkán előfordul **U** hangértékkel, de a rovás **N**-hez hasonló nincsen. Ez alátámasztja, hogy valóban a magyar rovásírás betűiről van szó. Mit jelenthetnek ezek?

Valószínűleg név kezdőbetűk, talán Kálmán király idejéből. Az **N** alátámasztja a **NETHI** nevet, mégis inkább a felirat készítő névjele. Akkoriban még különböző vezetéknevek nem léteztek, de valamilyen megkülönböztető jelzőt gyakran használtak.

Miért ismétlődik kétszer ugyanaz a szöveg?

A szöveg értelme mellett legfontosabb kérdés kezdettől fogva ez volt számomra. Erre csak egy ésszerű válasz lehet: a legelső keretre a szöveget nem csak runákkal, hanem magyar rovásírással is felvésték. Ennek bizonyításához nézzük először az általam feltételezett történet szereplőit. Ezt bonyolítja, hogy Gandersheimben két Gerberga is élt.

- Álmos fejedelem: **819-895**
- **I. Gerberga**: Apátnő Gandersheimben **874-896**
- Árpád fejedelem: **845-907**
- **II. Gerberga**: Apátnő Gandersheimben: **949-1001**
Ő a „mi Gerbergánk”.
- Könyves Kálmán király: **1074-1116**

Egy Gerberga feltűnik Szent István feleségének, Gizellának családjában is, apácafőnök nagynéniként, mint aki nem akarta engedni, hogy vallásos unokahúga a „barbár” magyar herceggel kösse össze életét: <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0507.html> Az életrajzi adatokat összevetve lehetséges, hogy a „mi Gerbergánk”-ról van szó. Azonban így ellentmondás mutatkozik jellemében a Fehér Mátyás Jenő által említett

őstisztelet és a „barbár”-nak tekintett magyar völegény elleni berzenkedés között. Az esküvő 996-ban volt, tehát az időpontok sem zárják ki egymást. Lehetséges, hogy valamely német legendagyártó nem tudta leküzdeni a magyarokkal szembeni ellenszenvét és találta ki a világhálós mellékleten olvasható megható történetet.

Hogyan történhetett?

Véleményem szerint a ládikában, amit **II. Gerberga** apátnő kapott Magyarországról, Álmos vagy Árpád csont ereklyéje volt és a benne lévő felirat erről tudósított magyar rovásírással és runaírással is. Runaírással azért, mert német kolostorba küldték, annak kincseit gazdagította, de azért is, mert a runáknak szakrális-mágikus értelmezést tulajdonítottak, erről több tanulmány szól (pl. Page, Tóth). „...mindenképpen feltételezhetjük, hogy a rúnafeliratok szakrális (akár mágikus) kontextusban is értelmezhetők.” (Tóth A., 2012/98.)

Tehát eredetileg nem kétszer volt a runa szöveg, hanem egyszer és ugyanannyi terjedelműre szerkesztve, mint a magyar rovás. Ez az első szöveget hordozó keret nem maradt fenn, vagy nem tudunk hollétéről. Ha aranyból volt, ami Álmos vagy Árpád csont ereklyéjéhez méltó lett volna, akkor sorsa meg volt pecsételve. Lehet, hogy a hímzés akkor már benne volt a ládikában, lehet, hogy később maga Gerberga készítette.

Kálmán bizonyára tudott a szász apátságban lévő ereklyés ládikáról, melynek gyógyító hatást tulajdonított, hiszen varázsgyűrűt is hordott, rovásnak is értelmezhető betűkkel. Így gyógyulása reményében visszakérte Gandersheimből. Elküldték neki, de nem tudjuk, hogy ekkor, körülbelül 130 évvel később, megvolt-e még a rovásírás a kivehető belső kereten. Az biztos, hogy Kálmán a hímzést és a csontocskát megőrizte, de új szöveget vésetett, rovásírással és runaírással. Ez a szöveg maradt ránk, de csak runaírással, ezt fejtegetjük Magyarországon, Németországon, Angliában...

Kálmán halála után a kolostor visszakérte az ereklyét,

ekkor készíthették az új keretet, de mivel a „barbár” magyar eredetet el akarták tüntetni, a rovást lehagyták. Ekkor vésték rá kétszer a runákat, a beléjük vetett mágikus hatalom hite miatt, biztos, ami biztos, meg nem is merték kihajítani az egészet, hátha Odin mégis

létezik. Szerencsére a hímzést és benne a csontocskát is, az ereklye erejében bízva megőrizték. Mint olvastuk Fehér Mátyás Jenőnél, 1977-ben még benne volt a hímzés a csontocskával. Looijenga és Vennemann már elveszett tartalomról ír 1999-ben.

ÖSSZEFOGLALVA A FELIRATOS KERETEKET:

1. keret: Rovásírással és runaírással a csonterekléről Gerbergának Gandersheimbe. Nem maradt fenn.

2. keret: Kálmán készítette Magyarországon. Rovásírással és runaírással az orvosságról. Nem maradt fenn.

3: keret: Gandersheimben készítették, a rovást lehagyva, csak runákkal Kálmán király orvosságáról. Ez maradt fenn.

Az a kérdés is felmerült bennem, hogy miért keret és miért nem lap? Talán eredetileg egy kivehető lap volt, középen az Emese álma jelenettel. De már túl sok a feltételezés, fejezzük be annak megismétlésével, hogy a ládika valószínűleg Magyarországról került Gandersheimbe. Talán Csomor Lajos Szent korona kutató és ötvösművész biztosabban tudna mondani. Csomor Lajos és Fehér Mátyás Jenő sok

műkincsünkről bizonyították, hogy Magyarországról került külföldre. Minden esetre a ládikára jellemző fonatdísz nálunk is készítették, többek között Attila kardján és Lehel kürtjén is látható.

Magyarországon nem ritkaság a runafelirat, ezek a nemzetközi szakirodalomban is szerepelnek. Akit érdekel, a Budapesti Történeti Múzeumban is megtekinthet runás ruhatűket.

Amióta 1863-ban Georg Stephens leírta, hogy „*Teljes sötétségben vagyunk*” a ládikát illetően, neki köszönhetően is lassan világosodik. A teljes világhoz azonban az kéne, hogy a Tudományos Akadémia régészei, nyelvészei, történészei, a kutatási engedélyek, az utazásokhoz, kutatásokhoz szükséges bőséges akadémiai támogatások birtokában ne azt kutassák, hogy mi magyarok mit vettünk át másoktól, hanem azt, hogy mi magyarok mit adtunk át Európának, Ázsiának, sőt az egész világnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dümmerth Dezső: Az Árpádok nyomában (Panorama Kiadó, 1977)
- Fehér Máttyás Jenő: Gerberga apátnő, Árpád dédunokájának rovásírásos ládikája Gandersheimben (Magyar Őskutatás, 1977/4.)
- Fehér Máttyás Jenő: Besenyő őstörténet (Kárpáti Ház Kiadó, 2004)
- Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)
- Friedrich Klára: Kálmán király gyűrűjének felirata (Magyar Jelen, 2004/08/12., Megfejtések könyve, 2013/76.)
- Friedrich Klára: Rovásírás és runairás (Magyar Demokrata, 2006/11. szám, márc. 16.)
- Friedrich Klára: Írástörténeti áttekintő magyar szempontból (2010)
- Gosztony Kálmán: Egy X. századbéli ó-magyar nyelvű rovás-felirat (Magyar Múlt-Hungarian Past, 1986/1-2.szám)
- Gyárfás Ágnes és szerzőtársai: Gerberga apátnő rovásfeliratos ereklyetartó ládikája a X. századból (Ősi Gyökér, 2013. október-december)
- Looijenga, Tineke – Vennemann, Theo: The Runic Inscription of the Gandersheim Casket (Kolloquiumsbande des Herzog Anton Ulrich Museums, herausgegeben von Jochen Luckhardt) Bd. I. Das Gandersheimer
- Runenkästchen, Internationales Kolloquium, Braunschweig, 24-26. März, 1999, herausgegeben von Regine Marth.
- Mandics György: Róvott múltunk III. (Irodalmi Jelen Kiadó, 2011)
- Molnár Antal: A középkor története (In: Ribáry Ferenc: Világtörténelem, 1881) Page, R. I. : Runes (The British Museum Press, 1987)
- Sebestyén Gyula: Rovás és rovásírás (1909, Tinta Kiadó, 2002) Sebestyén László: Kézai Simon védelmében (Nap kiadó, 1997)
- Stephens, Georg: On an Ancient Runic Casket Now Preserved in the Ducal Museum, Brunswick. (Source: The Journal of the Kilkenny and South-East of Ireland Archaeological Society, New Series, Vol. 4, No. 2 (1863), pp. 267-276. Published by: Royal Society of Antiquaries of Ireland Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/25502635>. Accessed: 25/12/2014 13:15.
- Szakács Gábor: Kálmán király gyűrűje – mit jelent a titokzatos felirat? (Magyar Demokrata, 2005/3/10., Világhálón: 2005/05/08.) <https://demokrata.hu/magyarorszag/kalman-gyuruje-mit-jelent-a-titokzatos-felirat-56896/>
- Tóth András: Runafeliratos tárgyak Magyarországról. (HADAK ÚTJÁN XX.
- Népvándorlaskor Fialat Kutatóinak XX. Összejövetelének konferenciakötete- 2010. Megjelent 2012-ben)
- A ládika méreteinek forrása: <https://www.arild-hauge.com/eanglor.htm>
- Apátnők Gandersheimben: https://hu.wikipedia.org/wiki/Gandersheimi_ap%C3%A1tn%C5%91k_list%C3%A1ja
- Gerberga és Gizella: <https://archiv.katolikus.hu/szentek/0507.html>

Kovács Sándor Dr.

TUDOMÁSOD VAN-E A DOLGOKRÓL VAGY NINCS

„Csak akkor tudom azt,
 hogy mi valami, ha tudom, miért az...”
 (Aristotelés Stagírités)

A NAGY NIDABA NEVÉBEN!

[MU^{dingir}NIDABA.GÁL.SÛ!]

Az ösztönös és tanult tudás az emberi társadalom története folyamán az *orientativum instrumentum antiquissimum* – vagyis képletesen szólva a „vezérlőcsillag”, a „kormánykerék”, az „evező”, a „ködlámpa” vagy épp a „világítótorony”, sőt olykor a „mentőöv” – szerepét töltötte be a lét végtelen tengerén való navigálás közepette. „A tudás minden rejtély megoldásának a kulcsa” – hirdette az újkor hajnalán Nicolaus Cusanus –, ezért is fogalmazta meg másfél évszázad múltán lakonikus tömörséggel Baco Verulamius: „*Scientia potestas est...*” (*Knowledge itself is power...*) De az ember – *homo curiosus* s egyszersmind *homo inventor* lévén – természetéből adódóan nem pusztán a maga számára megszerezhető haszonért, előnyért, fölényért vagy hatalomért, hanem akár kedvtelésből, mi több magáértvalóan, „*l’art pour l’art*” is vágyik a tudásra. Ugyanakkor a tudás, mint olyan, maga is rendelkezik bizonyos öngerjesztő folyamatokat előmozdító tulajdonságokkal: a szubjektíválódott, vagyis az elsajátított s ekképpen tudatossá vált objektív információknak, röviden az ismereteknek az emberi tudatban való halmozódása, egymással való interferálódása, illetve egymás általi generálódása szükségképpen új, magasabb minőséget képviselő tudás létrejöttét segíti elő, melynek objektivációja az újabb információk ismeretökké, majd pedig tudássá történő transzformációjához járul hozzá, ami tendenciájában szüntelenül rekurzív ciklusokban fejlődő diszkurzív spirálgörbébe tereli a megismerési folyamatot. Ennek során a jelen tudás ismételt „visszautal” a korábbi-ra, s ekként egy újabb, jövőbeli, magasabb szintű tudás elengedhetetlen előfeltétele lesz. Ezért is hasonlított Blaise Pascal az emberi tudást egy szakadatlanul növekvő folyóhoz. Mindamellet egyet kell értenünk Ancius Manlius Severinus Boëthius szavaival: „A tudást sohasem a megismerendő tárgy tulajdon lényege (vagy annak ismeretformája – K. S.) határozza meg, hanem a megismerőnek a képessége.”

Helytálló még ma is az a latin mondás, miszerint már

valamit tudni is dicséretes (*scire aliquid laus est*). Persze, ha az nem semmi tudás, mert mihaszna a semmi tudásnak (*studium quid inutile temptus*). A „haszontalan tudás” – hangsúlyozta egy évezreddel később Johann Wolfgang Goethe – nehéz teher.” Közelebről vizsgálva a tudás voltaképpen az ismeretnek olyan magasabb rendű formája, mely egyidejűleg proceszszuális (*gnôsis / cognitio*) és rezultatív (*epistémê / scientia*) tulajdonságokat foglal magában. Vagyis nem pusztán tény- és törvényhalmaz, hanem legalább annyira felfogás- és gondolkodásmód is. Mint „*bifrons*” jelenség, egyfelől szubjektíválódott objektív entitás, másfelől – épp ellenkezőleg – objektíválódott szubjektív entitás. Mindkét entitásforma információn alapul, mely egyszersmind kontradistinkcionálja a tudást aszerint, hogy a „*hoti*” (*quo modo*) – vagyis a „hogyan” – avagy a „*dioti*” (*quid est causae*) – azaz a „miért” – felől informálja a megismerőt. Az előbbi (idiografikus jelleggel) a tényleges valóság mezejére vet fényt, az utóbbi pedig (nomotetikus jelleggel) a törvényszerű igazságéra. Az előbbi révén inkább csak tapasztalati (empirikus) tudás birtokába kerül az ember, az utóbbi esetében viszont jobbra már elméleti (teoretikus) tudáshoz jut. Az utóbbi – „*az igaz tudás az okok tudása*” (*vere scire esse per causas scire*) baco(n)i prerogátiva értelmében – minőségileg magasabb rendű tudást feltételez. A legmagasabb szintű tudásminőséget ezen belül is az autoreflexív jellegű szükségszerű ok – még pontosabban kifejezve az Abszolútum lényegét meghatározó szükségszerű ön-ok – létformájának és hatásmechanizmusának „mindenoldalú” ismerete képezi.

Az ontológiára épített etiológia – konkrétan a létok (*causa essendi*) – vizsgálati objektumokra (legkülönbözőbb módon, mértékben és fokon) kivetülő hálója az alábbi főbb „csomópontokat” (konstituenseket) tartalmazza: (1) a rendellenes (abszurd) ok (*causa abnormis*), (2) továbbá az oktalan („kellő ok nélküli”) ok (*causa expers et inanis*), azután (3) a véletlen ok (*causa occasionalis*), majd (4) az előidéző ok (*causa stimulans*) – úgymint a kiváltóok (*causa afficiens*) és az indítóok (*causa initialis*) –, nemkülönben (5) a mozgatóok (*causa movens*) – vagyis a hatóok (*causa efficiens*) és a cél-ok (*causa finalis*) –, úgyszintén (6) az ön-ok (*causa sui*), valamint (7) az elégséges („elgen-

dő okkal bíró”) ok (*causa sufficiens et satis*) és végül (8) a rendkívüli (extraordiner) ok (*causa enormis*).

A tudás az egyén relatív cselekvési szabadsága révén, annak eszközeként – számos modifikáló tényező által befolyásoltan – sokféle hatást gyakorolhat a társadalomra. *Sophocles Athenaeus* „*Antigoné*”-jének híres passzusa szerint: „*Ha tud valamit valaki... Van, ki a jóra, van, ki gonoszra tör vele.*” Ez azonban makrocsoportok esetében, hosszabb távon és tendenciájában nem esetszerű vagy véletlenszerű kimenetelű. A tudás egyik legnyilvánvalóbb társadalmi hatása éppen az, hogy az „előtörténeti társadalmak” esetében rendre a szociális egyenlőtlenségek növekedéséhez – s ekképp a társadalom fokozottabb mértékű differenciálódásához – járul hozzá; a társadalmi fejlődés előrehaladtával egyre nagyobb számban kialakuló, s mind határozottabb formát öltő „tudásalapú társadalmak” körében pedig egészében véve a szociális egyenlőtlenségek csökkenését – s ilyenképp a társadalom hatékonyabb integrálódását – segíti elő.

A tudás mindmáig valamennyi művelt nép körében nagy presztízsnak és – gyakran a vele együttjáró – közmegebecsülésnek örvend. Hiszen – szimbolikus értelemben – a tudás, a szeretet és a mosoly az emberi civilizáció három nagy reménye.

A „tudás” szó maga és mindaz, amit az jelentett, illetve kifejezett az ókori kultúrnépeknél – köztük a szubiroknál [TU(D)], az egyiptomiaknál [sb3jtt], az indiaiaknál [veda] a hébereknél [daˈat], a görögöknél [epistémê] vagy éppen a rómaiaknál [scientia] – *eo ipso* mély, olykor szinte már vallásos tisztelet tárgya volt.

Már a prehisztorikus korban az ember számára kiemelt fontosságúnak vélték, s mint ilyet szentnek tartották, sőt idővel deifikálták a tudást az ősi Kelet tengerjáró népei. Ennek birtokában – a tengeri és égi jelek alapján navigálva – a neolitikum idején immáron képesek voltak leküzdeni több ezer kilométeres földrajzi távolságokat, illetve „bekalandozni” az óceánok és tengerek partvidékeit. Közöttük hangúlyozottan említendő a kelet-kínai-tengeri nu hajós nép, mely az emberi civilizáció hajnalán – a természetből merített és spekulatív úton továbbgondolt jelentős tudásmennyiséget szóbeli hagyomány útján megőrizve, illetőleg felhalmozva – az ősi ausztronéz nyelvű kultúra hatékony terjesztője lett a Sárga-folyó, az Indus-völgy, a Folyamköz, valamint a Nílus-part területén. A „nyugati” féltekén mintegy hatezer évvel

ezelőtt véghezvitt „kulturmissziója” legfőképp a kora ókori Mezopotámiában és Egyiptomban tett szert különleges jelentőségre.

Felfogásuk szerint a tudás annak birtoklóját isteni képességgel ruházta fel. Éppezért nem tekinthető véletlennek, hogy – az ősi mítoszok szerint – az ókori istenek közül elsőként a nu „bölcességisten” Ia [cf. szubir^{dingir} JA] avagy talán ismertebb szubir nevén Enki [dingir EN.KI], a „bölcesség királyatyja” [LUGAL.AB.ZU], vagyis az „istenek szája és füle” [KA.LÁL Û GEŠTÛ DINGIR.RI.NE.GÉ] kultusza számára emeltek szentélyt Mezopotámiában, és itt jutott hatalomra az első „bölcességkedvelő” király, Ubartutu [UBAR.TU.TU] is, ami az akkori (cca. a. Chr. n. 4. évezred vége) uralkodói körökben egészen kivételesnek számított. Egyiptomban – az igazságosztó Maat [M3ˢ.t] istennő törvénye szerint – már minden fáraónak „tudósnak” kellett lennie uralkodói feladatai ellátásához, melynek jutalma a szent 110 éves kor volt. Az ókori Perzsiában a legfőbb isten nem más lett, mint a „Tudás Ura” [Ahura Mazdâ]. Később még szélesebb körben ösztönözték, illetve bátorították az ismeretszerzést a mediterráneumi Európában. Tanúsítja ezt a „*Szeresd a bölcsességet!*” görög [*Phronésin agapa!*] avagy római [*Prudentiam dilige!*] imperatívusza is. Ennek elősegítése érdekében *Tatios Chius* meg is írta „*A bölcs ember könyve*” című művét, melyben fennköltén kinyilatkozta: „*A tudás művészet...*”. A görögök szemében – fogalmazta meg *Allan Chapman*, az Oxfordi Egyetem tanára – a tudással és értelemmel rendelkező ész volt az emberiség megkülönböztető jegye, mivel ez köt minket össze az örökkévaló igazságokkal, amelyekbe ennek segítségével nyerhetünk bepillantást, és ez vezet el minket a transzcendens szféra és az Abszolútum felfogásához és megértéséhez.

Nem véletlen, hogy Görögthonban számos filozófus – *Aristoteles Athenaeus* „*Állam*” című művének szavait idézve – a „tudás igazi szerelmese” volt. Mindamellet *Aristocles Athenaeus* a tudást bálványozók felfogásával szemben arra intett: „*Minden tudás, ha el van szakítva az igazságosságtól s a többi erénytől, csak agyafúrtság és nem bölcsesség.*” [*Pasa te epistémê hōrizomenē dicaesynēs cae tēs allēs aretēs panúrghia, ũ sophia phaenetae.*] Merthogy a kettő nem ugyanaz, hiába is hirdeti – a cinquecento korában még a művészetpártoló bíboros, *Alessandro Farnese* tulajdonát képező caprarolai Hermathéné szobor. *Plato* e figyelmeztetése a maga korában annál is inkább indokolt volt, mert jó pár évtizeddel korábban Hellászban a „tudás” elismertsé-

ge még magasabb piedesztára emelkedett, amikor a görög filozófia egyik legnagyobb alakja, a metafizika tudományát megalapító *Parmenides Eleates* szubtilis disztingcióval elkülönítette egymástól a tudományos bizonyításon alapuló tudást [epistémê cf. knowledge of sg.] a pusztá hiten, közvélekedésen, ösztönös megérzésen, fölhalmozott gyakorlati tapasztalaton vagy a dolgokat nem megismerő, hanem azokra ráismerő előítéleten etc. alapuló tudomástól [doxa cf. knowledge about sg.], az episztemológia rangjára emelve a gnoszeológia korábbi státusát. Az első nyelvfilozófus e tétével magát a filozófiát „a szavakkal való játszadozásból a bölcsesség hordozójává” {*Christian Jacq*} emelte. Ettől kezdve Hellász műveltebb köreiben a következőképp „horgadt fel” az esetleg tudományos vitát generáló kérdés: „Tudásod avagy tudomásod van a dolgok felől?” [*Echis epistémê é doxa pros pragmatôn?*] Mert – mint arra később *St. Aurelius Augustinus* is rámutatott a „*De civitate Dei*” című műve VII. könyv X. fejezetében – „más a kezdet és más az okok feletti hatalom...” Vagyis az „egekig szárnyaló tehetségű” {*Giorgio Vasari*} *Raffaello Santi da Urbino* híres római freskóján megörökített, az európai gondolkodásra fölöttebb nagy hatást gyakorló *Eleata* e döntő fontosságú disztingciójával kezdetét ve(he)tte a mai értelemben vett, modern tudomány. Ennek „szentélye” – egyfajta ókori tudásközpontként – a kor legkitűnőbb tudósainak és művészeinek irányítása alatt álló *Museum* [*Múzion*] épületében jött létre. A görög-római kultúra legszebb vonásai voltak – tanította az ókortörténész tudós rabbi, *Hahn István* – a racionális szellem uralma, továbbá a tudás és önálló gondolkodás tisztelete, valamint a kételkedéshez való jog.

„A bölcsességirodalom meghatározó része volt az ókori Közel-Kelet kultúrájának” – utalt rá *Chaim Potok* amerikai író a „*Wanderings – History of the Jews*” című műve Kánaánról írott fejezetében. Az ókorban lejegyzett és a héber filozófia egyik kiemelkedő alkotásaként számon tartott, de a héber és protestáns bibliába fel nem vett „*Bölcsesség Könyve*” például a következőképpen vélekedik a bölcsességről: „A bölcsesség ragyogó és hervadhatatlan... kifogyhatatlan kincs az emberek számára.” (Bölcs 6,12; 7,14) A „*Példabeszédek Könyve*” úgyszintén ösztönöz a tudásszerzésre: „Hallgassátok a tudományt és legyetek bölcsék...!” (Péld 8,33) Hiszen: „Boldog ember, a ki (sic!) megnyerte a bölcsességet...” (Péld 3,13) *Philo Alexandrinus* pedig a következőképpen fohászzkodott: „Szálljatok le rám mind, ti igaz Logoszai a bölcsességnek...” Kérése,

úgy tűnik, meghallgattatott. „*Legyen házad a bölcsék találkozóhelye!*” – tanította egy ókori zsidó mondás. Erre annál is inkább lehetőség volt, mivel a világon először Judeában vezették be (a.D. 64.) az általános kötelező népoktatást. Az ókorban összeállított *Talmud* [Talmúd] még a „sötét” középkor idején is az ember legnemesebb értékét a tudásban látta és a tudós részére megkülönböztetett tiszteletet követelt. A tudomány általános célja a megismerés, ami – a kiemelkedő középkori zsidó költő és filozófus, *Avencebról* (*Avicebron*) *Malacensis* alapvetően ma is helytálló megállapítása szerint – a „legfőbb emberi tevékenység”. Az ismeret ugyanis – folytatta a gondolatsort *Maimonides Cordubensis* rabbi, a középkori zsidó-arab kultúra „aranykorának” legjelentősebb képviselője – „az emberi tulajdonságok legfényesebbike”, mely egyben a lényegét alkotja. Az ember lényege ugyanis – legkivált a „*transensus sui ipsius*” *Aurelius Tagastensis* nyújtotta értelmezésben – a specifikus tulajdonságok, respektíve a sajátosságok összességét közös és egységes formaalapon meghaladó többletminőség kifejeződése, illetve mutatója, melynek sztochasztikus jellegű, szükségszerű érvénnyel ható dinamikája elsősorban az immanencia és transzcendencia dialektikáját reprezentáló *transubstantiatio* Abszolutumhoz fokozatosan közelítő [approximatio successiva] folyamatában nyilvánul meg. Mindezért joggal idézte fel a moszkvai Nemzetközi Kapcsolatok Intézetének nemzetközileg ismert és elismert oktatója, *Charlampi Karpovich Baranov* a *Stagirita* utáni „Második Tanító” [al-Mu‘allimu ‘t-‘Tāni] megtisztelő címmel kitüntetett középkori török filozófus, *Muhamedus Farabius* egyik megszívlelendő imperatívuszát: „Keresd a tudást, Kína kapujáig!” [*Ibħas ‘ani ‘l-‘ilm ħattā bābi ‘š-Šīn!*] A valódi, tartós sikerhez azonban ennyi nem elég, figyelmeztet a spanyol konceptista iskola kiváló mestere *Baltasar Gracian y Morales*: „Tudás és nemes szándék. E kettő hozza meg a sikert.”

Az emberi megismerés legmagasabb szintű, egyszersmind leglényegesebb formája az előítéletektől mentes, elfogulatlan, objektivitásra törekvő tudományos kutatás. Ennek kiemelten fontos feltétele egyfelől a helyes eszközválasztáson alapuló módszertan (*metodologia*) alkalmazása; másfelől pedig a több tudományterület vizsgálati eredményeit átfogó (*synoptologia*), illetve egységes rendszerbe foglaló (*systematologia*) szemlélet, valamint az analízis és szintézis egységén alapuló élelemjű (*acribologia*) logikai megközelítés. Ez utóbbival kapcsolatban állapította

meg Szent-Györgyi Albert Imre, Nobel-díjas magyar tudós: „a kutatás nem más, mint meglátni azt, ami ott van mindenki szeme előtt, és olyannak látni, amilyennek senki más nem látja”.

Avencebrol szerint minden ismeret kulcsa az önismeret. Valóban, a megismerési folyamat egyik döntő láncszeme – mindenekelőtt a „*Gnothi sauton!*” Chilon Spartiates által vallott felfogásának értelmében önmagunk megismerése, melyben kitüntetett szerep jut a „kezdet [cf. hawaii kokune; szubir BAD; szubar PÁT; egyiptomi p3t; akkád petû; héber petah; arab fath; görög archê; latin initium; angol beginning] vizsgálatának. A kezdet ugyanis – mutatott rá az ókor „enciklopédikus lángelméje” s egyszersmind legnagyobb hatású gondolkodója, az Első Tanító [al-Mu‘allimu ‘l-Awwal], Aristoteles Stagirités az „*Ethica Nicomachea*” című művében – „az egésznek több mint a fele, s már a kezdet által sok minden megvilágosodik a felvetett kérdésekből” (*plion ê hêmisy tû pantos inae hê archê, cae polla symphanê ginesthae di'autês tôn zêtûmenôn*). Ami a kezdeti problémák mögött rejlő ellentmondások megértését és megoldását segíti elő. Másrészt azért is indokolt e vizsgálat kiemelt szerepének hangsúlyozása, mert az egyes valóságszférákban általában a kezdetek, illetve a rájuk vonatkozó vagy velük kapcsolatos információk vesznek el a legkönnyebben az idők homályában. Ez pedig a még elérhető információk mihamarabbi mentésére és az esetleges veszteségek mérséklésére készlet. A különféle valóságszférákban kutakodó ember számára tehát a „kezdet” kutatása fölöttébb aktuális napjainkban is. Ugyanakkor korántsem mindegy hogy az ismereteink számának növekedésével a műveltségünk gyarapodik (mennyiségi minőség) avagy a bölcsességünk fokozódik (minőségi mennyiség). Hisz a széles körű műveltség még

messze nem mély bölcsesség. Hiszen mit értsünk bölcsességen, ha nem az objektív igazság mélyreható feltárásának szubjektív képességét?

„A dolgok igazságának kutatásához – hangsúlyozta *Renatus Cartesius*, a modern kor első jelentős filozófusa – *módszerre van szükség.*” Ugyanakkor a tudományos művekben szereplő megállapításoknak be kell érnie a maximumként elérhető „jól megalapozott bizonyosság” ésszerű mértékig megbízható érvényével, mely nagy valószínűségi foka révén – *Jürgen Habermas* kifejezésével élve – „*jogosult állíthatóságot*” [*warrented assertibility*] keletkeztet. Ám az ilyen nagymérvű valószínűség a valóság és az igazság után kutató elme számára az alkotómunkája során nemcsak szükséges, hanem egyben elégséges is. Merthogy a valószínűség igencsak magas foka nyilvánvalóan megerősíti az objektív törvényszerűség szerint zajló esemény bekövetkezésének tényét. *Arcesilaos*tól *Galilein* át *Reichenbachig* számos tudós vallotta, hogy a „Tudomány Könyve” minden bizonnyal a valószínűség nyelvén íródott.

A tudományos értekezések célja voltaképp az új, igaz, fontos és hasznos ismeretek gyarapítása a megjelölt témakörökben, a mai kor feltételei, körülményei és elvárásai közepette. Ezen elvárások között kiemelten fontos helyet foglal el a humanitás eszménye. Mert ahogyan *Menandros Athenaeus* írta: „*Milyen bájos az ember – ha ember!*” [*Hôs charien est' anthrôpos hotan anthrôpos ê!*] Ehhez az „emberies ember” eszményképét hirdető bölcs megállapításhoz fűzte hozzá *Immanuel Kant*: „*Az ember legfőbb dolga, hogy tudja... milyennek kell lennie ahhoz, hogy ember legyen.*” Mintha csak a múlt idők kódéből Nidaba, a bölcsesség istenasszonya sugallta volna e szavakat.

BÖLCSESSÉGED, NIDABA, ÖRÖK!
[TÁL.ZU ^{dingir}NIDABA DU.RÍ.SÛ!]

Kühne Katalin

ADY

(1877, Érdmindszent -1919, Budapest)

Ady Endre 1877. november 22-én született Érdmindszenten, Szilágy megyében, református kisbirtokos-családból. Középiskoláit a nagykárolyi kegyesrendi gimnáziumban és a zilahi református kollégiumban végezte. 1896. őszén beiratkozott a debreceni jogakadémiára, de néhány év múlva abbahagyta főiskolai tanulmányait. Mint újságíró eleinte az egyik debreceni hírlap szerkesztőségében dolgozott, 1900-1903-ig Nagyváradon folytatta működését. 1904-ben megy először Párizsba. Szerkesztőségi barátaival együtt lelkesedett a francia demokráciáért, velük együtt gyűlölte a vármegyei urak, katolikus papok, császári huszártisztek zárkózott konzervativizmusát. Mikor a Nagyváradai Napló élére került, lapját szabadgondolkodó szellemben irányította. Életszemléletének kialakulására erősen hatott Párizsban lakó barátnője, a magyarországi származású Léda asszony (Brüll Adél). Párizs különös élményekkel termékenyítette meg költészetét. Hazatért, s belépett a Budapesti Napló szerkesztőségébe. Verseiről 1906. óta az egész országban beszéltek, máról-holnapra híres ember lett. Sokat utazott külföldön, sokat betegeskedett, később abbahagyta a szerkesztőségi munkát, csak az irodalomnak élt. Költőóriás, novellista és a Nyugat c. folyóirat szerkesztője, verseinek, novelláinak megjelenítője volt, sok fiatalot segített a laphoz. 1915-ben nőül vette Boncza Bertát. Ettől kezdve felesége csucsai birtokán és Budapesten töltötte napjait. A harctéri összeomlás után a forradalom vezérei lelkesen ünnepelték, de ekkor már nagyon beteg volt. Az egyre fokozódó zavarok idején, 1919. január 27-én halt meg az egyik budapesti szanatóriumban.¹ Ő volt az, akiben teljes lett az idő, elébe jutottak az előfutárok, aki kimondta a szót, amit ki kellett mondani. Az egész nemzedék köréje csoportosult. Adyban volt valami prófétikus, 'a jeltől, amelynek ellentmondatik.' Ady neve két ellenséges táborra osztotta az embereket. Olyan volt Ady, mint a kő Jókei regényében, mely behull az olvadt kristály tavába, és egyszerre bazaltoszlopok sorakoznak ég felé. A pro és kontra Ady-ál-

lásforgalás politikusi és világnézeti felfogások szembenállását váltotta ki. Ady táborában vált mondhatóvá a század egész új tartalma, ezáltal felébredt a kedélyesen alvó magyar élet – itt volt a harc, amiért harcolni lehetett. Régi hétszilvafás nemesek ivadéka volt, mely átmenetet képezett nemes és paraszt között. Tudta a magyar földről mindazt az intimitást, amit Vörösmarty és Arany János tudtak róla. Nemesi származása öröklött gögöt öntött belé. Az osztályából alásüllyedt ember nyugtalan, elégedetlen és vágyódik a nagy változás után. Ez építőbb tulajdonság, mint a hatalmon lévők önhittsége. Szülőföldje, melyet haláláig szívében hordott, a "vén Szilágyság" az egykori Partium része, évszázadokon át beékelve török és magyar, erdélyi és magyarországi magyar közé. Örökölte a táj, az országrész tradícióit, Kelet-Magyarország nagyobb Európa-közelségét, amit politikai, nevelési és felekezeti hagyományok fenntartottak a reformáció ideje óta, s Kelet közelségét: ősei nem keveredtek vér szerint germán és szláv fajtákkal, mint a dunántúli és északi magyarok. Kelet és Nyugat olyan intenzitással találkozott benne, mint talán csak az oroszokban. Hídszerű volt vallása is, a magyar kálvinizmus. Az mindig változik, fejlődik, és ezer árnyalata mindig kálvinizmus marad. Ennek belső rugalmassága termelhette ki az Isten-kereső Adyt, aki világnézeti forradalmat idézett fel. Ő megmaradhatott hú kálvinistának: "*Protestáns harcos vérmezőn/ Lelkem a kor Gusz-táv Adolffja./*" Önellentmondás nélkül tradíciós kálvinista és kételkedve Isten-kereső. Vallásos versei mindkét emberfajának szívéhez szólnak. Falusi gyermekkor és a zilahi kálvinista kollégiumban töltött diákévek öntötték Adyba földje, osztálya és felekezete hagyományait. Ady újságíró volta nem véletlenszerű. Előbb volt jó újságíró, mint jó költő. Ha nem született volna vezérnek, akkor is azzá tette volna emésztő vágya, hogy mindenki róla tudjon és beszéljen, mint egy teniszbajnoknő vagy egy soká körözött gyilkos. Aktualitása révén mélyen belekerült a napi politikába, verseinek egy része vezércikk, bennük oly kérdésekért izzik, melyek úgy tűnnek ma, hogy ágyúval lődöz verebekre. Versei napilapok és folyóiratok számára készültek, csak utólag gyűjtötte őket egybe köteté.

¹ Arcanum

A **Versek**-et mindenki megírhatta volna, de a következő kötetben, a **Még egyszer**-ben előttünk áll Ady. A mag kivirágzott, Ady Adyvá nőtt. Nagyváradon kezdődik szerelme a nála idősebb és fejlettebb kultúrájú Léda Asszony iránt. Adynak el kellett mennie Párizsba. Ott rosszul érezte magát, de amikor hazatért, visszavágyódott a Szajna partjára. A franciák nemzeti barátságatlansága és az, hogy nem tudott jól franciául, meggátolták, hogy velük érintkezésbe kerüljön. Főképp a hírlapok útján tájékozódott, mi történik ott. Nagyváradról egyenesen Párizsba ment, számára elsősorban: a Nagyváros volt. Párizs önmagára ébresztette. Az **Új Versek**-kel megüzente a harcot mindennek, amit itthon maga előtt talált. Hívók és barátok köre vette körül, ennek volt vezére és szolgája is. A kisebb-nagyobb ellenségek tarka csoportjából kiemelkedett a nagy ellenség: Tisza István gróf. Ő egyébként nem érdeklődött az irodalom iránt, de Ady fellépésére rögtön reagált. Gyűlöletük egymás iránt megmaradt egész életükön át szenvedélyes és könyörtelen gyűlöletnek. Kettejükben az örök magyar kétféleség újult ki. Sorsuk fátumszerű összeláncoltságában egy év, az összeomlás éve ragadta el mindkettejüket. Az **Új Versek** és a **Vér és arany** indítják meg Ady romantikus korszakát. Ady a magyar irodalom legtudatosabb költője volt, kötetének a címét nem ötletszerűen választotta, a cím is tervszerűen hozzátartozott az önkifejezés funkciójához, mint a ciklusokra való beosztás. Legtöbb címe csodálatos rátalálás, az egész kötet hangulatát és Ady akkori korszakának az alaptónusát fejezi ki. Első korszaka a **Vér és arany**. Tárgyban uralkodik Ady legmerészebb tematikus újítása, a szerelem testi oldalának és általában a modern élet anyagi részének, a pénzgondoknak, a prózának költészetté tétele – formában pedig az erős, rikító színek. A versek a maximális átütő erő elve szerint komponálódnak: általában igen rövidke a sorok és a mondatok is, és ebbe a tömör építménybe annyi szokatlanság, új szó, új kép van elhelyezve, amennyit csak megbír a vers. A legtöbb vers magját egy-egy kép alkotja, egy verssé nőtt hasonlat, amint a versek címe is mutatja: **Midász király sarja, Vörös szekér a tengeren**, stb. – vagy pedig egy fel nem oldható mítikus szimbólum: **Harc a Nagyúrral, Az ős Kaján, A vár fehér asszonya**. Mítoszalkotó fantáziája ebben az időben még teljes, töretlen. Minden nagy probléma megleti a maga vízióját, kísértetét vagy szörnyetegét, mely oly igazul hat, mint hogyha évszázadok óta élne

már a nép képzeletében, mint a hétfejű sárkány. Ady a magyarság kollektív tudatalattijából merített, és ki mondta azokat a mítoszokat, melyek szótlanul kísértettek évezrede már, a nem létező magyar mitológiát. Az első korszak stílusát a későbbitől az különbözteti meg, hogy itt-ott, rejtve-lopva, olyankor, mikor az ember legkevésbé sincs felkészülve ellene, szentimentális formulák vannak elhelyezve a verseibe, gondosan eltakart vermek, melyekbe a gyanútlan olvasó belehull, és meghatódik. Ezek a szentimentális formulák hozzájárultak Ady sikeréhez. Mondják, mikor Ignotus elolvasta az **Egyedül a tengerrel** c. verset, elragadtatottan kiáltott fel: *"Ez a vers, amit Farkas Imre egész életében szeretett volna megírni."* Első négy verseskötetét Ady *"fogyó élete növekvő lázában"* írta, tele a lázas ember emberfölötti vitalitásával. A túlfeszített életre be kellett állnia a reakciónak, a kifáradásnak, a romantikus Adyt a fáradt Ady váltja fel: A **Min-den-Titkok versei, A menekülő Élet, A magunk szerelme, Ki látott engem?** Ady kifáradásának okát elsősorban testi okok határozták meg. Betegségek, halálfélelmek, szanatóriumok sorozata. Szertelen életű volt, önmaga igyekezett táplálni ezt a legendát tényekkel, vallomásokkal és színészkedéssel. Ady mintegy kötelességszerűen mámorba és szerelembe tékozta magát. Esszéi, a **Vallomások és tanulmányok** mutatják, hogy ezt a pazarlást a költőtől elválaszthatatlannak tartotta. Adyhoz a század végi franciák, Verlaine és Rimbaud sorsa közvetítette ezt. Úgy gondolta, a költő-zseni nem illeszkedhet bele a szürke, polgári életformákba, nemcsak művészetével, hanem életének minden mozzanatával tiltakoznia kell a szokványos kisszerűség ellen. Ady bohém volt, hogy ne legyen nyárspolgár. A magunk szerelme és a Ki látott engem magaslatán születik meg a késői Ady hangja. A rövid mondatokat hosszú, bonyolult, egész strófkákon átkigyózó mondatok váltják fel. A gondolat, amely itt kifejezésért küzd, mélyről jött és komplikált, nem férne el plasztikus képekben és rövid mondatokban. Elmarad minden lágyság, poentirozás és minden latinos-franciás hang. A biblia és a 16. századi kálvinista költészet az egyetlen irodalmi hatás, ami megmarad. A késői Ady-stílus komor és fenséges, mint Miltoné, mintha a zsoltáros századok küzdelme újulna ki, és nyom nélkül vonultak volna el a kisszerű, racionalista és érzelmes századok. Ez a stílusa a késői Ady két kötetének, a Halottak élén-nek és a posztumusz Utolsó hajók kötetnek. A világháború kitörése kiváltja a tes-

tileg-lelkileg összetört Adyból a fausti megoldást: a hazatalálást a kollektívumhoz. Önszerelme a magyarságra hulló iszonyat alatt annyira kiszélesedik, hogy önmagát szinte már el is felejtí, és csak egy gyötrő fókusz marad meg a tudatban: *"a fajtám sorsa."* A háborút nem tekintette a magyarságénak – a mesebeli János nekigyürközött, mert azt mondták neki: hogy bajban van a messzi város. Körülötte a győzelmi jelentések megtévesztő boldogságában úszott az ország, és ő Kasszandra-sorssal, nem kételkedve a végső tragédiában, lovagolt a halottak élén. A halottak és a halni készülők, a vérző magyarság volt az a kollektivitás, ahová Ady hazatalált, és amelynek szolgálatában írta utolsó és legnagyobb verseit. Ezek a versek egészen másképp voltak érthetetlenek, mint azok, amelyeket a régi nyelvi újításuk miatt nem értettek, mert a költő divinációja a próféták homályosságával beszélt jövődől ismeretlen dolgokról. Utolsó korszakában versei csak Ady sírja fölött nyerték el igazi értelmüket. Nem beszélhetünk öreg Adyról, mert sosem lett öreg, de Ady eljutott a belső költői történetnek arra a fokára, ahová a nagy lírikusok öreg korukra szoktak eljutni. Van valami meghatározhatatlan csodálatos érték, ami közös az öreg Goethének, az elhomályosult Hölderlinnek, az Őszikék Arany Jánosának és a késő Adynak a költészetében. **1 Heiler Évit kérem meg, olvasson el néhány versrészletet.** Ady ahhoz a nemzedékhez tartozott, amely az északiakkal az élen, az irodalomban világnézetet keresett. Ady világnézete nemcsak bizonyos természetes emberi reakciók bölcsességgé szűrődött szabálytana, mint Kölcseytől kiindulva költőink, Arany János világnézete, a magyar idealizmus. Ady sokkal inkább filozófikus költő, semmint a spontaneitásáról alkotott legenda hinni engedné. Eszmetörténeti téren vannak a legerősebb kapcsolatai Európával. Európai gondolatáramlatok sokkal erősebben hatottak rá, mint Baudelaire és Verlaine. A gondolatáramlat, amely Adyt eljegyezte magának, az ún. életfilozófia volt, a Nietzsche és Bergson nevéhez fűződő vitalizmus, mely ez idő tájt kezdett Nyugaton vezető korgondolattá, az egész életet formáló állásfoglalássá, csaknem vallási jellegű hitté lenni. Egyetlenegy metafizikai valóság maradt meg, amiben hinni lehetett: az élet, mely megszakíthatatlan kontinuitásbba ömlik le az első egysejtűtől mihozzánk, és amelynek jegyében mégis halhatatlanok vagyunk, mert a bennünk levő életlendület nem vész el, tovább él, mint minden energia. Elvetette a speku-

latív gondolat primátusát, és helyébe a közvetlen szemléletet, az intuíciót ültette. Ez minden rendszeres filozófia tagadása, és érthető, hogy a hivatalos filozófia előbb-utóbb elnyomta ezt a Freud, Einstein és a német szellemtörténeti mozgalom, André Gide, Marcel Proust, Aldous Huxley, és nyomukban az új francia és angol regényírás, az új gondolat diadalmas lezármaszöttjai. Nem véletlen, hogy az új filozófiát Magyarországon költő honosította meg, és tette a következő nemzedék világnézeti bázisává. Ady filozófiai felkészülése nem volt beható stúdiumok eredménye, nem is külföldről hozta magával az új eszméket, itt-hon tanulta meg filozófiában jártas barátaitól, melyek belső hajlamának tökéletesen megfeleltek. Ady hitvallása az élet önmagáért való és mindenkifelett való tisztelete. A legóbb jó: az életet magunkba engedni a *"körmünk hegyéig"*, ahogy az ósök, a német Sturm und Drang költői mondták. A legóbb rossz: *"a fehér csönd"*, a Hideg király országa, az érzések hiánya, a nyugalom, a tompaság, a menekülő élet. Az élet teljességének érzése felülemel a jó és rossz avult korlátain, aki igazán él, csak jó lehet – a megcsökkent élet viszont a büntudat mardosását hagyja hátra. A halál-közelség indítja el Adyt Isten-kereső útjára. A francia megtérők, Verlaine, Claudel, Max Jacob az övéhez lelkileg hasonló utat futottak be. Közülük Ady csak Verlaine-t ismerte, vallásossága is vele rokon, bár világok választják el a katolikus franciától. Papok ivadékának, kinek a gyermekkor kis falusi templomokat, karácsonyi zsoltárecskést jelent, nagy erő kellene ahhoz, hogy mindhalálíg hitetlen maradjon. Ő riadtan menekül Istenhez, aki talán mégis van, és akkor jaj annak, aki mindvégig ellene bátor. Így lesz Adyból "Istenhez hanyatló árnyék: *"Nem bírom már harcom vitézül,/ Megtelek Isten-szerellemmel,/ Szeret kibékülni az ember,/ Mikor halni készül."/*" (**Álmom az Isten**). *"Ki akarta, hogy ne akarjak,/ S mint csenevész, ószi fű-sarjak,/ Feküdjek kaszája élé/ S így szóljak: rendben van, Úristen?"/*" (**Rendben van, Úristen**). A fáradtsággal együtt jelenik meg a büntudat. Ady nem meri tovább vállalni életét, melyről azt hitte, túl van a jón és rosszon. Javulást ígér, és magyarázkodik Isten színe előtt, és bűnbánata mélységes intenzitású, mint a bűn volt, az élet szeretete. Ady a Szent Ágoston-i lelkék közé tartozik, olyan diadalmasan tudja bűneit siratni, mint ahogy régi hősök ifjúkori harcaikról emlékeztek meg. A büntudat adja Ady vallásos verseinek azt az intimen emberi rezonanciát, melyért Makkai Sándor

öt tartja a legnagyobb magyar vallásos költőnek. Isten-átélése a nagy keresztény misztikusokéval rokon. Ady Istene szeszélyes és megbízhatatlan, hitegető és gonoszkodó, mint az eksztatikus pillanat, melynek eljövetele teljesen kegyelemszerű, parancsszónak nem engedelmeskedik, könyörgésre nem hajlik. Ady csaknem profánként ható meghittséggel fordul a benne rejülő istenséghez: *"Te, Isten, ki Titok vagy, tudod,/ Hogy én nem vagyok mai gyermek:/ Az én ügyem a te ügyed/ S ki ellenem támad, azt verd meg./ Az én ügyem a te ügyed is./ Hogyha hívedet meg nem tartod,/ Nem hisz benned majd sekisem:/ Isten, Titok, elő a kardod./ (A Kimerák Istenéhez).* Így közeledik Ady a belső személyiségben történő átélésen át a személyes Istenhez. Istennel, mint látható, beszélhető személlyel áll szemközt. Isten mint mitikus hasonlat jelenik meg: Nagy Cethal, Legjobb Kísértet, és mint a Biblia szakállas öregembere, Ady legszebb Isten-versében, **A Sionhegy alatt**-ban: *"Egy nagy harang volt a kabátja,/ Piros betűkkel foltozott,/ Bús és kopott volt az öreg Úr,/ Paskolta, verte a ködöt/ Róratéra harangozott."/* Íme a mítosz. Ha az istenlátók közül valaki a 20. században élt volna, nem láthatta volna Istent másképp – és ha Ady a mítoszalkotó időkben élt volna, versek helyett isteneket teremt. **Évike, kérlek, folytatd néhány versrészlettel!** Talán semmiben sem volt Ady Magyarországon annyira újító és európai, mint ahogy a szerelmet felfogta. Jöttéig a szerelem magyar költő számára a biedermeier hagyományok Petőfi által szentesített idillikus érzése volt: a szőke, kékszemű 'kislány' meg nem kísértett tisztaságának kultusza, a reménytelen és az enyelgő szerelem rekvizítumaival felszerelve. Csak Vajda János, akit Ady ősenek vallott, ismerte a másik szerelmet. A magasabb irodalomban Ady korában nagy reakció állt be a szőke kislányok hegemoniája ellen. Ibsen, Hauptmann, Gorkij és Strindberg egy ellentétes nőtípust állított be a változó irodalmi érdeklődés középpontjába: a démoni, veszedelmes, kiismerhetetlen nőt. Az idilli, gyengéd és fel-emelő érzés helyét a vad, kegyetlen és leküzdhetetlen szenvedély foglalja el, egy új érzés, melyben ugyanannyi a gyűlölet, mint a szerelem. A szerelem végzet. Csatlakozik a nyugati költők nagy táborához, akik a szerelmet vétkes szenvedélynek hívják, mint az ópiumot, ellene küzdeni mindhiába. Előtte költő nemigen írt a szerelem testi oldaláról és a vágyakról. Első korszakában a Léda-zsoltárok a végzetes, nagy szerelem változatait hozzák. Nincs pszichológiai regény, mely

teljesebben feljegyezné ezeket a változatokat, mint Ady lírája. Az egymást gyöttrés boldogsága, a meddség kínjai, az időnkénti közöny és a közönyösség fájdalom, az elvágyódás és az el nem menekülhetés, a szerelem elmúlásától való rettegetés, az öregedés átka, a szerelem goethés visszaemlékezése születés előtti dolgokra: *"Valamikor lyányom voltál,/ Az én biztos lyámom voltál./ Lyányom avagy feleségem?/"* halálvágy a szerelemben, csók az ájulásig, gyöttrő önismertés: *"híven sohase szerettem"*, és az örök kielégületlenség Hágár-oltára - a modern szerelem egész haláltánca benne van ezekben a versekben. A hármas ritmus második tételét, az antitézist, a **Magunk szerelme** és a **Ki látott engem** kötet képviseli. Ady Lédát az **Elbocsátó szép üzenet**-tel (kegyetlenebb verset még Heine sem írt) kikapcsolja életéből, és felfedező útra indul. Kis senkikhez, kis női csukákhoz írt verseiben a mélység, a hománium sokszor még nagyobb, mint a **Léda-zsoltárk**-ban. Mert Lédája nincs mindenkinek, de a kis senkik dicséretével Ady az egész kor szerelmi mondanivalóját fejezi ki. A harmadik korszak az utolsó, és a posztumusz kötetben meghozza a szintézist, a bölcsék késő derűjét, a rezignációt. Boncza Bertához, Csinszkához írt versei meghittek, bensőségesek, éjszaki-fényes boldogsággal áradók. Amint kibékült a halállal, kibékült a szerelemmel is, csöndes hazaérkezésben. Mi volt a démon, ami Adyt asszonytól asszonyig űzte, mikor megtört testét alig vonszolta tovább, hogy csak a halála előtt találjon pihenést? Az, hogy nem tudott szeretni. Önmagát szerette, asszonyokban tükröződve: *"Nem a némbert, én magamat csókolom,"* mondja. Innen az örökös kielégítetlenség, ezért Lázár a csókok lakomáján. Gyökeréig átélte Kelet és Nyugat antitézisének, az ezeréves harcot Európáért. Támadta a jelen magyarját a jövő magyarja kedvéért. Az egész magyar sors, a múlt bukása és jövő veszedelme képpé vált az **Eltévedt lovas**-ban.²

Ezzel szeretném megköszönni **Dr. Gyárfás Ágnes felkérését, Heiler Éva** csodás versmondását és azt, hogy meghallgattak.

² Szerb Antal: *Magyar irodalomtörténet*. Bp., 1978, Magvető K., 6. kiad.

PENGŐ KIRÁLYFI

Volt egyszer egy király, annak három fia. Ez a király a halála órájában meghagyta a fiainak, hogy minden áldott nap új csizmát húzzanak fel, ne sajnálják a pénzt, mert ha szavát megfogadják, bizony nem bánják meg. Meghal a király, nagy ceremóniával eltemetik, s a királyfiak csakugyan mindennap új csizmát húztak. De két-három esztendő múlva úgy leszegényedtek, hogy még az is alig volt, amit egyenek, nemhogy mindennap új csizmát húzzanak a lábukra. Mondja az idősebb királyfi: - Lássátok, lássátok, kár volt megfogadni az apánk szavát. Elkoldusodtunk mi is, el az ország is, most már mit csinálunk? - Igazad van - mondotta a középső királyfi -, bizony kár volt hallgatnunk az apánkra, elég lett volna, ha mindennap szépen kifényesítettjük a csizmánkat, mindenki újnak hitte volna. Azt mondja a legkisebb királyfi, akinek Pengő volt a neve: - Ne panaszkodjatok, tudta édesapánk, hogy mit beszél. Ha el nem szegényedünk, itthon maradunk egész életünkre, így legalább el kell mennünk valamerre, s látunk országot-világot. Hát hiszen nem is tehettek egyebet, el kellett, hogy menjenek világgá. Ahogy kimentek a városból, azt mondja a legidősebb királyfi: - No, fiúk, én kilövöm a nyilamat, s ahol leesik a nyílvesztő, ott hálunk meg. Kilövi a nyilat a királyfi, egy nap s egy éjjel folyton-folyvást mentek, akkor találták meg a nyilat rengeteg erdő közepében. Ott leheveredtek, vacsoráltak, de a legidősebb királyfi azt mondta az öccseinek, ő nem alszik el, strázsál az éjen, nehogy valaki megcsúfolja. Elalszik a két kisebb királyfi, az idősebb meg fel s alá sétált, s hát egyszer csak jön egy rettentő nagy vadkan. Szörnyű nagy agyari voltak, mégpedig tiszta színarany agyari. A királyfi kirántotta a kardját, megölte a vadkant, az agyarárt kirántotta, s eltette a tarisznyájába. Reggel felébrednek az öccsei, semmit sem tudtak arról, hogy mi történt. A bátyjuk sem szólott, s mentek tovább. Most azt határozták, hogy a

középső királyfi löje ki a nyilát, s ahol az leesik, ott hálunk meg. Kilövi a középső királyfi a nyilát, s három nap, három éjjel mentek, amíg a nyílvesztőt megtalálták. Leülnek, vacsorálnak, a legidősebb s a legkisebb el is alszik, de a középső fennmaradt strázsának. Alig szenderül el a két királyfi, lecsap a magas levegőégből egy szörnyű nagy saskeselyű, rettenetes nagy szárnyával nekivág a királyfinak, de a királyfi hirtelen kirántotta a kardját, s kettéhasította a saskeselyű fejét. Két gyönyörű ezüsttoll volt a saskeselyű két szárnyában, ezt a királyfi kihúzta, tarisznyájába tette, s reggel, mikor a testvérei fölébredtek, egy szót sem szólt, csak mentek tovább. Most már a legkisebb királyfi lőtte ki a nyilát. Mentek is hét nap s hét éjjel megállás nélkül, amíg a nyilát megtalálták. Nagy tüzet raknak, letelepednek, vacsoráznak, s vacsora után azt mondja Pengő: - No, ma éjjel én strázsálok. A bátyjai nem akarták engedni, eleget mondták, hogy kicsi legény ő még ahhoz, de Pengő azt mondta, nem gyerek ő már, s fennmaradt strázsának. Amint járt fel s alá, egyszer valami szomorú éneket hall. "Vajon ki lehet, vajon mi lehet?" - gondolja magában, s elindul a hang után. Megy, mendegél, s egy patakhoz ér, de abban alig volt víz; ami kevés volt, az is állott benne. Ebben a száraz patakban fickándozott, vergelődött egy aranyhalacska, ez énekelt olyan búsan, olyan bánatosan. Kérdi Pengő: - Hát neked mi bajod van, aranyhalacska? - Ó - mondja az aranyhalacska -, nagy bánatom van énnékem. Megáradott a patak, lesodort ide, messze az én hazámtól, most meg elapadott, nem tudok visszaúszni, s így kell elpusztulnom. - De már azt nem engedem - mondotta Pengő, s fölvette az aranyhalacskát, s addig vitte a patak mentén, amíg jó mély vizet nem talált. Ott szépen a vízbe eresztette. Mondotta az aranyhalacska: - Köszönöm, hogy megmentetted az életemet, te jó fiú. Nesze, adok

neked két aranypikkelyt, tedd el jól. Ha bajba kerülsz, csak lehelj rájuk, s eljövök a segítségedre. Azzal a halacska nagy vígan tovább úszott, Pengő is visszament a bátyjaihoz. Az ám, de mire visszaért, a tűz elaludott. Megijedt Pengő, hogy mit gondolnak róla a bátyjai, ha felébrednek. Bizonyosan nem strázsált, aludott ő is. Gyújtott volna tüzet; nem volt mivel, mit csináljon, merre forduljon? Fölmászott egy magas fa tetejére, hátha lát valahol tüzet. Látott is valahol messze- messze az erdőben, s ő bizony fogta magát, elindult abba az irányba. Alig indul el, szembe jő vele az Éjféli. Köszönti illendőképpen. - Adjon isten jó estét, öregapám! Álljon meg egy kicsit, az isten áldja meg, amíg tüzet hozok. - Jaj, édes fiam - mondja az Éjféli -, amíg te azt megjáród, addig én hétszer megyek s hétszer jövök, nem lehet nekem olyan sokáig várnom. - Bizony, ha nem vár szépszerént, majd vár másként - mondotta a királyfi. Volt a zsebében egy jó erős spárta, s azzal Éjfélinek mind a két kezét egy fához kötötte. Megy tovább, de egy óra, kettő alig telik belé, jó szembe vele a Hajnal. Köszönti ezt is: - Jó reggelt, húgomasszony! - Adjon isten, te királyfi! - Álljon meg lelkem, húgomasszony, míg amonnét tüzet hozok. - Jaj, azt nem lehet - mondja a Hajnal. - Amíg te azt a nagy utat megjáród, hétszer megyek s hétszer jövök én. Nem alhatnak az emberek olyan sokat egyfolytában. - Bizony, ha meg nem vár, mindjárt meg is kötözöm, húgomasszony. - S megkötözte a Hajnalt is egy fához. Most már mehetett bátran a királyfi. Meg nem állott, amíg ahhoz a nagy tűzhöz nem ért. Látja messziről, hogy tizenkét óriás ül a tűz körül. Hej, gondolja magában, itt nem kapok én tüzet szépszerével. Fogja a nyilát, odacéloz, s kilő egy égő szenet a tűzből. De megint meggondolja magát, mégis elmegy oda. Ne mondják, hogy lopja a tüzet. Odamegy, köszön illendőképpen, az óriások fogadják, jól megnézik tetőtől talpig, s kérdik tőle: - Ugyan bizony, te lövöd-e ki a szenet a tűzünkéből? - Én lőttem ki - mondja Pengő -, de meggondoltam a dolgot, mégis idejöttem. Adjanak kendtek egy darab égő szenet Isten nevében. - Adunk mi jó szívvel -

mondotta a legidősebb óriás -, hanem előbb forgasd meg a pecsenyénket. Éppen ott sült a tűz felett egy ökör, nyársra húzva. Pengő megfogta a nyársat a kisujjával, s úgy forgatta-pergette, akár csak egy leány az orsót. Mikor jól megpirult az ökör, mondotta Pengő: - De már most csakugyan adjanak tüzet, mert sietős az utam nagyon. - Várj csak egy kicsit - mondja az öreg óriás -, látod-e amott azt a fekete várat? Annak a falán van egy kakas, azt előbb lödd le, akkor aztán adunk tüzet. Célba veszi Pengő a kakast, s úgy lőtte le, hogy egyszeriben lefordult a vár faláról. Hej, istenem, az óriások nem tudták, hogy mit csináljanak nagy örömeükben. - Hát ennek ugyan mit tudnak kendtek örülni? - kérdezte Pengő. - Hm - mondja az öreg óriás -, mindjárt megtudod. Tudd meg, fiam, hogy mi a bakarasnyi ember szolgálai vagyunk. Nekünk kell bevenni azt a várat. Abban a várban lakik a fekete király s annak három szép eladó leánya. A bakarasnyi ember feleségül akarja venni a legidősebb királykisasszonyt, a középsőt meg az idősebb fiának szánta, aki saskeselyű képében szokott járni, a legkisebb királykisasszonyt pedig a legkisebbik fiának, aki vadkan képében jár. Hiszen rég bevettük volna mi ezt a várat, hanem az a huncut kakas mindig felébresztette a kukorékolásával a katonákat. No, többet nem ébreszti fel. Hanem azért neked velünk kell jönnöd. A vár falában van egy lyuk, azon bebújsz, aztán kinyitod a kaput. A királyfi nem szólt semmit, mit volt mit tenni, ment az óriásokkal, szépen bebújt a lyukon, hanem mikor benn volt a várban, visszazólt az óriásoknak: - A kaput nem tudom kinyitni. Már ahogy tudtok, úgy jöjjetek utánam, különben kint maradtok. Mit csináljanak az óriások. Ha bőrüket ott hagyják is, mégiscsak rászánták magukat. Sorjában bújtak keresztül a lyukon, s amint az első bedugta a fejét, Pengő lecsapta a kardjával, a testét meg utánarántotta, s így tovább mind a tizenkettőnek levágta a fejét. Akkor fölment szépen a palotába, lábujjhegyen végigment a szobákon, s hát a három királykisasszony mind más-más szobában alszik. A legidősebb királykisasszony szobájában egy egész

meg egy félig leégett gyertya volt. Az egész gyertyát meggyújtotta, a félig leégettet a zsebébe tette. Aztán ment a középső királykisasszony szobájába, annak az aranyrojtos selyemkendőjét vette el. Ment a legkisebb királykisasszony szobájába, de már annak a gyűrűt húzta le az ujjáról. Azzal szépen kiment a szobából, el az óriások tűzéhez, fölkapott egy darab égő üszköt, s szaladott vissza a bátyjaihoz. Amint ment visszafelé, eloldotta a Hajnalt. - No, most mehet, húgomasszony, szerencsés utat! Aztán eloldotta az Éjfélt. - Menjen kend is, bátyámuram, Isten hírével, eleget aludtak az emberek! Mire kivirradott, s a testvérei fölébredtek, csak úgy ropogott-pattogott a tűz. De egy árva szó nem sok, annyit sem szólt arról a bátyjainak, hogy hol s merre járt, s hogy milyen sokáig aludtak. Hát jól van, továbbment a három királyfi, mentek hetedhét ország ellen. Egyszer betértek egy kocsmába. Hej, sok vendége volt annak a kocsmának, alig fértek el benne az emberek. De nem is csoda, mert itt minden utas annyit ehetett-ihatott, amennyi belefért, s egy árva krajcárt sem kellett fizetni. Az volt a fizetés, hogy aki ide betért, s evett-ivott, mielőtt elment, el kellett hogy mondja a maga történetét. Azám, ti nem is gondoljátok, hogy ki lehetett a kocsmáros. Ez a kocsmáros az a király volt, akinek a várát az óriások be akarták venni. Mióta Pengő megölte az óriásokat, mindenfelé kurrentáltatta a király, hogy ki lehet az a derék vitéz ember, aki az óriásokat megölte, de senki sem állott elé. Kocsmát nyitott, úgy akarta megtudni az igazságot. No, bemennek a királyfik ebbe a kocsmába, jól esznek-isznak. Hordják a bort a királykisasszonyok, kínálják a dali szép legényeket, aztán Pengő elkezd beszélni, de még felét sem mondta el a történetének, int a király a legidősebb lányának, az eltűnik, s hát egy kicsi idő múlva megáll a kocsmá előtt négy aranyos-bársonyos hintó. Mind a négy hintó elé hat ló volt fogva. - No - mondja a király -, csak azt akartam megtudni, édes fiam, hogy ki ölte meg az óriásokat. A fiaim vagytok mind a hárman. Gyertek velem a váramba, s még ma megtartjuk a lakodalmat. - Beleülnek a hintóba párosával,

hazavágtatnak a fekete várba, hívatnak három papot, összeesküszik a fiatalokat, lett nagy dínomdánom, lakodalom, folyt a bor Hencidától Boncidáig, nem volt vége a hejehujának hét álló hónapig. - Lássátok, lássátok - mondotta Pengő a bátyjainak -, mégis javunkat akarta az édesapánk, mert különben nem láttunk volna országot-világot, s tán hírét sem halljuk ennek a három szép leánynak. - Igazad van - mondották az idősebb királyfik -, javunkat akarta az édesapánk. Hanem most már illendő volna, hogy megnézzük a mi országunkat is. - Jó lesz biz' a - mondják az öccsei, s mindjárt megegyeznek, hogy indulnak haza, hadd lássák, nem szökött-e el még az országuk. Befogatott a király három hintóba, s indultak haza mind a hárman, s vitték magukkal a feleségüket is. Az első kocsiiban a legidősebb királyfi ült, s egyszer csak látja, hogy az út közepén a nagy sárban egy bakaraszniai ember vergelődik. Kéri a bakaraszniai ember: - Húzz ki a sárból, te királyfi, bizony megszolgálom! Mondta a királyfi: - Nem húzlak én, minek mentél bele - s azzal továbbhajtott. Jön utána a középső királyfi, azt is megszólítja a bakaraszniai ember, de a középső királyfi sem húzta ki. Hanem a legkisebb királyfi, az már megállította a hintáját, leszállott, kihúzta a bakaraszniai embert a sárból, még fel is ültette a hintóba. Hát egyszerre, uramteremtőm, mi történt! A bakaraszniai ember megragadta a királyfi feleségét, belecsavarta a hétrőfös szakállába, s úgy eltűnt vele, mintha a föld nyelte volna el. Hej, istenem, nagy búbánat nehezedett a királyfi szívére. Mondotta a bátyjainak: - Ti csak menjetek haza, mert én addig meg nem nyugszom, amíg a feleségemet meg nem találom. Visszaküldötte a hintót az apósához, s elindult gyalog. Ment hetedhét ország ellen. Amint megy, mendegél, egy patakhöz ér, s eszébe jut az aranyhalacska, hátha ez tudna segíteni rajta. Előveszi a két arany halpénzt, ráfúvint, s abban a pillanatban ott volt az aranyhalacska, s kérdezte: - Mit parancsolsz, édes gazdám? Mondja Pengő: - A bakaraszniai ember elragadta a feleségemet, ugyan bizony nem tudnád-e megmondani, hol s merre

lehet? Feleli az aranyhalacska: - Én nem tudom megmondani, de azon a hegyen túl, látod-e, van egy bölcs ember, az három dolgon kívül mindent tud ezen a világon, s talán meg tudja mondani, hol van a feleséged. Elment Pengő királyfi, s addig meg sem állott, amíg a bölcs emberhez nem ért. Ott ült a bölcs ember egy nagy sziklának a tetején, lelógott hosszú fehér szakállal. Köszönti Pengő illendőképpen, s elmondja, hogy miben jár. - Tudom, ha nem is mondod - szólt a bölcs ember -, de ha meg akarod kapni a feleségedet, előbb te segíts rajtam. Kerek száz esztendeje, hogy ezen a sziklán ülök, s nem tudok felkelni, mert a mátkám a gyűrűjével együtt elveszett. Ha megtalálod a mátkámat s a gyűrűjét, akkor te is megkapod a feleségedet. Kérdezte Pengő: - Hát hol találom én meg a te mátkádat? - Hej, fiam - felelte a bölcs -, hiszen éppen azt nem tudom, hogy hol van. Mert tudd meg, hogy csak három dolog van a világon, amit én nem tudok, s ez éppen a közül a három közül való. Visszament Pengő nagy búsan az aranyhalacskához, s elpanaszolja, hogy mivel fogadta őt a bölcs ember. - Csak ne búsulj! - mondja az aranyhalacska. - A bölcs ember mátkája a gyémántvárban van. Meríts egy palack vizet, tégy bele engem, s vígy magaddal, majd visszaszerezzük a bölcs ember mátkáját. Elindul Pengő királyfi. Megy hegyeken-völgyeken át, erdőkön-mezőkön keresztül, egyszerre csak megérkezik a gyémánt várhoz. Azt mondja az aranyhalacska: - No, te királyfi, jól megjegyezd, hogy ebben a várban minden fekete, még étellel is csak fekete étellel kínálnak. De te, akármit csinálnak veled, akárhogy megkínózzanak, egyebet el ne fogadj fehér ételnél. Bemegy Pengő a gyémántvárba, hát belől olyan fekete, mint a korom. Feketék a falak, feketék a garádcsokok, az ablakok; megy a szobákba, azok is mind feketék. Jönnek a szolgák, fekete az arcuk, fekete a ruhájuk. Aztán asztalt terítenek, fekete abrosszal, fekete tálakkal. Hozták az ételeket, kínálták Pengőt, egyék. De Pengő semmihez sem nyúlt, mert minden étel fekete volt. Akkor egyszerre csak megtelt a szoba fekete

emberekkel s asszonyokkal, s úgy megverték Pengőt, hogy elnyúlt a földön. Második nap éppen így járt. Hiába erőltették, hiába kínozták, hozzá nem nyúlt az ételekhez. Elkövetkezik a harmadik nap, s hát megfehéredtek mind a szobák, fehér ruhás emberek s asszonyok jöttek a szobába, fehér abrosszal terítettek asztalt, csupa fehér ételeket hoztak, s énekeltek Pengőnek szebbnél szebb nótákat. De most már Pengő is evett mindenből, amennyi csak belefért. Mondja reggel az aranyhalacska Pengőnek: - No, a próbát jól kiállottad. Most menj le az istállóba, ottan találsz négy fekete paripát. Ez a négy paripa négy leány. Egy a bölcs ember mátkája, egy a farkas-, egy a sas- s egy a hollókirályé. Ezt a négy leányt az a vén boszorkány rabolta el, akié ez a gyémántvár. Mert úgy tudd meg, ennek a vén a boszorkánynak abban telik kedve, hogy mátkás leányokat rabol, azokat lovakká változtatja, hintó elé fogja, mikor jól lejárta őket, vízbe fullasztja, s megint más lányokat szerez helyettök. Majd az istállóban meglátod a vén boszorkányt darázs képében. Hol az egyik, hol a másik ló hátára száll. De te csak végy egy ostort a kezedbe, csapkodj a lovakra, s ha meg is kínozzod szegényeket, addig csapkodj, amíg a darázst el nem találod. Úgy tett Pengő, amint a halacska tanácsolta. Lement az istállóba egy jó szíjostorral, elkezdte csapkodni a lovakat, hogy azok fájdalmukban mind felrúgták a padlást, nagyokat nyerítettek: hanem egyszer eltalálta a darázst is; lefordult egy ló hátáról, abban a pillanatban vénasszonnyá változott, nagy sivalkodással kiszaladt az istállóból, s úgy elszaladt, hogy talán meg sem állt a világ végéig. Hát, uramteremtőm, amint a banya kiszaladt az istállóból, a négy ló meg gyönyörűséges szép négy leánnyá változott. Pengő mindjárt indult a négy leánnyal, s vitte őket a bölcs emberhez. Megérkeznek a sziklához, föl akar kelni a bölcs ember, s hát nem tud felkelni, pedig ott volt a mátkája előtte. - Hát a gyűrűt nem hoztátok el? - kérdezte a bölcs ember. - Jaj, istenem - sírt a leány -, azt a vén boszorkány elvette tőlem, s magával vitte. Gondolkozott egy keveset a bölcs

ember, s mondta: - Azt már tudom, hogy a földön nincs a gyűrű, mert ha ott volna, tudnom kellene. Hát vagy a levegőben, vagy a vízben van. Eközben odaérkezett a farkas-, a sas- meg a hollókirály is a mátkájukért, s a sas- meg a hollókirály mondotta: - No, annyit mi is mondhatunk, hogy a levegőben nincs a gyűrű, mert különben tudnunk kellene róla. Megszólal az aranyhalacska: - Akkor bizonyosan a tengerben van. Egyszeriben összehitta a halakat mind, s kérdezte, hogy nem láttak-e egy mátkagyűrűt. Mind azt felelték, hogy ők nem láttak. - Mind itt vagytok-e? - kérdezte az aranyhalacska. - A sánta csuka még nincs itt - felelték a többiek. Hát egyszer jön a sánta csuka is. Ráförmed az aranyhalacska: - Hát te hol voltál, hol késtél meg?! Mondja a sánta csuka: - Én bizony egy gyűrűt találtam a tengerben, s azt beittam a kocsmában. - Ilyen-olyan teremtette - kiáltott az aranyhalacska -, mindjárt visszahozd azt a gyűrűt! A sánta csuka nagy dérrrel-dúrral elinalt, visszahozta az aranygyűrűt, odaadták a bölcs embernek, s ím az abban a pillanatban felállott, s mondta Pengőnek: - A te feleséged a tenger kilencvenkilencedik szigetén van abakarasznyi embernél. Eredj oda, ott megtalálod, s ha igazán szeret, majd kitudja a bakaraszniai embertől, hogy miben van a szörnyű nagy ereje, mert szörnyű nagy ereje van. Akkor aztán elhozhatod a feleségedet. Az aranyhalacska mindjárt elészólított egy nagy cethalat, Pengő a hátára ült, s úgy úszott a kilencvenkilencedik szigethez. Hát amint odaérkezik, s kilép a szigetre, éppen ott sétál a felesége. Ölelik-csókolják egymást, de mikor vége volt ölelésnek, csókolásnak, azt mondja az asszony nagy búsan: - Hiába fáradtál ide, édes uram, nem tudsz megszabadítani a bakaraszniai embertől, mert szörnyű nagy ereje van, s én meg nem tudom, hogy miben tartogatja. A bakaraszniai ember éppen a déli álmát aludta. Mondta az asszony Pengőnek, csak bújjon el valahová, majd mégis megpróbálja, hátha mézesmázos szavakkal kiveszi belőle a titkot. Fölmegy a királyné a palotába, éppen akkor ébredett fel a bakaraszniai ember, odamegy az

asszony hozzá, simogatja a hétrófös szakállát, cirógatja az arcát, s mondja: - Látod, látod, mindig mondd, hogy így meg úgy szeretsz engem, de én nem hiszek neked. - Hát azt én mivel tudjam bebizonyítani? - kérdi a bakaraszniai ember. - Mivel-e? Azzal, ha megmondanád, hol tartogatod az erődet, legalább én is vigyáznék reá. Nagyot kacagott a bakaraszniai ember. - Hát megmondom neked. Ott van ni, az ajtó mellett, abban a darab fában. - Jaj, istenem, hát hogy lehet ott tartani? Hátha valaki elvinné! - mondotta az asszony. Azzal fölkapta a fát, s bezárta az almáriumban. A bakaraszniai ember nagyot kacagott. - No, látod-e, elbolondítottalak, mert nem a fában van az erőm, hanem abban a seprűben, ni! - Bizony, ha abban van, akkor azt is elzárom - s elzárta az almáriumba. A bakaraszniai ember még nagyobbac kacagott. - Látod-e, megint elbolondítottalak, mert nem a seprűben van az erőm, hanem a piszkafában. Az asszony szépen felvette a piszkafát, kendőbe takargatta, s úgy zárta el az almáriumba. Azt mondta akkor a bakaraszniai ember: - No, most már látom, hogy igazán szeretsz. Hát tudd meg, hogy sem abban a fában, sem a seprűben, sem a piszkafában nincs az én erőm. Ott van az én erőm messze innét az erdőben, aranyzarvasban. Ez az aranyzarvas, amikor én alszom, mindig lejár inni az aranypatakba. Ha valaki meglőné, egy bárány szöknék ki belőle. Akkor ebben lenne az erőm. A bárányt ha meglőnék, kirepülne belőle egy aranykacsa. Aranykacsát ha meglőnék, abból kiszállana egy aranybogár, s ha ezt el nem pusztítják, ebben megmaradna az erőm, de ha ezt is elpusztítják, akkor az én erőmnek vége. Hiszen csak azt várta az asszony, hogy elaludják a bakaraszniai ember. Mindjárt kisurrant a palotából, szaladott Pengőhöz, s töviről hegyire elmondotta neki, amit a bakaraszniai embertől hallott. Megy Pengő az erdőbe, s amint megy, mendegél, meglát egy farkast; meg akarja löni, de a farkas megszólal: - Ne ölj meg, királyfi, mert engem a farkaskirály küldött a te segítségére! Megy tovább Pengő, s egyszer csak a feje fölött egy sas repül el. Veszi a nyilát, megcélozza,

de a sas megszólalt: - Ne lőj meg, királyfi, mert én tereád vártam itt! A saskirály küldött a segítségedre. Jól van, nem lövi meg, hogy lőtte volna meg? Megy tovább Pengő királyfi, s hát egy holló repül feléje. Célba veszi azt is, de a holló is megszólalt: - Ne lőj meg, királyfi, mert engem a hollókirály küldött a te segítségedre. Pengő nem lőtte meg a hollót, hanem ment egyenesen az aranypatakhoz. Ott meghúzódott egy bokor mögé, s várta az aranyszarvast. Hát egyszer jön az aranyszarvas, hegyezi a fülét, néz erre, néz arra, s hogy nem látott senkit, belemegy a patakba. Úszott benne fel s alá, fürdette magát, s akkor Pengő szépen célba vette a nyilával, lelőtte. Szalad oda Pengő, hogy megfogja az aranyszarvast, de már abban a szempillantásban ki is ugrott belőle az aranybárány. Uccu, ott volt a farkas, nekiszökött a báránynak, szétszaggatta. A bárányból kiröppent az aranykacsa, de arra lecsapott a sas, összetépte. Aranykacsából kiszállott az aranybogár, de azt meg a holló fogta meg. Szépen odavitte Pengőnek, s Pengő a zsebkendőjébe

kötötte a bogarat, úgy vitte a bakarasnyi ember palotájába. Fölmegy Pengő a palotába, mondja nagy örömmel a feleségének, hogy megvan a bakarasnyi ember ereje. Hát arra a szóra támolyog ki a szobából a bakarasnyi ember is, s mondja Pengőnek: - Megfogád az erőmet, királyfi, de ha visszaadod, cserébe neked adom minden vagyonomat. Mondotta Pengő: - Nem kell a vagyonod, s nem is hiszek a szavadnak, mert te jóért rosszal fizettél nekem. Azzal a bogarat beledobta tűzbe, porrá égett, s ím halljatok csudát, szemük láttára porrá s hamuvá lett a bakarasnyi ember is. - No, feleség - mondotta Pengő -, most már kettőnké a világ. S mentek haza az asszony apjához. Csaptak nagy lakodalmat, meghítták rá a bölcs embert, a saskirályt, a hollókirályt, a farkaskirályt, Pengő királyfi két bátyját, s hét nap s hét éjjel szólott a muzsika, folyt a bor Hencidától Boncidáig. Lakodalom után a király Pengőnek adta egész országát, s még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Gyárfás Ágnes

A TEREMTÉS FOLYAMATOS MESEELEMZÉS PENGŐ KIRÁLYFI II.

Korábban írtam Pengő királyfiról, de nem fejeztem be a mese elemzését, mert nem láttam világosan a mese szimbolikáját

A három királyfi jó testvér. Szeretik egymást.

Megvan a sajátos szerepük, de a legkisebbre vár a legnagyobb feladat minden próbatétel alkalmával.

Nyilak kilövése

A fiúk vándorútjuk során a kilőtt nyilaik alapján kerestek maguknak éjszakai szállást. „Erre lőtték földnek nyilát” mondta a regélő és ezzel a mozzanattal elindult a teremtés műve. Három próbálkozásra volt szükség. Kettő a továbbjutást szolgálta, a harmadik a megvalósulást.

A legkisebb királyfi először lekötözi az éjfél és a hajnalt: megállt az idő.

A tér és idő megszűnése az irrealitás állapotába sodorja a világot. A nem létező, még csak fantázia szülte várba egy lyukon lehet bejutni. Ezen a lyukon a kis királyfi átbújt, de a 12 óriás már nem fért keresztül, bár próbálkozott, de csak a fejüket tudták bedugni. Ezeket aztán, sorra lenyagazta a királyfi.

„A földnek nyilát” a lyukon át lőtték a Galaktikába. Ez a mese szimbolikus világában egy földbe vájt nyiladék, amin át az élet bejutott a várba, a valóság tornácába. Ez a világ akkor válik kézzelfoghatóvá, amikor a királyfi megtalálja három hálószóban a három királykisasszonyt és a korom sötét épület kívül belül fehérbe öltözik. Ez a jelenség a realitás ősképe, a térnek és az időnek szerencsés találkozása, amely kétféle minőséget igényel: egy hímnemű és egy nőnemű alany jelenlétét. Nem csak a vár világosodik ki, hanem minden, ami benne van. A berendezés, az étel és az ital egyaránt.

Az óriások

A létesülő új világot a 12 óriás szerette volna megkaparintani. Maguk elé küldték a legkisebb királyfit, hogy bújjon át a lyukon, s majd ők követik, de ezt a királyfi a fejük levágásával megakadályozta, hogy a realitás szintjére lépő kozmikus rend létrejöhesse. Ez az univerzum egy bölcs ember irányítása alatt megtartotta a teremtői arculatot, de a bölcs ember a gonosz befolyása révén tehetetlenné vált. Az óriásoktól tehát megmentette a világot a kis királyfi, de a világ csak a bölcsesség érvényesülésével képes arcot ölteni és működni

Bakaratnyi ember

Akkora szakálla van, hogy képes egy királykisasszonyt körbe tekerni vele. Ez az emberke a mindenkori gonoszság prototípusa. Külsőjére nézve ellentét az óriásoknak, mert mindössze egy bakarat, vagyis kb. fél méteres. Gondolkodásban is különbözik, mert az óriások erőfitogtatók és ostobák, a bakaratnyi ember pedig sunyi, ravasz, kisértő. A bakaratnyi emberke furcsa módon az erejét állatokba rejtve őrzi. Ezek az állatok messze, még a 99. szigeten túl, egy erdőben található. Szarvasban a bárány, bárányban a kacs, kacsában a galamb, galambban a dongó, és a dongóban van az a kicsi karikagyűrű, amelyik szimbolikusan a teljes világot, univerzumot jelenti. Azt a terítoriumot, amelynek megszerzéséért a mesebeli alakok küzdenek. Ez a kicsi gyűrű valójában a világ bölcsének mátka gyűrűje.

A világ bölcse

Száz év óta nem tud mozdulni a szikláról a bölcs ember, akit a bakaratnyi ember szeretne kiirtani a teremtésből. Ez a fájdalmas üzenet valamennyinkhöz eljut napjainkban. A gonosz, az emberek legkiválóbbjait, a jókat a szeretet művét építőket támadja. Figyejük meg a módszerét. Elveszi a bölcs ember élete párját és a 99. sziget megközelíthetetlen magányába zárja. Ezzel lehetetlenné teszi a jóemberek szaporodását. Elveszi tőlük a házastársi egység jelképét, a gyűrűjüket, ez a gyűrű az univerzum szimbóluma és a mese világosan beszél arról, hogy a világmindenség fennmaradásának feltétele mindig két elem, amelyek egyenlő értékűek, de különböző a minőségük. A hím ivarsejt és a női pete az élet fennmaradásának hordozója.

A három királyfi útjának végcélja

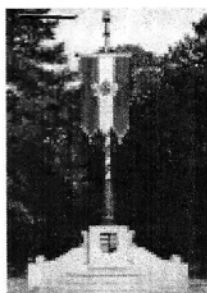
A realitás várában megtalált királykisasszonyok és a királyfik megölték a lakodalmat és elindultak hazafelé, hogy megnézzék mi újság otthon, s megtapasztalják, nem ment-e el tőlük az országuk. Útközben a legkisebb királyfi újabb próbatétel elé állt. Jószívűségéből segített a sárba ragadt bakaratnyi emberkén, aki hálából elrabolta a feleségét, úgy, hogy beletekerte a hét róf szakállába. A földet közben benépesítő állatok segítették a királyfinak abban a nagy munkában, hogy megtalálja szeretett hitvesét és hazavigye az elhagyott palotába, ahol a két idősebb királyfi már szeretettel várta őket. Mert valójában miért is kellett elindulniuk a nagyvilágba? Annak idején az édesapjuk meghagyta nekik, hogyha ő meghal, a királyfik minden nap új csizmát vegyenek. Ez a luxus az öreg király halála után olyan szegénységbe sodorta a királyságot, hogy a királyfiknak már nem volt betevő falatjuk sem. Az utolsó pár csizmában kénytelenek voltak nyakukba venni a világot. Amikor végre haza tértek, megállapították, hogy nagyon okos volt az édesapjuk, amiért a

csizma trükköt kitalálta, mert e nélkül soha nem sikerült volna az irrealitás várából megmenteni a pár nélkül álmát alvó három királykisasszonyt. Nem tudták volna legyőzni a bakaratnyi embert és nem sikerült volna a bölcs ember felszabadítása, hogy a szépség és a jóság uralkodjon az univerzumban. Most már elég lesz nekünk egy csizma hosszú időre, nem kell más csinálnunk, mint naponta szépen kipucolni, kifényesíteni. A jó emberek dolga a világ rendbentartása, karbantartása, a szeretet, a jóság érvényesítése.

A teremtés folyamatos

Érdekes módon mondja el a mesélő, hogy az új világ nem a semmiből alakult, hanem volt hozzá *írma*. Ez az elem a tűz és a parázs megjelenítésével öltött testet. A legkisebb királyfi amikor az éjszakai tüzet őriznie kellett volna, megkötötte az időt, az éjfélt és a hajnalt és megkereste a lyukon át a fantázia várát, s így ezek egyesülve létrehozták a világosságot. A kiskirályfi e kaland végén visszatért és az óriások otthagytott parazsaiból visszavitt egy zsarátnokot a testvéreihez. Mire azok felébredtek, már ripeget, ropogott a rőzseláng. A tűz, a meleg, a napfény fennmaradásunk záloga. Ennek birtoklását folyamatosá tette a kiskirályfi. A kiskirályfi a mindig megújuló fiatalság örök jelképe, akire a világ sorsát bízta a bölcs ember. Ez a világ csak úgy tud működni, ha a fiatalság és a bölcsesség egymás szellemében, lelki síkon támogatja. Az óriások böhöm erőfölénye az új világban kezelhetetlenné vált. A bakaratnyi ember sunyisága a szépség övezte univerzumban erejét vesztette. Csak az maradt fent, ami a bölcs ember és felesége hagyatéka. A mennyei megbecsülés és a tisztaság világa. Csak ami szép és jó, képes maradandóvá válni. Ne legyünk elkeseredve mostanában, amikor sok galádságot látunk a földön. A bakaratnyi ember napjai megvannak számolva. A bölcs ember napjai végtelenek.

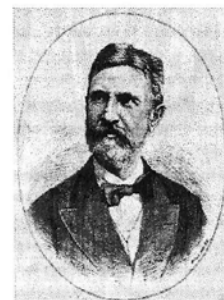
LÉVAY JÓZSEF KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET

3525 MISKOLC, KOSSUTH L. U. 17.

06-46-508-724

www.nyilasmisi.hu

*„S mint harmatcsepp tükörében
A napot szemlélgetem.
Szülőföldem szerelmében
A hazámat szeretem.”*

A LÉVAY JÓZSEF KÖZMŰVELŐDÉSI EGYESÜLET

SZERETETTEL MEGHÍVJA

2019. április 7-én, vasárnap délelőtt 10:00 órára

**a Kossuth utcai református templomban tartandó istentiszteletre,
melyen átadjuk**

**a 2019. évi Oláh Miklós-díjat.
Az istentisztelet után pedig megkoszorúzzuk
a 62 évvel ezelőtt kivégzett mártír szobrát.**

**„Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki
életét adja az ő barátaiért.”
(János 15,13)**

Kérjük, rója le kegyeletét egy szál virággal!

Miskolc, 2019. április 03.

Szabó Sándor
az Egyesület elnöke

INFO: 06-46-5724

<https://www.facebook.com/miskolcbelv/>

Kühne Katalin megemlékezése
RADNÓTI MIKLÓS EMLÉKEZETE

Radnóti Miklós 1909. május 5-én Budapesten, 110 éve született, 75 éve halt meg. 1927-ben érettségizett az Izabella utcai kereskedelmi iskolában. 1926-27-ben jelentek meg első próbálkozásai ifjúsági lapokban. 1928-29-ben magántisztviselő, 1929-ben gimnáziumi érettségit tett. 1930-ban iratkozott be a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészkarára, magyar-francia szakra, 1934-ben bölcsészdoktorrá avatták. 1935-36-ban bekapcsolódik a budapesti irodalmi életbe, megismerkedik József Attilával, 1936-ban Baumgarten-jutalomban részesül. 1940-ben munkaszolgálatos Erdélyben. 1941. november 1-jén részt vesz a Kossuth-mauzóleum és Táncsics sírjának megkoszorúzásában. 1942. júliusban behívják munkaszolgálatra, 1944. november 6-10 közt a fasiszták a Győr melletti Abda községnél tarkón lövik. Holttestét a felszabadulás után 2 évvel találták meg egy tömegsírban.

1930-ban lép elő önálló kötetel, a **Pogány köszöntővel**. Ez a 24 verse árasztja az avantgardizmus, az expresszionizmus hatását. Harsány elragadtatás az élettől, világa egy elvont természet-darab, pogány érzékiségtől duzzadó táj. Témája a szerelem, formája a szabadvers. Ringató ritmusú versek, a pogány napfényt könnyes keresztény jelképek árnyékolják. A természetbe, szerelemben menekülni vágyó magány nem tud szabadulni a résztvétől, melyet a társadalmi állapotok látványa vált ki (**Ádvent, Kései ember, Sirálysikoly, Szegénység és gyűlölet**). A költő érzékeny, intellektuális, melankólikus kedélyű. Hajlamos a szorongásra. Önvád gyötri, hogy édesanyja és ikeröccse meghaltak születésükkor. Apját 12 évesen veszítette el. Egy gazdag nagybátyját jelölik ki gyámjául. **Kafka Margit művészi fejlődése** (Szeged, 1934) című doktori disszertációjában önmagáról is beszél, tudatos nyelvteremtéssel egy új stílust hozott létre, amely illett a magány fájdalmaéhoz és a lélek lázadásához. **Újmódi pásztorok éneke** című kötetét az ügyesség vallásgyalázás és szeméremsertés

vádjával elkobozza, 8 napi felfüggesztett börtönre ítéli. Életöröme még misztikus (**Vihar után**), de a szociális érdeklődés és lázongás erősödik (**Elégiák és keseredők**). A **Lábadozó szél** című kötetében rövid versek találhatók. A **Férfinapló** már költészetének csúcseit sejteti. A feltámadó szél a közeledő forradalom. Valóságigény és formateremtés jellemzi az 1933-38 között kiadott köteteit.

**Megkérem Kocsisné Heiler Évikét,
 hogy olvassa fel 7 versét.**

Az **Újhold** (1935) című kötetben ír a faszizmus uralomrajutásáról Németországban, előretöréséről Magyarországon, ez tragikus korforduló. Summa cum laude minősítésű doktorátusának és tanári oklevelének megszerzése után tanári kinevezést nem kap, haláláig magántanításból, családi támogatásból tartja fenn magát. Budapestre költözik 1935-ben és két évi jegyesség után feleségül veszi **Gyarmati Fannit**. Ekkor kezd el kötött formájú verseket írni. Senki sem fordít nagyobb gondot a részletek kidolgozására, a nyelvi bravúrra. Játékos groteszk elemek is megjelennek verseiben. Erkölcsi szigora, értelmi világossága, tudatos humanizmusa, költői felelősségérzete nem engedi elszakadni a valóságtól. Valló és vállaló, hittel teljes író. A halálközelség fokozza a földhözköötődést, a kíváncsiságot a tárgyi világ iránt. A haláltudat benne az életszeretetet jelenti. A halál minden versen végigvonul, beszívárog a tájba, belopózik a szerelmi boldogságba. *"Hosszú késeivel megöl majd a világ"* (Szerelmes vers az Isten-hegyen), *"egyszer elveszti ő is a harcot"* (**Emlékező vers**), vízióival kifejezi, hogy a forradalom reménye eltávolodott, *"sötétül lassan a piros"* (**Vénasszonyok nyara**). Egyre elégikusabb, fanyarabb a hang, összefogottabb a forma. Élesebb, fájdalmasabb, ragyogóbb a természet, mélyebb és tisztább szenvedély és menedék a szerelem. A **Járkálj csak, halálraitélt** (1936) című kötetet a halálsejtelem borítja el. Itt ismét 3 téma variánsai ismétlődnek: a

költő reflexei a halált lehelő világra, a táj, amely a belső lelki tájak kivetülése, és maga az objektív természet, a készülő, baljós jövőről, és végül a világ, amely undorító "Csak kígyó undoríthat tiszta fatörzset így/ ha bőrét hagyja rajta, mint engem undorít/ e forduló vlág és az ordas emberek" (**Írás közben**). A magány-líra a kapitalizmusban izolálódó én megnyilvánulása, és a faszizmus győzelmének apokaliptikus tényét jelenti. A halálfélelemmel szembeforduló idill, törékeny elégikus hangulatképek (**Elégia**). A hangulati mélypont mégis nagy művészi-formai fejlődéssel jár együtt. Babbitshoz és a Nyugat íróihoz hasonlóan a lélek rezdüléseit érzékelteti a tájban. A nyelv egyszerre emelkedett és közvetlen. A hasonlatok asszociatívok, a rímek érettek, a paradoxon csak látszólagos. Radnóti nemcsak a világgal néz szembe, önmagával is. Tudja, hogy a költőnek nemcsak tisztának és ártatlannak kell lenni hanem harcosnak is: "Ó költő tisztán élj te most,/ mint a széljárta havasok/... és oly keményen is, mint a sok/ sebtől vérző nagy farkasok/" (**Járkálj csak, halálraitélt**). A **Meredek út** és a **Hispania**, **Hispania** című versekkel válik nagy költővé. 1937-ben Párizsba megy. A spanyol szabadságharc melletti harcos kiállás jellemzi, a Garcia Lorcat elsrató verse is kitör a halál búvőköréből. 28. születésnapjára írt versében gyermekkora emlékeivel lélektani megfejtését adja különös érzékenységének. Visszatér a szegényekkel, elnyomottakkal való együttérzéshez, de lázad is. "Hiába mondog, messzi az!/ Sanghaj vagy Guernica/ szívemhez éppen oly közel..." (**Aludj**), "árad tovább a fénytelen/ nyomor tanyáidon,/ nem változott/ mióta földbetettek semmi sem..." (**Elégia Juhász Gyula halálára**), "Csend lett, a délelőtt megállt, tíz óra volt,/ az utcán béke lengett s valami borzalom" (**Béke, borzalom**). Életében publikált utolsó verseskötetét (ezenkívül már csak válogatott verseit jelentette meg 1940-ben) kiegészíti, mintegy lezárja az 1939-ben írt és 1940-ben megjelent **Ikrek hava** című rövid prózai elbeszélés. 1939 augusztusában születik a **Napló a gyermekkorról**, egy perccel a háború kitörése előtt. A drága Párizs a legszebb élmények egykori színtere elérhetetlen távolságba kerül. Akik még élnek, messze vannak, mintha halottak lennének. Fal épül közé és az élők közé. A hangulatteremtő erő és a nyelvi szépség

dominál, nem maga a történet a szereplők jelleme, a hős fejlődésvonala, vagy a konfliktusok elemzése. Tudatos szerkesztésű, könnyed jellemábrázolás, hajlékony stílusú, méltó emlékezés. A **Tájékos ég** című kötetet még maga állította össze, mielőtt 1944 májusában harmadszor és utoljára bevonult munkaszolgálatra, hogy többé ne térjen vissza. De az 1946-ban megjelent kötet a felszabadulás után kiegészült azokkal a halhatatlan alkotásokkal is, amelyeket a bori táborból mentettek ki és hoztak haza barátai, fogolytársai: **A Hetedik ecloga, a Nyolcadik ecloga, Levél a hitveshez, Erőltetett menet és az Á la recherche** című költeményekkel. Nincsenek viszont ebben a **Razglednicák és a Gyökér** című versek, mert ezek csak az abdai tömegsíról kerültek elő. A **Tájékos égben** és a **Meredek útban** megismert tematika és életérzés folytatása a művészi érettség magasabb fokán (**Dal, Koranyár, Mint a halál, Téli napsütés**). Amint a halál így felszívódik tudatában, a szerelem is elmélyül, állandó, csendes mosollyá tisztul (**Két karodban, Együgyű dal a feleségről, Bájoló, Rejtettelek**).

Ismét megkérem Évikét, olvassa fel Radnóti újabb 7 versét és egy általam írottat.

Jellegetes példája ennek a **Nyugtalan órán** című alkaioszi vers nemes szenvedélyével, az ellentétek plasztikus szembeállításával és a reménytelenségből a holnapi biztató távlatokhoz való felszárnyalással. A negyvenes években elérkezik költői csúcsához, minden témájának, kísérleteinek, tartalmi-formai vívmányainak szintéziséhez. A maga nemében - nemzeti és európai értelemben egyaránt - páratlan költészetet teremt. **Eclogái** sűrítik magukba költészetének legfontosabb eredményeit. A nyolc eclogából és egy előhangból álló ciklus megírásához az indítékot **Vergilius kilencedik eclogájának lefordítása** adta 1938-ban. Az eclogák antik keretben, az idilli kellékek felhasználásával, a formai fegyelem és a nyelvi gazdagság magas fokán fejezik ki az 1938 és 1944 között egyre embertelenebbé váló kor viszonyát, a költő és rajta keresztül az emberi ember üldöztetését, az élet értelmének és gazdagságának és a fasiszta barbárság eszeveszettségének ördögi

ellentétét. A **Száll a tavasz** című, szabadságvágytól áthatott előhang írására ihleti a költő hangját 1942 tavaszán. Az emberellenesség tombolása, a vég közeledte profétikus haragra lobbantja, és a bukolikus jelképeket döbbenetesebb, egyszerűbb, ótestamentumi motívumok váltják fel. A legtragikusabb pillanatban, mikor saját pusztulásának küszöbén áll, megjövendöli egy elkövetkező országnak, a vér és pusztulás árán születő, emberhez méltó, értelmes rendet. A magyar szerelmi költészet legszebb darabjai közé tartoznak a **Tétova óda és a Levél a hitveshez** című versek. A **Majálisban** lényeglátása és embersége, a **Mint észrevétlenülben** rezignált bölcsessége, a **Sem emlék, sem varázslatban** erkölcsi bátorsága kap adekvát művészi formát. Az igazi hazafiságnak, a szülőföld fenntartás nélküli szeretetének legkimagaslóbb költői erényei mutatkoznak **Nem tudhatom** című versében: a tiszta, nemes hevületű hazafiságnak különös, példamutató, megrendítő hangsúlya van nála, aki a faji üldözés áldozataként pusztult el 1944-ben, akinél érzékenyebben senki sem ismerte fel fenyegetettségét, mégis, aggódva féltett, mert mindig sajátjának vallotta hazáját. 1944. május 19-én írja utolsó itthoni versét, egy töredékben maradt darabot, amely a **Hatodik eclogának** készült. Azután behívják, a **jugoszláviai Bor melletti táborba viszik, a Lager Heidenaua: Zagubica fölött a hegyekben**. Itt alkotja legnagyobb idilljét: **Á la recherche**-t. A vers Proust regényének címére utal: Az eltűnt idő nyomában. Jellemző ez a cím és téma Radnóti látásmódjára, érzésvilágára: *"Ékezetek nélkül, csak sort sor alá tapogatva..."* írhat csupán, *"a homályban ... vaksin, hernyóként araszolgatván a papíron..."* ő *"a férgek közt fogoly állat"* (**Hetedik ecloga**). Kikapcsolja a jelent, az elsüllyedt otthont idézi fel, feleségét, barátait, békés estéit. A szerkezet is Proustot követi: egymást automatikusan kiváltó képek vonulatára épül. Az érzékletes képek feltoluló sora sodorja a költőt hol derűsebb, hol patetikusabb, zordabb hangulatokba. Rendkívüli feszültséget ad a versnek már a kontraszt Radnóti jelen helyzete és a látomás kiváltotta fogalmi-érzelmi tartalom között. Fokozza ezt a feszültséget a képek tónusának váltakozása aszerint, hogy kedves, játékos

eseményt elevenít-e fel impresszionista technikával vagy fájdalmas, tragikus emlékeket szófukar, kopár leírásokkal, puritán jelzőkkel. A költemény kicsengése rezignált: *"Hol van az éj? az az éj már vissza se jó soha többé,/ mert ami volt, annak más távlatot ad a halál már"*. De megmutatkozik a versben a költő odaadó rokonszenve is azok iránt, akik nem kiszolgáltattottan, tehetetlenül haltak meg, hanem *"önként mentek, fegyverrel a kézben, ... mert tudták, az a harc, az az ő ügyük ott lenn."* A hexameteres forma egységes ritmusával az emlékezés monotóniáját kottázza. A belsőrím-szerű szójátékok (*"szürkebarátot ittak - a fürge barátok"*) kecses humora nemcsak a tónusváltások egyik eszköze, hanem egyúttal aláhúzza az édes emlékezésnek a jelenben gyökerező keserűségét éppen úgy, mint az életszerető, aprólékos megfigyelések realiztikus remeklései: *"elnehezdedek a tündér-/léptű leányok, a háború hallgatag éveit közben."* Ez rettenetes vádirat a fasizmus ellen, ez a szelíd, álmatag nosztalgia egy élethelyzet után, amelyiknél nincs becsületesebb, igénytelenebb, és mégse lehet osztályrésze az utána sóvárgónak soha már. A klasszikus forma nemcsak a hangulatteremtés tényezője, a racionalista szellem és a humanista lélek fegyvere a bomlás ellen, hanem kifejezése annak is, hogy a versbe foglalt tárgy nem mai: örök emberi és távoli egyszerre. Itt írja meg egy hónappal később - az utolsó pillanatig éber értelem diadalának örök tanúságául - az **Erőltetett menet**et. Ennek a versnek a ritmusa, a nibelungizált alexandrin, a muszaj ritmusa. Kísérete a roskadozó, elkínzott emberek kényszerű, rogyant lépteinek, szaggatott, tépett gondolatainak és a végső leheletig biztató emlékekbe kapaszkodó életösztön álomképeinek. A helyzet is súlyosan romlott, a költő ironikusabb, keserűbb. Önkínzó az irónia: *"Pedig bolond a jámbor..."* így aposztrofálja magát. Megszállott optimista: *"de hisz lehet talán még! a hold ma oly kerek/ Ne menj tovább, barátom, kiálts rám! s fölkelek!"* Az impresszionizmus és az expresszionizmus egyesül a klasszicizmussal. Ennél még rendkívülibb lelki és művészi erő teremtményei a **Razglednicák**, a képeslapok, ahogy a költő halálos humora nevezte őket. 1944. aug. 30-án írta az elsőt, október 31-én az utolsót, mezítláb

gyalogútban Németország felé, pár nappal kivégzése előtt. Éles helyzetképek a táj, az emberek, a körülmények tárgyilagos felmérése jellemzi. Gyengéd, játékos, idilli pillantást vet a cservenkai parasztokra, és a formával: a ritmussal, a rímekkel, az alliterációkkal visszaadja közlendőjét. Hűvös, rezzenéstelen betűivel írt kéziratát megtalálták, három nyelven ez olvasható a kis füzetkén: *"Ez a jegyzőkönyvecske Radnóti Miklós magyar költő verseit tartalmazza."* Mert utolsó pillanatig remélte, hogy *"van haza még" ..., "ahol értik e hexamétert is"*. Költészete akkor talált magára, akkor vált egyetemessé, mikor a kezdetben párhuzamosan haladó idilli látásmód és lázadó szemlélet egyesült. Megváltoznak tematikájának és életérzésének arányai és hangsúlyai. A magány kínjai, a halál víziói a fasiszta időköt fejezi ki az idill kontrasztjával. A tiszta, az asszonyában *"hitvesét és barátját"* féltő szerelem a magány elleni harc részévé és az új típusú ember erkölcsének megnyilvánulásává válik. Mikor ez az idill mint emlék, nosztalgia, életigenlés, távlat és remény az emberi integritás fenntartásáért vívott harc formájává és jelképévé lesz, akkor lázad fel a költő az embertelenség, a züllés, a bomlás ellen, akkor válik a hazai antifasiszta költészet európai jelentőségű képviselőjévé. Ekkor képes arra, hogy lírikus énjén keresztül úgy dokumentálja az ellenséges rend okozta fizikai és lelki reflexióit, hogy saját sorsa milliók sorsát szimbolizálja, hogy élményei a világ arcukat tükrözzék. A kritika felismerte Radnóti halhatatlan költői hagyatékát, mai napig nem jutott közös nevezőre világnézetének értékelésében. A munkásmozgalommal való kapcsolatának története tény, amelynek nem kell okvetlen szoros kapcsolatban lennie magával a művel. Radnóti művészi szemlélete nem jutott el odáig, ameddig József Attila, a tudományosan megalapozott költői világképig, amelynek segítségével az utóbbi nemzeti programot tudott adni, a tragikus konfliktusok ábrázolásával egyidejűleg a megoldás útját is meg tudta mutatni. József Attila halála után ő kapcsolódik be legméltóbban az antifasiszta költészet nemzetközi kórusába. Nem lehet eléggé méltatni a klasszikus humanizmusnak, a ráció tiszteletének, az igazi

hazafiságnak, a művészi és emberi erkölcsnek, a magános helyállásnak és tanúságtételnek, a hősies lelkiismeretességnek azt a tartalmasságát és színvonalát, amely Radnótit nemcsak nagy művésszé, hanem az emberré válás folyamatának egyik előfutárává és példaképévé avatja. Utolsó éveinek nagy verseiben a magyar költészet jelentős képviselőjévé teszi. Ha csak arra gondolunk, hogyan tartotta maga elé pajzsának az értelmet a gyilkos fasiszta irracionálizmussal szemben (**Talán, Őrizz és védj**), ha azt idézzük, hogyan állította még versformáit is védőgátul az antihumánus káosz ellen (**Ő régi börtönök**), már ez is elég ok, hogy világnézete, etikája előtt meghajoljunk. Ám azt sem feledhetjük el, hogy a munkásmozgalommal volt kapcsolata, és ezt a tartós szolidaritása a dolgozó szegényekkel, a felszabadulni vágyó elnyomottakkal ritka emberségének mindenkor nagy hatásfokú emelője volt. Dési Huber István halálára írott versében jut kifejezésre ennek a kapcsolatnak termékenyítő hatása (**Nem bírta hát...**) Ebben a versben nemcsak azt juttatja kifejezésre, milyen pozitív jelentőséget tulajdonít annak, hogy Dési Hubert *"a dolgozók nehézkes népe"* dobta fel, nemcsak azt érti és érteti meg, hogy ha a nép ma még nem hű is a belőle szakadt és az ő érdekeit szolgáló művészhez, eljön az idő, mikor: *"megtanul majd s többé nem felejt el"*. De élete legteltesebb, legtöretlenebb költői hitvallását is megfogalmazza. Világos bizonyítékul annak, hogy szívében, tehetségében nem volt gátja a legigazabb eszmék befogadásának. Méltán áll tehát a szegedi Pantheonban, Radnóti emléktábláján, e versének utolsó szakasza: *"Ember vigyázz, figyeld meg jól világot; / ez volt a múlt, emez a vad jelen, - / hordozd szívedben. Éld e rossz világot/ és mindig tudd, hogy mit kell tenned érte,/ hogy más legyen."/*

Köszönöm, hogy meghallgattak, köszönöm
dr. Gyárfás Ágnes felkérését, és Kocsisné Heiler Éva
hiteles versmondását.

**Irodalom: A magyar irodalom története.
Bp. 1978. 6. köt. 526-543. p.**

2019-ben Budapesten nemzetközi előadássorozatot rendeztünk a Magyar írás - magyar nyelv témakörében. Az első előadási nap anyagát összegezve elküldtük Dr. Kásler Miklós miniszterúrnak. Levelünket olvasóink számára is leközzöljük.

Miskolci Bölcsész Egyesület
3525 Miskolc, Batthyány u. 1.

prof. DR. Kásler Miklós
miniszter Úr

Emberi Erőforrások Minisztériuma
1054 Budapest, Akadémia u. 3.

Mélyen Tisztelt Professor Úr!

Mellékelten küldöm, a Magyar írás-magyar nyelv című kis konferenciánk programját 2019. szeptember 27-re. Mivel Budapesten rendezzük az összejevetelt, szeretettel meghívom.

Tisztelettel, híve:

Dr. Gyárfás Ágnes
egyesületi elnök

Miskolc, 2019. 09.23.

Miskolci Bölcsész Egyesület

2019 szeptember 27-én

pénteken 10:00 kezdettel rendez meg

MAGYAR ÍRÁS – MAGYAR NYELV

című konferenciáját

Budapesten Váci u. 47. szám alatt a Pannon Kincstár épületében.

Üléselnök: PhS Pitlu János magyarságkutató

Program:

- 10:00-10:10 *Megnyitó:* Felvidéki köszöntő: Isten áldja meg a magyart.
Énekeli a MBE kis énekmondó együttese és a közösség.
- 10:10-10:45 ***Szabó Károly*** református lelkész, aki kiadta a teljes Biblia rovásírás változatát:
Megnyitó gondolatok.
- 10:45-11:45 ***Friedrich Klára tanár*** rovásírás kutató: Rovásírásos magyar nyelvemlékek a
Szent Korona országaiban.
- 11:45-12:30 ***Dr. Czeglédi Katalin nyelvész:*** A magyar nyelv eredete és kapcsolatai.
- 12:30-13:00 ***Szakács Gábor*** rovásírás kutató: Forrai Sándor rovásírásos
munkássága.
- 13:00-13:45 ***Ebédszünet***
- 13:45-15:30 ***Dr. Gyárfás Ágnes tanár, a MBE elnöke:*** Régi rovás emlékek közös gyök
készlete
- 15:30-16:30 ***Varga Géza írástörténész előadása.***
- 16:30-17:30 Kerekasztal megbeszélés. Üléselnök: **Phs Rostás László.**

Dr. Gyárfás Ágnes
elnök

Miskolci Bölcsész Egyesület
 3525 Miskolc, Batthyány Lajos u. 1.
 Tel/Fax: 46/331-981 Mobil:20/ 530-9140
 e-mail: agnes.gyarfas@gmail.com

**MAGYAR ÍRÁS – MAGYAR NYELV
 TANÁCSKOZÁS 2019.IX.27.
 BUDAPESTEN, A PANNON AKADÉMIA SZÉKHÁZÁBAN.
 ÖSSZEHÍVTA A MBE BOLDOGASSZONY ISKOLÁJÁNAK KÖZÖSSÉGE**

A magyar nyelv szép és erős. Bennünk él és él tet. Ezért gondolták azt eleink, hogy a nyelvapolás legyen minden tudományos közösség munkásságának alapgyöke. Így gondoltuk ezt mi is, akiket a hivatalos formák helyett az egymás iránti szakmai érdeklődés, tisztelet és szeretet szála fűz össze erős kötelékké.

ÖSSZEGZÉS

Konferenciánkon tisztelettel adóztunk az Újszövetség Károli Gáspár féle fordítása rovásírással történt kiadásának, amely nt. **Szabó Károly** lelkész áldozatkész munkásságát dicséri.

Elismeréssel elfogadtuk a rovásírási kultúra nagy felújítójának **Forrai Sándor**-nak életművét és meghatározásait (**Szakács Gábor**)

Áttekintettük a rovásírási archív hagyatékot elsőként a Szent Korona országaira kivetítve, nyelvemlékként értékelve. Ezek múzeumokban, templomi, s egyéb feliratokon, könyvtárakban, eredeti formájukban is megtekinthetők, elolvashatók. (**Friedrich Klára**)

Őseink nyomát a szépséget kutatva is megtaláljuk. Amerre jártak, ahol laktak szép díszítésű szakrális és köznapi tárgyakat találtak a régészek, rajtuk a betű, a szöveg díszítő elemként szerepel. Mindegy, milyen eszközre vészték, rótták, öntötték, szőtték vagy hímezték a szöveg mindig az Istenséget és a teremtést idézte (**Varga Géza**)

Nyelvi elemzés során megállapítottuk, hogy a török, a csuvas stb... nyelv igéinek alapgyöke összecseng a magyarral a ragozás módosulásait figyelembe véve megértjük e szavakat szótár nélkül is. (**Dr. Czeglédi Katalin**)

Elfogadtuk, hogy rovásírási emlékek több évezred távlatában találhatóak a Közel-Keleten és a Földközi tenger széles partvidékén minden országban és szigeten.

Főként föníciai, s az innen elköltözött karthágói *p u n o k* feliratai, táblái, amulettjei világszerte ismertek, de elolvasni csak mi tudjuk. (**Dr. Gyárfás Ágnes**)

PhS Pitlu János családi okok miatt nem jelent meg. Helyette PhS Tóth Mónika vezette a programot pontosan, egyszerűen, elegánsan.

PhS Rostás László találóan, vonzó nyelvi eszközökkel summázta az előadásokat, kiemelve a rovásírás nemzeti karakterét. Ráirányította a figyelmet a kora középkori, ókori, s korábbi magyarul olvasható rótt dokumentumokra. Ezek feltárásával a történelmi kutatásokhoz is hozzájárulunk.

H A T Á R O Z A T U N K

Friedrich Klára kezdeményezésére elfogadtuk a koraközépkori és ókori, 1803 előtti hiteles rovásírásos dokumentumok *n y e l v e m l é k k é* minősítését. (Ferenczi Géza székelyudvarhelyi történész- régész-múzeum igazgató határozta meg a rovás emlékek 1803-ig terjedő felső korát.)

Végül felkérték Dr. Gyárfás Ágnes, hogy a konferencia szövegének tartalmi elemeit és döntését foglalja írásba és terjessze fel kérelem formájában Dr. Kásler Miklós professzor Úr az EMMI minisztere elé.

K É R É S Ü N K

hogy a magyar írás – magyar nyelv érdekében rendezett konferencia határozatát vegye pártfogásába és a hivatalos, tudományos fórumok segítségével tegye a nemzet számára egyetemessé.

H a t á r o z a t u n k

az, hogy a magyar oktatási és tudományos intézmények az 1803 előtti hiteles rovásírásos emlékeket

n y e l v e m l é k k é n t

kezeljék, oktassák és dokumentálják (Gyárfás Ágnes)

Következő tanácskozás: 2019. XI. 29. (péntek)

Meghívott előadók:

Szűcsné PhS Agócs Erika	Miskolc
Dr. Borbola János	Hollandia
Dr. Révész Péter	USA
Mandics György	Budapest
Tisza András	
Dr. Záhonyi András	Budapest

Záhonyi András

NÉPTÁNCFESZTIVÁL A MURAVIDÉKI LENDVÁN

A tánc őstudás. Remek eszköz az emberi lélek kifejezésre, egy nép érzésvilágának bemutatására.

Novák Ferenc szerint „amikor még nem létezett a szó, már létezett a mozdulat. És ez a mindenkinek örömet adó) tánc volt.”

„A tánc mágia. Évezredekken keresztül az Istennel való találkozás eszköze. A színpadra kerülve művészetté nemesült. A táncművészet felkent papjai – a táncosok – helyettünk mutatják be az áldozatot.” -- vallja Fodor Antal.

A lendvai Drvarnica Bárnál felállított színpadon 11 tánc csoport lépett fel 2019. augusztus 24-én, aktívan segítve a várakozást addig, amíg a halászléfőző versenyre a bográcsokban a finom halászlé (no meg a roston sült keszeg és amur) elkészült.

A háromórás műsort a lendvai Muravidék Táncegyüttes (vezetői Gerlecz László és Edit) nyitotta somogyi kanásztáncokkal és ugróssal, majd később bukovinai táncokat is bemutatottak.

A dunaszentgyörgyi Vadrózsa NE tagjai sárközi és rábaközi táncprogrammal érkeztek. A Batsányi Táncegyüttes Tapolcáról most szilágysági, délföldi és szatmári táncrendet állított színpadra.

A zalaegerszegi Szarkaláb Tánccsoport a Zalai TE keretében működik. Most nagyiváni asszonycsárdást és imregi karikázót hoztak a fesztiválra. A Fergeteg Nickről a teljes rábaközi táncrendet bemutatta. Műsorukból a legényavatás szokását is megismerhettük.

A székesfehérvári Alba Regia TE senior csoportja a bagyi és magyarlapádi táncokat magasfokú szakmai igényességgel állította színpadra.

A szentgáli Szűrös TE a Táltos Talentum (a helyi művészeti iskola) végzett diákjaiból alakult. Csíkszentdomokos táncait most is magas színvonalon adták elő. Műsorukban elhangzott a felcsíki „slágerdallam” is:

Rég megmondtam, bús gerlice,
ne rakj fészket út szélire,
mert az úton sokan járnak,
a fészkekből kihajhának.
Rakjál fészket a sűrűbe,
bánatfának tetejébe, csuhajja.
De ha kérdi(k), hogy ki rakta,
mondjad, hogy egy árva rakta,
//:kinek sem apja, sem anyja,
sem egy igaz atyafia,:// csuhajja.

A Prekmurje Lendava muravidéki koszorújában keringő és a németiség táncait idéző játékos párosok szerepeltek, melyeket harmonika és bőgő kísért. A szlovénok táncaival ismertette meg a nagyszámú nézősereget a Miško Kranec (a Velika Polanáról érkezett négy fiatal leány remek hegedűjátékával), a KD Cirkulane (a tamburások remek zenei közreműködésével) és a KD Kajer Bučevci (a bemutatott polkát, Sofia-polkát és stájerist remek hangulatban harmonika és klarinét kísérté).

A kolozsvári Tokos zenekar esti koncertje Lendván

A fesztiválon az összes magyar csoport kíséretét biztosító zenészek fiatal koruk ellenére sokat adnak a megjelenésre: most is egységesen fehér ingben és fekete nadrágban léptek színpadra.

A Nemzetközi Halászléfőző Verseny keretében rendezett Nemzetközi Néptáncfesztivál gálaműsorában vajdaszentiványi muzsikával nyitottak, majd a

lakhelyükhöz közeli Kalotaszegről györgyfalvai zenével folytatták.

Mentoruk a Röpülj Páva vetélkedőben Porteleki László (a Muzsikás prímása) volt – az ő biztatására tanulták a bemutatott ördöngösfüzesi zenei anyagot. „Ízt lopni” a szászcsávásiaktól is sikerült nekik – ezt

a virtuózan előadott pontozó, a székely verbunk, a gyors és a cigánycsárdás is bizonyította. Programjukat kalotaszegi legényessel és csárdással zárták. A tájegység közismert népdalait a nagyszámú hallgatóság is együtt énekelte a zenészekkel – s teljesítményüket vastappsal jutalmazta!

A Muravidék Táncegyüttes (Tomaž Galič felvétele)

Somos Zsuzsanna

ATTILA NAGYKIRÁLY NÉGY VILÁGTÁJ URA ÉS HUNJAI

Közel 300 oldalas művet írt Somos Zsuzsanna Attila Nagykirályról, népéről és kulturális örökségéről. Csodálattal olvastunk Attiláról, aki nagyra hivatott személyiség volt, de ezt a hivatást a szerénység keretében reprezentálta. Nem volt gőgös, erőszakos, felfuvalkodott. Az ő életművét éppen ezért a népi irodalom és szájhagyomány is híven őrzi.

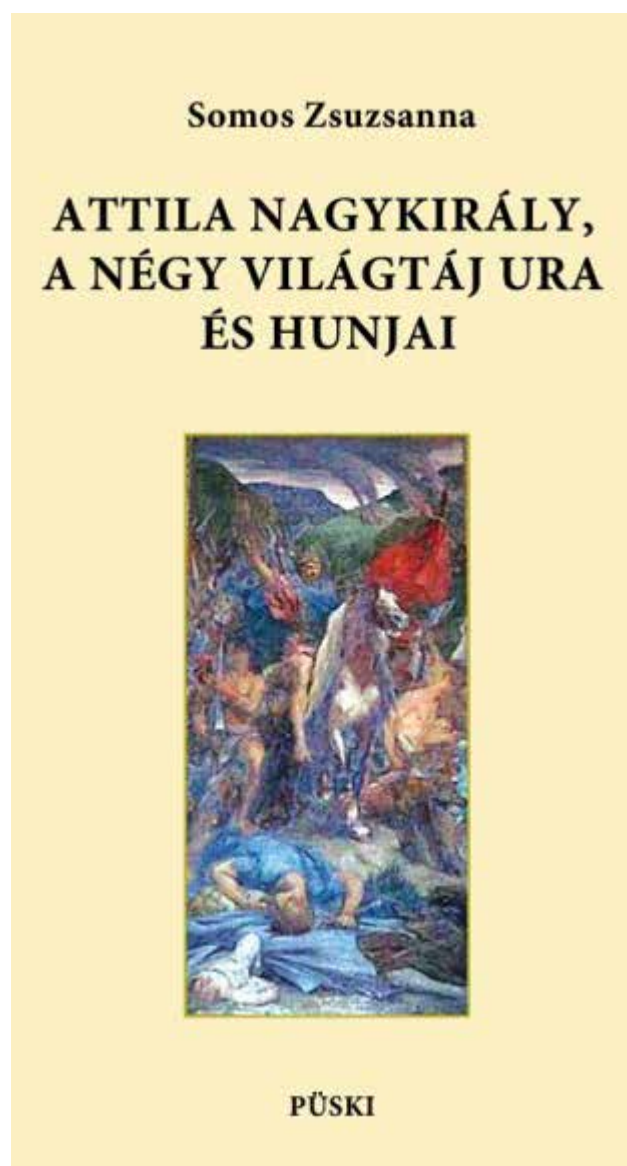
Őstörténetét a szerző a mondákkal, hagyományokkal vezeti be és bemutatja a forrásokat is. Hatalmas anyagot dolgozott fel, Anonimustól a Túrótzy krónikáig ismertette a latinul írt magyar anyagot. A nevezetes Hun-Magyar legendáriumot óriási irodalmával együtt külön fejezetben tárgyalja, így alapos képet kapunk a csodaszarvas mondájáról, Emese álmáról, a Turulmadárról és általában az Árpádház-eredet mondavilágáról.

Az eurázsiai kultúra etikus irodalmából összegyűjtötte a hősi eposzokat és őstörténeti adatait, még a Czeglédy Katalin által lefordított és csak kéziratosan ismert Bulgár Évkönyvek anyagát is. Így a magyar történetírás számtalan fehér foltját fedezte fel és mutatta be.

Régen várat magára az ismeretek összegzése, őstörténetünk reprezentatív bemutatása. A szerző könyve a korai magyar krónikák sorát gyarapítja amennyiben nem faldöngető módon, hanem szívből eredően nemzeti szemléletű. Ez alatt azt is értem, hogy a XIX. században meggyökereedett pozitivistá történetírási módszerrel szakítva az irodalom és a szájhagyomány széles skáláját mutatta be és nem vette át a nyugati történetírók-

nak a magyarságot lekezelő látásmódját, hanem a realitás talaján megmaradva a nagy emberekhez és hősi népéhez méltó történeti bemutatást adott az olvasó kezébe. Könyvét szép magyar nyelven írta és kitűnően, áttekinthető módon szerkesztette egybe. Ezt az igazszavú könyvet minden olvasó nevében hálás szeretettel köszönjük a szerzőnek. (szerk.)

Püski kiadó, 2020.

Záhonyi András

A PÜSKI KIADÓ 80 ÉVES

Kiállítás a budapesti Virág Benedek Házban (I. kerület, Döbrentei u. 9.)

A kiállítás ideje alatt megemlékezéseket, beszélgetéseket is szerveztek. 2019. február 26-án a szárszói találkozóról („konferenciáról”) esett szó, amelyeket Magyarország történetének kritikus pillanataiban rendeztek meg. Se az 1943-as, se az 1993-as nem hozott átütő eredményt – mégis nagyon fontosá vált mindkettő.

M. Kiss Sándor történész és Püski István beszélgetéséhez néhány egykori szemtanú is hozzászólt.

Köszönjük Erdei Katának, hogy kiállításszervezőként ilyen remek munkát végzett.

Emlékezés az 1943-as találkozóra

A II. Magyar Élet-tábor előadásai, hozzászólói

Rendező: a Magyar Élet Könyvbarátai

A paraszt-, munkás- és értelmiségi ifjúság találkozója – kb. 600 résztvevővel

Az I. Találkozó az elvi, a II. a gyakorlati kérdések tisztázását tűzte ki célul.

Az **előadások** többnyire szabad ég alatt hangzottak el.

Kodolányi János bevezetője a nyomtatott szó és a rádió szerepéről (a szóinflációról)

Edei Ferenc: 1., A magyar társadalom; 2. A magyar földkérdés

Németh László: a magyarság újkori története, gyarmati sorsa

Jócsik Lajos: A Közép-Dunamedence közigazdasága

Karácsony Sándor: Magyar nevelés

Veres Péter: 1., A Hivatásszervezetről 2., A konferencia tanulságai (záróelőadás, számadás)

László Gyula: Régészeti néprajz és magyar őstörténelem (a honfoglaló magyar nép élete)

Balla Péter (magyar nótákat is tanított)

Dömötör Sándor: Hagyományaink élete

Kiss István: Az állam élete

Muharay Elemér: Népi kultúra, közösségi kultúra (népi játékokat, néptáncot is tanított)

Püski Sándor bevezető előadása (a népi mozgalomról szóló általános vitához)

Hozzászólók: Nagy István, Burkus Imre, Palotás Mihály, Szemán Mihály,

Marosi Péter, Kató István, Villy Antal, Bíró Ernő, Kardos László, Fitos Vilmos, Asztalos István, **Darvas** József, Urfy Sándor, Somogyi Imre, Kiss Ferenc, Ravasz János, Dobi István, Denke Gergely, **Féja** Géza, **Sinka** István, **Szabédi** László, Gombos Gyula, Andók István, Bözödi György, Juhász Géza, Palotás Mihály, Kovács Árpád.

Felolvasták még **Tamási** Áron táviratát és **Balogh** Edgár Balatonszárszóra írt levelét is.

Jelen volt még Várkonyi Nándor és a politikusok közül Szabó Pál, Nagy Ferenc és Kovács Béla.

Az előadások és hozzászólások szövegét gyorsíró kisasszonyok rögzítették.

Püskiék (Ilus néni és Sanyi bácsi)

A börtönök sokszor megjárt Püski Sándor érdeme, hogy a szárszói találkozó létrejöhetett. A népi írók könyveit megjelentető kiadó jól látta, hogy a háborúk és a rendszerváltások idején a „harmadik út” lenne megfelelő hazánk számára.

Ehhez azonban nemzeti összefogásra van szükség – s felülemelkedésre (a pillanatnyi érdekek, személyes előnyök, politikai elkötelezettség háttérbe szorítására).

Ezt próbálta segíteni a New York-i könyvesbolt beindításával, a népi írók könyveinek megjelentetésével, amerikai meghívással.

A kiállítás a tervezetthez képest néhány nappal korábban (február 26-án) bezárt – reméljük, hogy csak néhányan mennek el hiába február végétől március 4-ig, hogy megtekintsék.

Záhonyi A.

HELYNÉVRÉGÉSZET

(Záhonyi A. könyvismertetése)

Faragó Imre térképész budakalászi előadásában (ZMTE, 2019. február 22.) 9 érvet sorolt fel, mely alátámasztja a Kárpát-medence földrajzi neveinek magyar-rokon (szkíta-hun) eredetét.

Példák százait mutatta be ennek szemléltetésére, melyekről eddig megjelent munkáiban részletesen is olvashatunk. Adatait hiteles (a helyiek közléseire támaszkodó) katonai felmérések térképeire alapozta. Áttekintette a magyar és a vegyes lakosságú (pl. a Zágrábi-medence, azaz „Tótország”) területek névadásait is.

Helynévrégészeti 2

A *szaka* jelentése: a nép felső, vezető rétege – ez rejlik a *szék(ely)* népfogalomban is. Anonymus, Kézai és Bonfini szerint is a székelyek ősfoglalók és a hunok leszármazottai. Hunfalvy Pál ezt tagadja, telepített határőröknek tartja őket.

Sebestyén Gyula szerint a kabarok a keleti, az avarok pedig a nyugati székelyek.

László Gyula a magyarokat megelőzve érkező népként írja le a székelyeket.

Mi most legújabb könyveire hívjuk fel a figyelmet, s azok rövid bemutatására vállalkozunk.

HELYNÉVRÉGÉSZET 2

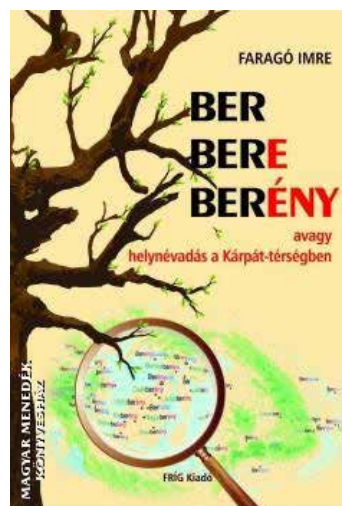
(Megművelhető földek, legelők, nádasok, erdők nevei)

Fríg Kiadó, 2018 (Nyelvészeti lektor: Czeglédi Katalin)

Faragó szerint a magyar földrajzi nevek a nyelvi gyökrendszer segítségével könnyedén magyarázhatók, eredetük pedig érthetővé válik.

A nyelvi gyökökre épülő névrégészeti rávilágít arra, hogy a magyar nyelv már jóval korábban a Kárpát-térség nyelve volt, mint azt Kiss Lajos és iskolai tankönyveink állítják.

Az 1870-es években kialakuló (indoeurópai) nyelvtudomány a magyar nyelvű népesség bevándorlásának elméletét tette kizárólagossá. A személy- vagy törzsnévből keletkezett földrajzi nevek és a szláv közszelek átvételének elmélete azonban igen gyenge lábakon áll. Nem tud magyarázatot adni arra a tényre, hogy egymástól nagy távolságra fekvő térségekben még ma is azonos vagy igen hasonló

Ber, bere, berény (Fríg K., 2016)

földrajzi neveket találunk. Nem vizsgálja ugyanis a nevek közötti összefüggéseket.

A **Helynévrégészet** ezt a hiányt igyekszik pótolni. Részletesen bemutatja a hatalmas földrajzi helynévanyag szóbokrait (névbokrait). Vizsgálatának alapja a gyök és a hozzá járuló helynévképzők.

A kutatás eredménye: a nevek a gyökök révén szoros kapcsolatban állnak egymással, és a földrajzi hely vagy elem jellemző természeti tulajdonságait írják le. A Kárpát-térség névadói tehát egy közös nyelvet beszéltek, s a névadás ennek gyökeire építkeznek.

Érdekességek a *Helynévrégészet 2*-ből

2017. május 16-án Kolozsvár bejáratánál megjelenhetett a Klausenburg, a Napocense és a Kolozsvár felirat is. (A *Cluj* városnév a Kolos hangalaki átvétele, a szónak a románban nincs szóbokra.)

A garáddal, sövénnel, kerítéssel védett **kertek**ben termelték (termelik) a családok a züldséget, gyümölcsöt.

A **csererdő** nevét őrzi a Cserkút, Csertő, Cserhida, Cserhát stb. helység- és hegyneveink.

A **bányászatra** emlékeztető településneveink: Selmec-, Körmöc-, Beszterce-, Gölnic-, Telki-, Aranyos-, Nagybánya.

Példák a beszélő földrajzi nevekre: Erdőhát, Erdély, Mezőség, Érmellék, Hegyköz, Nyírség (*nyirkos* talajú), Balatonfenyves (lásd: magasra, *fentre* növény erdő), Havasalja, Garam mente, Sármellék, Sárrét, Kisalföld, Fertő, Szigetköz.

Képzés nélküli nevek a korai időkből (és a belőlük kialakult mai nevek): Szép → Szepes, Komor (Komár) → Komárom, Bél (Pél) → Pilis.

Vízper(ém) fennsíki táj – központja Bezperém, Veszprém (a prémkereskedés helye).

A Duna alsó folyását övező terület 4. századi neve: Kis-Szkitia.

A *muzsla* köznévi jelentése 'sűrű, harasztos hely'. A har gyökre épülő a 'haraszt' korábban a sűrű erdővel fedett területeket jelölte.

Az *avas* 'régie, már kopárosodó erdőket jelöli. A *galy* alapértelme 'meghajló' (de rög, göröngy is).

A *Helynévrégészet 2*-ben tárgyalt témakörök

A gazdálkodás helyszínei, Határnevek, Tájnevek (tájtagolódás)

A közigazgatási és a földrajzi tájszemlélet, Természetes és mesterséges tájnévadás

Kiemelkedések (pl. bucka, bérc, csúcs, domb, fő, fennsík, gerinc, halom, hegy, erdő, havasa, kupac, karé, komp, magasa, orom, ság (ség), tető)

Bemélyedések (völgy, áj, szád, tő, horog, szurdok, torkolat, debrő /mély vízmosás/, gödör)

Laposok és síkok (horpály, lapály, lyuk, palaj, tekenő, tér(ség), sík(ság), medence, (fél)sziget, gágy)

Lejtők, oldalak (hajlat, nyereg, hág(cs)ó, ereszkedő, kaptató, meredély, menedékes)

Elnyúló és egymást követő formák (hátas, hát(ság), nyak(as), far(ok))

Hangutánzó nevek (omlás, hasadék, suvadás, szakadék, csorba, kémény, kemence, kő)

A természet erőinek kitett helyek (árnyék, é(j)szak, verő(fény), dél(ló), mál, mány)

Viszonyító nevek (alja, felső, elő, möge, innen túl, közép, mellék)

Talajra jellemző köznevek (galy, göröngy, nyiráng, szik, síkár, sívó, sivatag, homok(ság))

Erdőnövek (tölgyes, makkos, cseres, hársas, gyertyános, juharos (jávoros), sziles, nyáras, jegenyés, füzes, egres (égerfa), bükkös, nyíres, fenyves, akácos)

Erdőtípusok (avas, rigályos, surány, sűrű, csécs, láz, liget)

Erdei munkák nevei (irtás, ortvány, nyiladék, rez(ula), vágat)

Cserkés-bokros köznevek (cegle, csigolya, rekettye, cirhe, hályog (hólyag), gyakor, kopács)

Gyűjtögetéssel kapcsolatos köznevek (gombás, hagymás, csipke, som(os), galagonya, kökény(es), mogyoró(s), málnás, epres (eperjes), kokoly(s)za)

Vadon élő állatok köznevei (Farkaslaka, Kismadarász)

Méhészettel kapcsolatos nevek (Méhkerék,

Nagyfödemes, Fedémes)

A földművelés nevei (kert, szántó /dülő, föld, vetés/, gabonafélék /búza, árpa, köles/)

Legeltetéssel kapcsolatos köznevek

– legeltetés, szénagyűjtés: füves, fény, mező(ség), gyeplő, polány, rét(ség), sárrét, parlag, pázsit, zombék

– lágyszárú növények: salamás (sármás), csalán (csihány), sás(os), fenyer(es), moh(os), moha

– tarló- és növénymaradvány-nevek: tarró, talló

Szőlők és gyümölcsösök köznevei (almás, körtés, diós, szilvás)

Faragó Imre korábbi művei

Helynévrégészet 1 (Víz- és településnevek – Fríg K., 2017)

Mai helyneveink jelentős része földrajzi értelmű **közsavakból**, elhomályosult értelmű (ma csak kis részben használatos) földrajzi **köznevek**ből fejlődött tulajdonnévvé.

Földrajzi nevek (2014) – www.inf.elte.hu

Faragó Imre elveti ugyan Kiss Lajos szláv néveredeztetéseit, precíz kutatóként azonban bemutat belőlük néhányat – a Balaton (Balatin) tónév esetében pl. a szláv *blatno jezero* (sáros tó) magyarázatot. Emellett a kelta *bal* (tó), a sumer **BAL** (birodalom?), **A** (víz), **TI** (élet) és az akkád *balātu* (élet) eredeztetési elképzelést is megemlíti.

A sumer-akkád-magyar szó- és jeltár elkészítőjeként egy újabb sumer értelmezési lehetőséggel szeretném gazdagítani legnagyobb tavunk nevének értelmezési körét:

BA (L.5 ad) + **LA** (L.55 bőség) + **TUN**₃ (L.595 forrás) = (víz)bőséget adó forrás.

Művészeti beszélgetések Leányfalun, 2020. októberében

Kecskés András

KÉRELEM

Kedves barátaim és hallgatóim!

Közelebb a nyolcvanhoz, mint a hetvenhez elkezdtem rendezni magam körül a dolgokat. Ennek részeként az elmúlt félszáz esztendőben megjelent hanganyagok újra megjelennek. Egyenlőre csak digitálisan lesznek elérhetőek és megvásárolhatóak, aztán meglátjuk, mit hoz a jövő. Összes eddigi lemezünk folyamatosan felkerül a Kecskés Együttes Youtube oldalára, de nemcsak az együttes lemezei, hanem a szólóként felvettek, és azok is, melyeken jómagam társszerzőként közreműködök.

A Hungaroton kiadónál napvilágot látott kiadványok már elérhetőek az oldalunkon. Terveink szerint a Pro Musica Antiqua HD Egyesület (& PannonTon Szekció) által megjelent anyagok új borítóval, szerzői kiadásban fognak hetente felkerülni. A francia Harmonia Mundi kiadóval még tárgyalásban vagyok 5-6 lemez ügyében, melyek négy évtizede ritkaságok, de azok is sorra kerülnek majd. Jelen esetben több mint 40 albumról van szó, amelyeket szeretnék, hogy fennmaradjanak az utókornak, és bárki számára elérhetőek legyenek a világhálón.

Nagy segítség számunkra, ha híret viszitek oldalunknak. Kérjük, iratkozatok fel youtube csatornánkra, és buzdítsátok zenebarát ismerőseiteket is erre!

Itt a Kecskés Együttes youtube csatornájának a linkje:

<https://www.youtube.com/channel/UC1W06PMg5BJUzRyry8Mt2A>

Feliratkozni az tud, aki rendelkezik gmail fiókkal. A Feliratkozás gomb minden Youtube-videó alatt, illetve a csatornaoldalon is megtalálható. Ezt követően az adott csatorna által közzétett új videókról szóló értesítések jelennek meg email üzenetként. Így minden új feltöltött anyagról értesülhettek. A feliratkozás gomb mellett látható egy kis harang, amelyre kattintva beállítható, hogy az együttes összes videós tevékenységéről kaphattok értesítést.

Azért is fontos számunkra, hogy feliratkozz, mert a 100 főt meghaladva új funkciók lesznek elérhetőek az oldalunkon, és több emberhez tudjuk eljuttatni a magyar és a Közép-európai régi zenét.

Segítségüket előre is köszönöm az együttes nevében!

Kívánok további jó egészséget és zenehallgatást!

Tisztelettel, szeretettel,

András lantos, azaz

L. Kecskés András

Érdemes-művész, lantművész, a Kecskés Együttes vezetője, a Bakfark Bálint Lant Trió és a Belgiumi régi zenei verseny győztes Collegium Musicum alapítója és a bécsi Clemencic Consort örökös tagja.

Bacsóné Melher Mária
BÚCSÚ A KÖRTEFÁTÓL

A tavasz nagy pompával érkezett. Esküvőre készült a természet, a kert fái fehér csipkés virágruhába öltöztek, mint elsőbálos királynők, s termékeny, dúskeblű királynők. Bibéiken ezernyi méh dúdolt szerelmes zümmögéssel, hogy nászuk után, a virágszirmok,- mint jó anyák,- ölükben hordozzák megtermékenyített magzatukat. A hideg tél után, az egész világ életre kelt, csak a délceg termetű, öreg körtefa ácsorgott szomorúan. Ég felé igyekvő, kopasz ágain harkály kopogtatott. Rügyet már nem hozott, lelkét elrabolta a hideg tél. Ő volt a legöregebb királynő a kertben, édes gyümölcsével ellátta családját, de jutott belőle ismerősnek, szomszédnak bőségesen. Rigók, cinegék fészkeltek ágain, menedéket keresve erős karjai között. Most, hiába repdestek a fészekrakásra alkalmatlan, száraz ágak között, tovább vitorláztak ifjú zöld ágakat keresve. Egykor a legszebb dísz volt a kertnek, fiatal csemeték, hajlongtak előtte a szélben, tisztelve erejét, hatalmas koronáját. Most ámulva néztek a kopár ágak közül rájuk tekintő, napsugárba. Mi történt? Hová lett az árnyas oltalom?

A zöld fűszőnyegből előbukkanó szentjánosbogár, egy vakondtúrás felé iparkodott, de útját állta a zöldülő csalánbokor. Pityangok sárga bóbítái nyílottak, alattuk egy házas csiga araszolt, előre nyújtott szarvaival kémlelve az előtte álló akadályokat. Úgy tűnt, a hangyák ügyet sem vetnek a változásra, fel-le futkároznak a hajdan kedvelt öreg törzsön.

Átöleltem a hamarosan kivágásra kerülő, aprításra váró öreg fatörzset, s arra gondoltam, hamarosan pattogva, duruzsolva izzik majd a kandallóban, s melegével még egyszer ő is átölel. Búcsúztam a körtefától, s úgy éreztem, kiszakadt egy darab a szívemből. Néztem szürke ágait, szomorú lelkem a felhőkkel, bújócskázó tavaszi napsugarak vigasztalták, s hajamba belekapott a pajkos áprilisi szél. Megálltam a kertkapunál, kézfejemmel eldörzsöltem egy leguruló könnycseppet, s megsimogattam a kerítéshez simuló kökénybokor csipkeruháját.

Griffin Mariann

RÉVÜLET

*Székely földön székely honban
Képzeletben barangoltam
Régmúlt idők árnyékában
Beh cudarul áztam fáztam*

*Bejártam en ungot-berket
Lelkem soha nem feledhet
Mily dicsőség szunnyad némán
Hótakaró puha álmán*

*Őseimnek nyomdokában
Vágtáztam én lóhalálban
Átugrattam hegyet-völgyet
Sirattam a szülőföldet*

*Könnyeimből patak fakadt
Szívem bútól majd megszakadt
Szemeimben csillag fénye
Rávetült a messzeségre*

*Izzó álmok látomásban
Földerengtek tűz lángjában
Révületben láttam jövőnk
Mit teremtőnk számunkra szőtt*

*Fölszállott a páva újra
Csodaszarvas szokott tova
Ellenségink adáz hada
Kimúlt turul karmaiba'*

Griffin Mariann

HAZA SZERETET

*Idegen mozdulat járdán vonszolódva
Idegen gyümölcsök, idegen a torta
Idegen a nézés, hamis a mosoly
Érdektelen kérdés... minek is válaszolj*

*Felületes érzés, sekélyes lelek
Oly mindegy szinte mikor hova lepek
Mindegy mit mondok, mindegy mit kerek
Mindegy mit varok, mindegy hogy vérzek*

*Kit érdekel itt, milyen a magyar rét
Mikor az őz reggel kényesen rálép
Legbe szimatolva, patáját dobolva...
Róka szökken közben nyulat megriasztva*

*A paraszt kapáját vállán átalvetve
Kimegy a mezőre s felnéz ott az égre
Istenem, Istenem, áraszsd meg a vizet
Mert ha így megy tovább, lelkem kap majd tüzet*

*Hol van a magyar tó, hol van a magyar dal
Hol van a harangszó, hol van a magyar jaj
Hol van a magyar nyár fecskeszárnyú estje
Hol van a magyar tel kristálytiszta csöndje
Hol van a magyar ősz földre hulló árnya
Hol a magyar tavasz varázslatos vágya*

*Hol van az anyukám kedves-szép mosolya
Hol van Tapsi kutyám sáros kis tappancsa...*

*Kimegyek a rétre, felnézek az égre
Felszakad egy kiáltás az elsuhanó gépre
Istenem, Istenem, mit keresek en itt
Mikor latom újra házam, hány évem van meg itt*

*Küldetésed teljesítem, segíts látnom végét
Hiszem, hogy te mellettem vagy
Életem a tied*

(USA, 1995)

Valek Tünde

JUHARSOGÁS

Már évek teltek el, de egy fájó emlék
 Lehet éjjel, lehet nappal, üzen még
 Belésajdul vak szívem, tehetetlen már
 Akkor és ott nem értettem, még ma is fáj.

*

Por, bűz, zaj, kényszerű idegenségében
 Jártam a város szürke betondzsungelében
 Munkahelyemre sietősen érkeztem
 A parkot jól eső érzéssel átszeltem
 Lehetett reggel, vagy késő délután
 A csendes parkban engem, mindig csoda várt
 A sűrű bokrokban vidám csivitelés,
 Ágakon rigók, varjak portyáztak, és a szél
 Park, árnyas fák nélkül, ugyan, mit sem ér
 E parki fák között, volt egy gyönyörűség!

Uralta a parkot, természetes juharfa
 Szemet gyönyörködtető, mesebeli fa
 Jártomban-keltemben jó volt felnézni rá
 Kövek közt hirdette természet diadalát
 Nyáron zöldellt, ősszel pompázott
 Levele: vörös, barna, sárga színre váltott
 Sokan megálltunk, gyönyörködni benne
 Jól esett szemünknek, egy kicsi természet
 Gondoltuk, életerős fa, minket túl él
 De jó, hogy itt van, városi örök remény!

*

De egy nap, hazafelé menet, fa rezzent
 Szélcsend volt, furcsálltam ezt a jelenséget
 Rándítottam vállamon, és tovább mentem
 Másnap a fa, leveleit szórta elém
 Megtorpantam ugyan, de nem néztem felé

Harmadnap a juhar, könyörgött, élém állt
 Különösnek véltem a szélről harsogást
 És nem álltam meg, kitértem bizonytalan
 A reszkető törzset meg se simogattam
 És jött negyedik nap: megbocsáthatatlan
 Várt édeskés, friss, fanyar favágás illat
 És félve körbenéztem, és nem találtam
 A biztos pont, a juhar lemészárolva, alant
 Mi végre egy életteli fa kivágás?
 Megvonni vidám látogatók rajongását.
 A csöndnek, lehajtott főnek, sivár kőnek
 Hisz minden jó, ami múvi, mesterséges
 És a juharfa helyét lebetonozták
 Legyen ott egy újabb, múvi látványosság

*

És fájlalom, nem tudtam róla időben
 És a pompás juhart nem védhettem meg
 A kíméletlen önzéstől, uralgástól
 Mérhetetlen, együgyű ostobaságtól

*

Levélsimogatás érint minden ősszel
 Eszembe jutnak juharlevél-érintések
 Már évek teltek el, de egy fájó emlék
 Lehet éjjel, lehet nappal, üzen még
 Belésajdul vak szívem, tehetetlen már
 Akkor és ott nem értettem, még ma is fáj.

*

És a juhar ma is közöttünk pompázik
 Az emberi emlékezet végső fogytáig!

2020. 02. 01.

Péntek Róbert

BOROSTYA

*Kint szárad fent a Név a csöndbe el,
sarjadó szavára senki sem felel.
Megéri még, hogy szólítják ekképp?
Lefesve róla hallható e kép.*

*Izsóp virág, ha rág harag, borít,
lila dallamában érik e bor itt.
Misére tör s az ostya tér-felén,
szívembe osztja, így nézek fel én.*

*Kehelybe lép be épp, mi szép nekem,
koholva hűl ki hulló énekem.
Ezer határ bezár, ha elhagyod magad,
tükörbe s körbe a világ megtagad.*

*Ki-tilt, ha telt az ön s a vád elád,
csacsog, fecseg ha-mis-más-okról a szád.
Könyör kenyér ki-tört a lelkedért,
egyed, ne szólj, hallgass minden-ért!*

2018.07.05.

Badacsonytomaj

Máté Bálint

ÁPRILIS 4

*Felszabadulásunk
ünnepe mint mesterséges
ünnep, avagy
Emlékezés Kacsára
a tanítóra ,*

*Ilyenkor már készültünk
irodalmi színpad volt
az okozat és a mesterséges
időpont volt az ok.*

*Volt közöttünk olyan
kivel nehezen lehetett
megértetni -talán még ma is-
Lenint képtelenség meghívni
ünnepségünkre.
Az illető közölte akkor hívjuk meg
nevezett gyermekét izmust...!*

*Úttörő előjárónk becenevén Kacsa
rendes nevén Juhász, hivatásában
tanár volt.
Mindig röhögtünk rajta, mert
fütyülőjét nyakában hordta
jeles alkalmakkor.*

*Olyan okos volt, hogy nem mertük neki
bevallani, csak azt, hogy Lenin
mégsem tud jelen lenni.*

*Ennyit mondott: Ohó, mert nem
tettetek meg mindent !*

*Történt minden a huszadik század
72 évében Rudabányán.*

Mercz Gyula
A SZÁZÉVES RABSÁG

*Aranyrögök nyögnek a messzi hegyekben,
 Turulmadár köröz távoli egekben,
 Zúgópatak zúgja, elmorzsolva sziklát,
 Sohasem feledjük Európa titkát.*

*Széttépett országnak összetört a lelke,
 Megtiport rózsaszál minden ember benne,
 Sóhajtó harangok kondulják a szélbe,
 Dicső jóvátételt hiába remélve.*

*Széki székelyeknek könny gördül az arcán,
 Elmereng csöndesen sziszifuszi harcán,
 Pöröl istenével, mért hagyta el őket,
 Zöldellő hegyeket, mosolygós mezőket.*

*Eridj az utamból! Mondja egy medvének.
 Nagy az én bánatom én tőled nem félek,
 Meghajtott fejével cammog el a medve,
 Látja a székelynek nem túl jó a kedve.*

*Talán ha a Szajna visszafelé folyna,
 Vagy az Eiffel torony fejére fordulna,
 Fényes trikolornak mindhárom színéből,
 Kettőt elvennének nemzetek kegyéből.*

*Csak a kék maradna csillagosan szépen,
 Fényesen lobogna vágtázó vad szélben,
 Láncra verve szállna a világszabadság,
 Akkor érne véget a százéves rabság.*

Tibold Szabina

A BÖLCSESSÉG KÚTJA

Lent a völgyben, a ködökön túl, vadrózsával befutva, mohosan, álmosan ásítózott a Bölcsesség Kútja.

Magányos volt és unta magát. A forrás, ami a világ kezdete óta feltöltötte őt szorgalmasan, apadozott és muzsikáló vidám csacsogása elhalt.

A Kút nem is emlékezett már arra, hogy mikor látott utoljára lelkeket, akik elzarándokoltak hozzá, és egy korty vízért folyamodtak értelmük gazdagításához.

Újabban, csak varázslók és boszorkányok a Ködből látogatták meg, de látva szomorú stádiumát és békanyállal takart állott vizét, fejcsóválva és sopánkodva visszatértek a Ködbe.

Egyszerre csak, szárnysuhogás törte meg a csendet és zavarta el gondolatait...

„Látogatóm érkezik” mondta magának megindultan. Felpillantott mélyéből és tenyérynyi kicsillanó vizében egy hatalmas Holló tükörképe jelent meg. A Holló leereszkedett és szárnyai csattogtatása között egyensúlyt nyert a Kút szélén. Poros volt és fáradtnak látszott.

„Üdvözöllek utazó” mondta a Kút, „mi szél hozott erre?”

„A Bölcsesség Kútját keresem” válaszolta a Holló, majd károgova egyet, kirázta tollaiból az út porát.

„Jó helyen jársz” mondta a Kút, „mivel állhatok rendelkezésedre?”

„Te?!” kérdezte a Holló, „lennél a Bölcsesség Kútja?” Megdöbbenésében még egyet károgozott. „Hiszen majdnem üres, vagy és ami kis 'bölcesség' maradt benned, az is békanyállal van belepve!”

A Kút nagyot sóhajtott és így szólt: „Mint tudod Holló, semmiből semmi nem lesz, s minden, ami létezik, szükségét kívánja a táplálásnak, ápolgatásnak.

Én sem önmagamért lettem a Bölcsesség tárolója, hanem a Forrás kedvéért keletkeztem. A Forrás pedig vidáman hozta fel nekem a világokból összegyűjtött tapasztalatokat, s töltött fel velük csordulásig. Sajnos, valami nincsen rendjén odalent, mert a Forrás, bár agyondolgozza magát az ottani vizekben, semmi értékeset nem talál bennük. Csak szomorúságot és aggodalmat lát, azokat azonban nem akarja visszahozni és engem velük feltölteni. Így a Forrás apadozik, én meg lassan kiszáradok.”

A Holló nem válaszolt azonnal, hanem gondolatokba mélyedve tollázkodott egy darabig, majd elérkezvén konklúziójához, megszólalt: „Amit hallok elszomorít, de nem lep meg. Én az Életfa egyik óre vagyok, s nővéreimmel hasonló tapasztalaton estünk keresztül. Az Életfa majdnem kiszáradt, tennünk kellett valamit a megmentésére. Leszálltunk hát a világokba, hogy felébbresszük az emberek tudatosságát és lelkiismeretét, mert nagyon elkanászosodtak. Nem ápolják a rájuk bízott élővilágot, hanem teszik azt tönkre és esztelenségükben maguk alatt vágják a fát. – Ezért a küldetésem Kút, mivel a nővéreim rájöttek, hogy mi hiányzik az emberekből. – Bár értelmesek és képesek, tudásukat azonnali önkielégítésre használják – tetteik következményeinek minden vizsgálata nélkül. – Rájöttünk, hogy a bölcsesség hiányzik belőlük, s ezt nem értettük, mivel tudtunk a te létezésedről! Most már látom hol a hiba és hogy utam hiábavaló volt.”

„Ne mond ezt Holló!” kérte a Kút „eljöttél hozzám bölcsességért, hagy adjak neked egy gondolatot, hiszen a békanyál nem takart még be teljesen! Halld, amit mondok Holló, vidd el üzenetem a nővéreidnek. Mint tudod, az Ősanya teremtésében minden összefügg és egymásra épül. E láncolat egyben tartása lényeges, mert ha csak egy szem is hiányzik belőle,

---

vagy ha az valahol megszakad, a folytatólágosságnak vége. Az embereknel, a generációk egymásnak átadott tapasztalata és lényegértése vezet a Bölcsességhez és ez a bölcsesség az alapja az egészséges folytatódásuknak. Az emberek elhanyagolták generációs láncolatuk ápolását. Az öregek tapasztalatára nem figyeltek oda, hanem elhatárolták magukat bölcsességük igazi forrásaitól. Öregotthonokba zárták őket az elmúláshoz, ahol életük során gyűjtögetett kincseik lényegüket veszve fulladnak a szenilitás lápjába. A lánc megszakadt, s most létük alapzata inog.

Menj most vissza nővéreidhez és vigyétek el ezt az üzenetet az embereknek:

„Emberek, jövőtök titka a múltatokban van elrejtve. Elkövetett hibáitokkal szembe kell néznetek, nehogy

azokat megismételhessétek! Kutassátok valódi történelmeteket, önállón, ne szemfényvesztőkön keresztül. Kérdezzétek öregjeiteket és figyeljétek gyermekeitek tiszta igazát! Tartsátok életeteket csokorban.”

A Holló felvidult, megérezte, hogy nem jött hiába. Megköszönte a Kút tanácsát és visszarepült kincsével az Életfán várakozó nővéreihez.

~ ~ ~

Nem tudom milyen sikerrel jártak a vén Hollók, de azt elmondhatom bátran, hogy újabban a forrás fel-fel csördül, s egy madárka elkezdte tisztogatni Kutunk vizéről a békanyálat.

Tibold Szabina

A BÁBA

Ücsörgött a Bába Öreg kunyhójába' Várakozott szegény Sürgető hívásra	Kismama könnyéről Családi hűhóról, Keresztelőkről. Komakosarakról –	Gyolcsba takartad a Nyüzsgő életet, Karomba fektetted, S tudásod enyém lett –
Lement a Nap, felkelt a Hold, Hajnal jött helyébe, Nem érkezett senki, hogy Vigye hirtelenbe –	Ujjai lazulnak, Rebben Bába álma, Emlékszik már tisztán, Anya lett a lányka –	Nagyanyám álmat Rögvest megfejtette, Tehozzád elküldött Meleg üdvözlettel:
Ült a Bába szótlan, Kezei ölében, Összekulcsolt ujjak Emlékek terhével –	Nem őtőle kérte Mestersége titkát, Hanem kórházba ment Orvos kése alá.	Legboldogabb napja Teljes életének, Amikor anyámat Méhéből kivetted.
Szülés és vetelés, Boldogság és könnyek, Betegség, egészség, Mind-mind az övé lett –	Mi lett a világgal? Tűnődik a Bába, Viszem tudásomat A Halál karjába –	Megkérlek hát szépen, Nagyanyám nevében, Mivel ez az álom Kívánságom régen,
Vajúdó anyákkal Virrasztott éjszakák, Hajnali szülések, Fürdetés, pólyálás – Füvei, könnyvei Mind élettársai Lepedők, kenőcsök, Segítő szolgálói –	Lépéseket hall, Felriad a Bába, Szőke leány lépked Háza irányába – Köszön illendően, Kosarában szőlő, Friss kenyér illata Árad a kendőből –	Taníts meg az ősi múltra Fű-beszédre, széljárásra, Oszd meg velem tudásodat És szentelj fel Bábának!
Várnak, várakoznak, Bába ujjai álmodnak – Első kisbabáról Csepp, szőke lánykáról,	Eljöttem Anyóka, Mert álomban láttam Ordító kisbabát és Mosolygó szájad –	

Tibold Szabina
BORBÁLA FÁJDALMA

*Bába Borbála
 Kiment magába'
 Kiment magába'
 A széles határba*

*Bába Borbála
 Leült a réten
 Leült a réten
 Vadvirág körében*

*Bába Borbála
 Hívta a Halált
 Hívta a Halált
 S csak Életet talált*

*Bába Borbála
 Könnyeit hullatta
 Könnyeit hullatta
 Szép szemét kisírta*

*Bába Borbála
 Várt ott magában
 Várt ott magában*

*Mély szomorúságban
 Bába Borbála
 Nem értette sorsát
 Nem értette sorsát
 Üres méhe titkát*

*Bába Borbála
 Szíve fájdalomban
 Szíve fájdalomban
 Lelke nagy
 magányban*

*Bába Borbála
 Hullik fűágyára
 Hullik fűágyára
 Végső álmát várja*

*Bába Borbála
 Ne aludj hiába
 Ne aludj hiába
 Lányod hiányába'!*

*Bába Borbála
 Anyád mosolyog
 Anyád mosolyog
 Ő a hajnalod*

*Bába Borbála
 Istennő leánya
 Istennő leánya
 Ne szenvedj hiába!*

*Bába Borbála
 Kakukkfű hajadban
 Kakukkfű hajadban
 Gyógyerő ujjadban*

*Bába Borbála
 Nők sírását hallod?
 Nők sírását hallod
 Szereteted adod*

*Bába Borbála
 Minden nő a lánya
 Minden nő a lánya
 Nem sír már Borbála*
